

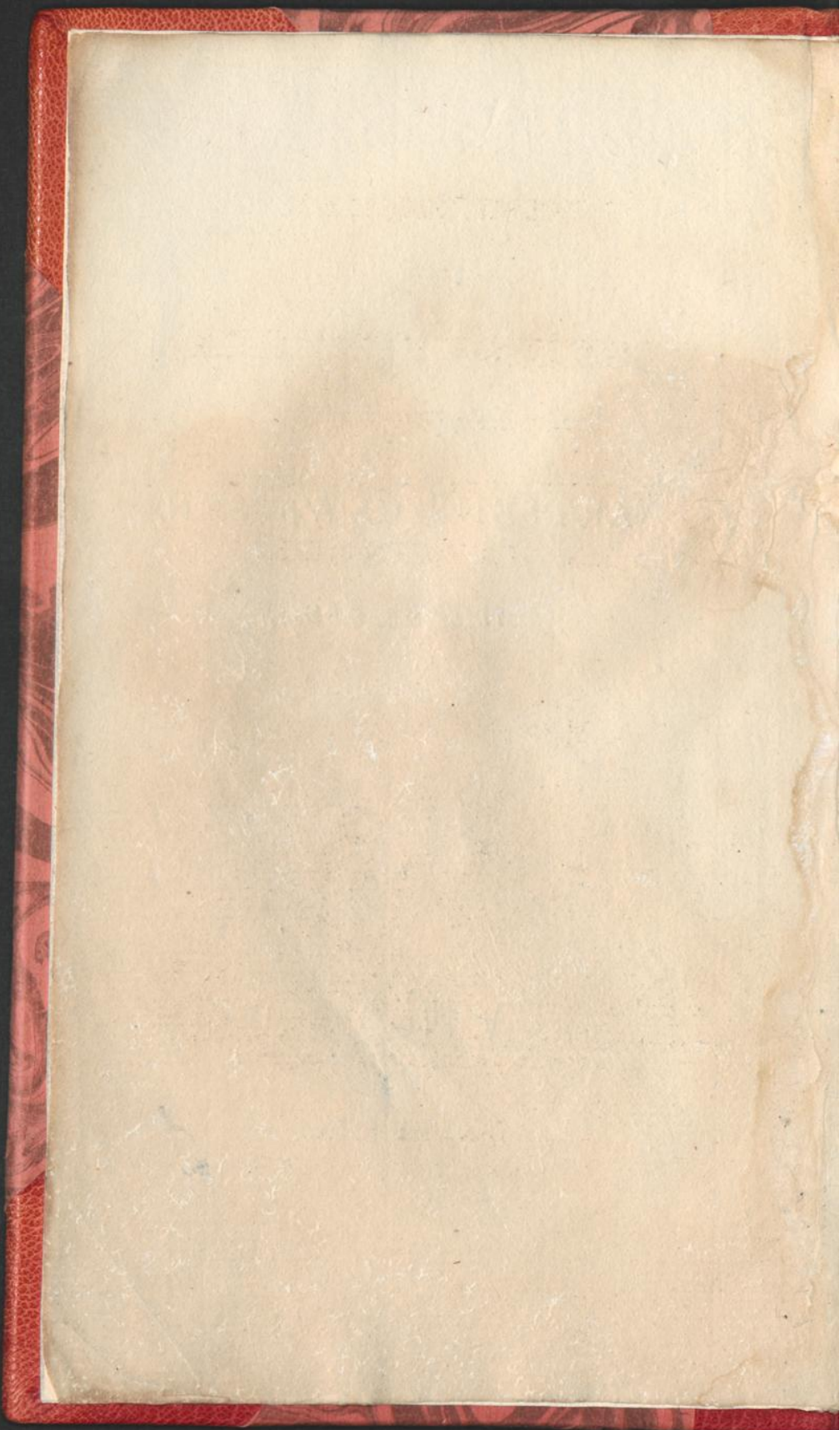
ARTSENY-GEWASSEN.

TWEEDE DEEL.

90/2 R

7

AFBEELDINGEN
DER
ARTSENY-GEWASSEN
MET DERZELVER
NEDERDUITSCH EN LATYNSCHE
BESCHRYVINGEN.

TE AMSTERDAM
Bij J.C. SEPP EN ZOON
MDCXCVI.

Rara
DV 1670

VOORBERICHT.

Weinig had ik gedacht, in mijne hooge Jaaren nog de beschrijving aan te zullen vatten van dit nuttig Werk over de Artzenij-Gewassen, waar van het Eerste Deel zo fraaij door den Heer OSKAMP, Med. & Philos. Doctor, is uitgevoerd. Doch de ongelooftijke groote bezigheden, waarmede zijn Wel Edele thans was opgekropt, hem belettende om de beschrijving op zijn tijd te bezorgen, en de Uitgeewers, J. C. SEPP en ZOON, hier door verhinderd zijnde te voldoen aan hunne belofte, bij de Intekening gedaan, van alle Vierendeeljaars een Stukje van 25 Platen, en dus alle Jaaren een Deel te leveren; ben ik bewoogen, op hun verzoek, de hand daar aan te slaan, gelijk de Liefhebbers hier van een blijk zien, door het uitkomen van dit Vijfde Stukje, terwyl de anderen worden gereed gemaakt.

Ik heb veelal de trant van dien Heer gevolgd, doch uit het melden van de Clasfe, waar toe de Plant behoorde, is die onvolkomenheid gesprooten, dat de Latijnsche benaamingen der Clasfen dikwils niet met de Nederduitschen overeenkomen. De Hoogleeraar GMELIN, naamelijk, heeft in zijne Uitgaave van het Samenstel der Natuur van den beroemden LINNÆUS, ('t welk ik, wat de Planten aangaat, als een rigt/voer gevolgd en uitgebreid heb in mijne Natuurlijke Historie;) op 't voet/spoor van den Sweedschen Hoogleeraar THUNBERG in zijne Flora Japonica, van de XXIV Clasfen van LINNÆUS, die der Gijnandria, Monoicia Dioicia, Polijgamia, ja

*

zelfs

V O O R B E R I C H T.

zelfs ook der Icosandria, (oordeelende dat die bekwaamelijk bij de anderen konden ingevoegd worden,) uitgemonsterd; zo dat hij maar XIX Clasfen heeft. Dit maakt in de nommers derzelven, bij mij en bij hem, een aanmerkelijk verschil, 't welk ik heb moeten in acht neemen, gelijk men zal zien.

Voorts verhope, dat deeze mijne arbeid, in mijn zes-en-zeventigste Jaar ondernomen; daar ik alles, zo in 't beschrijven als in 't nazien, nog het geluk heb met de bloote Oogen te kunnen doen; mij verschoonen zal, indien 'er, zo in 't verbeteren van 't Hoogduitsche Werk, als anders, door onoplettendheid eenige mislagen mogten zijn ingesloopen; terwijl ik alles ten dienste der Liefhebberen, zo der Plantkunde, als der Geneeskunde heb verrigt.

DOCTOR M. HOUTTUIJN.

*Amsterdam
18 Mey 1796.*

VERVOLG VAN DE

N A A M L I J S T

D E R

Intekenaaren.

OP HET ARTZENIJKUNDIG PLANTENWERK,

welke voor het Eerste Deel niet heeft kunnen geplaatst worden.

B.

Beeldsnijder, (S.) te Amsterdam.
Brachet, (B. P. F.) Apothecar te
West Zaandam.

C.

Caspari, (C. H.) Chirurgijn te
Middelburg.
Coster, (de) te Oostende.

D.

Dedel, (...) te Amsterdam.
Deknatel, (Willem) Apothecar te
Groningen.

G.

Geertsena, (J. H.) Koopman te
Groningen.

H.

Hardenbroek, (Sophie de) te U.
trecht.
Houtuijn, (M.) Med. Doctor te
Amsterdam.

K.

Karsenberg, (...) Boekverkoper
te Deventer.
Kastele, (J. v.) Boekverkoper
te Harderwijk.
Koster, (H.) Koopman te Almelo.
Kruijs, (W. W.) te Amsterdam.

L.

Lammens, (A. F.) te Vlisfingen.

M.

Masché, (M. La) te Oostende,
2 Exemplaaren.
Machorro, (Salomon) te Amster-
dam.
Maire, (F. Le) Med. Doctor te
Zaandam.
Muilman, (P.) te Amsterdam.

N.

Nierop, (P.) Med. Doctor te
Amsterdam.

*

O.

NAAMLIJST DER INTEKENAAREN.

O.

Oudemans, (N.) Med. Doctor te Groningen.

S.

Sepp, (Jan) te Amsterdam.
Sokwijns, (...) te Oostende.
Stravingh, (L.) Apothecar te Groningen.

P.

P, (W. S. L.) te Leiden.

W.

R.

Riemsdijk, (J. J. F. van) te Haarlem.
Ricour, (...) te Oostende.

Wakker, (J. Witzonius)' te Amsterdam.
Woesthof en van *Heurn*, Kooplieden te Amsterdam.

SYSTEMATISCHE
 LIJST DER
 P L A N T E N P L A N T A R U M .
 VAN HET IIde DEEL.

I N D E X
 SYSTEMATICUS
 PARTIS SECUNDÆ.

DE IIde. CLASSE.

DIANDRIA.

	Bladz.		Tab.
Monlhout, Liguster.	18	Ligustrum vulgare.	117
Gemeene Jasmijn.	80	Jasminum Officinale.	179

DE IIIde. CLASSE.

TRIANDRIA.

Wilde Valeriaan.	24	Valeriana Officinalis.	123
Tuin-Valeriaan.	25	Phu.	124
Kleine Valeriaan.	26	Dioica.	125
Europische Spikenard.	27	Celtica.	126
Konarij-Zaad Plant.	28	Phalaris Canariensis.	127
Saffraan.	78	Crocus fativus.	177

DE IVde. CLASSE.

TETRANDRIA.

Vlookruid.	21	Plantago Psijllium.	120
Breedbladijge Weegbree.	22	major.	121
Kornoelje-Boom.	50	Cornus macula.	149
Schurfskruid.	68	Scabiosa Arvensis.	167
Duivelsbeet.	69	Succisa.	168

DE Vde. CLASSE.

PENTANDRIA.

Groote Bevernel.	12	Pimpinella magna.	111
Anijs.	13	Anitum.	112
Sanikel.	14	Sanicula Europea.	113
Parnaskruid.	39	Parnassia palustris.	138
Veld-Kruisdistel.	55	Erijngium Campestre.	154
Smeerwortel, Heelwortel.	57	Sijmphijsium Officinale.	156
Guifchel-Heijl.	73	Anagallis Arvensis.	172
Bernagie.	75	Borago Officinalis.	174
Slangekruid.	77	Echium vulgare.	176
Kleine Santoris.	81	Gentiana Centaureum.	180
Bitterkruid.	82	Amarella.	181
Bitterwortel, Gentiaan.	83	lutea.	182
Paarsche Gentiaan.	84	purpurea.	183
Blaauwe Gentiaan.	85	Pneumonanthe.	184
Afrikaanse Boksdorn.	93	Lycium Afrum.	192

D E

SIJSTEMATISCHE LIJST DER PLANTEN.

<i>DE VIde. CLASSE.</i>	<i>Bladz.</i>	<i>HEXANDRIA.</i>	<i>Tal.</i>
Gewoone Aspergie.	6	Asparagus Officinalis.	105
Bloedkruid, Draakenbloed.	45	Rumex Sanguineus.	144
Alpische Patich.	46	— Alpinus.	145
Tamme Patich.	47	— Patientia.	146
Spitsbladige Wilde Patich.	48	— Acutus.	147
Water-Patich.	49	— Aquaticus.	148
Colchicum.	54	Colchicum.	153
<i>DE VIIIde. CLASSE.</i>		<i>OCTANDRIA.</i>	
Gemeene Heide.	3	Erica vulgaris.	102
Boekweit.	7	Polijgonum Fagopijrum.	106
Vaskensgras, Duizendknoop.	8	— Aviculare.	107
Water-Peper.	9	— Hijdropiper.	108
<i>DE IXde. CLASSE.</i>		<i>ENNEANDRIA.</i>	
Bingelkruid, Mannetje	4	Mercurialis annua, Mas.	103
— Wijfje	5	— Fœmina.	104
<i>DE Xde. CLASSE.</i>		<i>DECANDRIA.</i>	
Gemeen Zeepkruid.	56	Saponaria Officinalis.	155
Ruite, Wijnruit.	101	Ruta graveolens.	100
<i>DE XIde. CLASSE.</i>		<i>DODECANDRIA.</i>	
Partijke, Wilgenblad.	19	Lijthrum Salicaria.	118
Huislook, Donderbaard.	40	Sempervivum Tectorum.	139
<i>DE XIIde. CLASSE.</i>		<i>ICOSANDRIA.</i>	
Reijnette, Geitenbaard.	66	Spiræa Ulmaria.	165
Dropwortel, roode Steenbreek.	67	— Filipendula.	166
<i>DE XIIIde. CLASSE.</i>		<i>POLTANDRIA.</i>	
Nigelle.	29	Nigella fativa.	128
Klapper-Roozen.	88	Papaver Erraticum.	187
Slaapbollen		— Somniferum.	188
Levantsche Maankop, H. ulkruid.	90	— Orientale.	189
<i>DE XIVde. CLASSE.</i>		<i>DIDTNAMIA.</i>	
Pieramidaal Senegroen.	2	Ajuga Pijramidalis.	101
Schubwortel.	15	Lathræa Squamaria.	114
Bergmunthe, Kalamintk.	16	Melissa Calamintha.	115
			<i>Mel-</i>

SIJSTEMATISCHE LIJST

	Bladz.		Tab.
<i>Melisse, Citroenkruid.</i>	17	— <i>Officinalis.</i>	116
<i>Hartgespan</i>	20	<i>Leonurus Cardiac.</i>	119
<i>Veld-Cijpres.</i>	30	<i>Teucrium Chamæpitij.</i>	129
<i>Gamanderlijn, Bathengel.</i>	31	— <i>Chamædrijs.</i>	150
<i>Berg-Gamander.</i>	32	— <i>Montanum.</i>	131
<i>Wilde Salie.</i>	33	— <i>Scorodonia.</i>	132
<i>Betonie.</i>	70	<i>Betonica Officinalis.</i>	169
<i>Bruinelle.</i>	87	<i>Prunella Vulgaris.</i>	186
DE XVde. CLASSE. TETRADYNAMIA.			
<i>Water-Kers.</i>	71	<i>Sisymbrium Nasturtium.</i>	170
<i>Vuurkruid, Fiekruid.</i>	72	— <i>Sophia.</i>	171
<i>Zwart Mosterdzaad.</i>	79	<i>Sinapis nigra.</i>	178
<i>Taschjes-Kruid, Herderstasch.</i>	91	<i>Thlaspi Bursa Pastoris.</i>	190
<i>Boeven-Kers, Visfelkruid.</i>	92	— <i>Arvense.</i>	191
DE XVII. CLASSE. DIADELPHIA.			
<i>Bokshoorn, Fenegriek.</i>	23	<i>Trigonella, Fœnum Græcum.</i>	122
<i>Stalkruid, Prangwortel.</i>	53	<i>Ononis Arvensis.</i>	152
<i>Cicers, Sizers.</i>	74	<i>Cicer Arietinum.</i>	173
DE XIXde. CLASSE. STNGENESIA.			
<i>Cardebenedikt.</i>	35	<i>Centaurea benedicta.</i>	134
<i>Stervedistel.</i>	36	— <i>Calcitrapa.</i>	135
<i>Groote Santorie.</i>	37	— <i>Centaureum.</i>	136
<i>Koornbloem.</i>	38	— <i>Cijanus.</i>	137
<i>Mariën-Distel, Melkdistel.</i>	51	<i>Carduus Marianus.</i>	150
<i>Gemeene Kamille.</i>	63	<i>Matricaria Chamomilla.</i>	162
<i>Maartel, Moederkruid.</i>	64	— <i>Parthenium.</i>	163
<i>Saffloer, Wilde Saffraan.</i>	65	<i>Carthamus Tinctorius.</i>	164
<i>Melkdistel, Ganzendistel.</i>	76	<i>Sonchus Oleraceus.</i>	175
<i>Kruiskruid, Grindkruid.</i>	94	<i>Senecio vulgaris.</i>	193
<i>Savvasijsch Kruiskruid.</i>	95	— <i>Sarracenicus.</i>	194
<i>Roomsche of Edele Kamille</i>	96	<i>Anthemis nobilis.</i>	195
<i>Stinkende Kamille.</i>	97	— <i>Cotula.</i>	196
<i>Bertramkruid, Kwijlwortel.</i>	98	— <i>Pijrethrum.</i>	197
DE XXste. CLASSE. GTNANDRIA.			
<i>Ronde Osterlucie.</i>	41	<i>Aristolochia rotunda.</i>	140
<i>Lange —————</i>	42	— <i>longa.</i>	141
<i>Westindische —————</i>	43	— <i>Anguicida.</i>	142

DE

D E R P L A N T E N .

D E X X I j e . C L A S S E .

M O N O E C I A .

	Bladz.		Tab.
<i>Roomsche Netel.</i>	10	<i>Urtiva Pilulifera.</i>	109
<i>Groote Brandenetel.</i>	11	— dioica.	110
<i>Wonderboom.</i>	52	<i>Ricinus communis.</i>	151

D e X X I I j e C L A S S E .

P O L Y G A M I A .

<i>Glaskruid.</i>	34	<i>Parietaria Officinalis.</i>	133
<i>Heilwortel, Kragtwortel.</i>	86	<i>Panax Quinquefolium.</i>	185

D E X X I V . C L A S S E .

C R Y P T O G A M I A .

<i>Adders-Tong, Speerkruid.</i>	44	<i>Ophioglossum vulgatum.</i>	143
<i>Islandsch Schurftmos.</i>	58	<i>Lichen Islandicus.</i>	157
<i>Spruwig</i> —————	59	— Aphthosus.	158
<i>Aschgrauw</i> —————	60	— Caninus.	159
<i>Rootoppig</i> —————	61	— Cocciferus.	160
<i>Longekruid.</i>	62	— Pulmonarius.	161
<i>Steenruite, Muurkruid.</i>	99	<i>Asplenium Ruta Muraria.</i>	198
<i>Milkruid, Steenyaren.</i>	100	— Ceterach.	199

LIJST DER ELENCHUS
GEWASSEN, PLANTARUM,

WELKE IN HET TWEDE
DEEL GEVONDEN
WORDEN.

QUÆ IN SECUNDO VO-
LUMINE CONTINEN-
TUR.

<i>Asuga pyramidalis.</i> 101	<i>Ricinus communis.</i> 151
<i>Erica vulgaris.</i>	<i>Ononis arvensis</i>
<i>Mercurialis annua</i> , Mas. Fœmina.	<i>Colchicum autumnale.</i>
<i>Asparagus officinalis.</i>	<i>Eriogonum campestre.</i>
<i>Polygonum Fagopyrum.</i>	<i>Saponaria officinalis.</i>
<i>aviculare.</i>	<i>Symphytum officinale.</i>
<i>Hidropiper.</i>	<i>Lichen Islandicus.</i>
<i>Urtica pilulifera.</i>	<i>aphotus.</i>
<i>dioica.</i>	<i>caninus.</i>
<i>Pimpinella magna.</i>	<i>cocciferus.</i>
<i>Anisum</i>	<i>pulmonarius.</i>
<i>Sanicula Europæa.</i>	<i>Matricaria Chamomilla.</i>
<i>Lathraea Squamaria.</i>	<i>Parthenium.</i>
<i>Melissa Calamintha.</i>	<i>Carthamus tinctorius.</i>
<i>officinalis.</i>	<i>Spira Ulmaria.</i>
<i>Ligustrum vulgare.</i>	<i>Filipendula.</i>
<i>Lilithrum Salticaria.</i>	<i>Scabiosa arvensis.</i>
<i>Leonurus Cardiacæ.</i>	<i>Succisa.</i>
<i>Plantago Psyllium.</i>	<i>Betonica officinalis.</i>
<i>major.</i>	<i>Sisymbrium Nasturtium.</i>
<i>Trigonella Fenum gracum.</i>	<i>Sophia.</i>
<i>Valeriana officinalis.</i>	<i>Anagallis arvensis.</i>
<i>Phu.</i>	<i>Cicor arietinum.</i>
<i>dioica.</i> 125	<i>Borrag officinalis.</i>
<i>Celtica.</i>	<i>Sonchus Oleraceus (lævis).</i> . . . 175
<i>Phalaris Canariensis.</i>	<i>Echium vulgare.</i>
<i>Nigella fativa.</i>	<i>Crocus sativus.</i>
<i>Teucrium Chamæpithijs.</i>	<i>Sinapis nigra.</i>
<i>Chamædrijs.</i>	<i>Fasminum officinale.</i>
<i>montanum.</i>	<i>Gentiana Centaurium.</i>
<i>Scorodonia.</i>	<i>Amarella.</i>
<i>Parietaria officinalis.</i>	<i>lutea.</i>
<i>Centaurea benedicta.</i>	<i>purpurea.</i>
<i>Calcitrapa.</i>	<i>Pneumonanthe.</i>
<i>Centaurium.</i>	<i>Panax quinquifolium.</i>
<i>Cisanus.</i>	<i>Prunella vulgaris.</i>
<i>Parnassia palustris.</i>	<i>Papaver Rheas.</i>
<i>Sempervivum teclorum.</i>	<i>somniferum.</i>
<i>Arisaema rotundum.</i>	<i>Orientalis.</i>
<i>Anguicida.</i>	<i>Thlaspi Bursa pastoris.</i>
<i>longa.</i>	<i>arvense.</i>
<i>Ophinglossum vulgatum.</i>	<i>Lijcium Afrum.</i>
<i>Rumex sanguineus.</i>	<i>Senecio vulgaris.</i>
<i>alpinus.</i>	<i>Saracenicus.</i>
<i>Patentia.</i>	<i>Anthemis nobilis.</i>
<i>acutus.</i>	<i>Coynla.</i>
<i>agusticus.</i>	<i>Pijrethrum.</i>
<i>Cornus mascula.</i>	<i>Asplenium Ruta muraria.</i>
<i>Carduus Marianus.</i> 150	<i>Ceterach.</i>
	<i>Ruta graveolent.</i> 209

A

PIERAMIDAAL A J U G A
SENEGROEN. PIJRAMIDALIS.

De XIIIde C L A S S E.

C L A S S I S XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUJN, *IIde*
*Deels IXde St., bl. 268.*Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIIdi part.*
*2da pag. 892.*SENEGROEN, INGROEN, dat vier-
hoekig pieramidaal en ruig is,
met de Wortelbladen zeer groot.a. De eenbladige, half in vijven ge-
deelde, Kelk of Bloemdop.b. De eenbladige gaapende Bloem-
krans, geopend, 't onderste boven,
met de vier Meeldraadjes, waar
van twee korter, twee langer
zijn.c. Een afgezonderd Meeldraadje,
met zijn tweedeelig Knopje of
Helmpje.d. Het vierdeelig Vruchtbeginzel,
met den Stijl langer, en uitlo-
pende in twee spitse Stempels.BLOEITIJD In de Maanden Ju-
ny en July. Het groeit aan We-
gen in Bergagtige drooge Landen
van Europa, ongeveer een half
Voet hoog; doch schijnt in ons Ge-
west nog niet gevonden te zijn.BUGULA tetragona pijramidalis vil-
losa, Follis radicalibus maximis.

a. Perianthium monophyllum, semiquinquefidum villosum.

b. Corolla monopetala ringens
aperta & inversa, cum staminibus
quatuor, quorum duo breviora,
duo longiora.

c. Stamen separatum, cum Antherâ didymâ.

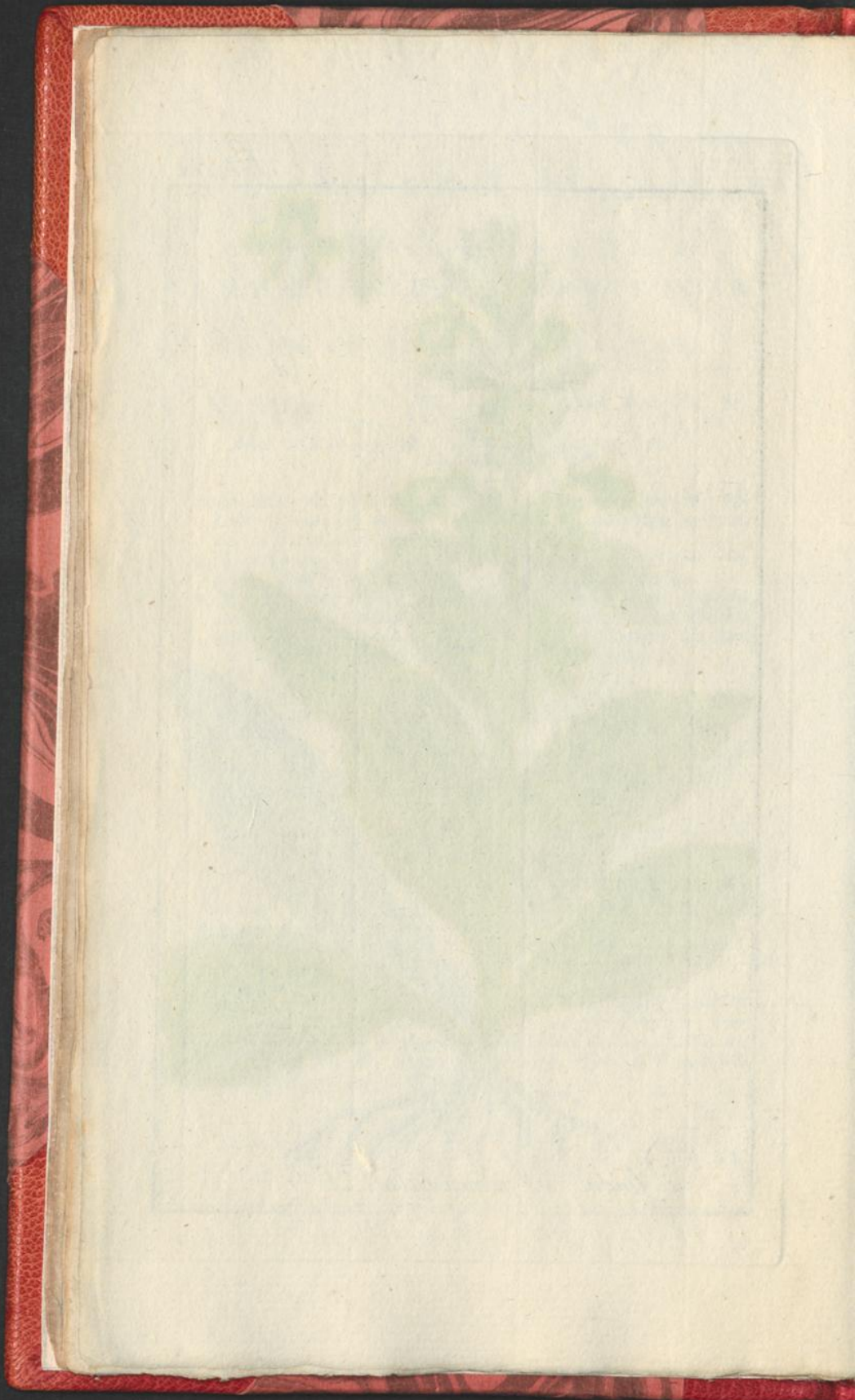
d. Germen quadrifidum, cum stilo
longiore & duobus stigmatibus
tenuibus.TEMP. FLOR. Mense Junio &
Julio. Crescit ad Vias, in locis
siccis montosis Europæ, altitudine
circiter semipedali; in nostra Re-
gione ut videtur, nondum reperta.

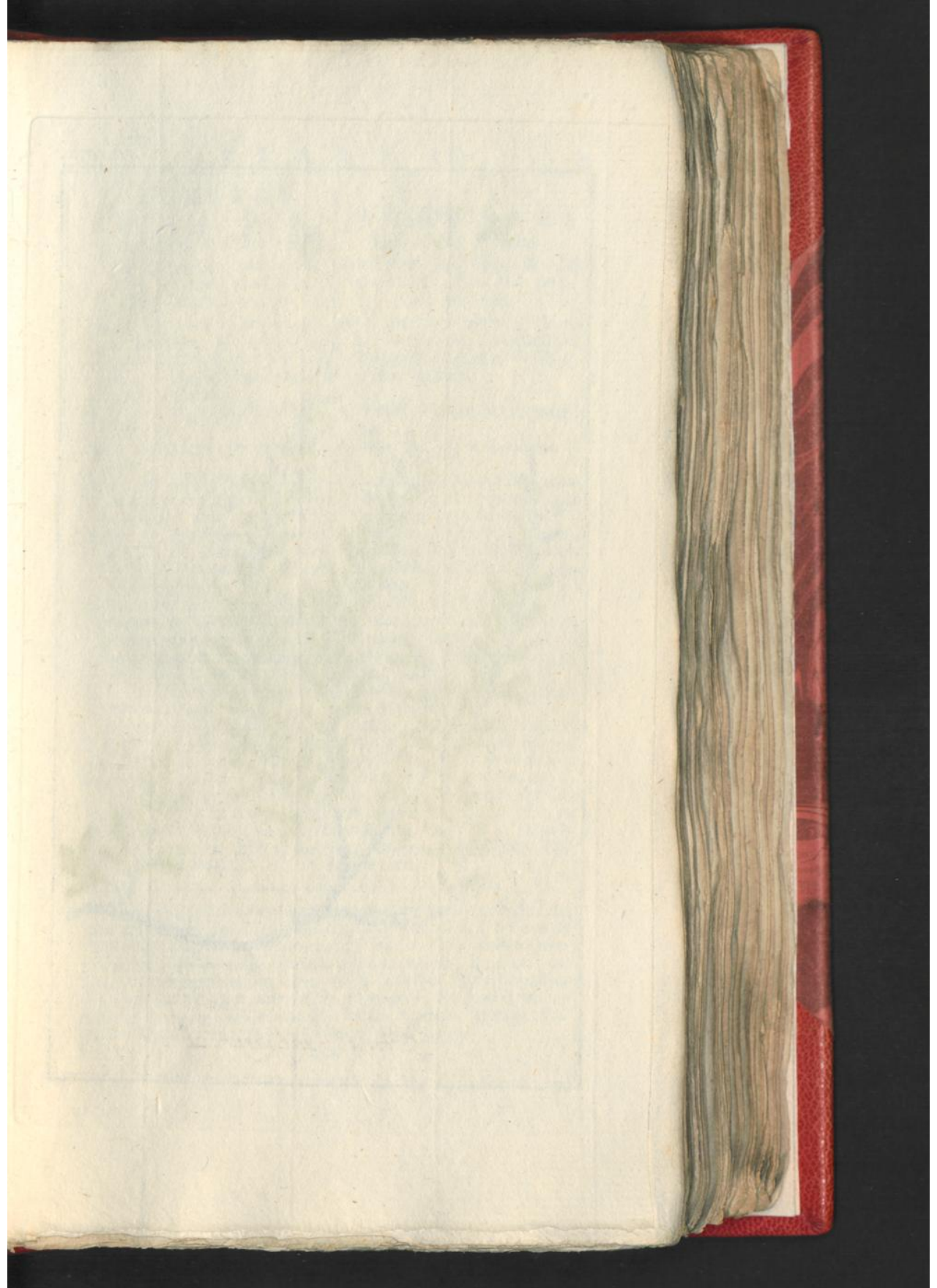
GEbruik. Met het bij ons gemeene Senegroen (*Bugula*), op Plaat XI. afgebeeld, heeft dit Kruid in kragten veel overeenkomst, wordende gehouden voor de eigentlijke *Consolida media* der Autheuren, die, inwendig gebruikt, wegens haare Wondheelende of Wondzuiverende eigenfchap den naam heeft.

GE-

Ajuga Pyramidalis. L.

Erica vulgaris. L.

GEMEENE
H E I D E.

De VIIIste CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deels IVde St., bl. 499.HEIDE met gebaarde Meeknopjes,
de Bloemkrans Klokswijze bijna
egaal, de Kelk of Bloemdop dub-
beld, de Bladen Pijlvormig te-
genover elkander.

- a. De vierbladige buitenste Kelk of
Bloemdop.
b. De zelfde met den binnensten
Kerk.
c. Die uit vier gekleurde ovaale
Blaadjes bestaat, zig als de Bloem
vertoonende, waar binnen, bij
d. Zig de eigentlijke Bloemkrans
bevindt, die eenbladig en vier-
deelig is, bevattende de agt
Meeldraadjes.
e. Waar boven de Stijl uitstrekt.
f. Vertoont een afgezonderd Meel-
draadje, als in tweeën gespleten,
waar van g. het Meelknopje geo-
pend, bij
h. Is het Vruchtbeginzel met den
Stijl en Stempel.

De BLOEITIJD der Heide is in
't laatste van den Zomer. Zij groeit
door Europa en Afrika overal op
drooge dorre zandige Plakten, en
in onze Provinciën zeer veel op de
Veluwe, als ook door den geheelen
Woudkant in Vriesland; in Over-
ijsel en elders, tot twee of vier
Voeten en meer hoogte.

E R I C A
V U L G A R I S.

CLASSIS VIIIa.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde part.
2de pag. 628.ERICA Antheris aristatis, Corol-
lis campanulatis sub-æqualibus,
Calijcibus duplicatis, Foliis op-
positis sagittatis.

- a. Perianthium exterius tetraphyl-
lum.
b. Idem cum Calijce interiore.
c. Quatuor foliolis ovalibus colo-
ratis constante, quæ Florem
mentiuntur, ubi tamen
d. Corollam demonstrat veram,
monopetalam profunde qua-
dripartitam, continentem octo
Stamina.
e. Cum Sijlo supereminente.
f. Indicat Stamen unicum, Anthe-
râ clausâ, quæ aperta, quasi in
duas partes divisa, prodit in g,
dum
h. Monstrat Stijlum, cum Germi-
ne & Stigmate.

TEMP. FLOR. Mensibus Augusto
& Septembri. Crescit ubique per
Europam & Africam, in locis ari-
dis arenosis & quam plurimum, in
nostra Belgia, in Ericetis Gelriæ,
item in parte Sijlvaticâ Frisiæ, in
Transsalaria & alibi, ad altitudi-
nem binorum, item quatuor Pe-
dum & ultra.

GEbruik. Behalve het algemeene en zeer bekende gebruik, dat
men van de Heide tot Bezems en dergelijke Tuig maakt, hebben de
Ouden haar ook, zo uit- als inwendig, tot een Geneesmiddel aan-
gepreezen. Op sommige plaatsen gebruikt menze, in plaats van
Hop, tot het brouwen van Bier. Bij 't Landvolk in de Bovenlan-
den stopt men het gruis daar van in Matrasfen, die gezond om op
te slaapen, en dus, gelijk sommige andere Kruiden, tegen de En-
gelsche Ziekte (*Rachitis*) der Kinderen dienstig zijn.

BINGELKRUID, MERCURIALIS ANNUA,

MANNETJE.

M A S.

De IXde CLASSE.

CLASSIS IXna.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deels XIde St., bl. 371.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde part.*
Imæ pag. 653.

BINGELKRUID met een gearmde
Steng, de Bladen glad, de Bloe-
men ge-aaird.

- a. De ariedeelige Kelk of Bloem-
dop.
b. De twaalf Meeldraadjes.
c. Een derzelven afgezonderd, met
zijn tweeknoppig Helmpje.

De BLOEITIJD is in Julij of
Augustus. Het groeit als Onkruid
van één of twee Voeten hoog, in
Tuinen en Wijnbergen, wordende
veel op vogtige schaduwachtige
plaatsen, in de Moeshoven bij Har-
derwijk, en in zandige Zaailan-
den, zo hier als elders in Europa
aangetroffen.

MERCURIALIS Caule brachiato,
Foliis glabris, floribus spicatis.

- a. Calijx vel Perianthium triparti-
tum.
b. Duodecim Stamina.
c. Stamen separatum cum Antherâ
didijmâ.

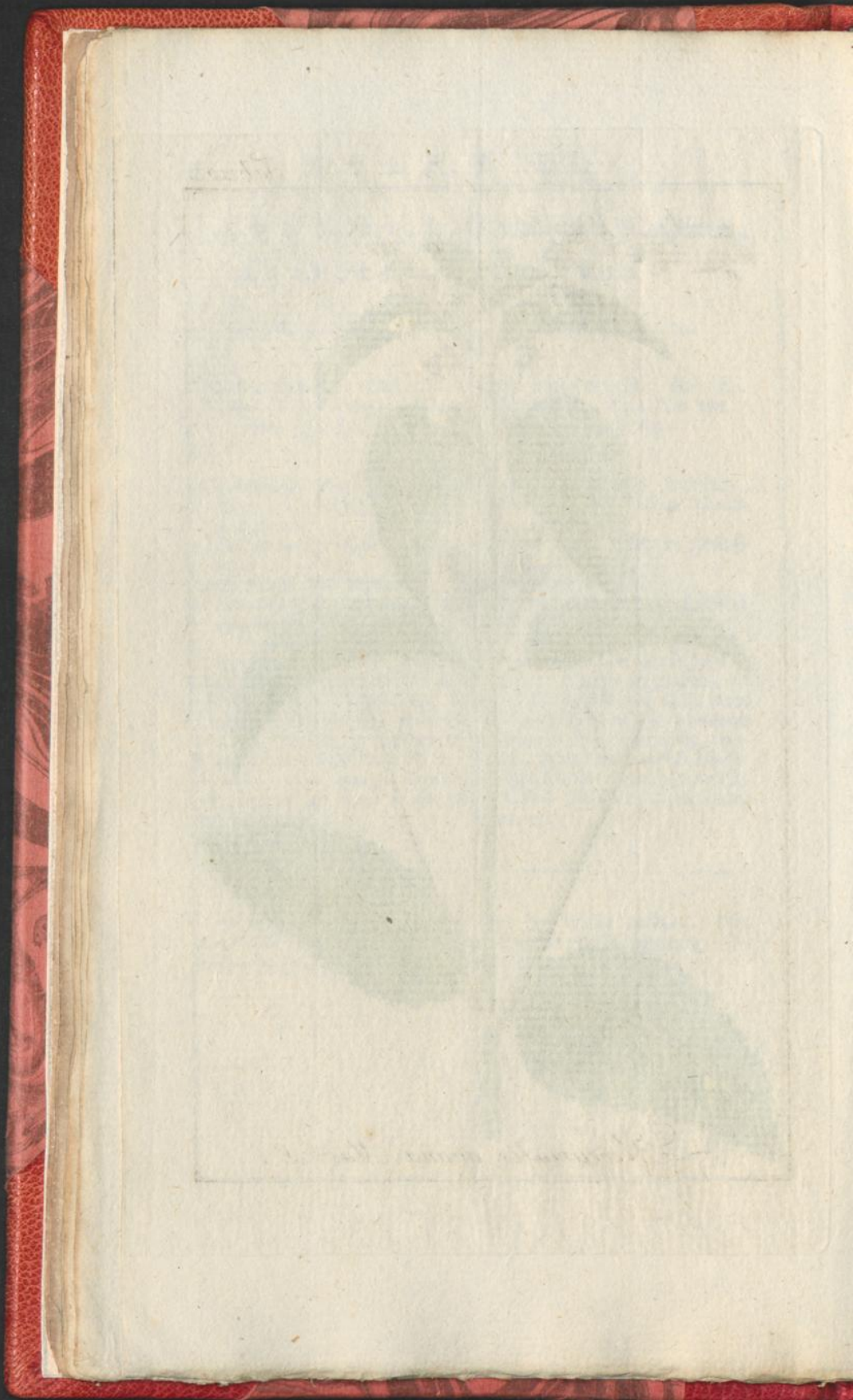
TEMP. FLOR. In Mense Julio &
Augusto. Crescit ut zizania, in
Hortis & Vinetis, altitudine unius
vel duorum Pedum, ut plurimum
reperiunda in locis humidis, um-
brosis, inter Olera, apud Harde-
rovicum & in Arvis cultis arenosis,
in nostrâ Regione & per totam
Europam.

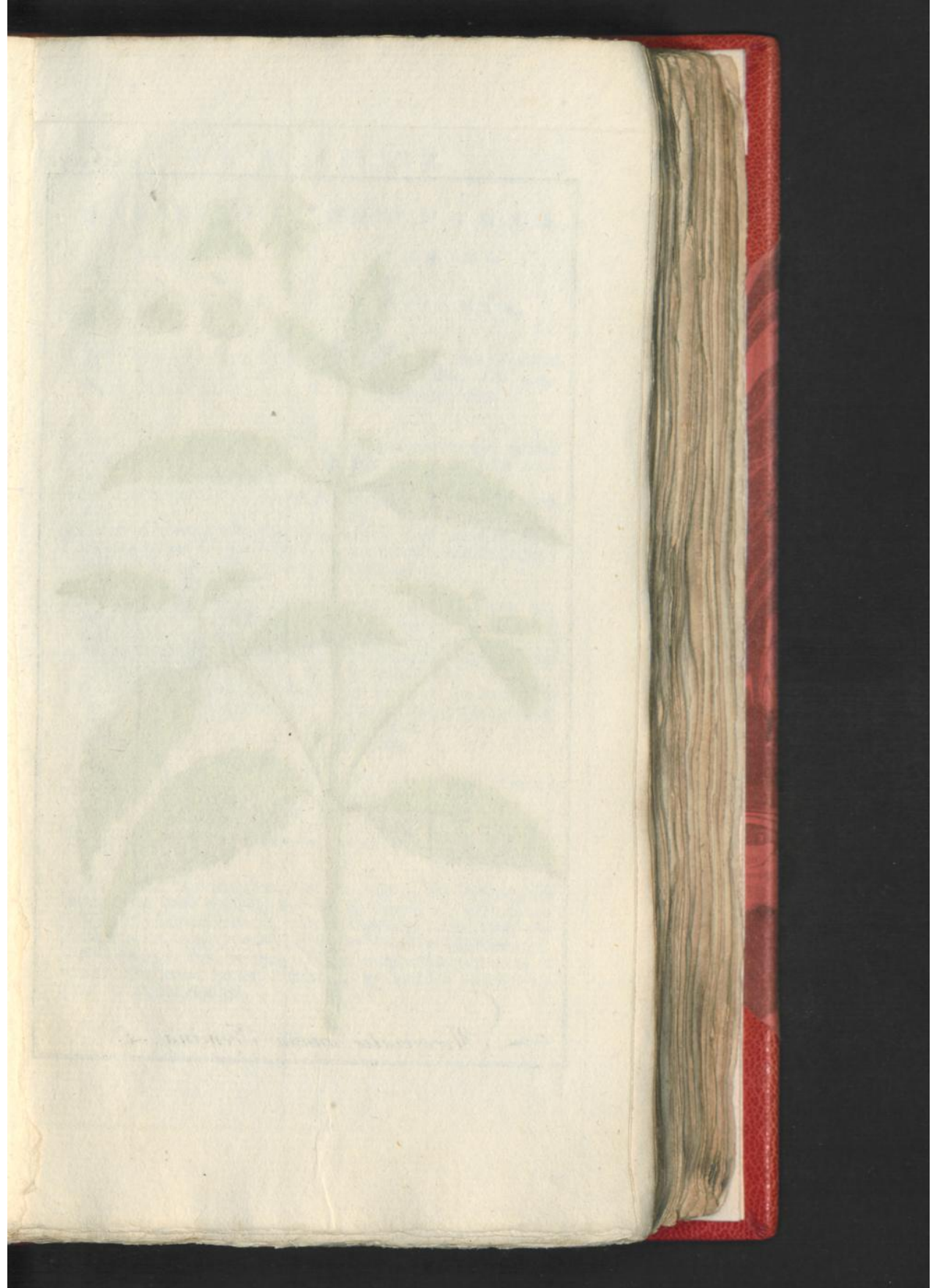
In kragten komt het Mannetje met het Wijfje overeen. Ook
vindt men de Mannetjes en Wijfjes Planten veel bij elkander. De
eerste draagen Bloemen, de andere Vrugten of Zaad.

BIN-

Mercurialis annua Mas. L.

Mercurialis annua foemina. L.

BINGELKRUID, MERCURIALIS ANNUA,

W I J F J E.

F E M I N A.

De IXde CLASSE.

CLASSIS IXna.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
DOOR HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bladz. 372.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIdi part.
Ima. pag. 653.

- a. Een onbevruigte *Vrouwelijke Bloem*, waarvan dikwils veele aan eene Plant blijven staan.
- b. De driedeelige Kelk of Bloem-dop.
- c. De twee *Elsvormige Honigbakjes*, die men ook aan de zijde van den *Strijl* bij a, in de Kelk, gewaar wordt.
- d. Het ruige *Vrugbeginzel*, met zijne twee omgeboogene *Stempels* in de Kelk.
- e. Dit zelfde afzonderlijk, naar een *Balzakje* gelijkende.
- f. Het zelfde opengesneeden met twee *roodachtige Zaa-den*, waar van één bij
- g. *Vertoond* wordt.

- a. Flos foemineus sterilis, quorum plures saepius in Planta remanent.
- b. Calijx & Perianthium tripartitum.
- c. Nectaria duo subulata, quae etiam a latere Stijli in Calijce a conspiciuntur.
- d. Gernen hispidum, cum stigmatibus reflexis duobus, in Calijce.
- e. Idem separatum, adinstar Capulae Scrotiformis.
- f. Idem dissectum, duo Semina rubentia continens, quorum unum apud litteram
- g. *Conspicitur*.

De GROEIPLAATS en BLOEITIJD is even als in 't Mannetje.

LOCUS crescendi & TEMPUS FLORENDI, conveniunt.

GEBRUIK. Het Bingelkruid is van ouds in de Geneeskunde beroemd, en heeft misschien daar van zijn naam. De *Mel Mercurialis* is lang bekend geweest in de Apotheeken. Het is van een Zoutige natuur, afgang verwekkende, en wordt in Klijsteeren gebruikt, dienende ook, zo men wil, om de Maandstonden voort te zetten. Het wordt bij het Landvolk, op fommige plaatfen, als Moes tot spijsze gebezigt.

A S P E R G I E .

A S P A R A G U S

O F F I C I N A L I S .

De *Vlde* C L A S S E .C L A S S I S *Vlta*.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*
Deel VIIIste St., bl. 337.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi part.*
2da pag. 557.

ASPERGIE met een ofgeregte ronde
Kruidige Steng, Borstelige Bladen
en gepaarde Stoppeltjes.

- a. De zesbladerige Eloemkrans.
b. De zes Meeldraadjes in de gepende Bloem.
c. Een afgezonderd Meeldraadje, met zijn Helmpje.
d. Het driehoekig Vrugtbeginzel met den Stempel.
e. De rijpe Vruchten en Besen.
f. De twee Zaadjes daarin vervat.

ASPARAGUS Caule herbaceo, tereti
erecto, Foliis setaceis, stipulis
paribus.

- a. Corolla hexapetala.
b. Stamina sex in Flore aperto.
c. Stamen separatum, cum Anthera sua.
d. Germen trigonum cum Stigmate.
e. Baccæ maturæ.
f. Semina bina illis contenta.

De BLOEITIJD valt in Junij.
Het Gewas wordt menigvuldig in
de Tuinen gekweekt, groeiende tot
drie of vier Voeten hoog.

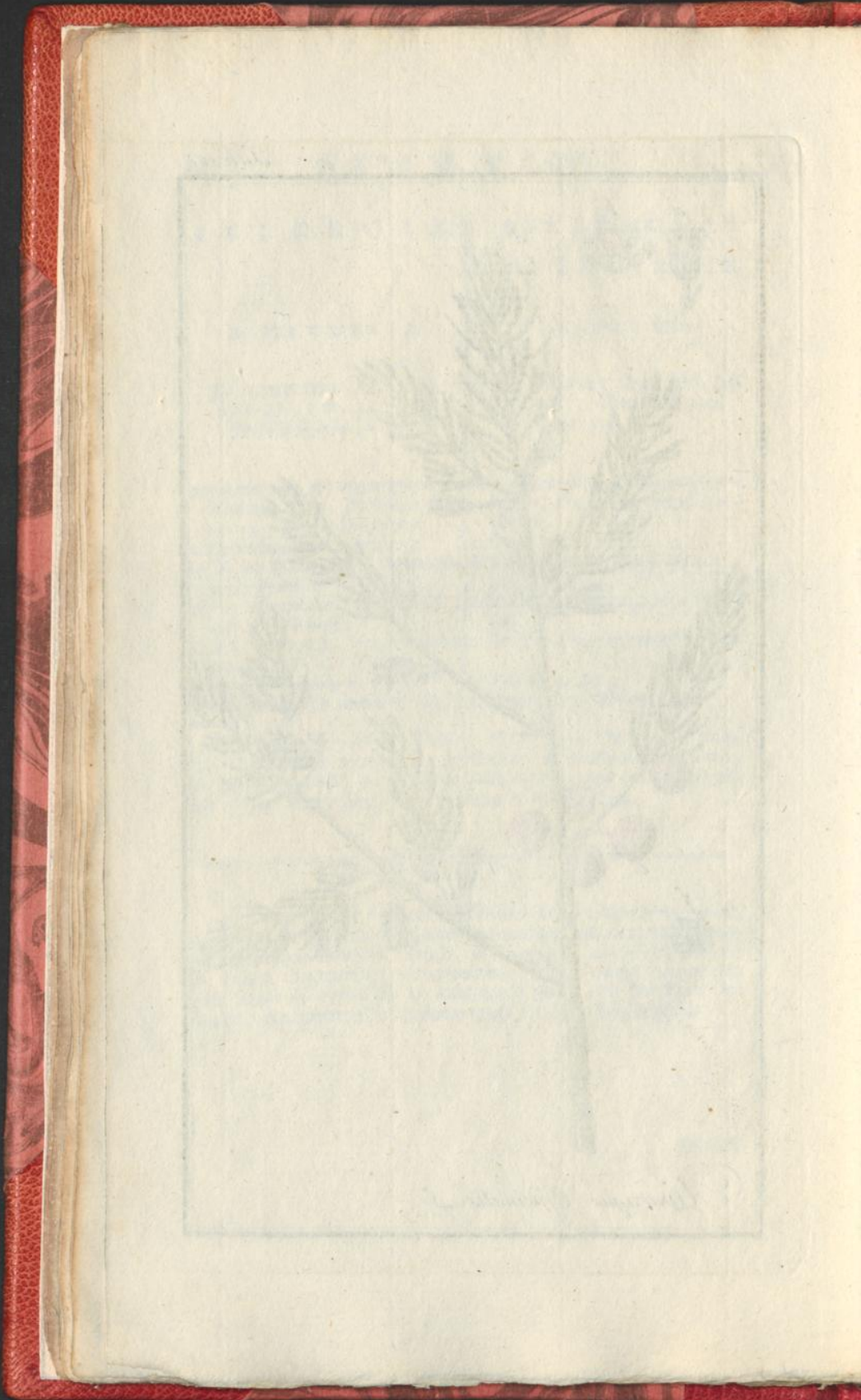
TEMP. FLOR. In Mense Junio.
Colitur ut plurimum in Hortis,
ibidemque excrefcens ad altitudi-
nem 3 vel 4 Pedum.

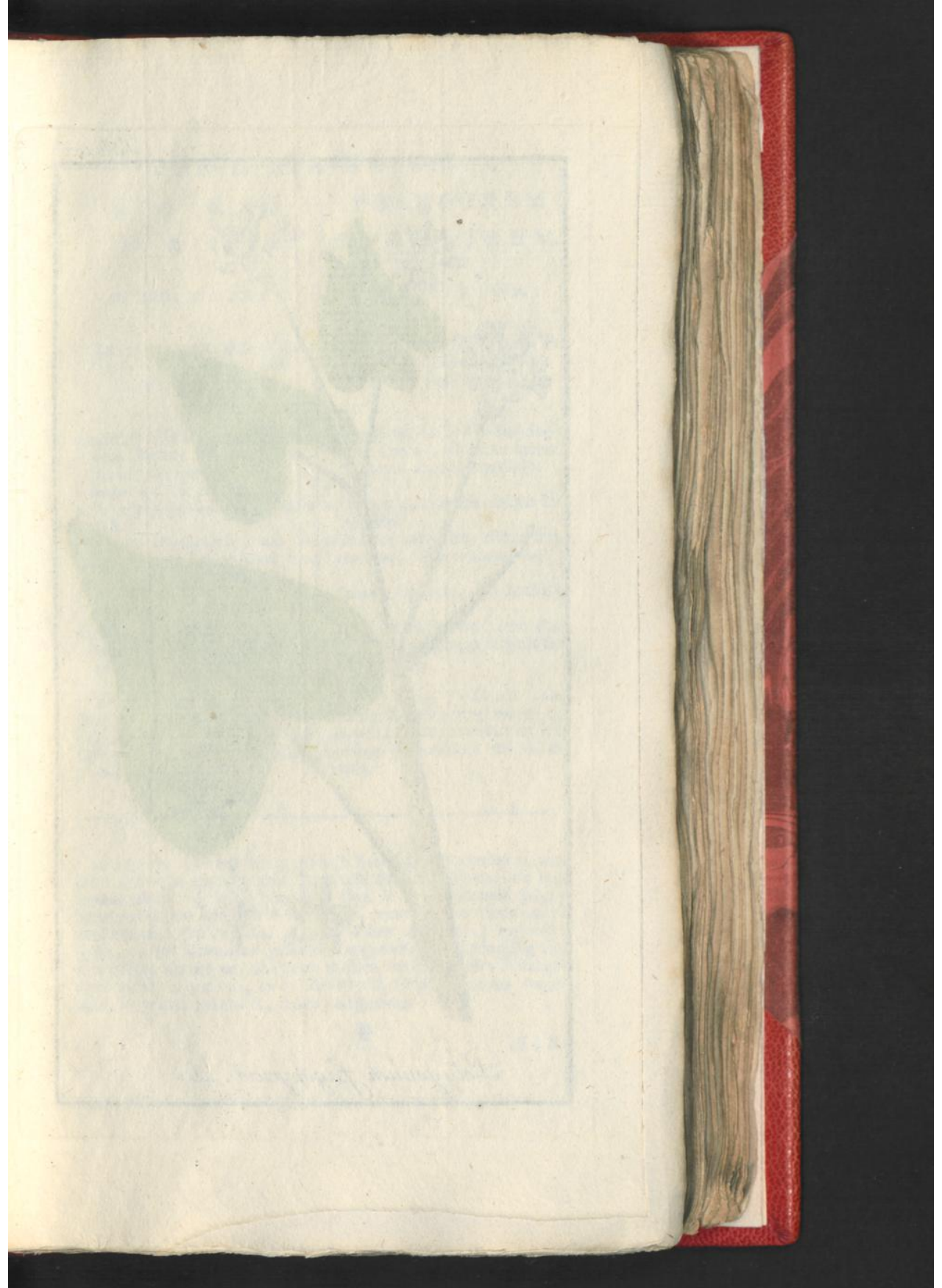
GEBRUIK. Onder de eetbaare Kruiden hebben deeze veel naam, om dat de uit den Grond opkomende Spruiten, gekookt, tot een aangename spijsz frekken. Doch, veel gegeten, kunnen zij Graveel en andere Ongemakken veroorzaaken. De Wortels worden van ouds onder de openende en afdrijvende geteld, en het Zaad der Besen, die lafzoet zijn, behoort mede tot de Winkelmiddelen.

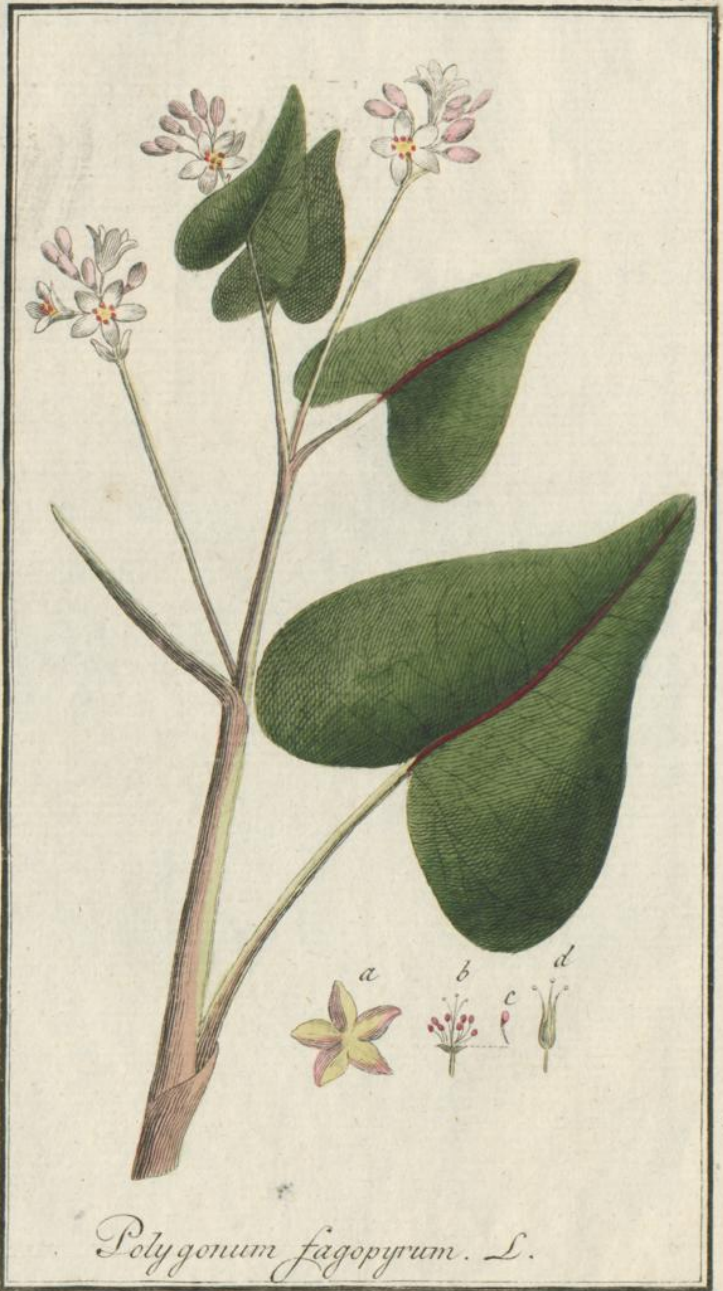
BOEK:

Asparagus officinalis. L.

Polygonum fagopyrum. L.

B O E K.
W E I J.

POLIJGONUM
FAGOPIJRUM.

De VIIIste CLASSE.

CLASSIS Villva.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIIste St., bl. 482.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde part.
Ima pag. 639.

BOEKWEIT met Pijlswijs Hartvor-
mige Bladen, een bijna regtop-
staande ongedoornde Steng, de
hoeken van het Zaad effen.

FAGOPIJRUM Foliis Cordato-Sagit-
tatis, Caule erectiusculo inermi,
Seminum angulis æqualibus.

a. De vijfdeelige Bloemkrans zonder
Kelk.

a. Corolla quinquesida absque Pe-
rianthio.

b. De agt Meeldraadjes, met de
drie Stempels, daar boven uit-
steekende.

b. Stamina octo, cum tribus Stig-
matibus, supra eminentibus.

c. Een afgezonderd Meeldraadje,
met zijn Knopje.

c. Stamen separatum cum Antherâ.

d. Het driezijdig Vruchtbeginzel,
met de drie Stijlen en derzelver
ronde Stempels.

d. Germen triquetrum, cum Stij-
lis tribus eorumque Stigmatibus
subrotundis.

De BLOEITIJD is in de Maand
Junij. Het wordt hier te lande
veel op Akkers geteeld en is uit de
Oosterfche Gewesten, of uit Arabie
afkomstig.

TEMP. FLOR. In Mense Junio.
Multum in nostra Regione in Ar-
vis colitur, huc translata ex Re-
gionibus Orientalibus vel & ex
Arabia.

GEBRUIK. Dit kan bijna onder 't Koorn geteld worden en ver-
frekt, door zijn geringen prijs, zeer veel tot Voedzel voor den Ge-
meenen Man, op veele plaatsen. Ook is 't een gezonde spijsze,
lichter verteerbaar dan Tarw of Rogge, maar niet zo voedzaam of
versterkende. De Pap daar van, in Water of Karmelk gekookt,
frekt, als een *Cataplafma* gebruikt, ongemeen tot rijpmaaking van
Gezwellen, als ook om de Pijnen te doen verslaan. Het Plumge-
diert wordt 'er vet van, en de Boekweite Doppen hebben insge-
lijks, als 't over bekend is, haare nuttigheden.

VAR-

8 P L A A T A CVII.
 VARKENS-GRAS, POLYGONUM
 DUIZEND-KNOOP. AVICULARIA.

De VIIIste C L A S S E.

C L A S S I S VIIIya.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
 door HOUTTUIJN, *1lde*
Deel VIIIste St., bl. 475.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
 GMELINI, *Tom. 1lde part.*
1mæ pag. 639.

VARKENS-GRAS met agtmannige
 driewijvige Oxelbloemen, Lan-
 cetvormige Bladen, en leggen-
 de Kruidige Stengeljes.

- a. De vijfdeelige gekleurde Bloem-
 dop of Kelk.
 b. De agt Meeldraadjes, omringen-
 de het Vruchtbeginzel.
 c. Een afgezonderd Meeldraadje
 met zijn Knopje.
 d. Het driezijdige Vruchtbeginzel,
 met de Stijlen en drie eenvoudige
 spitse Stempels, tusfchen de Meel-
 draadjes vertoond.

POLYGONUM Flor. octandris trigij-
 nis axillaribus, Foliis lanceola-
 tis, Caule procumbente Her-
 baceo.

- a. Perianthium quinque-partitum.
 b. Stamina octo, Germen cingen-
 tia.
 c. Stamen unum separatum cum
 Antherâ suâ.
 d. Germen triquetrum cum Stijlâ
 & tribus Stigmatibus simplici-
 bus acutis, inter Stamina com-
 parens.

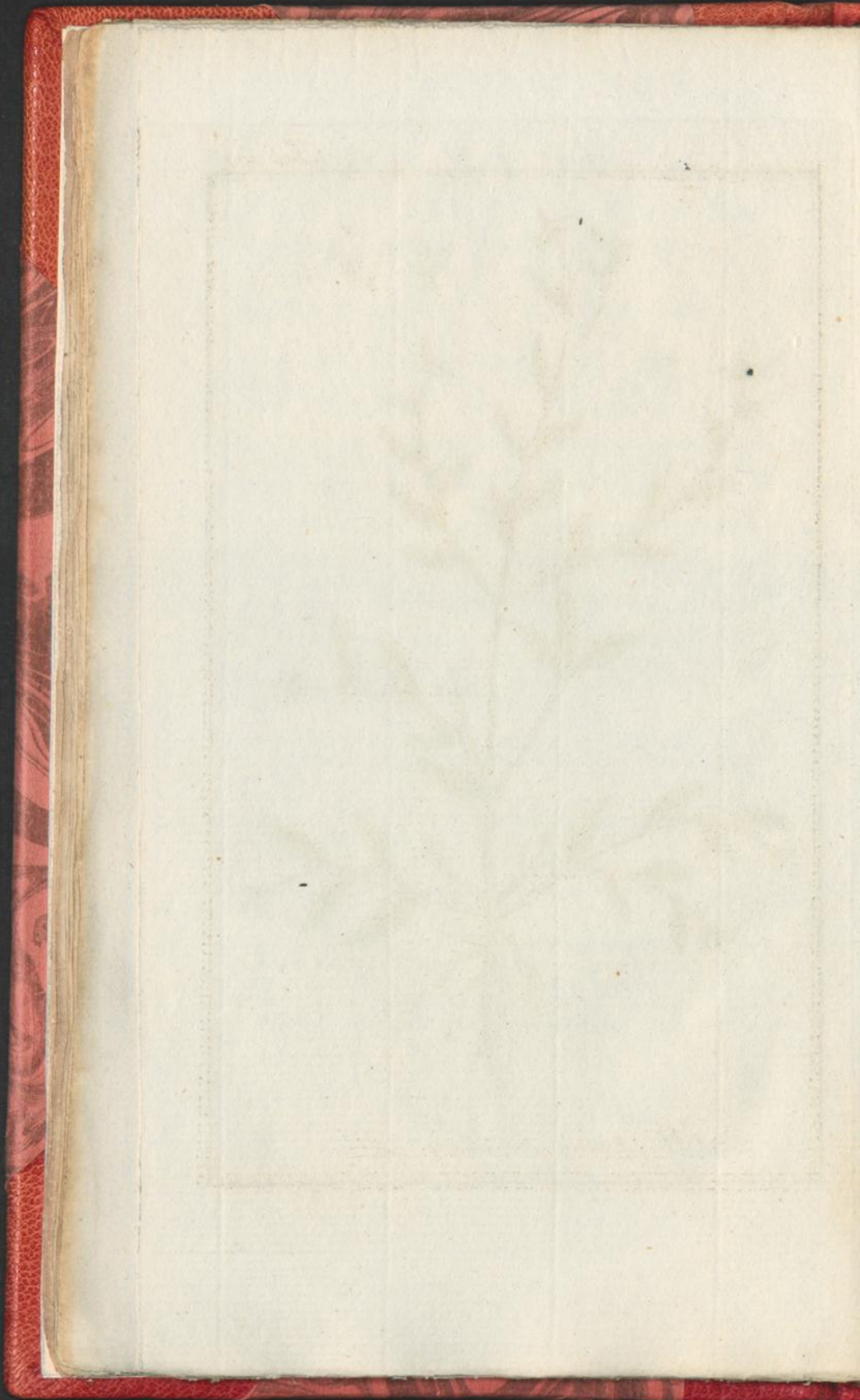
De BLOEITIJD is den geheelen
 Zomer. Dit kruipend Gewas groeit
 alom overvloedig aan de Wegen, op
 fteenachtige en allerlei onbebouwde
 woeste plaatfen, dikwils meer dan
 een Voet hoog opfchietende.

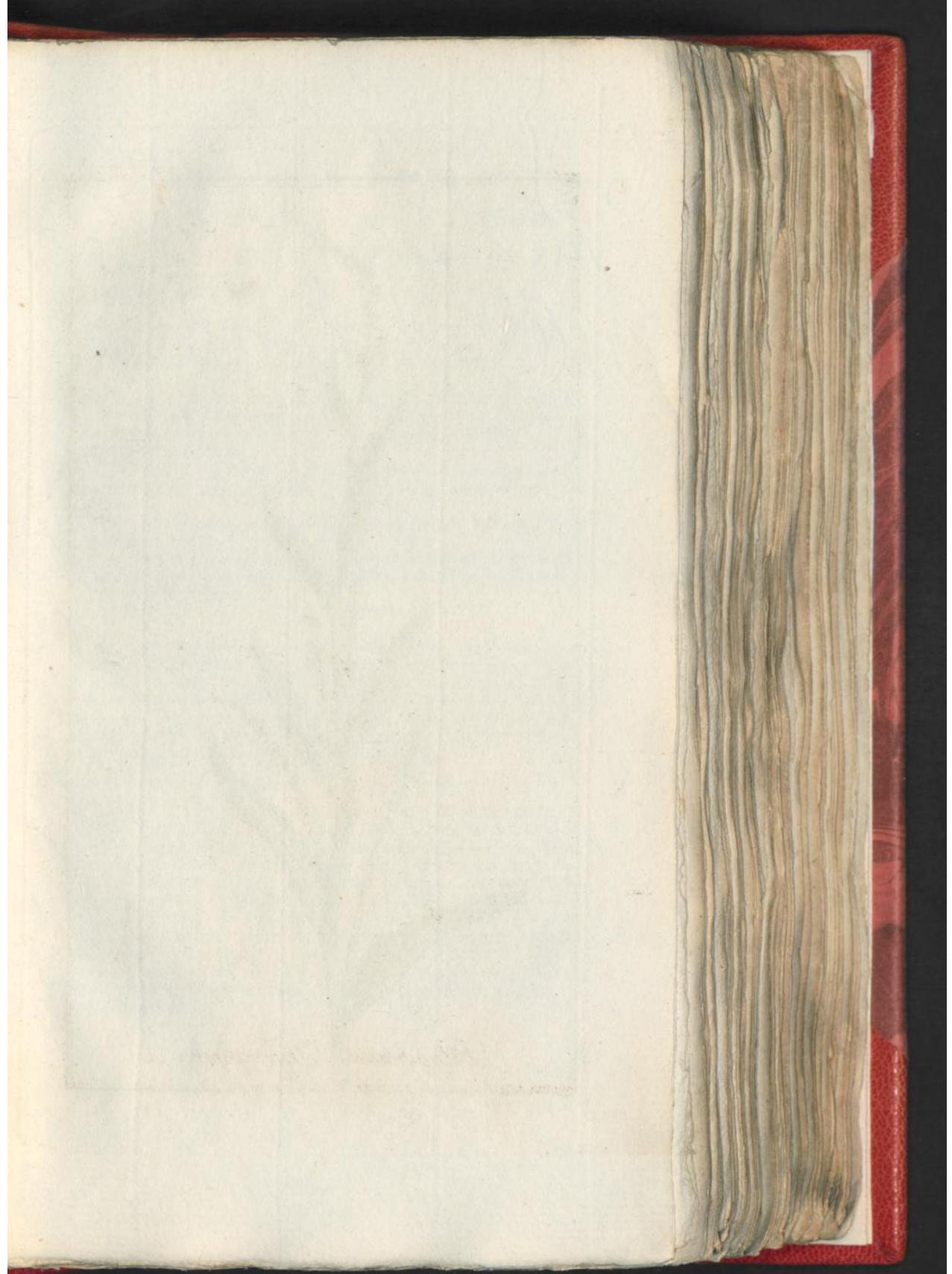
TEMP. FLOR. Per totam æsta-
 tem. Hæc herba reptans crefcit
 abunde ad vias, in locis lapidosis,
 incultis, desertis, altitudine sæ-
 pius Pedem superans.

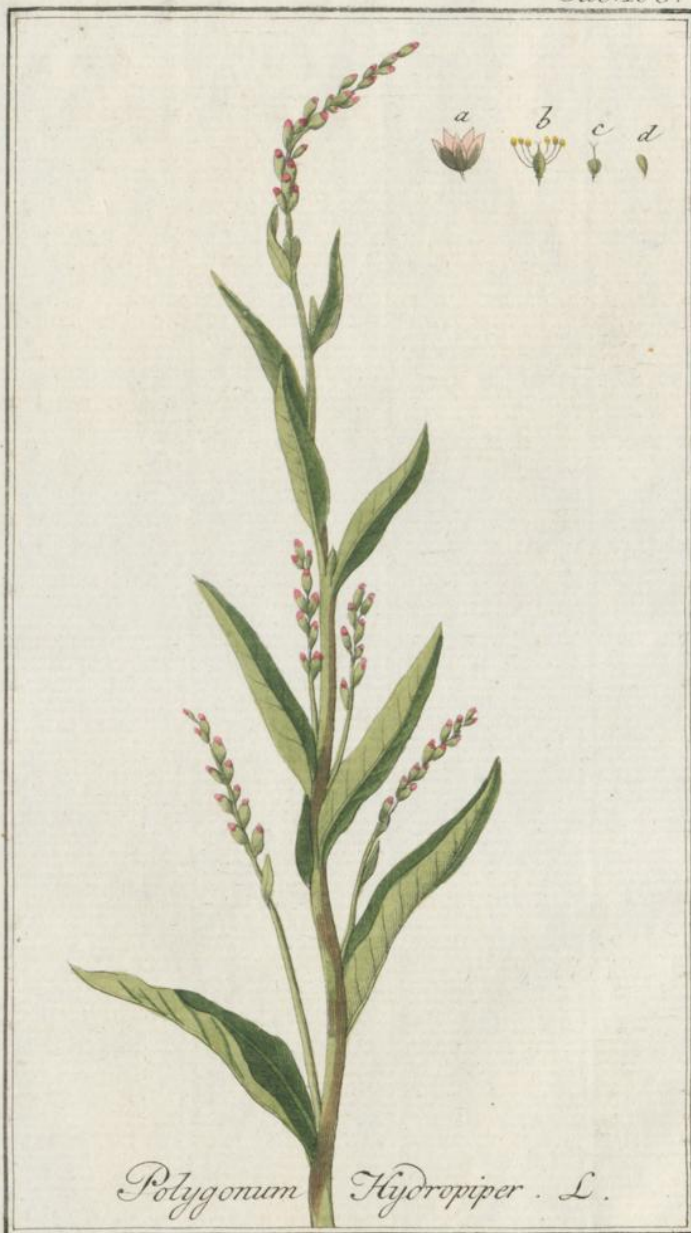
GEBRUIK. Door zijne famentrekkende hoedanigheid is het Sap
 of Afkookzel van dit Kruid, in Wijn of Water, uitwendig opge-
 legd, tegen Breuken, Bloedloop en andere Vloeiingen dienftig
 bevonden. Het bijna onzichtbaar kleine Zaad, van zelf op de
 Aarde verspreid, ftrekt 's Winters tot Voedzel voor het klein Ge-
 vogelte.

Polygonum aviculare. L.

Polygonum Hydropiper . L .

W A T E R - P O L I J G O N U M
P E P E R . H I J D R O P I P E R .

De VIIIste. C L A S S E .

C L A S S I S VIIIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist. doot HOUTTUIJN, IIde Deel VIIIste St. bl. 468.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed. GMELINI, Tom. IIde part. Ima pag. 638.

WATER-PEPER met zermannige half tweewijvige Bloemen, Lancetvormige Bladen en naauwlijks gehaarde Stoppeltjes.

HIDROPIPER Floribus hexandris semi-digijnis, Follis lanceolatis, Stipulis submuticis.

a. De Toluchvige vijfdeelige, half doorschijnende Kelk of Bloemkrans.

a. Perianthium turbinatum quinquepartitum semi-pellucidum, s. Corolla.

b. De zes Meelraadjes, het Vruchtbeginzel omringende.

b. Stamina sex Germen cingentia.

c. Het driekantig Vruchtbeginzel, de half in tweeën gedeelde Stijl en eenvoudige Stempel.

c. Germen triquetrum, Stijlus semi-bifidus, cum Stigmate simplici.

d. Het Zaad.

d. Semen.

De BLOEITIJD duurt bijna den gantschen Zomer. Het groeit in onze Provincie, en elders, overal in de Slootten aan de kanten der Weidlanden, daar geen Riet en is, als ook op vogtige Weiden en Zandgronden, van een tot twee Voeten hoog.

TEMP. FLOR. per totam fere æstatem. Crescit in nostra Provinciâ & alibi, ubique ad latera Fosfarum, ubi Arundo deficit, etiamque in Pascuis & locis arenosis humidis, altitudine unius vel duorum Pedum.

GEBRUIK. Wegens de scherpe bijtende hoedanigheid der Bladen, die de Tong onder 't kaauwen brandt, des het ook van 't Vee voorbijgegaan wordt, heeft het van ouds den naam van *Perficaria urens* bekomen, en is onder dien naam, of ook van *Perficaria acris* en *Hidropiper*, in de Apotheeken bekend. Inwendig dient het Afkookzel in Verstoppingen der Ingewanden, tegen de Geelzugt, Waterzugt, ook somtijds in Schorbutieke Kwaalen. Uitwendig gebruikt men het, met vrugt, in Pappen (*Cataplasmata*) om koude Gezwellen te doen verslaan, en tot zuivering van Zweeren, inzonderheid in de Parden. Ook kan men 'er Ontvellingen van de Huid mede geneezen; doch het moet in alle opzigten met voorzigtigheid worden gebruikt.

B

ROOM.

R O O M S C H E U R T I C A
N E T E L. P I L U L I F E R A.

De XXIste C L A S S E.

C L A S S I S IVta.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIde St. bl. 222.Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed
GMELINI, Tom. IIdi part.
Ima pag. 269.R O O M S C H E N E T E L met gepaarde,
Eijronde Zaagrandige Bladen, de
Vrugtdraagende Katjes klootrand.
De Mannelijke Bloem.URTICA PILULIFERA Fol. oppositis
ovatis serratis, Amentis fructi-
feris globosis.

Flos Masculus.

a. De vierbladige Kelk van buiten.

a. Perianthium tetraphyllum a par-
te exteriori.b. De zelfde van binnen, met de
vier Meeldraadjes en haare Knop-
jes.b. Idem ab interiori parte, cum
quatuor Staminiibus eorumque
Antheris.c. De vier Meeldraadjes, kruislings,
met het Honingbakje in 't middel-
punt.c. Stamina quatuor, cruciatim, &
Nectarium in centro.d. Een afgezonderd Meeldraadje met
het Meelknopje, dat zig eindelijk
in drie Blaadjes verdeelt.d. Stamen separatum cum Anthe-
râ, se tandem in tria Foliola
dividente.

De Vrouwelijke Bloem.

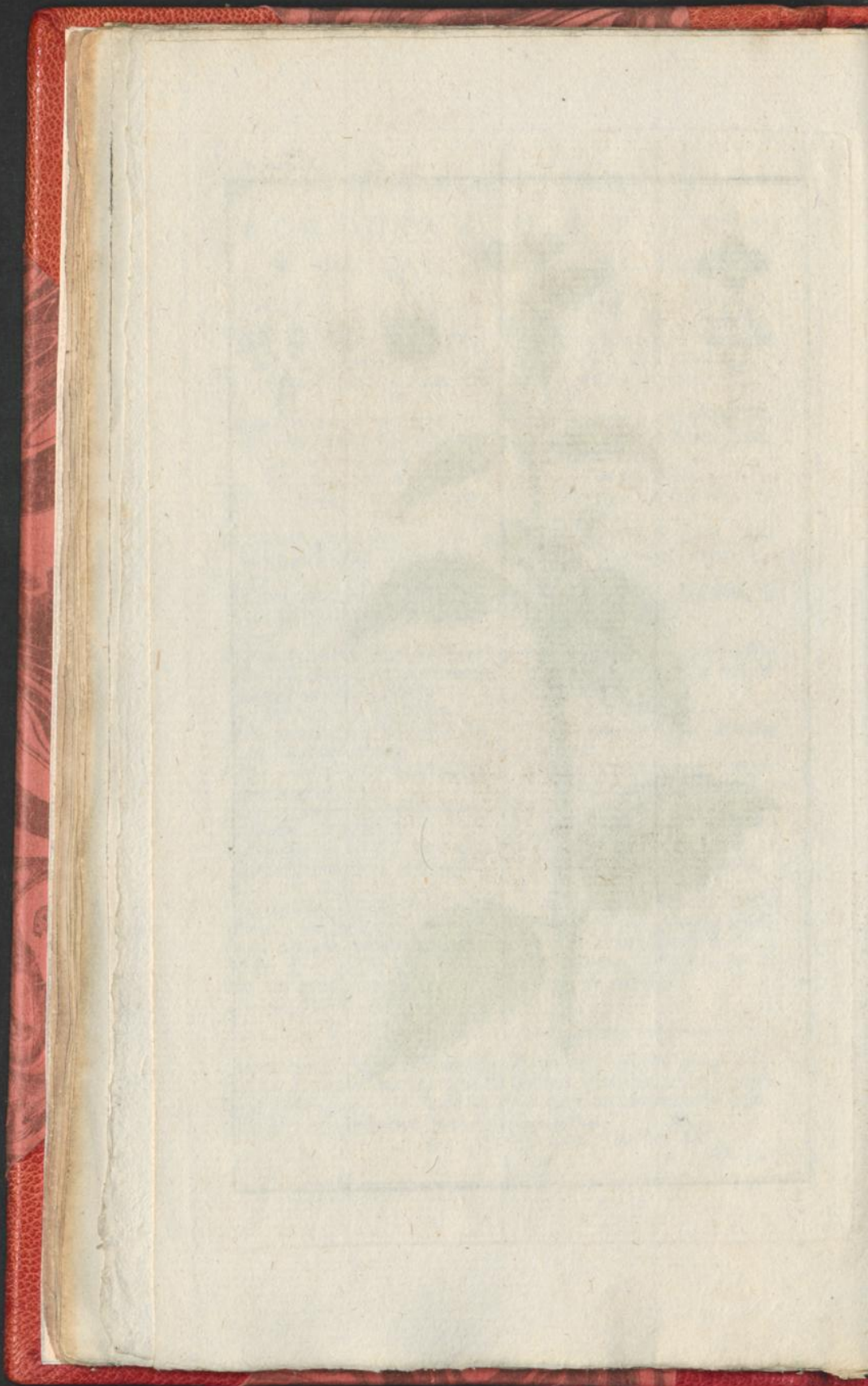
Flos Famineus.

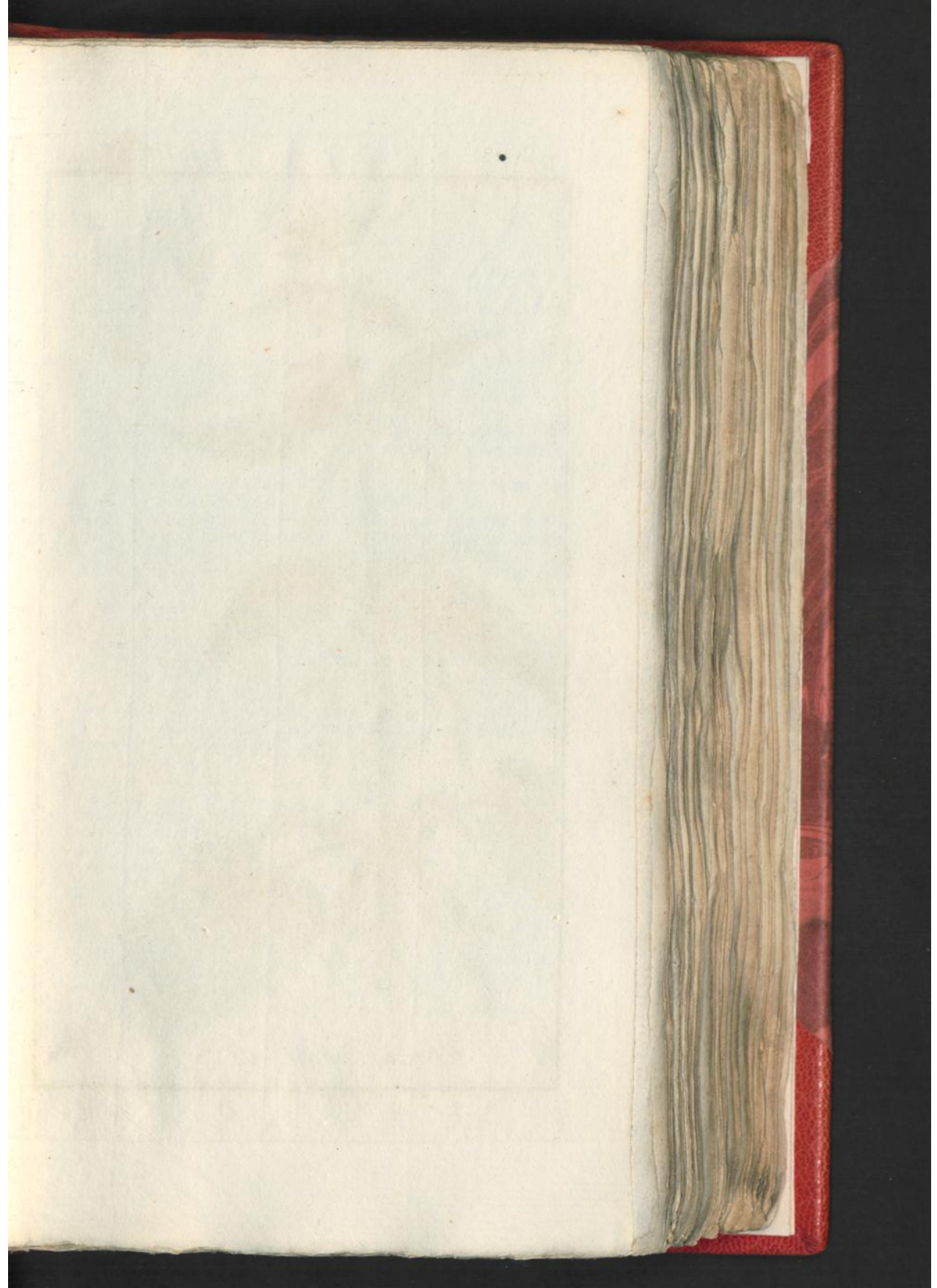
e. De tweekleppige Kelk of Bloem-
dop, van buiten ruig.e. Perianthium bivalve, exterius
hispidum.f. Het vrugtbeginzel met den Stem-
pel vergroot.f. Germen cum Stigmate, magni-
tudine aucta delineata.g. De geskooten Bloemdop met de
Zaaden, Hartvormig.g. Perianthium connivens cum Se-
minibus, Cordiforme.h. Een Bolletje of Pil, uit zulke
ruige Bloemknopjes samengesteld.h. Globulus vel Pilula hispida ex
talibus Perianthiis composita.De BLOEITIJD is in Junij. Het
Gewas, dat ruuwe groene Bladen
heeft, doch niet minder stekelig dan
die der gewoone Brandenetelen, is
hier zo gemeen niet, en wordt
meest in Tuinen gevonden.TEMP FLOR. in Mense Junio.
Hæc species, fol. asperis viridi-
bus, non minus urentibus quam
Urtica vulgaris, hic raro, nisi in
hortis culta, occurrit.GEBRUIK. Van de Roomsche Netels zijn de Bladen en Wor-
tels weleer tegen Borstkwaaen in gebruik geweest, als ook tegen
Bloedvloeijingen. Men heeft 'er zelfs eene Steenbreekende eigen-
schap (*Vis Lithonriptica*) aan toegechroeven.

GROO-

Urtica pilulifera. L.

Urtica dioica. L.

G R O O T E
B R A N D E N E T E L.

De XXIIe C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*e
Deel XIde St., bl. 225.BRANDENETEL met gepaarde Hart-
vormige Bladen en dubbelde Tros-
jes.

- a. De vierbladige Bloemdop of Kelk, bestaande in de Vrouwelijke Bloemen uit twee veel kleiner Blaadjes.
- b. Het Kruikvormig Honigbakje.
- c. De vier Meeldraadjes in de Bloemdop vervat.
- d. Een afgezonderd met zijn tweedeelig of dubbelde Helmpje.
- e. Het Vruchtbeginzel met den Haarigen Stempel, van de afzonderlijke Wijfjes Plant.
- f. Een vergrootte Stekel der Bladen, met zijn kleine aan 't Blad gehechte Blaasje.

De BLOEITIJD van deeze groote ruuwe Brandenetels, iedereen bekend, is in de Zomer. Zij groeijen overal langs de Wegen, in Kreupelbosch en op verlaten Gronden, die niet al te droog zijn, door geheel Europa, dikwijls meer dan Mans langte hoog.

GEBRUIK. Van de ongemeene nuttigheid van dit zo gemeene, lastige en verachte Onkruid, de Brandenetels, overtreffende die van de meeste andere Kruiden, is door Doctor M. HOUTTUIJN, in zijne *Natuurlijke Historie*, als boven, omstandig gewag gemaakt, CELSUS en andere oude Geneeskundigen hebben reeds de Brandenetels aangepreezen als een zeer gezond Voedzel, den Afgang en Waterloozing bevorderende en de Borst verzagtende, niet minder dan Spinagie en dergelijke Kost. De geheele Plant en derzelver Sap, of ook de Wortels, gekookt en uitwendig opgelegd, kunnen dienstig zijn, om Bloedvloeiingen te stempen. Het Afkookzel der Wortelen heeft eene openende en afzettende hoedanigheid, inzonderheid tegen het Blaauwschuit (*Scorbutus*) dienstig. Het Zaad wordt, in Honig gekookt zijnde, tegen verscheide Borstkwaalen geroemd, enz.

B 2

GROO-

U R T I C A
D I O S C O R I D I A.

C L A S S I S IVa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde part.*
1mae. pag. 268.URTICA Foliis oppositis Cordatis,
Racemis geminis.

- a. Perianthium quadriphillum. Hoc in Flore fœmineo diphillum est, Foliolisque constat multo minoribus.
- b. Nectarium Cjathiforme.
- c. Stamina quatuor Perianthio contenta.
- d. Unum Stamen separatum cum Antherâ suâ didijmâ.
- e. Germen cum Stigmate villoso, desuntum ex Planta hujus speciei fœminea.
- f. Aculeus Foliiorum, magnitudine aucta, cum Vesicula suâ parvâ, Folio annexâ.

TEMP. FLOR. Harum Urticarum, quæ sæpe hominis altitudinem superant, est per totam æstatem. Crescunt ubique ad Vias, in Dumetis & aliis locis incultis, non valde siccis, per totam Europam.

G R O O T E P I M P I N E L L A
B E V E R N E L . M A G N A .

De Vde C L A S S E .

C L A S S I S Vta.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN; *IIdē*
Deel VIIIste St., bl. 220.

CONF. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi part.*
Ima pag. 492.

BEVERNEL, BEVERNAART, met
eenvormige gevinde Bladen, alle
de blaadjes gekwabd, het uiter-
ste driedeelig.

PIMPINELLA, Foliis uniformibus
pinnatis, Foliolis omnibus lobatis,
impari trilobo.

a. De vijfbladervige Bloemkrans van
onderen, met een naauwlijks ken-
baaren Kelk.

a. Corolla propria pentapetala, a
parte inferiore, cum Calyce
vix notabili.

b. De zelfde van boven met de vijf
Meeltraadjes.

b. Eadem superne conspecta cum
quinque Stamimbus.

c. Een Meeldraadje op zig zelf
vertoond.

c. Stamen separatum.

d. Het Vruchtbeginzel met de twee
tegen elkander leggeride Stijlen,
en den ronden Stempel.

d. Germen cum Stijlis duobus sibi
invicem applicatis & Stigmate
rotundo.

e. e. De Vrucht, zo enkeld als bij
elkander getropt.

e. e. Fructus, tam simplex quam
pluribus in Umbellam conjunctis.

f. De twee Zaaden, daar die uit be-
staat.

f. Semina duo, unde constat.

BLOEITIJD in de Maand Junij.
Dit is de eigentlijke Berg-Bevernel
of Steenbreeke, groeiende ter hoogte
van bij de vier Voeten, buiten Haar-
lem, op hooge Landen, voorbij
Overveen, veel, en elders, in on-
ze Provinciën, doch ver na zo me-
nigvuldig niet als de Kleine Bever-
nel of Steenbreeke, die op Zandig-
ge plaatsen, aan onze Duinen, als
ook in Overijsel en Friesland, aan
de Wegen en op Heijvelden, zeer
gemeen is.

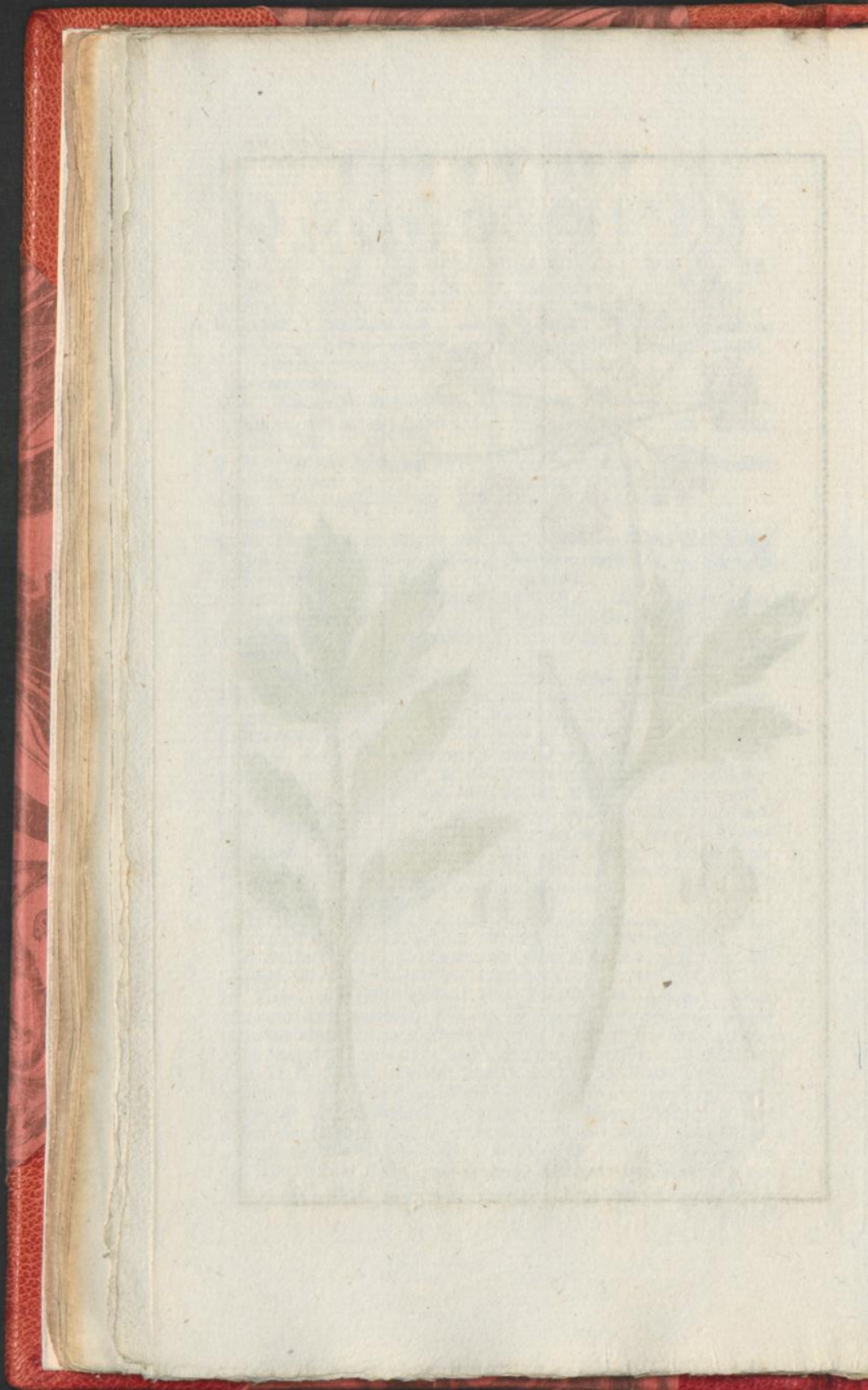
TEMP. FLOR. in Mense Junio.
Hæc prope dicta *Pimpinella Mon-*
tana, crescit copiose ad altituni-
nem quatuor fere Pedum, in Agris
elatis, extra Harlemum, ultra
Overveen, & alibi in nostrâ Re-
publicâ, sed multo minori copiâ,
quam *Pimpinella Saxifraga* s. *mi-*
nor, quæ in locis Arenosis ad nos-
tras Dunas, item in Transsalaria
& Frisia, ad Vias & in Ericetis,
uberrime crescit.

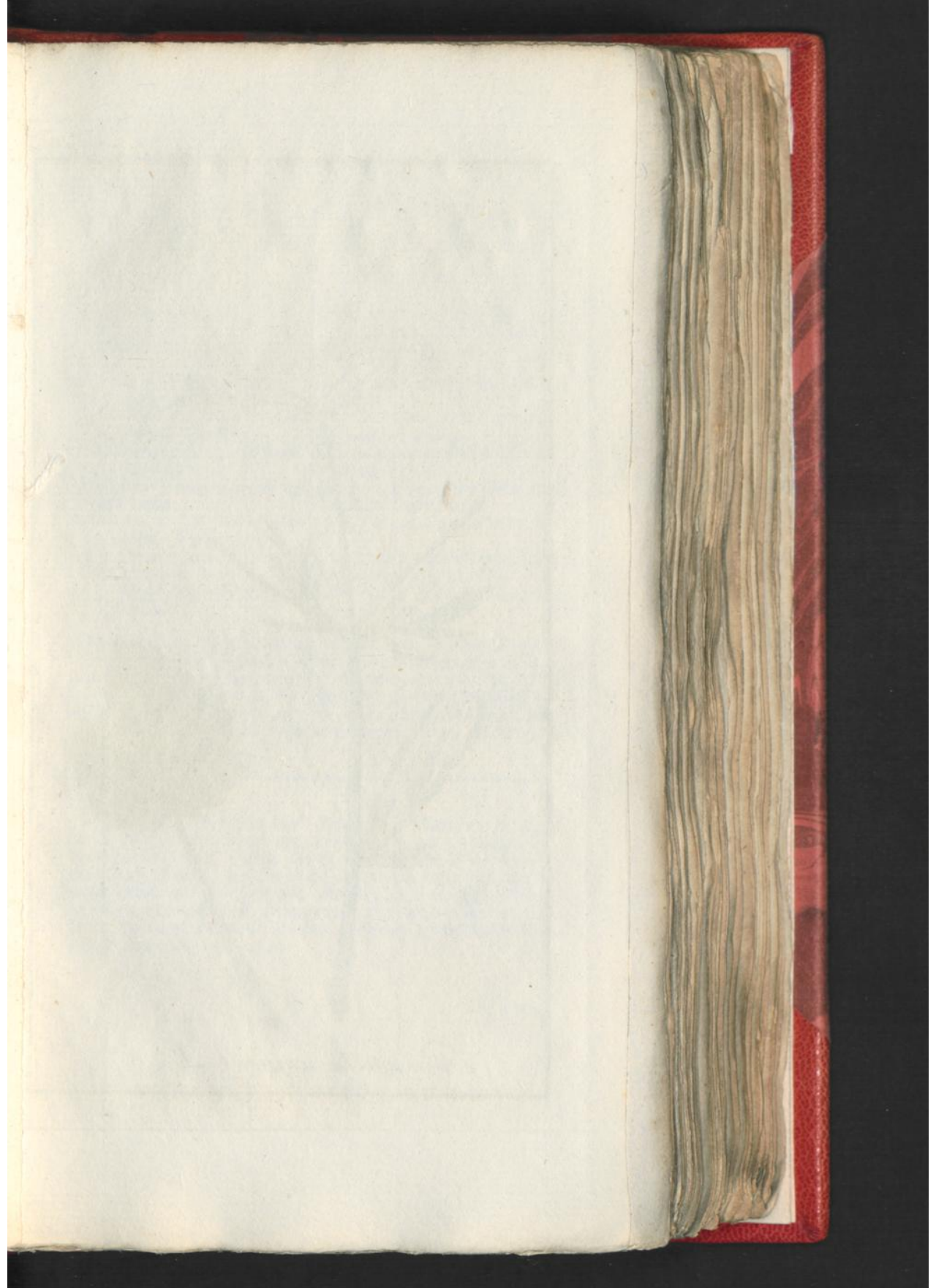
GEBRUIK. Deeze groote Steenbreeke of Bevernel valt, zo
wel als de Kleine, doorgaans met wiste Bloemen, gelijk die der
Kroontjes-Kruiden (*Umbelliferæ*) zogenaamd. Hoewel de Wortel en
het Zaad, in de Apotheeken, bekend is of bekend geweest, onder
den naam van *Pimpinellæ albæ rad.* & *Semen*, moet menze doch zeer
wel van onze gewoone *Pimpernel*, een geheel ander Kruid, *Pote-
rium Sanguisorba* genaamd, onderscheiden. De Grootte is zo scherp
niet als de Kleine, die den Wortel zo heet als Peper heeft, des
menze *Inlandsche* of *Europische Peper* bij BOERHAAVE genoemd vindt.
't Geheim der Stahlianen, bestaande in een Maag-Tinctuur, voor
Borst-Kwaalen dienstig en tevens een Koortsmiddel, ook Wond-
zuiverende en de Verlossing bevorderende, wordt bereid van de
Wortels deezer Plant, beiden onder den naam van *Saxifraga* be-
kend: doch zulke scherpe Middelen zijn doorgaans wat gevaarlijk.

ANIJS

Pimpinella magna. L.

Pimpinella anisum. L.

A N I J S.

P I M P I N E L L A

A N I S U M.

De Vde C L A S S E.

C L A S S I S VIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel VIIIste St., bl. 224.

CONF. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde part.*
Imæ pag. 492.

ANIJS met de *Wortelbladen driedee-*
lig, ingefneeden.

a. *Het gemene Kroontje der Bloemen.*

b. *De bijzondere Kroontjes.*

c. *Een Bloemkransje van vijf Blaad-*
jes op den Kelk.

d. *Het zelfde van boven met de vijf*
Meeldraadjes.

e. *Een Bloemblaadje met het daar*
aan zittende Meeldraadje.

f. *Het Vruchtbeginzel met de twee*
Stijlen en ronde Stempels.

g. *De Vrucht of Zaad, in twee Stuk-*
ken deelbaar.

ANISUM Foliis radicalibus trifidis
incisis.

a. Umbella universalis Florifera.

b. Umbellæ partiales.

c. Corollapentapetala, Calijci in-

d. Eadem a parte superiore cum
quinque Staminibus.

e. Petalum cum Stamine annexo.

f. Germen cum Stijlis binis & Stig-

g. Fructus s. Semen, in duas par-

tes divisibile.

De BLOEITIJD is in Augustus.
't Gewas schijnt uit de Levant oir-
sprongelijk te zijn, wordende alhier
jaarlijks in Kruidhoven en op Moes-
landen gezaaid. Het groeit onge-
vaar twee Voeten of een Elle hoog.

TEMP. FLOR, in Mense August-
to. Planta in Regionibus ad Ma-
re mediterraneum naturalis, ut vi-
detur, hic quotannis in Hortis & Ar-
vis feritur, excrescens ad altitudi-
nem duorum Pedum vel Ulmæ.

GEBRUIK. Het Anijs-Zaad is iedereen bekend en in alge-
meen gebruik. Men mengt het dikwijls in Brood en Gebak, om
den Reuk en Smaak. Het is een der voornaamste Windbreeken-
de en Borstmiddelen, bezittende dus de kragten tegen 't Koliijk in
hooger graad, dan veele anderen. De Olie, daar van gedestilleerd,
is in deezen inzonderheid uitmuntende. Het behoort derhalve tot
de vier groote verwarmende Zaaften, en komt in verscheide Win-
kelbereidingen der Apotbeeken.

S A N I -
K E L.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIIste St., bl. 15.SANIKEL met de Wortelbladen rond
vijfkwabbig, alle de Blommetjes
ongesteld.

- a. De bijzondere vijfdeelige Kelk
of Bloemdop.
b. De vijfbladige Bloemkrans met
vijf lange Meeldraadjes.
c. Een afgezonderd Meeldraadje
met zijn Knopje, aan het Bloem-
blaadje zittende.
d. Het flekelig Vrugtbeginzel met
de twee omgeboogene Stijlen of
Stempels.

BLOEITIJD in de Maand Junij.
Dit Kruid groeit in Duitschland
veel in lommerijke Boschagiën,
doch is hier te lande zeer zeldzaam,
zijnde echter bij Engelenburg en
Ulenpas in Gelderland gevonden,
omtrent twee Voeten hoog.

S A N I C U L A
E U R O P Æ A.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di part.
I mæ pag. 468,SANICULA Foliis radicalibus orbicu-
laribus quinquelobis, Flosculis
omnibus sesilibus.

- a. Perianthium partiale quinquepar-
titum.
b. Corolla quinquepetala cum Sta-
minibus quinque longis.
c. Stamen separatum cum Antherâ
suâ, & Petalum cui adhaeret.
d. Germen hispidum, cum Stijlis
vel Stigmatibus incurvis.

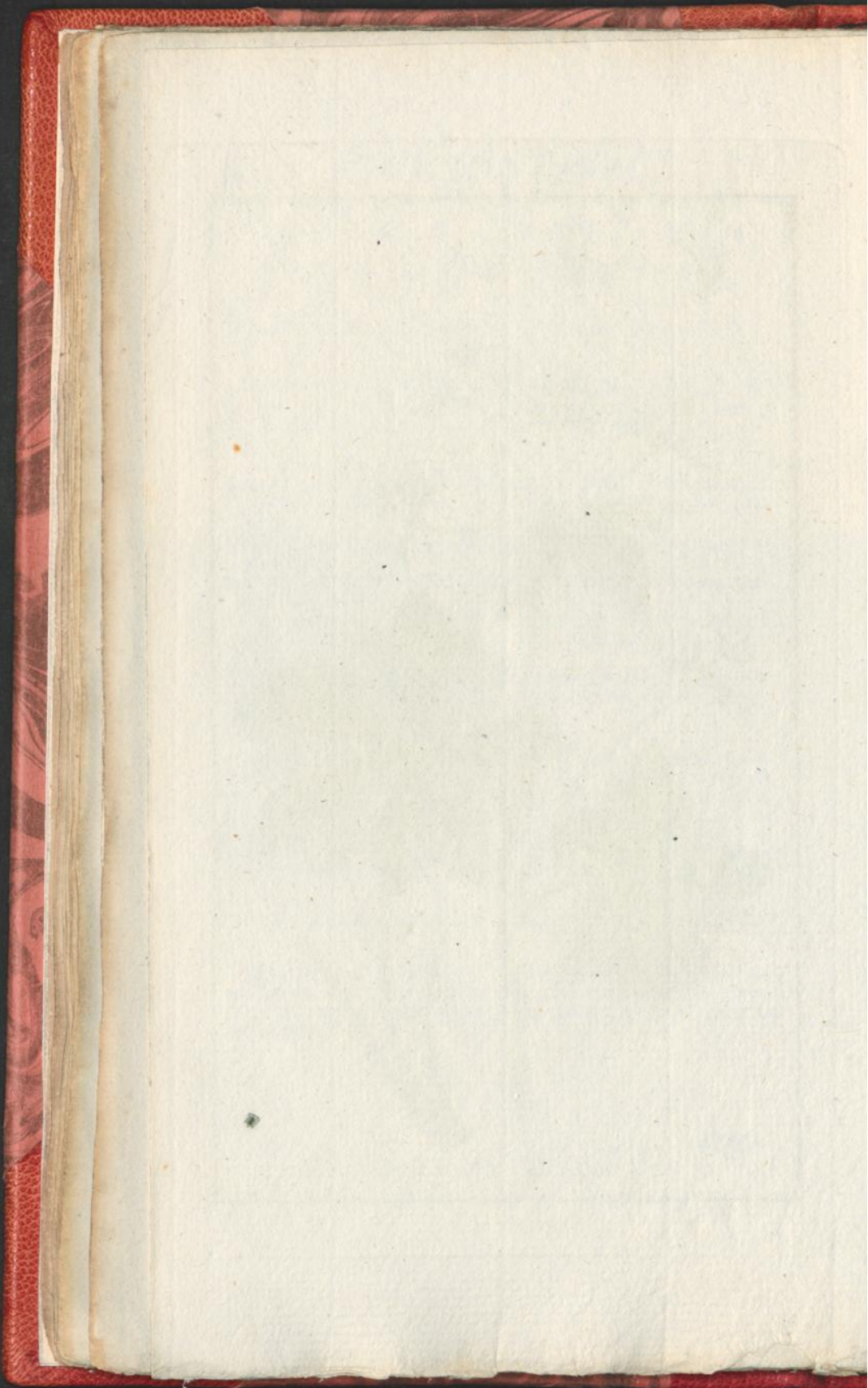
TEMP. FLOR. in mense Junio.
Hæc Herba plurimum crescit in
Sijlvis nemorosiss Germaniæ, sed in
nostra Regione valde rara est, at-
tamen in quibusdam locis umbro-
sis Gelriæ reperta; altitudine
circiter duorum Pedum.

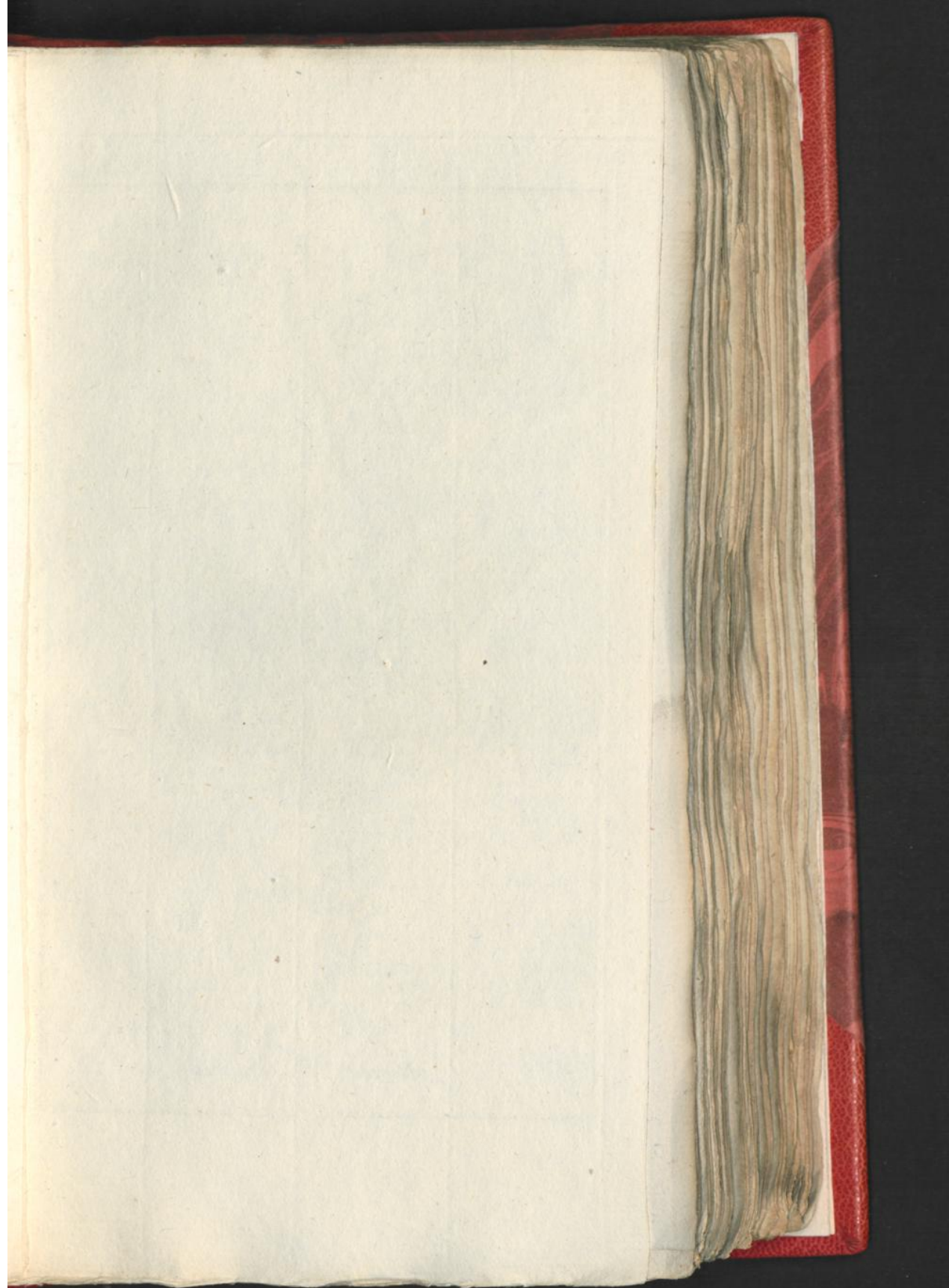
GEbruik. De Sanikel is in de Apotheeken aangetekend als
een Wondmiddel (*Vulneraria*) en door zijne samentrekkende eigen-
schap tot stemping van Bloedyloeijingen dienstig, doch bij ons wei-
nig in gebruik.

SCHUB-

Sanicula Europaea. L.

S C H U B - L A T H R Æ A
W O R T E L S Q U A M A R I A.

De XIIIde. C L A S S E.

C L A S S I S XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*e
Deel IXde St., bl. 464.Conf LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIId*e part.
2de pag. 924.SCHUBWORTEL met een zeer een-
voudige Steng, en hangende Bloem-
men, die de Onderlip driedeelig
hebben.OROBANCHE *Caule simplicissimo,*
Corollis pendulis, Labio in-
*feriore trifido.*a. De eenbladige vierdeelige Bloem-
dop of Keik.a. Perianthium monophyllum qua-
drifidum.b. De eenbladige Gaaperachtige
Bloem.

b. Corolla monopetala ringens.

c. Dezelve geopend, waar in de
vier twee langere, twee kortere,
Meeldraadjes.c. Eadem aperta cum Staminibus
quatuor, quorum duo longiora,
duo breviora.d. Het Vrughteginzel met den Stijl
en den knikkenden Stempel.d. Germen cum Stijlo & Stigmate
nutante.

e. Het Zaadhuisje geopend.

e. Capsula Seminalis aperta.

BLOEITIJD in de Maand Junij.
Het groeit in Duitschland in de
digste begroeide Kreupelboschen,
aan de Wortels van 't Geboomte
Het is in Delfland, aan den Dijk,
tuschen Monster en ter Heij, als
ook elders aan onzen Duinkant, ge-
vonden, komende doorgaans alleen-
lijk met de paarsche Kam, waar in
de Bloemen staan, omtrent een half
Voet uit den Grond.TEMP. FLOR. in Mense Junio.
In Germania hæc *Orobanches* spe-
cies crescit in Dumetis densissimis,
ad radices Arbustorum. In
nostra Regione quoque reperta ad
Aggerem, inter *Monster* & *ter*
Heij, in tractu Delpbenfi, & alibi
in maritimis. Ut plurimum tota
sub Terra degit, exfurgente tantum
Pectine purpureo, Floribus onu-
sto, ad altitudinem sex Digitorum.GEBRUIK. Van dit weinig bekende Gewas zegt men dat de
Wortels wrang en bitter zijn. Men plagt het gedestilleerde Water
daar van, weleer, tegen de Vallende Ziekte (*Epilepsia*), in Kinde-
ren, te gebruiken. In 't Hoogduisch voert het verscheiderleij naa-
men, wegens de zonderlinge gedaante, zijnde *Orobanche* met een
getanden Wortel, bij BAUHINUS, genoemd geweest,

BERG-

BERG-MUNTHE, MELISSA
KALAMINTH. CALAMINTHA.

De XIIIde C L A S S E.

C L A S S I S XIIIa.

Zie LINNEUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 402.

Conf. LINNEI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde part.
2da pag. 914.

KALAMINTH met gegaffelde Oxel-
steeltjes, van langte als de Bla-
den.

CALAMINTHA Pedunculis Axillari-
bus dichotomis; longitudine Fo-
liorum.

- a. De eenbladige gestreepte Kelk,
met eene driedeelige omgeslagenen
boven- en tweedeelige onderlip.
b. De eenbladige Gaasperachige
Bloem, met de twee langere, twee
kortere Meeldraadjes, openge-
sneeden.
c. Een afgezonderd Meeldraadje,
met zijn dubbeld Meelknopje.
d. Het Vruchtbeginzel, vierpleetig,
met den Stijl en dubbelden Stem-
pel.

- a. Perianthium monophyllum stri-
atum, Labio superiore tridentato
reflexo, inferiore bipartito.
b. Corolla monopetala ringens,
aperta, cum Stamimbus duobus
longioribus, duobus breviori-
bus.
c. Stamen separatum, cum Anthe-
ra sua didijma.
d. Germen quadrifidum cum Stijlo
& Stigmate duplici.

BLOEITIJD in de Maand Julij.
Het groeit op opene Bergachtige
Velden, zo in Duitschland, als
in Vrankrijk en Italic, zijnde ook
in Engeland gevonden.

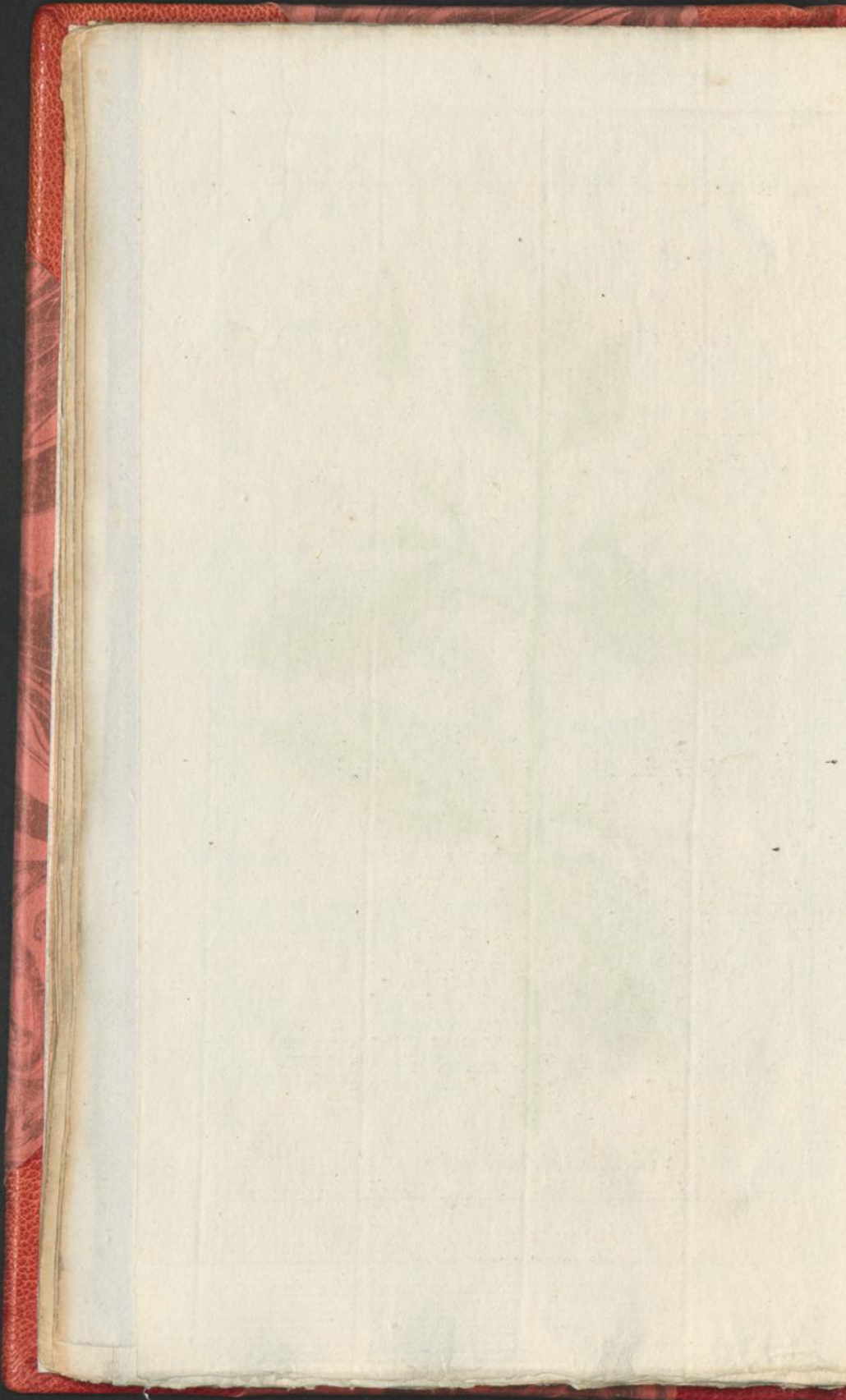
TEMP FLOR. Mense Julio. Cres-
cit in locis apricis montanis, tam
Germaniæ, quam Italiæ & Galliæ,
item in Anglia.

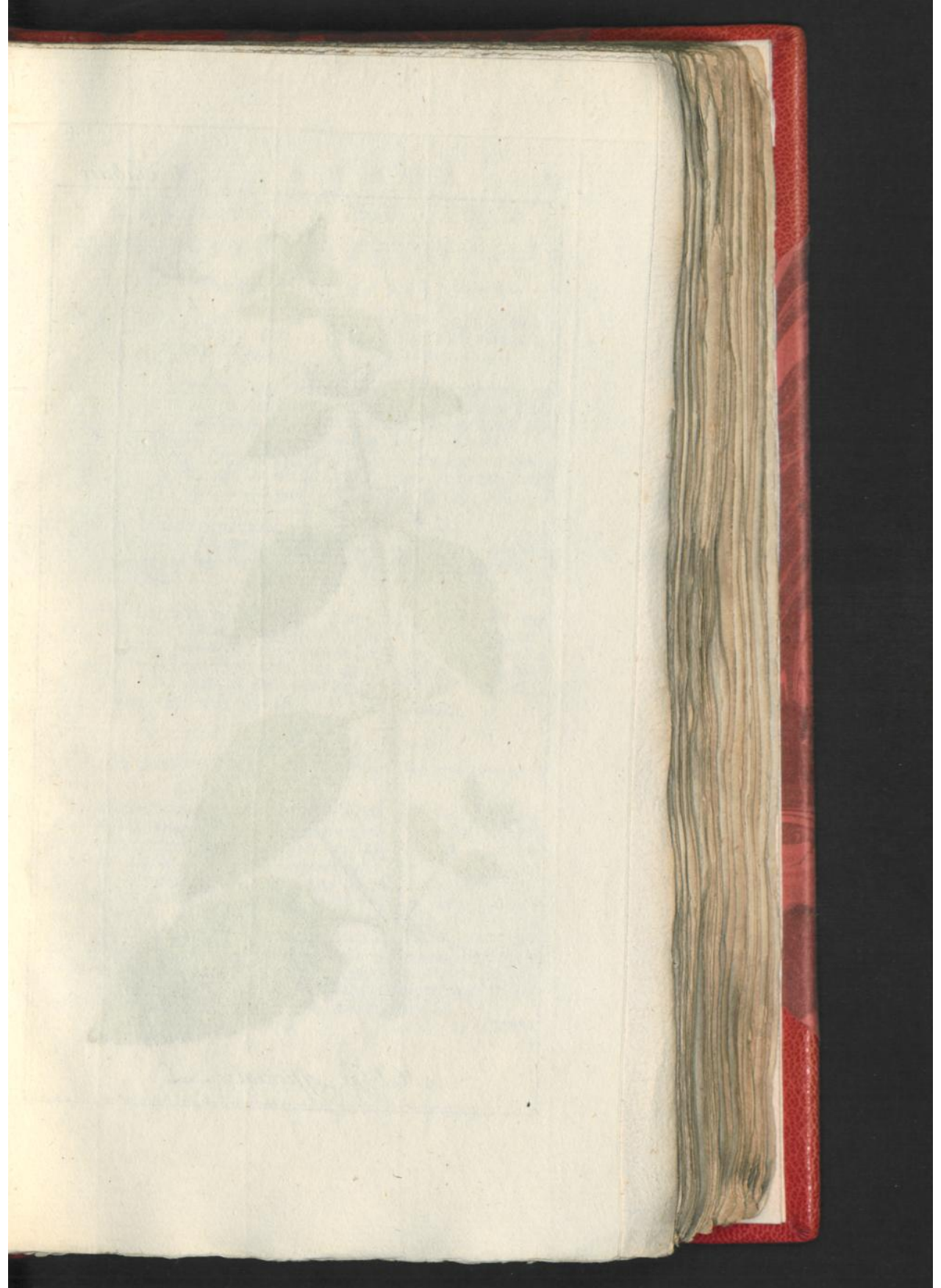
GEBRUIK. Het heeft een aangenaamen Geur, naar dien van
Kruifemunt gelijkende, doch wordt in deezen door de *Veld-Kala-*
minth, die in Gelderland en 't Sticht veel op braak leggende Koorn-
landen, als ook in onze Duinen groeit, *Wilde Poleij* genaamd,
overtroffen. Men gebruiktze als een Hoofd- en Maagniddel, tegen
de Winden, Opstijgingen en andere Zenuw-Kwaalen, in Aftrek-
zel (*Infusum*), als ook tegen Aambortigheid (*Asthma*) enz. Uit-
wendig opgelegd kan de *Kalaminth* dienen om koude Zwellingen
(*Tumores Oedematosi*) te doen verlaan, als ook tegen Ontsteeking
en het Heet-Vuur (*Gangræna*).

ME-

Melissa calamintha . L.

Melissa officinalis. L.

MELISSE, MELISSA
CITROENKRUID. OFFICINALIS.

De XIVde CLASSE.

CLASSIS XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *Ilde*
Deel 1Xde St., bl. 400.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. II di part.*
2da pag. 914.MELISSE met gekranste Trosjes in
de Oxelen, op enkelde Voetjes.a. De eenbladige tweelippige Kelk
met haar Voetje.b. De eenbladige Gaaperachtige
Bloem, geopend, met de vier
Meeldraadjes, die in langte zeer
verschillen.

c. Een Meeldraadje afgezonderd.

d. Het vierspleetig Vruchtbeginzel,
met den dunnen Stijl en tweede-
ligen Stempel.MELISSA Racemis Axillaribus ver-
ticillatis, Pedicellis simplicibus.a. Perianthium monophyllum bila-
biatum, cum Pedicello.b. Corolla monopetala ringens,
aperta, cum quatuor Stamini-
bus longitudine multum differenti-
bus.

c. Stamen separatum.

d. Germen quadrifidum, cum Stij-
lo filiformi & figmate bifido.De BLOETIJD valt in Augustus.
Dit Kruid wordt in Europa, overal,
in de Tuinen gekweekt, zijnde
mooglijk uit de Oostersche Landen
afkomstig. De hoogte is omtrent
drie Voeten, met veele zij-tak-
ken.TEMP. Flor. in Mense Au-
gusto. Hæc Planta in Europa ubi-
que in Hortis colenda, forsan de-
lata ex Regionibus Orientalibus.
Ad altitudinem trium fere Pedum
valde ramosa exurgit.

GEBRUIK. Onder de naamen van *Confielje de Grein* en *Citroen-kruid* is het, wegens den aangenaamen Geur, algemeen bekend, doch in de Apotheeken onder dien van *Melisse*. Het heeft van ouds veel achting gehad, en is nog onlangs in groot gebruik geweest onder de Geneesmiddelen, wordende het gedestilleerde Water, daarvan, als de *basis* geacht van veele Mixtuuren. Men kan ook niet ontkennen, dat het eene Hartsterkende hoedanigheid heeft, waar door sommigen hersteld zijn van Hartkloppingen, Beevingen en Lammigheden. Een langduurig gebruik van deszelfs Aftrekzel heeft in Zenuwkwaalen somtijds veel uitgevoerd. Voorts is, wegens den Geur, veel naar dien van Citroenschillen zweemende, inzonderheid de Geest of Olie daar van, zeer beminnelijk.

C

MOND-

M O N D H O U T , L I G U S T R U M

L I G U S T E R .

V U L G A R E .

De IIde C L A S S E .

C L A S S I S IIde.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deels IVde St., bl. 24.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde part.
Ima pag. 25.

MONDHOUT met Eijronde stompe
Bladen, de Pluim eenvoudiglich
in drieën gedeeld.

LIGUSTRUM Foliis ovatis obtusis,
Paniculâ simpliciter trichotomâ.

a. De eenbladige, zeer kleine vier-
tandige Kelk.

a. Perianthium monophyllum, mi-
nimum, quadridentatum.

b. De eenbladige Trechervormige
Bloem, aan den Mond vierdeelig,
met de twee Meeldraadjes.

b. Corolla monopetala infundibuli-
formis, Limbo quadripartito,
cum duobus Stamina.

c. Het rondachtig Vrugbeginzel,
met den Stijl en tweespleetigen
Stempel.

c. Germen subrotundum cum Stijlo
& Stigmate bifido.

d. De rijpe Vruggtros, uit Besjen
bestaande als

d. Racemus Baccarum maturarum,
quarum una

e. Overlangs en

e. Longitudinaliter, altera

f. Overdwars doorgesneeden.

f. Transversim dissecta.

g. De Zaadjes, daarin vervat.

g. Semina illis contenta.

BLOEITIJD in Junij en Julij.
Dit Gewas, dat oneindig tot Ha-
gen in onze Hoven, om de sierlijk-
heid, gebruikt wordt, groeit natuur-
lijk in 't Kruwelbosch aan onzen
Duinkant, in Gelderland en andere
Provinciën, wel vijf of zes Veten
hoog.

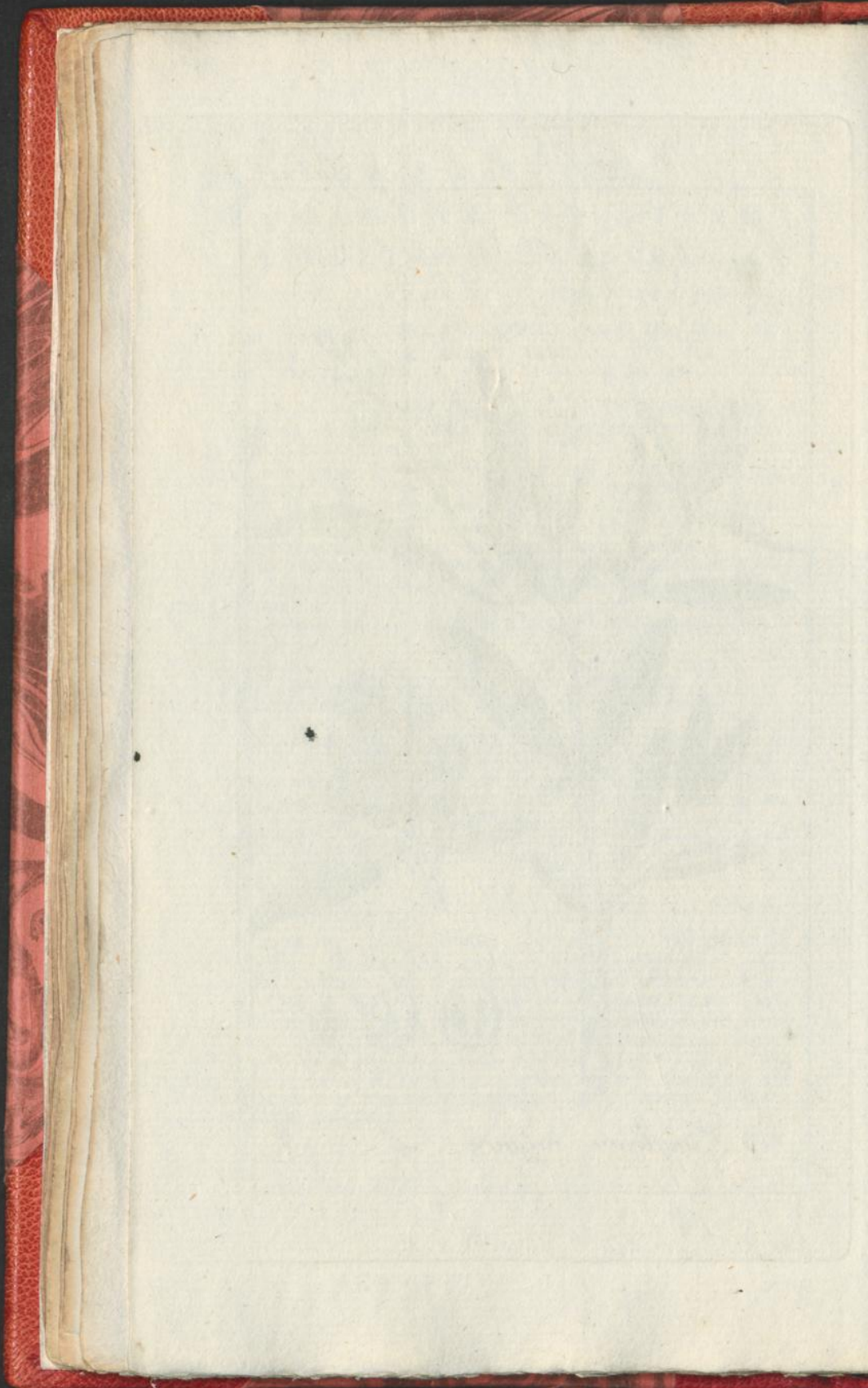
TEMP. FLOR. Mense Junio &
Julio. Hic Frutex, ubique in Hor-
tis ob elegantiam usualis, sponte
crescit in Dumetis nostrarum Du-
narum, ac in Gelriâ, altisque Pro-
vinciis, altitudine sæpius quinque
vel sex Pedum.

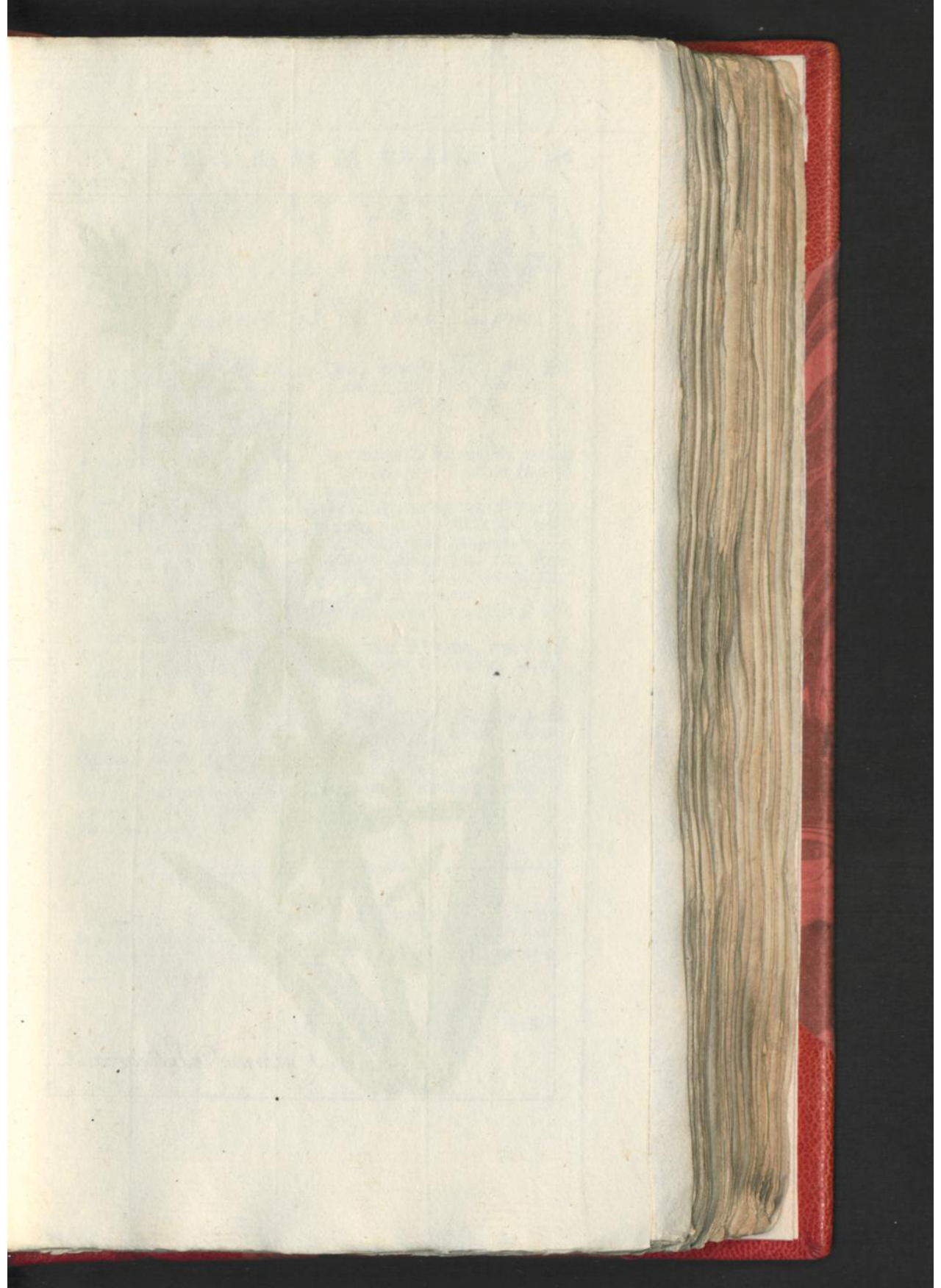
GEBRUIK. Deze Heester, dien men ook *Maagdeboom* en
Keelkruid genoemd vindt, heeft de Bladen eenigermaate wrang,
scherp en bitter. Een Gorgeldrank, daarvan, wordt tegen Ontsteek-
king van de Keel, Mondzweeren en Ongemakken in het Tand-
vleesch aangepreezen, daar het in sommige omstandigheden dienst
doet. Dus heeft men ook het Afkookzel, inwendig, gehouden voor
een Wondmiddel (*Vulnerarium*), doende de Bloemen daar bij; doch
hier te Lande is het weinig in gebruik. Van de Besjen kan een
blauwachtige Inkt worden gemaakt. Soms tijds bevatten zij twee,
soms tijds vier Zaaden.

PAR-

Ligustrum vulgare. L.

Lythrum Salicaria. L.

P A R T I J K E,

L I J T H R U M

W I L G E N B L A D.

S A L I C A R I A.

De XIde C L A S S E.

C L A S S I S XIma.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bladz. 711.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed:
GMELINI, Tom. IIde part.
1me pag. 752.

WILGENBLAD met gepaarde Harts-
wijs Lancetvormige Bladen en
geaairde twaalfmannige Bloemen.

a. De eenbladige gestreepte Bloem-
dop, met zijne Tandjes, geopend
en van binnen gezien.

b. De zesbladige Bloemkrans, met
de twaalf Meeldraadjes, waarvan
zes de helft korter.

c. Een Meeldraadje met zijn Meel-
knopje of Helmpje.

d. Het langwerpige Vruchtbeginzel
met den krommen Stijl en ronden
Stempel.

BLOEITIJD in de Maand Julij.
Aan de kanten van Slooten en
Grasten; als ook van Beeken en
Rivieren, in en onder 't Riet,
komt dit Kruid veel voort, dezelve
vercierende. Het groeit wel tot
drie Voeten en hooger.

SALICARIA Foliis oppositis corda-
to-lanceolatis, Floribus spicatis
dodecandris.

a. Perianthium monophyllum, stria-
tum, cum suis denticulis, aper-
tum & interne conspectum.

b. Corolla hexapetala, cum duo-
decim Staminibus, quorum sex
dimidium breviora.

c. Unum Stamen cum Antherâ suâ.

d. Germen oblongum, cum Stijlo
incurvato & Stigmatē subro-
tundo.

TEMP. FLOR. in Mense Julio.
Crescit ubique ad latera Fosarum
itemque Rivulorum & Fluviorum,
inter Arundines, eorum faciem
adornans, altitudine tripodali &
ultra.

GEBRUIK. Bijzondere kragten in de Geneeskunde vind ik 'er,
bij de hedendaagschen, niet aan toegeschreeven. DODONÆUS heeft
het Partijke genoemd; sommigen in ons Land geeven 'er den naam
aan van Kattelaarten.

H A R T.

L E O N U R U S

G E S P A N.

C A R D I A C A

De XIVde C L A S S E.

G L A S S I S XIIIde.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, IIde
Deels IXde St., bl. 362.

CONF. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, Tom. IIdi part.
2da pag. 909.

HARTGESPAN met de Stengbladen
Lancetvormig driekwabbig.

CARDIACA Foliis Caulinis lanceo-
latis trilobis,

a. De vijfstandige eenbladige Kelk.

a. Calix monophyllus quinque-
dentatus.

b. De eenbladige Gaaperachtige
Bloem geopend, met de vier Meel-
draadjes, waar van twee een wei-
nig korter zijn.

b. Corolla monopetala ringens a-
perta, cum quatuor Staminibus,
duobus paulo brevioribus.

c. Een enkel Meeldraadje met zijn
Meelknopje.

c. Stamen unum separatum cum
Antherâ suâ.

d. De vier Vrughtbeginzels met den
Stijl en tweedeeligen Stempel.

d. Quatuor Germina, cum Stijlo &
Stigmate bifido.

BLOEITIJD in de Maand Julij.
Op Steenachtige ruuwe plaatsen en
bij de Wegen, komt dit Kruid
door geheel Europa voor, dat twee
of drie Voeten hoog groeit, zig tak-
kig uitbreidende.

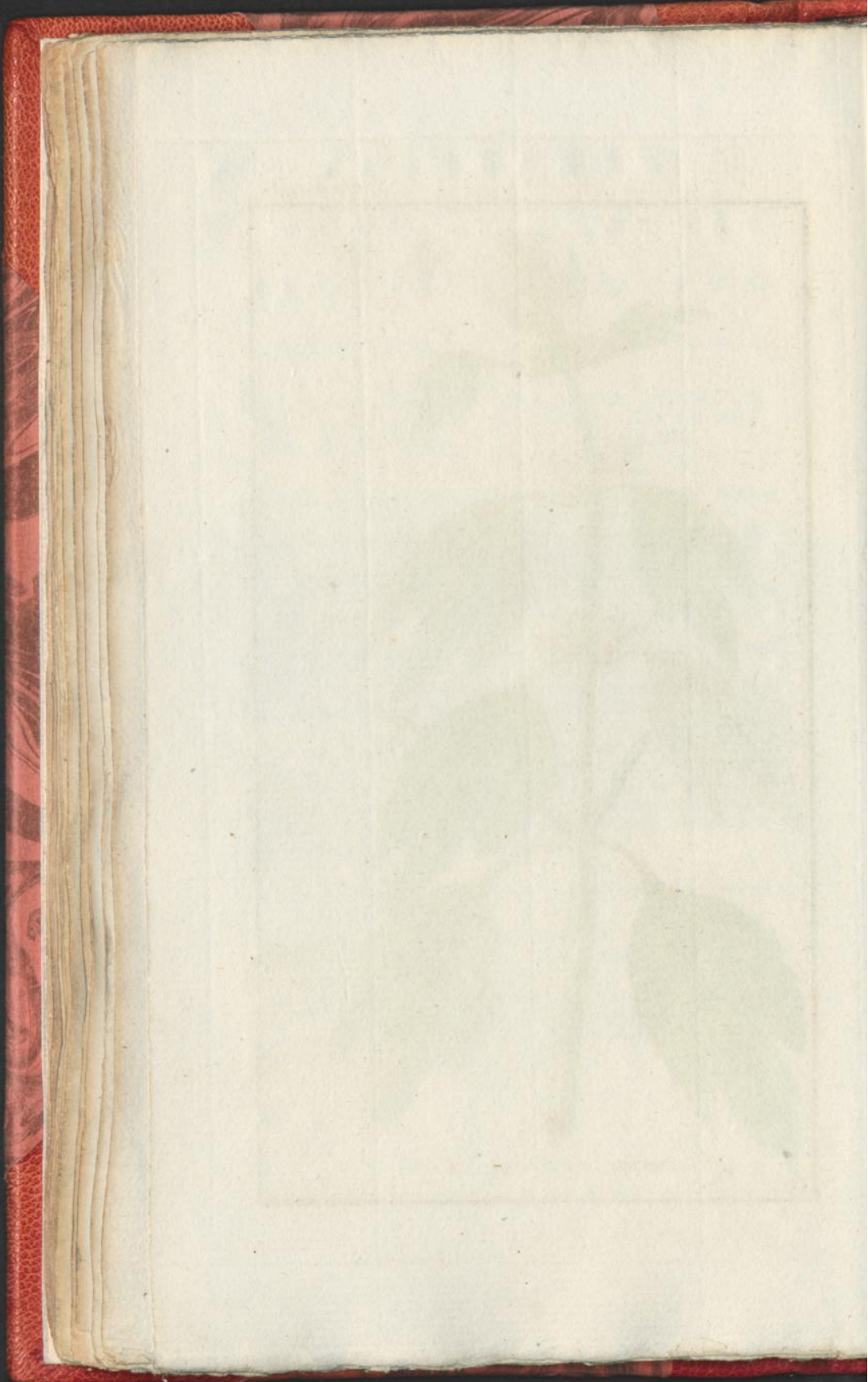
TEMP. FLOR. in Mense Julio.
Hæc Herba crescit in locis ruder-
alibus & ad Vias, per totam Euro-
pam, ut plurimum valde ramosa,
altitudine duorum vel trium pe-
dum.

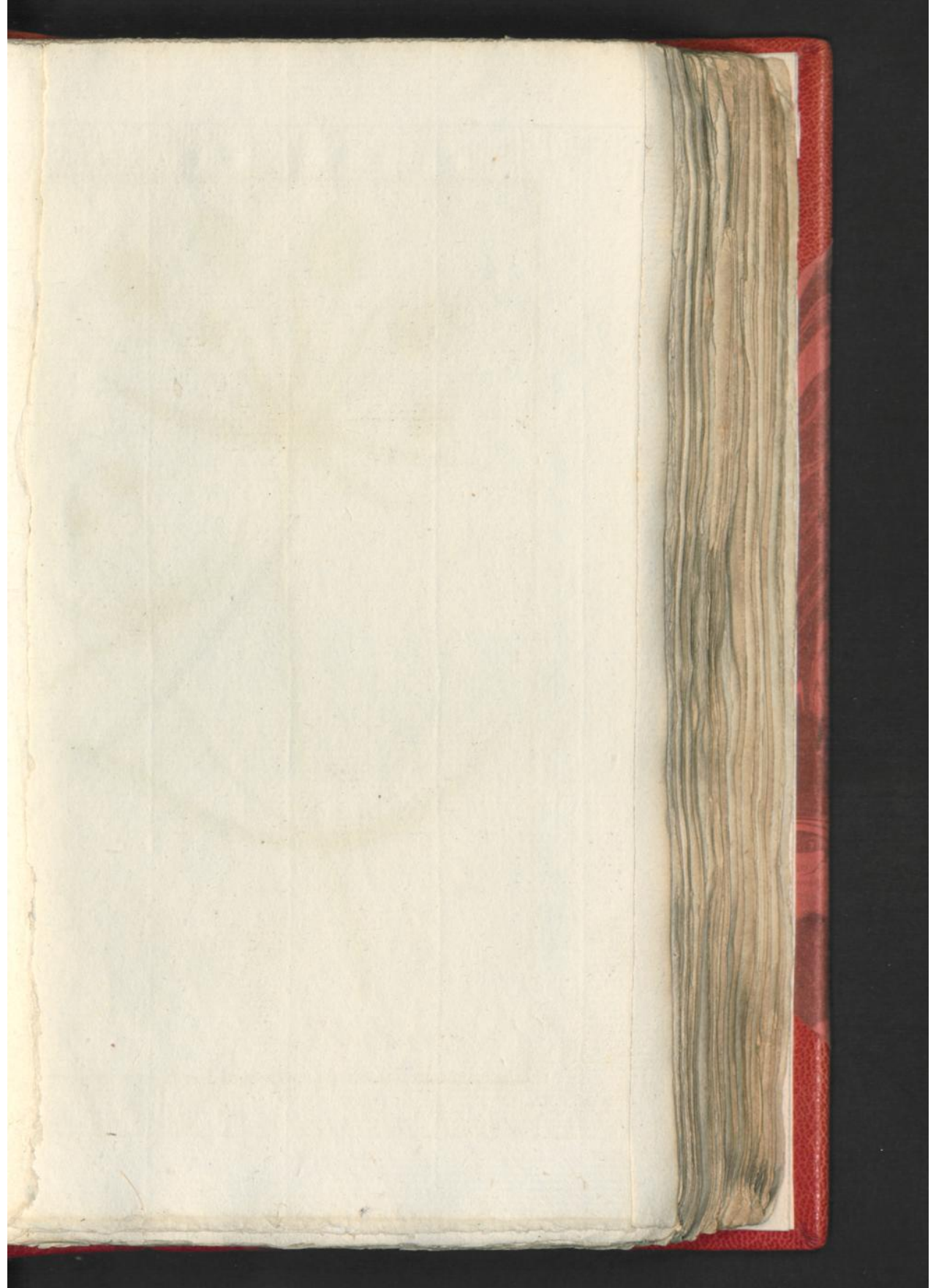
GEBRUIK. Het heeft een sterken reuk en is bitter van Smaak,
wordende het Aftrekzel, daarvan, door BOERHAAVE genoemd, als
een uitmuntend Geneesmiddel tegen Ongemakken uit Slijm in de
Maag ontstaande; gelijk Hartklopping (*Palpitatio Cordis*), Pijn
voor 't Hart (*Cardialgia*) en dergelijken; weshalve het niet ten on-
rechte zijn naam draagt. Men vindt het ook onder de *Emmenagoga*
aangetekend.

V L O O .

Leonurus cardiaca. L.

Plantago psyllium. L.

VLOO.

K R U I D.

De IVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel VIIde St., bl. 324.

- VLOOKRUID met een Takkige Kruidige Steng, de Bladen eenigermate getand en omgekromd, de Hoofdjes ongebladerd.
- a. De vierdeelige Kelk of Bloemdop.
 - b. De eenbladige Pijpbloem aan den rand vierdelig, in de Kelk.
 - c. Dezelve geopend, met haare vier Meeldraadjes.
 - d. Een enkel Meeldraadje met zijn Knopje, dwars geplaatst.
 - e. 't Eijronde Vruchtbeginzel met een zeer dunnen Stijl, naauwlijks Stempeldraagende.

BLOEITIJD in Julij. De Groei-plants is in de Zuidelijke deelen van Europa, tusfchen 't Koorn, ter hoogte van anderhalven Voet. Bij ons vindt men 't alleenlijk in de Hoven.

PLANTAGO

P S I J L L I U M.

CLASSIS IIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi part.*
1ma. pag. 254.

- PSIJLLIUM Caule ramoso herbaceo, Foliis subdentatis recurvatis, Capitulis aphyllis.
- a. Perianthium quadrifidum.
 - b. Corolla monopetala tubulosa, Ore quadrifido, in Calijce.
 - c. Eadem aperta, cum quatuor Staminibus suis.
 - d. Stamen unum separatum, cum Anthera transversa.
 - e. Germen ovatum cum Stijlo tenuissimo & Stigmate vix notabili.

TEMP. FLOR. in Mense Julio. Sponte crescit in Australioribus Europæ, inter Frumenta, ad sesquipedalem altitudinem. Apud nos solummodo reperitur in Hortis.

GEBRUIK. In de Oostersche Landen werdt de Slijm, die het Zaad in Water afgeeft, oudtijds tot een Laxeer- en Zweetmiddel gebruikt, zo ALPINUS meldt, doch BOERHAAVE telt dezelve, wanneer men 'er veel van inneemt, onder de Vergiften. In Klijsteeren; echter, is zij somtijds van dienst bevonden tegen Bloedloop, wegens haare samentrekkende; in Insputingen, wegens haare verzagjende, en uitwendig in Oog- Ontsteekingen, Ontvellingen enz. wegens haare zuiverende hoedanigheid. De gedaante van het Zaad geeft den naam aan deeze Plant, die ook tot verdrijving der Vlooljen dienstig zou zijn. Het Zaad is scherp van Smaak; de versche Bladen zijn aangenaam van Reuk.

BRÉEDBLADIGE

WEEGBREE.

De IVde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 310.

WEEGBREE met Eijronde gladde gekreukte Bladen, ronde Bloemstengen en Aarven van Schubswijs geplaatste Blommetjes.

- a. Een afgezonderde Bloem, met Kelk en Meeldraadjes.
- b. De vierdeelige Kelk.
- c. De eenbladige vierdeelige Bloemkrans in de Kelk.
- d. Die op zig zelve geopend, met de vier Meeldraadjes dwars getopt.
- e. Het Eijronde Vruchtbeginzel met den dunnen spitsen Stijl.
- f. Het Zaadhuisje.
- g. De vier Zaaden wederzijds gezien.

De BLOEITIJD duurt den geheelen Zomer. De Groeiplaats is overal aan de Wegen, op Wallen, in de Weidlanden, op ongebouwde Akkers en Velden, daar het de Bloemsteng somtijds een Voet hoog of ongelijk hooger opschiet, hebbende hier van en van de breedte der Bladen zijnen naam.

P L A N T A G O

M A J O R.

CLASSIS IVa.

Conf. LINNÆI Syst. Nat. Eds
GMELINI, Tom. IIi part.
Irae pag. 251.

PLANTAGO Foliis ovatis, glabris, plicatis, Scapo tereti, Spicâ Flocculis imbricatis.

- a. Flos separatus, cum Calijce & Staminibus.
- b. Calijx quadrifidus.
- c. Corolla monopetala, quadrifida in Calijce.
- d. Eadem aperta, cum quatuor Staminibus, transversim capitatis.
- e. Germen ovatum, cum Stijlo tenui, acuminato.
- f. Capsula Seminalis.
- g. Semina quatuor, ab utraque parte conspicienda.

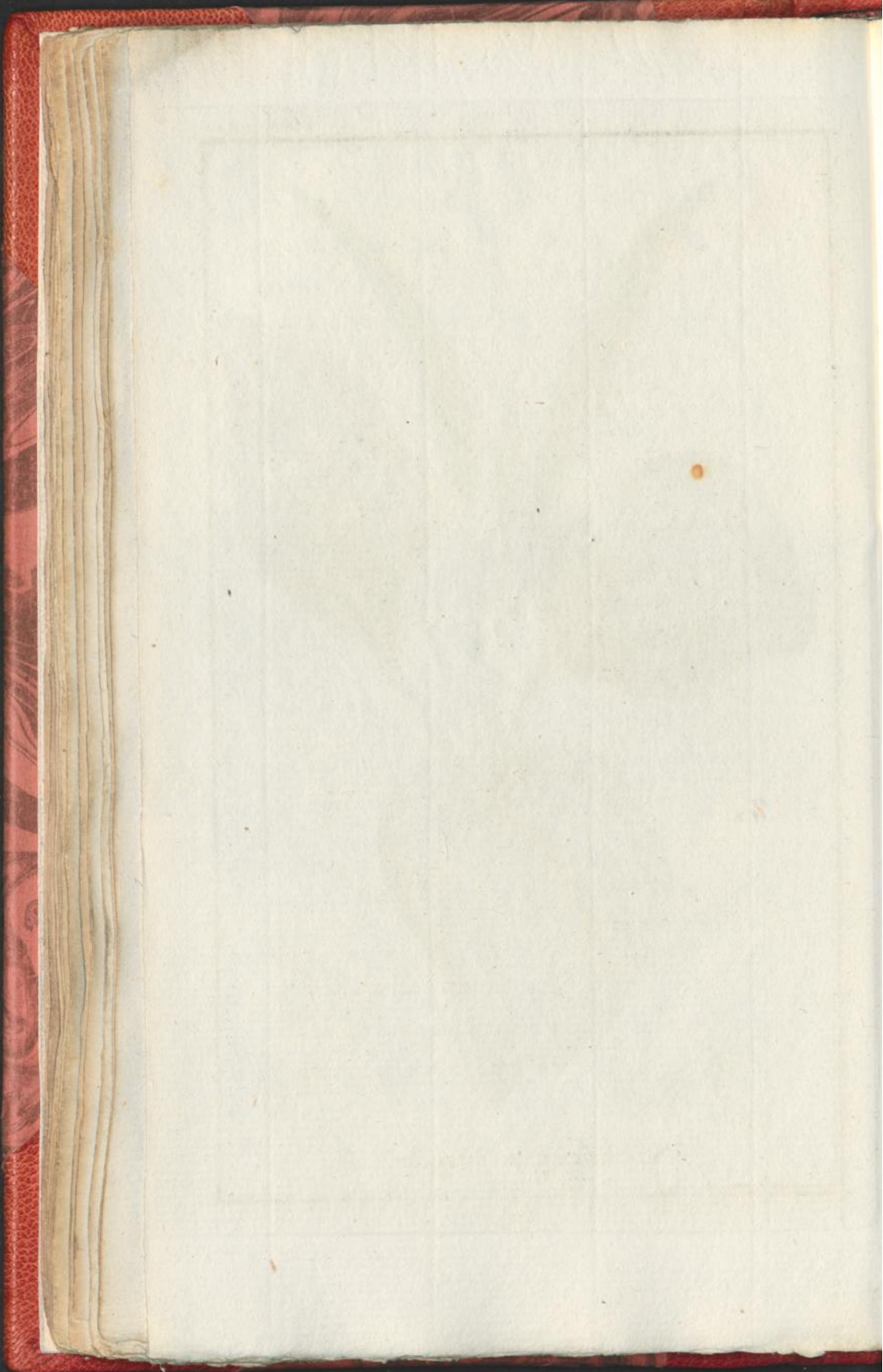
TEMP. FLOR. per totam æstatem. Crescit ubique ad Vias, in Vallis, Pascuis & Arvis, ubi Scapos floriferos nonnunquam Pedis altitudine aut & multo altius exferit, ipsa foliis suis latis plicatis procumbens, unde nomen.

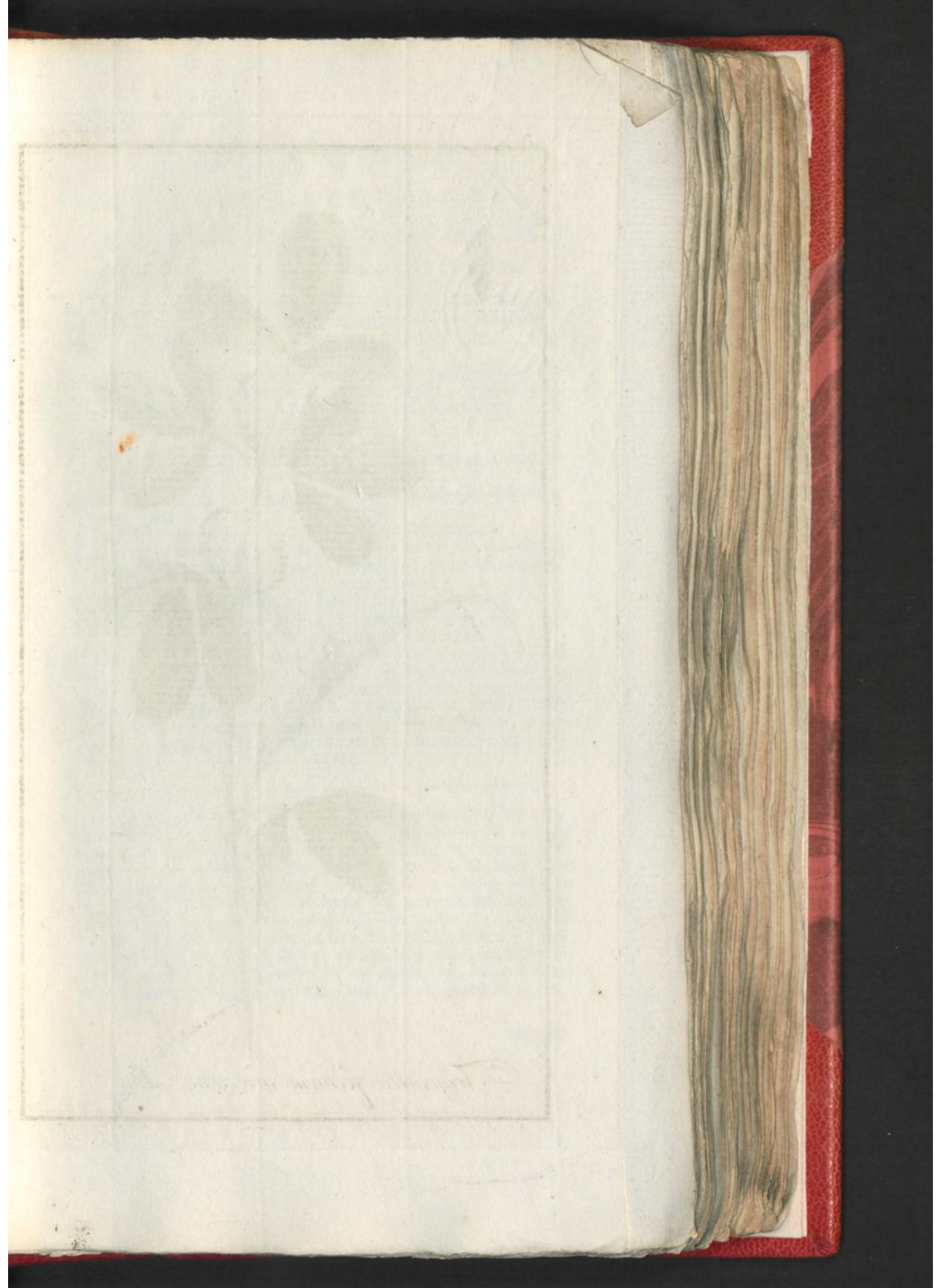
GEBRUIK. Zo wel bij de Oude Geneesheeren, als bij de Hedendaagschen, is deeze Plant, wegens haare samentrekkende hoedanigheid bekend, en, zo uit- als inwendig, in gebruik, wordende de Wortels, Bladen en het Zaad geteld onder de Winkelmiddelen. Men heeft het uitgeperste Sap dienstig bevonden tegen sommige Borstkwaalen, als ook tegen inwendige Verzweeringen, en inzonderheid tegen den Buikloop (*Fluxus Alvi*). Tegen deezen laatsten wordt het Zaad, in Melk gekookt, op sommige plaatfen van het Landvolk gebruikt. Een versch Blaadje, opgelegd, frekt tot Geneezing van kleine Kwetzuuren, Ontvellingen en Brandteden.

B O K S e

Plantago maior. L.

[Faint, illegible ghosting of text from the reverse side of the page, appearing as light greenish-grey impressions.]

Trigonella fenum graecum. L.

BOKSHOORN,
F E N E G R I E K.

De XVIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, 11de
Deel Xde St., bl. 320.

FENEGRIEK met ongesteelde, ge-
stekte, bijna regtopstaande,
eenigermate Zeisenvormige ge-
spitste Haauwen, de Steng opge-
regt.

- a. De eenbladige half vijfdeelige
Klk.
- b. De Vlinderachtige driebladige
Bloem geopend.
- c. De Vlog op zig zelve.
- d. De negen Meeldraadjes waarvan
het tiende afgescheiden voorkomt
bij
- e. Den Stamper aangevoegd en
- f. De Peul of Scheede, waar in
- g. De Zaaden zijn vervat.

BLOETIJD in Julij en Augus-
tus. In de Zuidelijke deelen van
Europa groeit dit Kruid in 't wilde,
doch in Duitschland en hier te Lan-
de wordt het in Tuinen of op Akkers
gezaaid, wordende bij de twee
Voeten hoog.

TRIGONELLA
FOENUM GRÆCUM.

CLASSIS XVIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.*, Ed.
GMELINI, Tom. 11di part.
2de pag. 1145.

FOENUM GRÆCUM Leguminibus ses-
silibus strictis, erectiusculis,
subfalcatis, acuminatis, Caule
erecto.

- a. Perianthium monophyllum semi-
quinquefidum.
- b. Corolla Papilionacea, tripetala,
aperta.
- c. Vexillum sejunctum.
- d. Stamina novem, unde decimum
separatum, ut in Diadelphis,
occurrit apud
- e. Pistillo se applicans, &
- f. Legumen f. Vagina, quâ
- g. Semina continentur.

TEMP. FLOR. in Julio & Au-
gusto. In partibus meridionalibus
Europæ hæc Herba sponte crescit;
in Germania & in nostris Terris
feritur in Hortis & Arvis, altitu-
dinem fere duorum Pedum attingens.

GEBRUIK. Het Zaad van *Fenegriek*, of wel het Meel daar van,
is bij de Chirurgijns van veel gebruik in *Cataplasmata*, om de rijp-
making der Gezwellen te bevorderen. 't Is sterk van Reuk, wal-
gelyk en bitterachtig van Smaak. Een Papje van dit Meel met
Melk opgelegd, is dienstig tegen Kneuzingen en blaauwe plekken
in de Huid. Men heeft het Afkookzel ook inwendig gebruikt, en
in Klijsteeren is het zeer bekwaam tot wegneeming der schertheid
van den Afgang in Koliijken en de Roodde Loop (*Dysenteria*.) Oud-
tijds heeft men het jonge Loof wel als Salade gegeten; doch GALE-
NUS merkt aan, dat het gantsch niet bekomelijk was, en sommigen
deed braaken. Waarom men het *Grieksch Hooij* genoemd hebbe,
is duister.

WILDE

W I L D E
V A L E R I A A N .

De IIIde C L A S S E .

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deels VIIde St., bl. 190.

VALERIAAN met driemannig Bloemen, de Bladen altermaal gevind hebbende.

- a. De zeer kleine Kelk.
b. De Bloem bestaande uit een gebocheld Pijpe, dat vijfdeelig gekranst is.
c. De zelfde geopend, waarin de drie Meeldraadjes, met haare Knopjes, zichtbaar.
d. Een Meeldraadje op zig zelf.
e. Het Vruchtbeginzel met den dunnen Stijl en ariedeeligen Stempel.

BLOEITIJD in de Maand Julij.
Op veele plaatsen van ons Gewest, komt dit Gewas aan de kanten van Slooten en Graften en Rivieren onder 't Riet, als ook in natte Weidlanden en Boschagiën, voor, groeiende twee of drie Voeten hoog.

V A L E R I A N A
O F F I C I N A L I S .

C L A S S I S IIIde.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde part.*
Imæ pag. 91.

VALERIANA Floribus triandris, Foliis omnibus pinnatis.

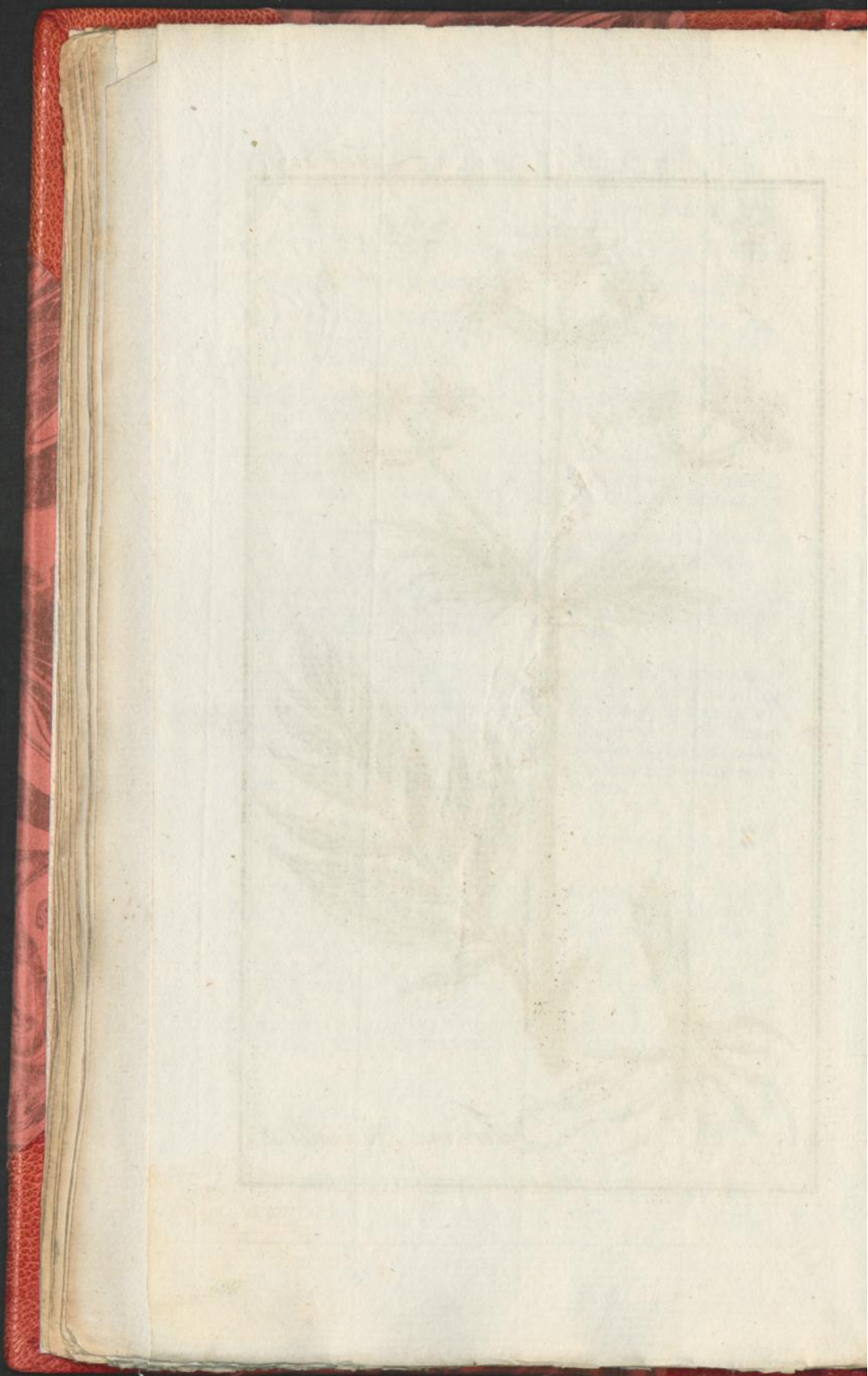
- a. Calijx valde parvus.
b. Corolla confans tubulo gibbo, Limbo quinquefido coronato.
c. Eadem aperta, ubi tria Stamina, cum suis Antheris comparent.
d. Unum Stamen separatum.
e. Germen cum Stijlo tenui & Stigmate trifido.

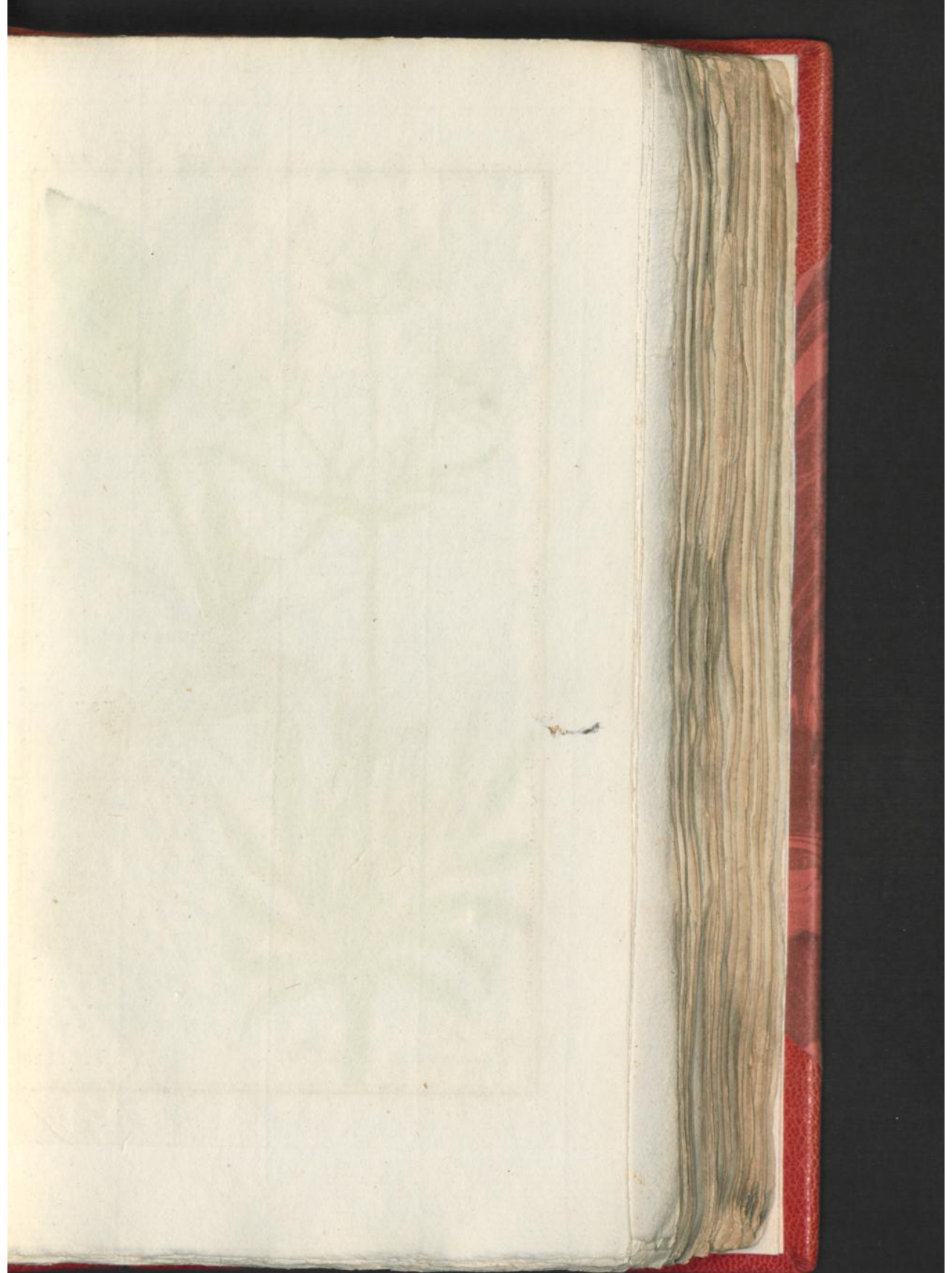
TEMP. FLOR. in Mense Julio.
Plurimum occurrit hæc Planta, in nostris Regionibus, ad latera Fosfarum & Fluviorum, inter Arundines: etiamque in Pascuis humidis & in Sijlvij, altitudine duorum triumve Pedum.

GEBRUIK. De Wortel is van ouds sterk aangepreezen, als een Tegengiftig, Zweetdrijvend, Winddrijvend, het Water afzettend, Hoofd- en Maag-middel. 't Is zeker, dat dezelve een sterken Reuk, en bitteren, kruiderigen Smaak heeft, wordende hedendaags nog dikwils gebruikt, met andere Kruiden, in Aftreksels, 't welk beter is dan in Poejer, om dat de Wortel door 't droogen veel verliest. Het Loof, uitwendig opgelegd, strekt tot geneezing van versche Kwetzuren. Men vindt de Bladen door BOERHAAVE geteld onder de Kruiden, die in een open Borstwond tot zuivering dienstig zijn.

Valeriana officinalis. L.

Valeriana Phu. L.

TUIN-
VALERIAAN.

De IIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 192.

TUIN-VALERIAAN met driemannige
Bloemen, de Stengbladen gevind,
de Wortelbladen onverdeeld heb-
bende.

1. Vertoont een Blommetje zonder Kelk.
2. Een Zaadje met het Zaadkroontje.

De BLOEITIJD is in Mey. Na-
tuurlijk groeit deeze in Italie, en
in Rusland; als ook in de Elfaz,
volgens LINNÆUS. In de Tuinen,
alwaar zij bij ons en elders als een
Bloemplant nagehouden wordt, be-
reikt zij niet zelden de hoogte van
drie Voeten. Om den Wortel, die
'er nevens afgebeeld is, wordt zij
in de Kruidhoven voor de Apothee-
ken aangefekt.

VALERIANA
PHU.

CLASSIS IIIde.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, Tom. IIde part.
1mæ pag. 91.

VALERIANA Floribus triandris, Fo-
llis Caulinis pinnatis, Radicali-
bus indivisis.

1. Monstrat Flosculum sive Corol-
lam, absque Calyce.
2. Semen pappo coronatum.

TEMP. FLOR. in Mense Majo.
Spontaneouscitur hæc Valeriana spe-
cies in Italia & Russia, etiamque
in Alfatia, ut LINNÆUS asferuit.
In Hortis, ubi apud nos & alibi ut
Floræ specimen occurrit, sæpissi-
me altitudinem attingit trium Pe-
dum. Inter Herbas Medicinales,
Radicum ergo, Phu dictarum, hu-
jus colendæ pro Officinis curam
gerunt.

GEBRUIK. De Wortel van deeze Valeriaan wordt nog beter
geacht dan die van de voorgaande Soort, en als een specifiek middel
tegen de Vallende Ziekte (*Epilepsia*) aangemerkt. Wat hier van
zij, in sommige Gevallen heeft men 'er, inderdaad, goede uitwer-
kingen van waargenomen; doch in veele anderen is het niet gelukt.
Wanneer de Vallende Ziekte uit een enkele Zenuwkwaaal ontstaat,
voert hij wel het minste uit. Daar zijn tegen dezelve krachtiger
middelen bekend. Men wil dat deeze Plant het *Phu* van DROS-
CIDES zij, en daarom is de Wortel van ouds een Ingredient van de
Theriaak en Mithridaat geweest.

D

KLEINE

K L E I N E
V A L E R I A A N.

De IIde C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 188.VALERIAAN, met driemannige twee-
huizige Bloemen, de Wortelbla-
den gespitst Eijrond, de Steng-
bladen gevind, effenrandig.Van dit Gewas zijn de Vrucht-
maakende deelen hier niet in afbeel-
ding gebracht, om dat zij zo veel
overeenkomst hebben met die der
voorgaanden.Het behoort tot de Tweehuizige
Planten, dat is, die op de eene
Plant Mannelijke, op de andere
Vrouwelijke Bloemen hebben, ge-
lijk dit in de Brandenetel op Plaat
CX, is vertoond. De Mannelijke
Bloemen komen grootelijks overeen
met die op Plaat CXXIII. bij
Letter c, afgebeeld is, terwijl aan
dezelfen de Stijl ontbreekt en 't
Vruchtbeginzel van Letter e, die
in de Vrouwelijken zonder Meel-
draadjes, ten minste zonder Meel-
knopjes, gevonden worden. Want 'er
is een aanmerkelijk verschil in dee-
ze Soort ontdekt, zo dat 'er somtijds
Vrouwelijken onder de Mannelijken
en ook wel Tweehuizigen op ééne
zelfde Plant voorkomen.De BLOEITIJD valt in de Maan-
den April of Mey. Het groeit veel
in vogtige Weiden, zelfs hier bij
de Stad, als ook in Duin-Valeijen,
ongeveer een Voet hoog.V A L E R I A N A
D I O I C A.

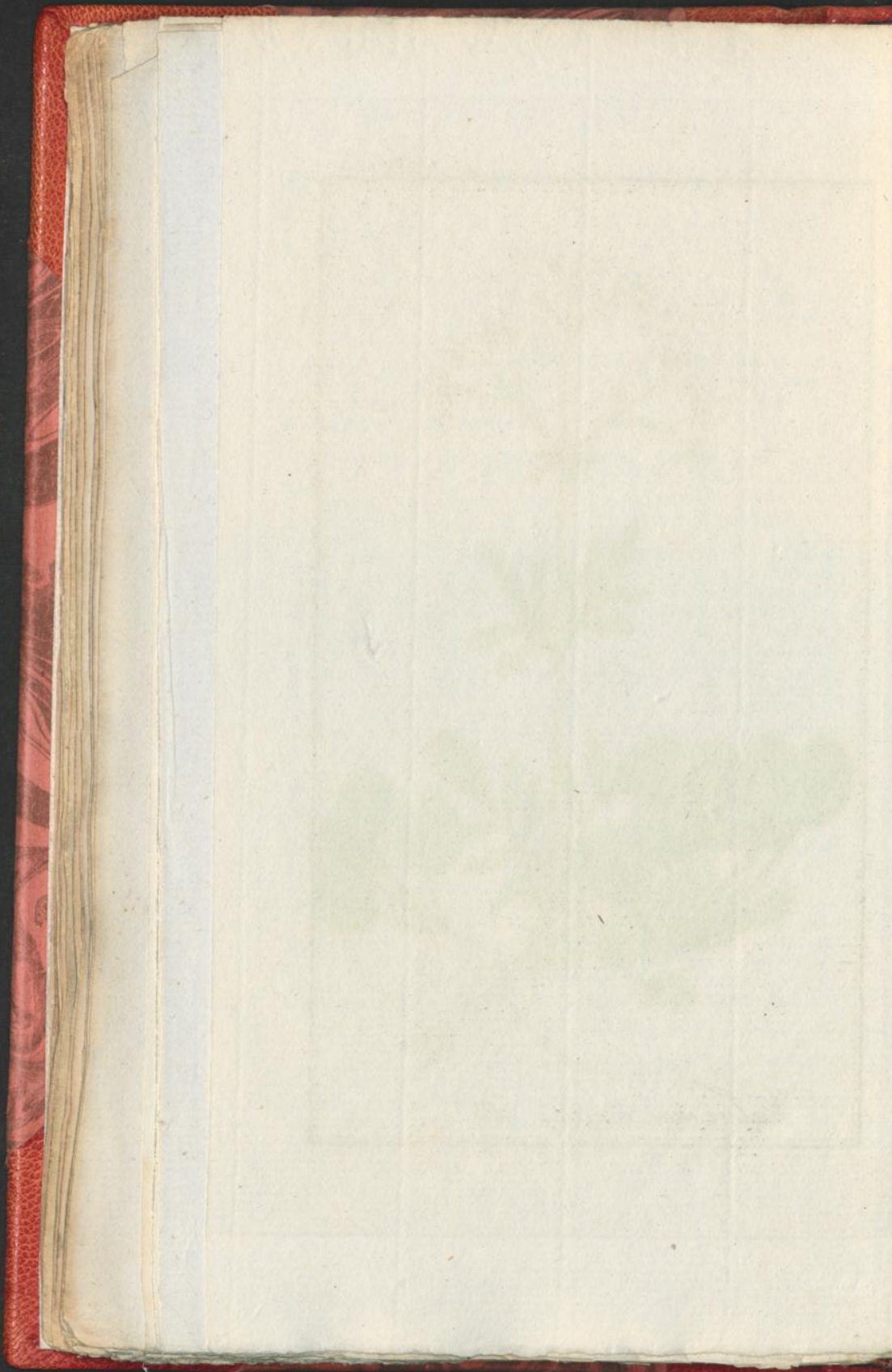
C L A S S I S IIIta.

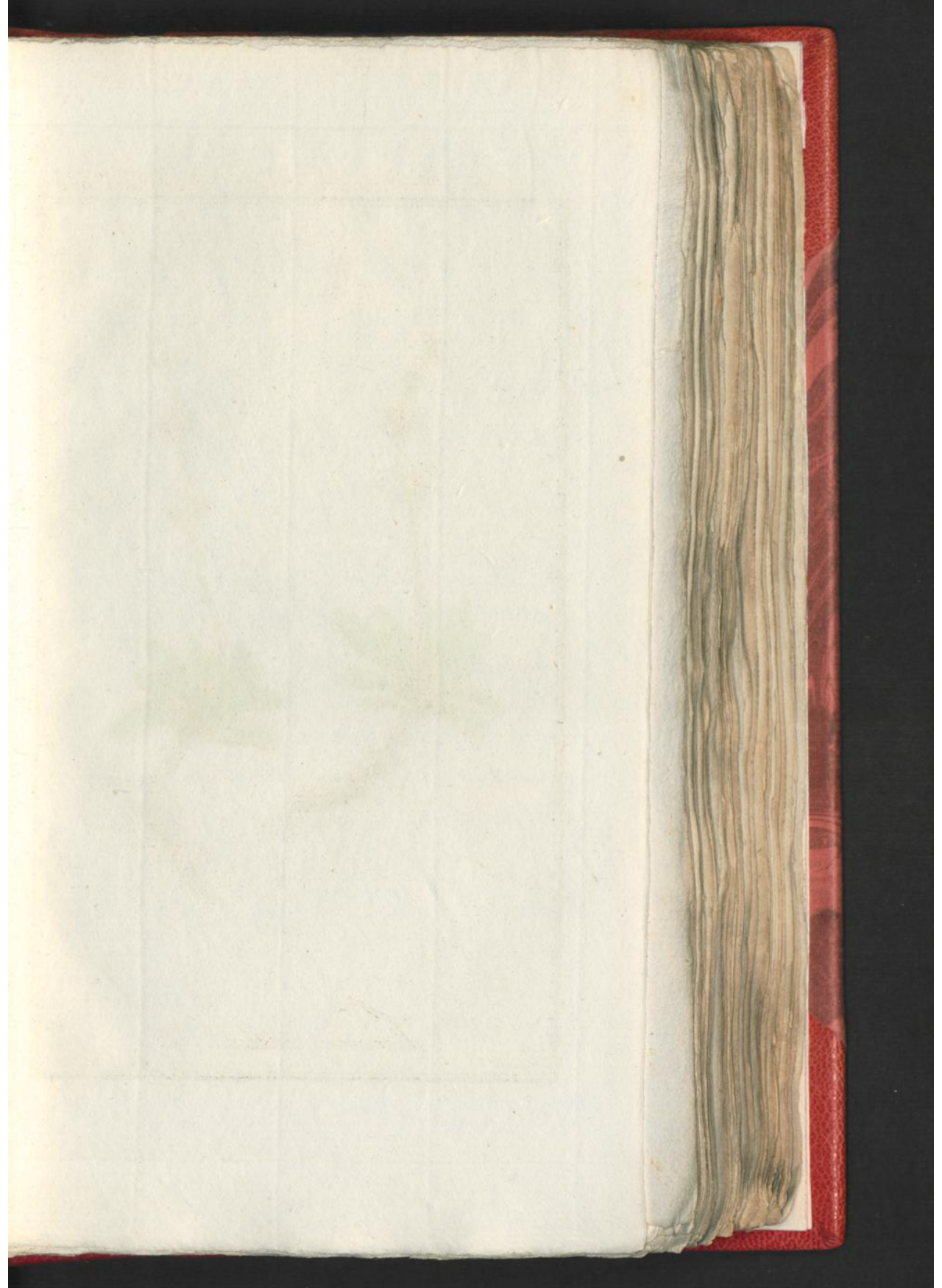
Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIIdi part.
Imo. pag. 91.VALERIANA Floribus triandris dioi-
cis, Foliis Radicalibus ovato-
acuminatis, Caulinis pinnatis in-
tegerimis.Partes Fructificationis hujus
Plantæ, in hac Tabula, non deli-
neatæ sunt, propter earundem con-
venientiam cum præcedentibus.Pertinet hæc Valerianæ species
ad Plantas dioicas, id est, quarum
Flores in una Planta Masculi sunt
in altera Fæminei, quemadmodum
id apparet in *Urtica*, delineata in
Tabula CX. Masculi Flores con-
veniunt cum illa Corolla, quæ in
Tab. CXXIII, apud litteram c
depicta est, dum illis deficit Stijlus
& Germen litteræ e, quæ in Fæmi-
neis, sine Stamimbus, saltem sine
Antheris, reperiuntur. Notabilis
enim differentia detecta est in hac
Specie, ita ut nonnumquam Flores
Fæminei inter Masculos, etiamque
Hermaphroditi, in unâ eademque
Planta compareant.TEMP. FLOR. in Mense Aprili &
Majo incidit. Crescit sponte in
Pascuis udis, etiam prope hanc
Urbem, ac in Pratis uliginosis inter
Dunas, altitudine circiter Pedali.GEBRUIK. De Wortel is in geneezende kragten veel zwakker
dan de andere voorgestelde Soorten van Valeriaan. Doch wegens
de gedagte verschillendheid van Sexe verdient dit wild Gewas, dat
men ook in sommige Tuinen aantref, een vlijtige naspooring der
Liefhebberen.

Tab. 125.

Valeriana dioica. L.

Valeriana celtica. L.

EUROPISCHE

VALERIANA

SPIKENARD. C E L T I C A.

De IIde CLASSE.

CLASSIS IIIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist. door HOUTTUIJN, IIde Deel VIIde St., bl. 194.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed. SMELINI, Tom. IIde Part. Imæ pag. 91.

SPIKE-NARD met driemannige Bloemen en langwerpig stomp Eijronde effenrandige Bladen.

VALERIANA Floribus triandris, Foliis ovato-oblongis, obtusis, integerrimis.

a. Vertoont de geheele Plant, met Blad en Wortel, en Troswijze aan het Stengetje samengevoegde Bloemen.

a. Planta integra cum Foliis & Radice, Floribus ad Caulem verticillato-spicatis.

b. Een vijfdeelig Blommetje.

b. Corolla limbo quinquefido.

c. De Plant na 't bloeijen geheel met Zaad beladen.

c. Planta deflorata, tota Seminibus onusta.

d. Het Zaad daar van met het Zaadkroontje.

d. Semen pappo suo coronatum.

BLOEITIJD verschillende naar de Groeisplaats, in Oostenrijk, Italie en in Switserland, zelfs op de hoogste Bergtoppen, alwaar het Planje geen half Voet. hoogte bereikt.

TEMP. FLOR. differt. secundum variam indolem Terræ & loci, ubi nascitur; in Austria, Italia & Helvetia, in summis montibus vix dimidii Pedis altitudinem attingens.

GEBRUIK. De ongemeene Geur van den gedroogden Wortel, dien van de Valeriaan overtreffende, doch minder dan van de Indische Spikenard, heeft deeze, onder den naam van *Nardus Celtica*, een naam toegeeeigend in de Apotheeken; weshalve de Wortel opgezocht en gedroogd werdt, komende in eenige oude Winkelbereidingen. Hedendaags is deeze Spikenard, terwijl men de Oostindische heeft, in weinig gebruik.

E

KA

KANARIJ.

PHALARIS

Z A A D - P L A N T . C A N A R I E N S I S .

De Ilde C L A S S E .

C L A S S I S Illta.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, *Ilde*
Deel XIIIde St., bl. 150.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ pag. 153.

KANARIJ met eene bijna Eijronde
Afrachtige Plum, de Kafjes ge-
kiëd.

PHALARIS Paniculâ subovatâ Spi-
ciformi, Glumis carinatis.

a. a. De eenbloemige tweekleppige
Bloemaop.

a. a. Gluma uniflora bivalvis.

b. b. De tweekleppige Bloem.

b. b. Corolla bivalvis.

c. Dezelve geopend, met haare drie
Meeldraadjes.

c. Eadem aperta, ostendens tris
Stamina sua.

d. De dubbelde Stijl met de twee
ruige Stempels, op het Vrugtbe-
ginzel zittende.

d. Stijlus duplex cum duobus Stig-
matibus villosis, Germini infi-
dens.

e. Het Zaad.

e. Semen.

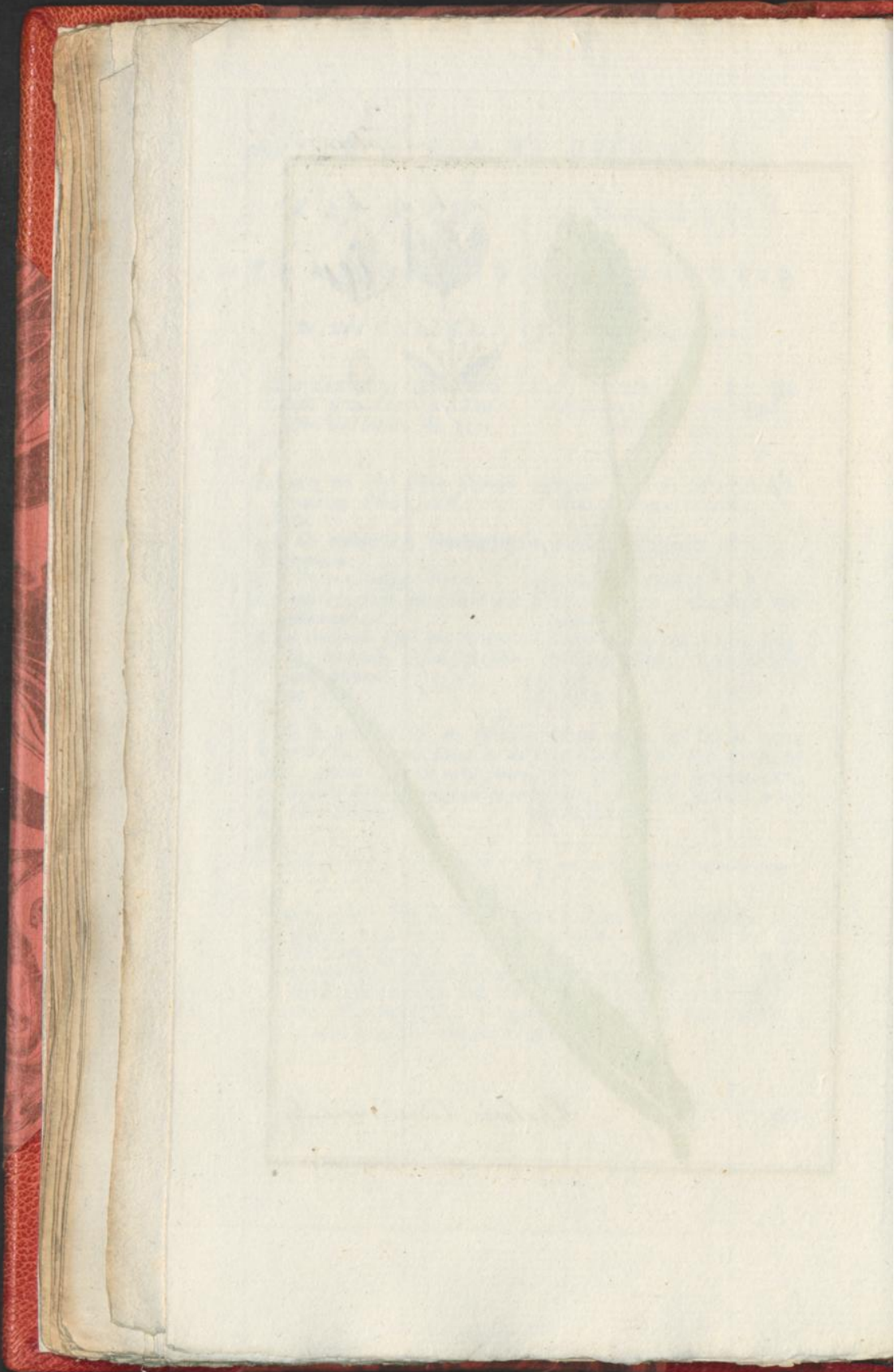
De BLOEITIJD is in Julij.
Jaarlyks wordt deeze Plant op de
Akker gezaaid, tot de teeling van
het Kanarij-Zaad, groeiende meer
dan twee Voeten hoog.

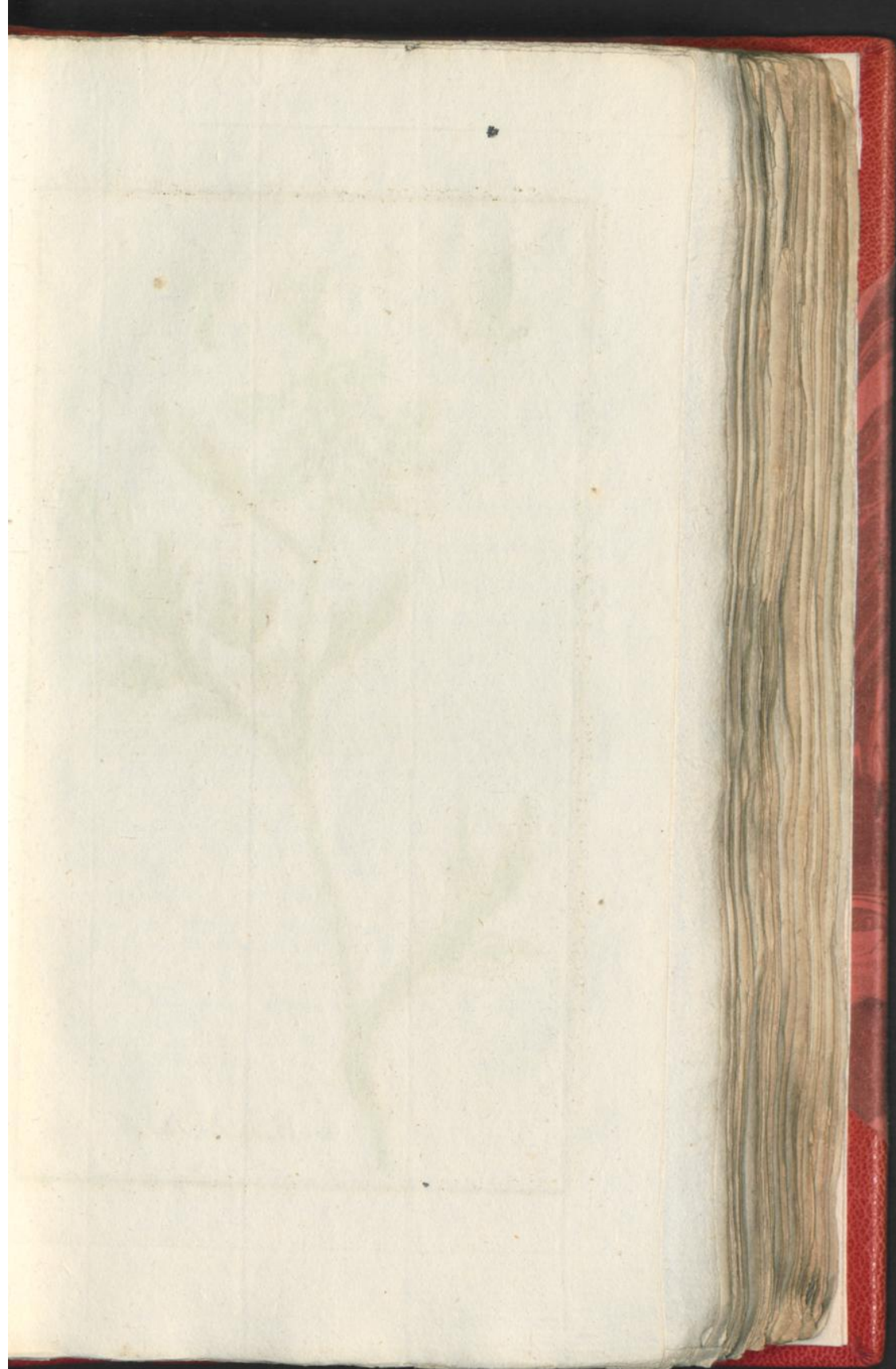
TEMP. FLOR. in Mense Julio.
Hæc Planta quotannis in Arvis
seritur pro cultura Seminis Cana-
riensis, excrescens altitudine bi-
pedali & ultra.

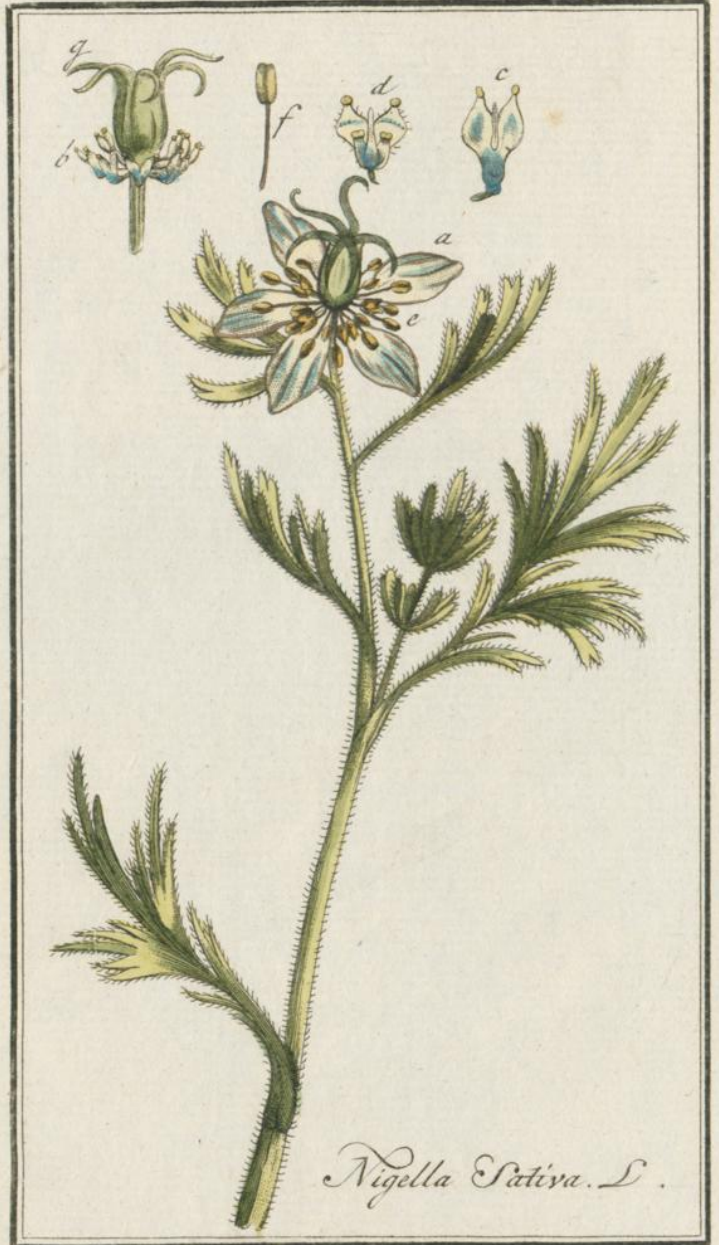
GEBRUIK. Van de Medicinaale kragten is niets bekend; dan
het wordt, in sommigen der Zuidelijke deelen van Europa, wel on-
der de Tarw gemengd tot Brood, en 'er kan een *Emulsie* van ge-
maakt worden, die verfrischende is en versterkende. Men weet,
dat het een gewoon Voedzel is voor de Kanaries en ander klein Ge-
vogelte. Het wordt ook wel gebruikt tot Voeder voor Paarden,
die 'er zeer vlug door worden en glad van Huid.

Phalaris Canariensis, L.

Nigella Sativa. L.

N I G E L L E.

N I G E L L A

S A T I V A:

De XIIIde CLASSE.

CLASSIS XIIIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUÏN, IIdes
Deel IXde St., bl. 176.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIdi Part.
Imæ pag. 851.

NIGELLE met vijf Stampers en ge-
doorde rondachtige Zaadhuisjes,
de Bladen eenigermate Haavig.

- a. De vijfbladige Bloemkrans.
- b. De agt Honigbakjes.
- c. Een derzelven van buiten ge-
zien.
- d. Een Honigbakje van binnen met
twee Stippen.
- e. De menigvuldige Meeldraaijes
en Meelknopjes.
- f. Een enkel Meeldraaije, met zijn
Knopje.
- g. De vijf Vrughtbeginzels, samen-
gevoegd, met hunne Stijlen en
Stempels.

De BLOEITIJD van dit Kruid is
in Julij. Het wordt hier wel ge-
zaaid, doch het is de gewoone Tuin-
Nigelle niet, Juffertjes in 't groen,
genaamd. Men teelt het op ver-
scheide plaatsen aan de Middelland-
sche Zee, en het groeit aldaar wel
een Elle hoog.

NIGELLA Pistillis quinis, Capst-
lis muricatis subrotundis, Follis
subpilosis.

- a. Corolla pentapetala.
- b. Nectaria octo.
- c. Unum Nectarium externe con-
spectum.
- d. Unum interne, duobus Punctis
notatum.
- e. Stamina numerosa cum Antheris
fuis.
- f. Unum Stamen cum Antherâ.
- g. Germina quinque conjuncta ;
cum Stijlis & Stigmatibus.

TEMP FLOR. hujus Plantæ in-
cidit in Julium mensem. Hic qui-
dem seritur, sed non est Damas-
cena, quæ ornamento Floræ in
Hortis inservit. Hæc Sativa co-
litur in plurimis locis ad Mare
Mediterraneum, ubi ad altitudi-
nem Ulnæ excrecit.

GEBRUIK. Men teelt deeze Nigelle in de Oostersche Landen
om het Zaad, dat Zwarte Komijn genoemd wordt, zijnde donker
glinsterend zwart, niet onaangenaam van Reuk en wat heet of
scherp van Smaak. Dit is, van ouds, als een Wormdrijvend Mid-
del en tot wegneeming van verscheide Huidkwaalen aangepreezen:
Hedendaags houdt men het voor een Windbreekend; Maag- en
Borstmiddel, ook het Water en de Stonden voortzettende (*Diu-
reticum & Emmenagogum*): doch het is weinig in gebruik: Men
telt het onder de Niesmiddelen.

V E L D.

TEUCRIUM

C I J P R E S. C H A M Æ P I T I J S.

De XIVde C L A S S E.

C L A S S I S XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, IIde
Deel IXde St., bl. 272.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, Tom. IIdi Part.
IIde pag. 893.

VELD-CIJPRES met driedeelige Lin-
naale effenvandige Bladen, on-
gesteelde zijdelingse eenzaamse
Bloemen en verspreide Stengen.

a. De eenbladige half vijfpleetige
Kelk.

b. De eenbladige Gaaperachtige
Bloem, geopend, met de twee
langere en twee kortere Meel-
draadjes.

c. Het vierdeelig Vrugtbeginzel,
met den krommen Stijl en de twee
Stempels.

De BLOEITIJD valt in Meij en
Junij. 't Gewas komt in de Zui-
delijke deelen van Europa van zelf
op de Akkers voort, doch wordt bij
ons in de Kruidhoven gezaaid,
groeiende ruim een half Voet hoog.
't Is een Zaaï-Plant.

CHAMÆPITIJS Plois trifidis linearibus
integerrimis, Floribus fes-
silibus lateralibus solitariis, Cau-
le diffuso.

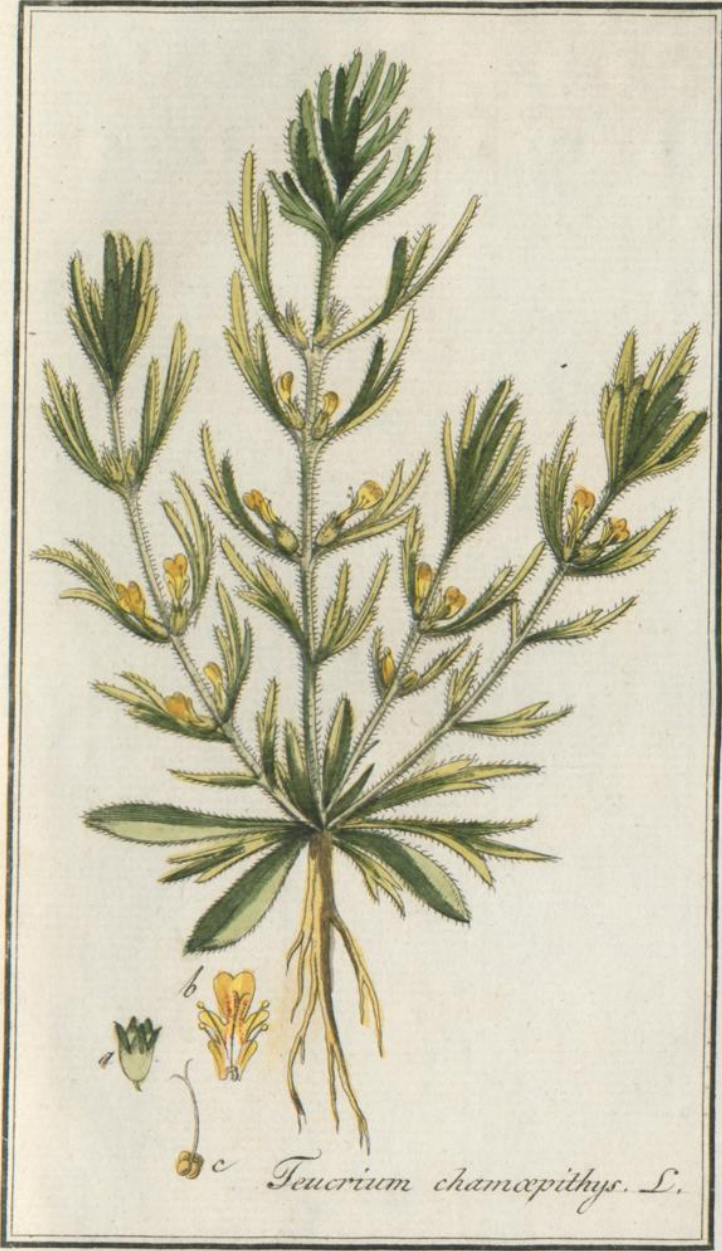
a. Perianthium monophyllum se-
miquinquesidum.

b. Corolla monopetala ringens,
aperta, cum Staminibus duobus
longioribus, duobus breviori-
bus.

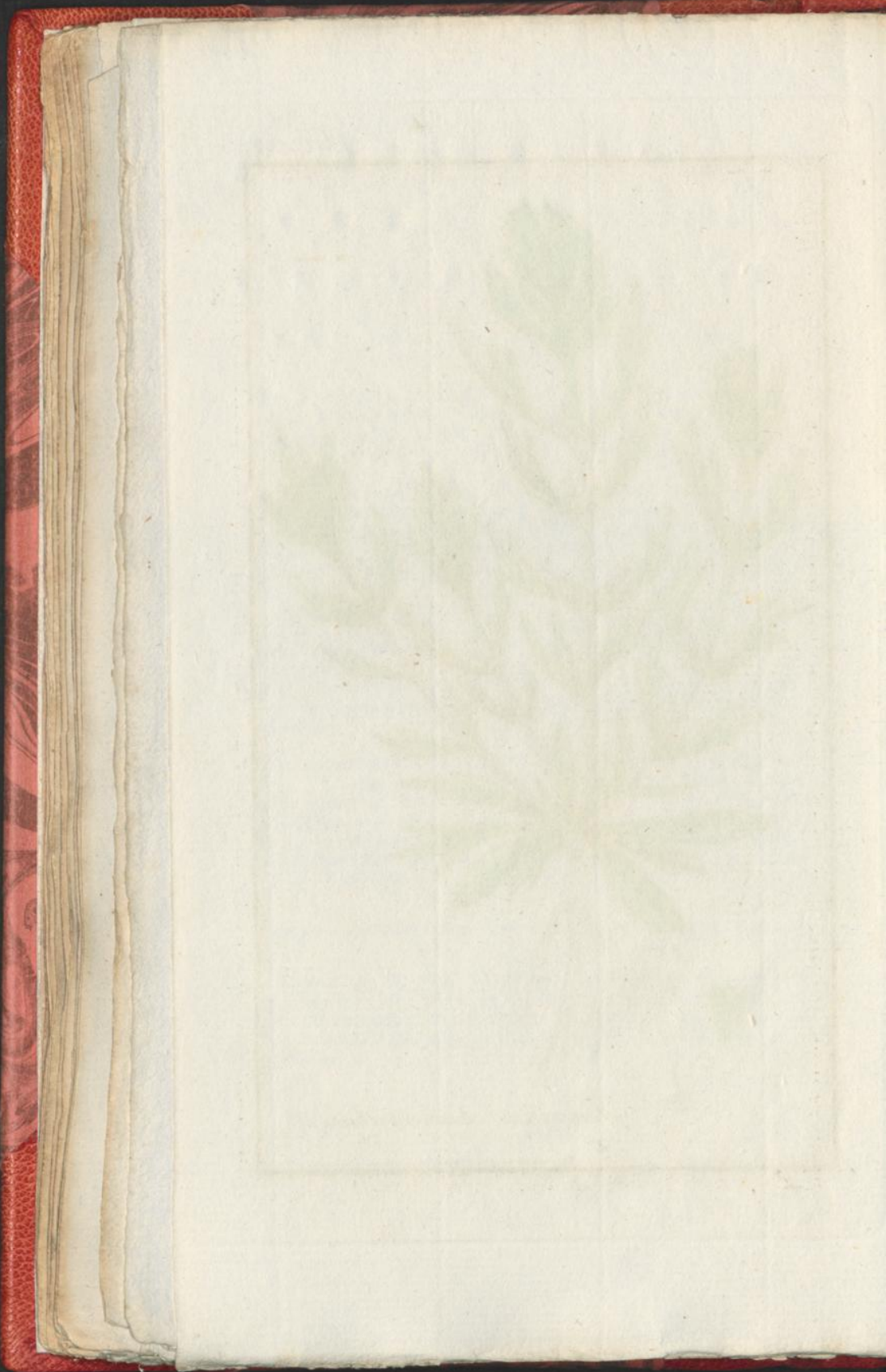
c. Germen quadripartitum, cum
Stijlo incurvato & duobus Stig-
matibus.

TEMP. FLOR. in Majo & Junio.
In Australioribus Europa sponte
crescit hæc Herba in Arvis, sed
apud nos vix occurrit nisi fata in
Hortis Plantarum Medicinalium,
altitudine semipedali & ultra.
Planta annua est.

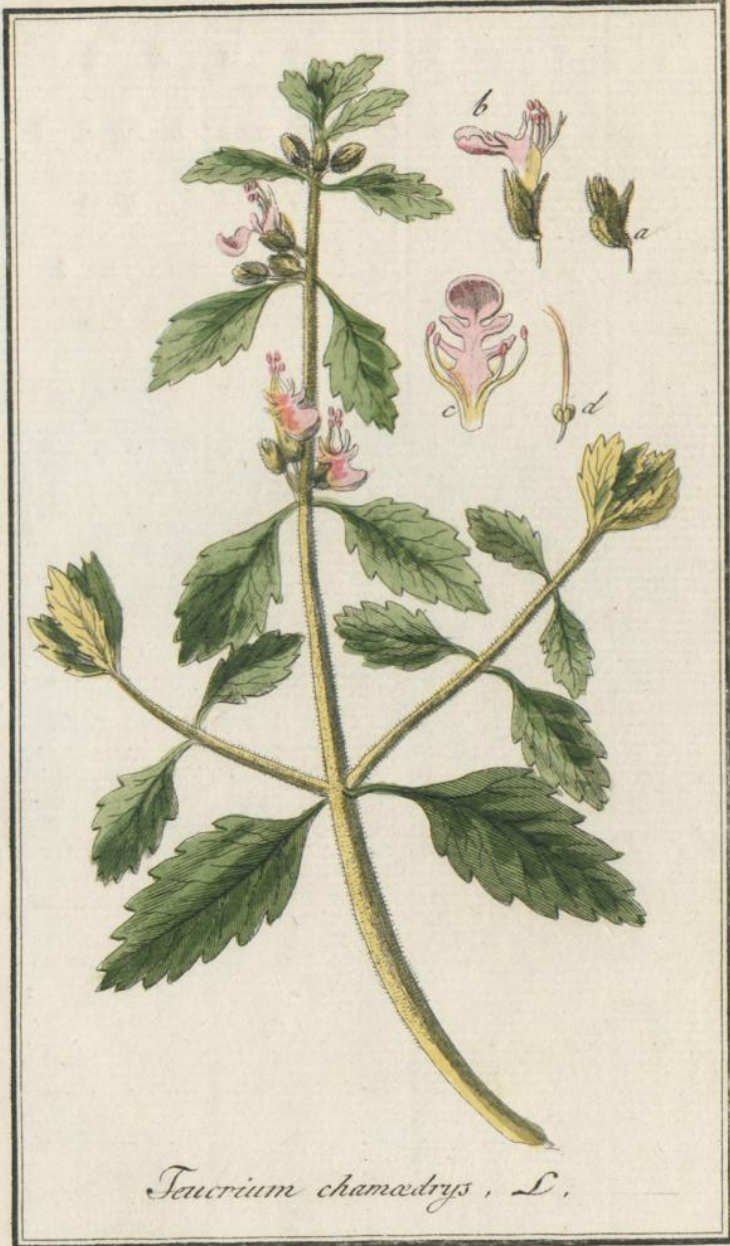
GEBRUIK. De *Veld-Cijpres* heeft een Kruidrigen reuk en bit-
teren Imaak. Men telt ze onder de Hoofd en Maagmiddelen (*Ce-
phalica & Stomachica*) als ook onder de *Emmenagoga*; doch inzonder-
heid wordt het Aftrekzel als dienstig tegen de Jicht (*Arthritis*) aan-
gepreezen.

Teucrium chamæpithys. L.

Teucrium chamaedrys, L.

GAMANDERLIJN, TEUCRIUM
BATHENGEL. CHAMÆDRIJS.

De XIVde CLASSE.

CLASSIS XIIIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUÏN, IIde
Deel IXde St., bl. 286.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 895.

GAMANDERLIJN met Wigvormig
Eijronde, Tandswijs ingefrie-
dene, gesteelde Bladen; drie
Bloemen bij elkander en neerhur-
kende ruige Stengen.

CHAMÆDRIJS Foliis Cuneiformi-
ovatis, incis, crenatis, petio-
latis; Floribus ternis; Caulibus
procumbentibus subpilosis.

- a. De eenbladige half vijspleetige
Kelk of Bloendop.
- b. De eenbladige Gaaperachtige
Bloem.
- c. De Bloem geopend, met haare
twee langere en twee kortere Meel-
draadjes.
- d. Het vierspleetig Vrugtbeginzel,
met den Stijl en twee dunne Stem-
pels.

- a. Perianthium monophyllum, se-
mi-quinquefidum.
- b. Corolla monopetala ringens.
- c. Eadem aperta cum Staminibus
binis longioribus, binis brevio-
ribus.
- d. Germen quadrifidum, cum Stijlo
& Stigmatibus duobus Filifor-
mibus.

De BLOETIJD valt in Julij.
Het Kruid komt in de Zuidelijke
deelen van Europa van zelf voort
en groeit bij ons ook wild op Heij-
velden en in sommige Boschen, ja
wordt zelfs in 't Haagfche Bosch
gevonden, maar dan is het zeer
klein, kruipende langs den Grond;
daar het, in de Tuinen geteeld,
dikwils steelen heeft van twee Voeten
langte. Het zouden verscheidenhe-
den zyn. Het blijft over.

TEMP. FLOR. in Mense Julio.
Sponte crescit hæc Herba non so-
lum in Australioribus Europæ, sed
& in nostrâ Regione in Ericetis
& quibusdam Sijlvis, imo & in
Haganâ reperiunda, tunc autem
valde humilis & parva, ad Terram
repens. In Hortis Plantarum Me-
dicinalium culta, sæpe Caules
habet duorum Pedum. Pro Va-
rietatibus habentur. Planta per-
ennis est.

GEBRUIK. De Gamanderlijn, of Gamander, gelijk sommigen de
groote noemen, heeft een Kruidrigen Reuk en zeer bitteren Smaak.
Het Aftrekzel wordt als een Maagmiddel geroemd, als ook tegen
Borstkwaalen en Jichtige Pijnen aangepreezen; doch dewijl dit Kruid
zo heet van natuur is, moet het niet dan met oordeel en voorzigtig-
heid gebruikt worden.

B E R G - T E U C R I U M

G A M A N D E R . M O N T A N U M .

De XIVde C L A S S E:

C L A S S I S XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 288.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 894.

BERG-GAMANDER met endelingse
Bloemtroesjes; de Bladen Lancet-
vormig effenrandig, van onderen
Wollig.

TEUCRIUM Corijmbo terminali;
Folii Lanceolatis integerrimis,
subtus tomentosus.

a. De eenbladige half vijfdeelige
Kelk of Bloemdop.

a. Perianthium monophyllum se-
mi-quinquedum.

b. De eenbladige Gaaperachtige
Bloem, geopend, met haare twee
langere, twee kortere Meeldraad-
jes, rondachtig geknopt.

b. Corolla monopetala ringens;
aperta, cum Staminiibus binis
longioribus, binis brevioribus,
& Antheris subrotundis.

c. Het vierdeelig Vruchtbeginzel,
met den Draadachtigen Stijl en
twee zeer dunne Stempeltjes.

c. Germen quadrifidum cum Stijlo
filiformi & duobus Stigmatibus
tenuissimis.

De BLOEITIJD is in Julij en
Augustus van dit Kruid, dat op
de Bergen van Switserland, Tirol
en elders, in de Zuidelijke deelen
van Europa, wild groeit, zelden
een Voet hoog. Het blijft over.

TEMP. FLOR. in Julio & Augusto.
Crescit sua sponte hac Herba in
Montibus Helveticis, Tiro-
lensibus, alibi que in Australioribus
Europæ, vix unquam altitudine
pedali reperta. Perennis est.

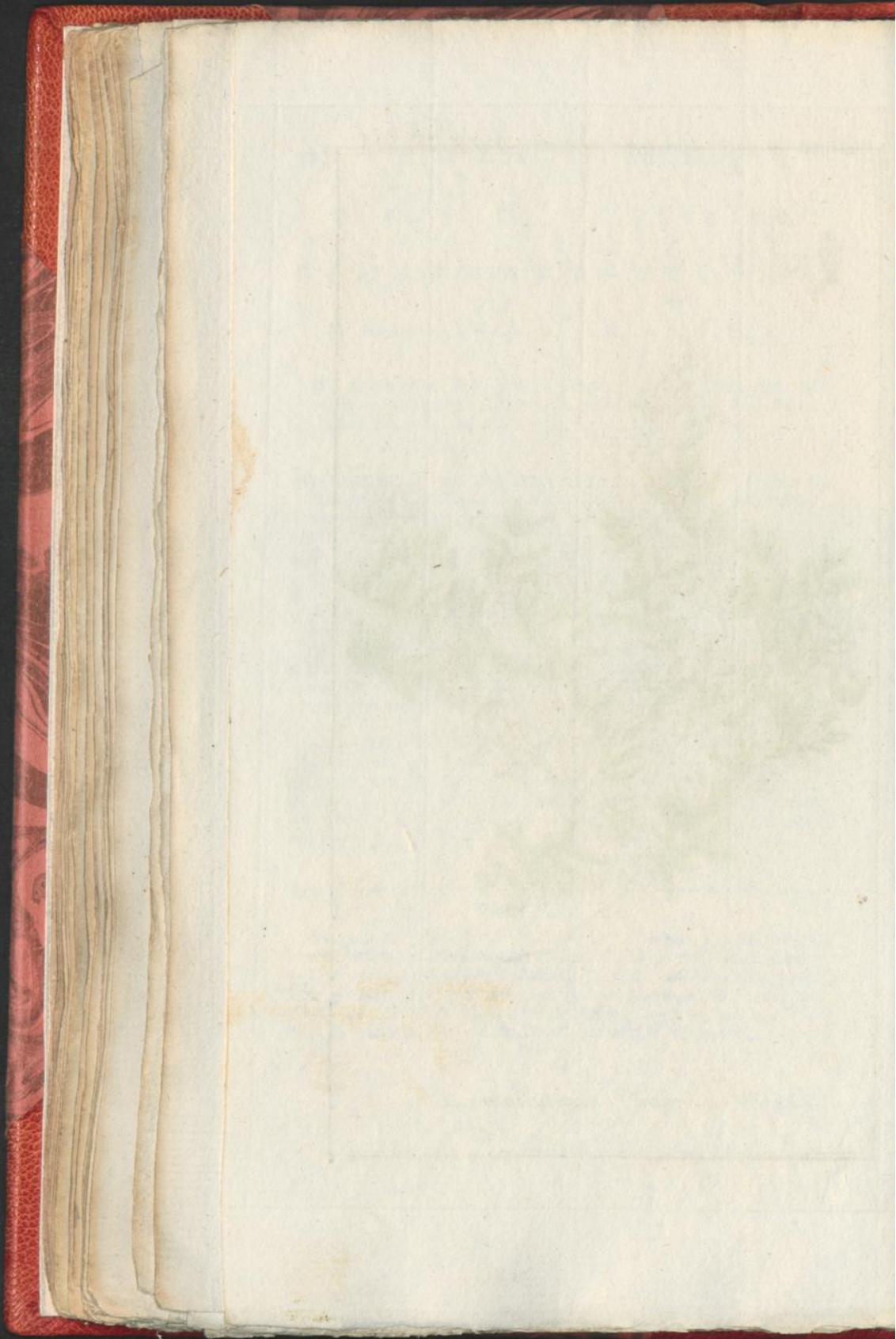
GEBRUIK. Van dit Gewas, dat ook *Cretische Berg-Poley* ge-
noemd wordt, en waarschijnlijk Kruidrig of aangenaam is van Reuk,
zijn mij anders geene hoedanigheden bekend. Bij sommigen wordt
het gehouden en gebruikt voor het *Marum Sijriacum*, dat onder den
naam van *Teucrium Marum* of Sijrische Gamander, op de LXste
Plaat in 't Eerste Deel is afgebeeld, en aldaar beschreeven.

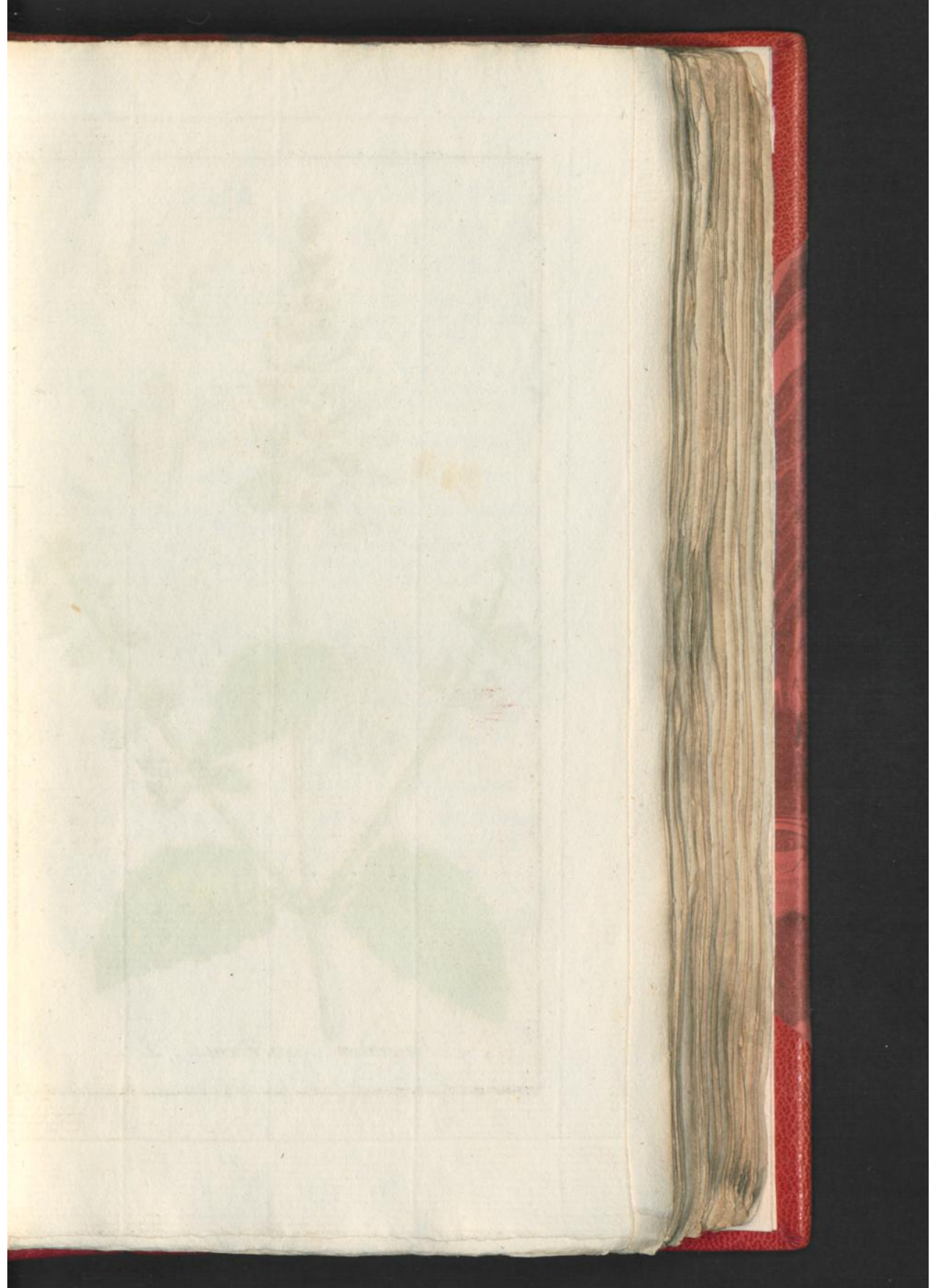
WILDE

Tab: 131.

Teucrium montanum. L.

Teucrium scorodonia . L .

W I L D E T E U C R I U M
S A L I E S C O R O D O N I A.

De *XIVde* CLASSE.

CLASSIS XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIda*
Deel IXde St., bl. 283.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIda pag. 896.

WILDE SALIE met Hartvormige,
rond getande, gefeelde Bladen,
de Bloemtrosjes zijdelings aan
een opstaande Steng.

a. De eenbladige, gelipte Kelk of
Bloemdop.

b. De eenbladige Gaasperachtige
Bloem.

c. Dezelve geopend, met de twee
langere, twee kortere Meeldraad-
jes en haare Knopjes.

d. Het vierpleetig Vruchtbeginzel
met den Stijl, en den Siempel in
tweeën gedeeld.

SCORODONIA Foliis Cordatis, ro-
tunde dentatis, Racemis latera-
libus secundis, Caule erecto.

a. Perianthium monophyllum la-
biatum.

b. Corolla monopetala ringens.

c. Badem aperta, cum Staminibus
binis longioribus, binis brevio-
ribus, eorundemque Antheris.

d. Germen quadripartitum cum
Stijlo, & Stigmate in duas partes
diviso.

De BLOEITIJD is in Julij. Het
Gewas groeit veel op Zandige Gron-
den van Boschagien in Gelderland
en elders, komende ook overvloedig
in onze Duinen, van den Haag tot
Haarlem, voor, ter hoogte van twee
of drie Voeten. Het blijft over.

TEMP. FLOR. in Mense Julio.
Plurimum crescit hæc Planta in
Sijlvarum solo arenoso, tam Gelria
quam alibi, itemque copiose repe-
riunda inter Dunas nostras, ab
Hagâ ad Harlemum, altitudine
duorum triumve Pedum. Pereni-
nis est.

GEbruik. Dit Kruid heeft in Reuk eenige overeenkomst met
de Salie, en in kragten met de Scordium of Water-Look, die in 't
voorgaande Deel van dit Werk op Plaat XXXVI afgebeeld en bl. 37
beschreeven is. Van 't een en ander is waarschijnlijk de benaaming
afkomstig. Men acht het een openende en tevens famentrekkende
kracht te hebben, weshalve het bijzonderlijk tegen de Waterzucht
(Hijdrops) van dienst zou zijn; doch het is hier te lande weinig in
gebruik.

GLAS-

G L A S-

K R U I D.

De XXIII^{de} C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, II^{de}
Deel XI^{de} St., bl. 400.

GLASKRUID met Lancetvormig Eij-
ronde Bladen, gegaffelde Bloem-
steel en tweebladige Kelken.

a. Tweeflagtige Bloemen, de Vrou-
welijke omvatende in een zelfde
Omkleedzel.

b. Een zodanige tweeflagtige Bloem
afzonderlijk.

c. De eenbladige vierpleetige Kelk.

d. De vier roodkleurige Bloemblaad-
jes, in de Kelk zittende.

e. De geopende Bloem, met de vier
zwaar geknopte Meeldraadjes,
hebbende in 't midden een Vrucht-
beginzel, bij

f. Afzonderlijk vertoond.

g. De Vrouwelijke Bloem tuschen
de tweeflagtigen geplaatst.

h. Het Zaad van dit Kruid.

De BLOEITIJD valt in Augustus. Dit Gewas groeit aan veele
oude Stads Muuren in Gelderland
en elders, ook in Boschen, ongevaar
twee Voet hoog, met veele zijd-
takken. Het is overblijvende.

PARIETARIA

OFFICINALIS.

C L A S S I S IV^a.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, Tom. III^{de} Part.
I^{na}. pag. 266.

PARIETARIA Foliis Lanceolato-
ovatis, Pedunculis dichotomis,
Calijcibus diphyllis.

a. Flores Hermaphroditii, Fœmi-
neum cingentes in eodem Invo-
lucro.

b. Flosculus Hermaphroditus se-
paratus.

c. Calijx monophyllus quadripa-
ritus.

d. Petala quatuor subrubra, Calijce
contenta.

e. Corolla aperta, cum Staminibus
quatuor, Antheris magnis &
Germine in centro.

f. Germen hoc separatum.

g. Flos Fœmineus inter Flores
Hermaphroditos locatus.

h. Semen hujus Plantæ.

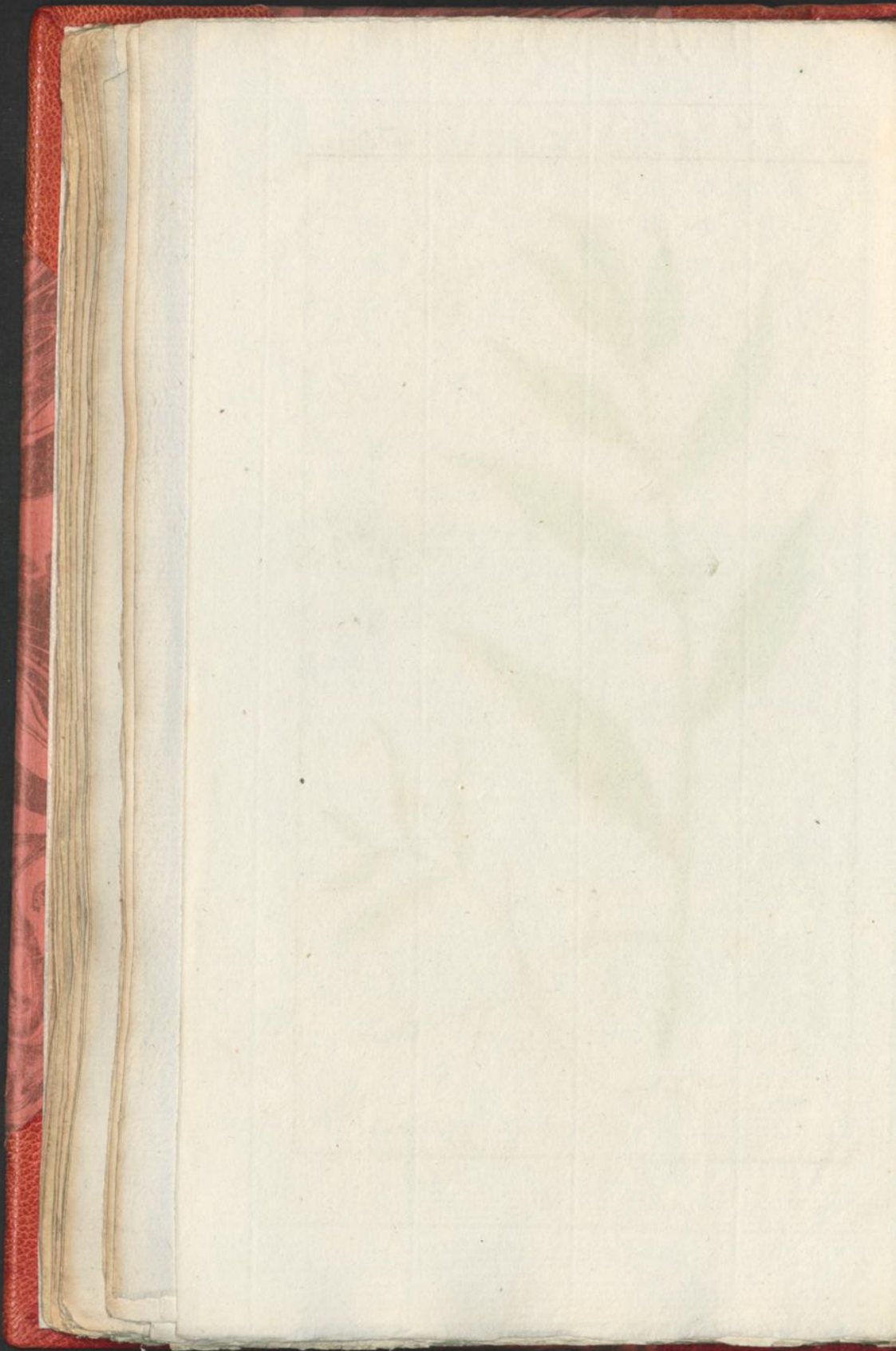
TEMP. FLOR. in Mense Augusto,
Crescit hæc Planta ad Muros ve-
tustos Urbium in Gelria & alibi,
etiamque in Sijlvis, altitudine bi-
pedali & ultra, plurimis se ramis
diffundens. Perennis est.

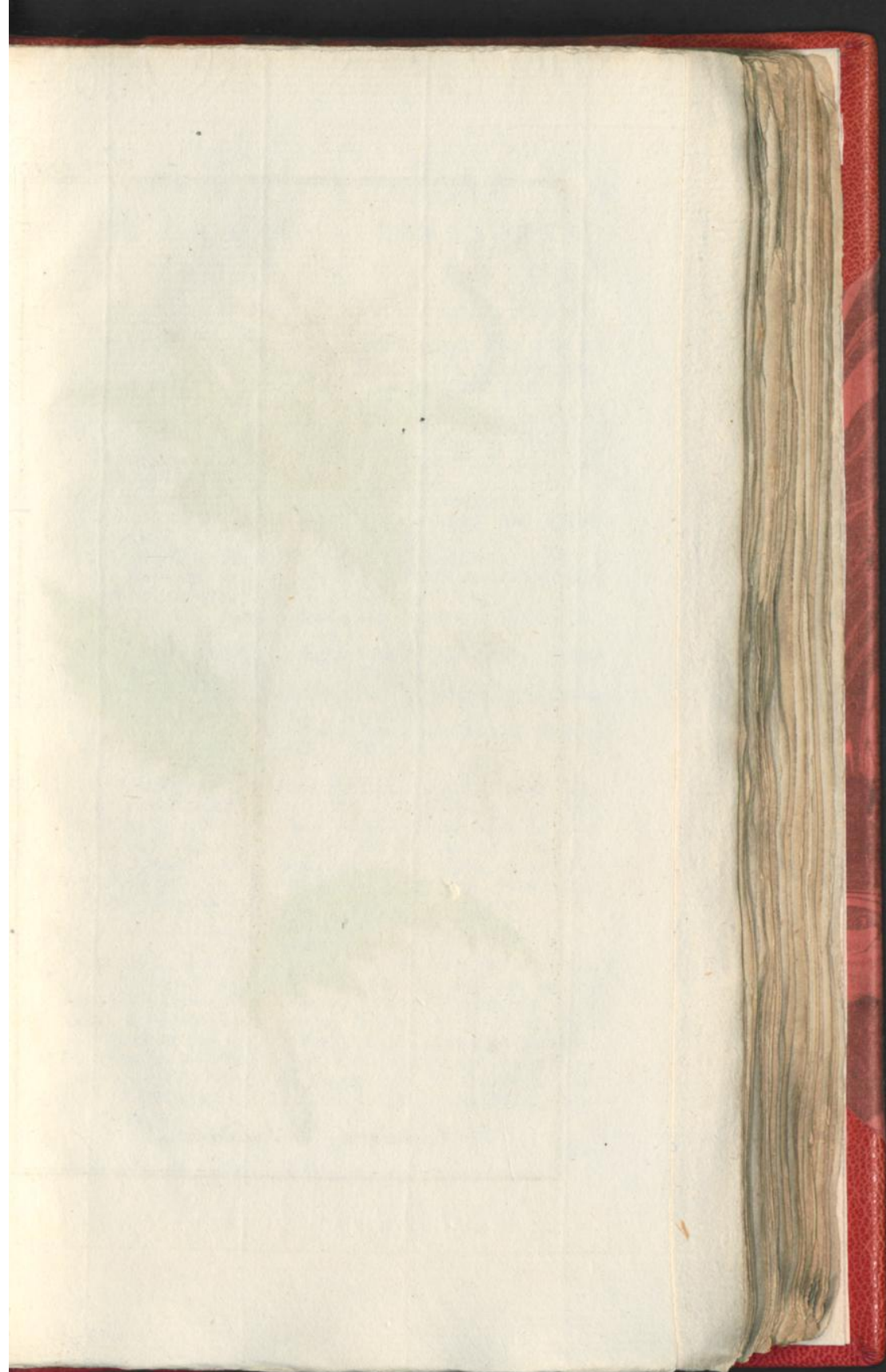
GEBRUIK. Het Glaskruid is zeer Sappig en heeft een Salpeter-
rige Smaak, wordende voor sterk Pisdrijvende en Steenbreekende,
of liever het Gravel afzettende, gehouden. 't Is zeker, dat het
inwendig, in Afkookzel gebruikt, laxeerende zij; uitwendig opge-
legd, verzagtende en ontbindende, in sommige gevallen; doch in
't algemeen kan men 'er niet op vertrouwen.

CAR-

Parietaria officinalis, L.

Centaurea benedicta L

C A R D E.

C E N T A U R E A

B E N E D I K T.

B E N E D I C T A.

De XIXde C L A S S E.

C L A S S I S XVIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUJN, *IIdē*
Deel IXde St., bl. 49.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIde pag. 1268.

CARDEBENEDICT met dubbel doornige Kelken, die geweld en omwikkeld zijn; de Bladen Tandwys uitgehoekt met Doornjes.

CARD. BENEDICTUS Calijcibus duplicato-spinosis, lanatis, involuocratis, Foliis denticulato-spinosis.

- a. De algemeene Kelk.
- b. Hier van een Blaadje met een Doorntakje.
- c. De samengestelde Bloem.
- d. Een Blommetje, daar die uit bestaat, afzonderlijk.
- e. Deszelfs vijf samenhangende Meeknopjes.
- f. Het Vruchtbeginzel met den Stijl en Stempel.
- g. Het zelfde, als 't Zaad, met zijn Pluis gekroond.
- h. Een Vrouwelijk Blommetje met zijn zeer klein Vruchtbeginzel.

- a. Calijx communis.
- b. Ejus Foliolum cum Ramulo echinato.
- c. Flos compositus.
- d. Una Corolla, unde ille constat, separata.
- e. Ejus Antheræ quinque coalitæ.
- f. Gerinen cum Stijlo, ejusque Stigmate.
- g. Idem, ut Semen, Pappo suo coronatum.
- h. Flos Fœmineus, cum Germine suo minimo.

De BLOEITIJD is in Augustus. In de Zuidelijke Landen groeit de Cardebenedikt natuurlijk, maar bij ons wordt zij alleenlijk in de Tuinen geteeld, veelal omtrent drie Voeten hoog, en zeer takkig. 't Is ene Zaaiplant.

TEMP. FLOR. in Mense Augusto. In locis Australioribus Europæ hic dictus *Carduus Benedictus* sponte crescit; apud nos colitur solummodo in Hortis, altitudine ut plurimum tripedali, valde ramosus. Annuæ est Planta.

GEBRUIK. Aan dit Kruid heeft men den gezegden naam toegeeggend, wegens de krachten, die 'er oudtijds, toen men nog niet beter hadt, aan toegeschreeven werden als een Koortsmiddel. 't Is zeker, dat hetzelfde de werking van de Maag en 't Gedarmte, door de wegneeming van Slijmige Verstoppingen, grootelijks bevordert. De ongemeene bitterheid van het Afrekzel kan door eenige druppels Geest van Zwavel worden weggenomen. De Emulsie der Zaa-den is somtijds tegen de Jicht, als ook in Ziekten met Uitslag, dienstig bevonden.

F

STER.

S T E R R E -
D I S T E L.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIde St., bl. 52.STERREDISTEL met bijna dubbel-
doornige ongesteelde Kelken, en
Vindeelige Linnæale getande Bladen,
de Steng Haatrig.

- a. De algemeene Kelk.
b. Een van deszelfs Doornen.
c. De samengestelde Bloem.
d. Een tweeflagtig Blommetje van
de middelstijf.
e. De deelen der Sexe daar uit.
f. De vijf samengevoegde Meel-
knopjes met hunne losse Draadjes.
g. Het Vrugtbeginsel met den Stijf
en een rondachtigen Stempel,
die aan 't end gespiest is.
h. Een Vrouwelijk Blommetje uit
de Krans.
i. Deszelfs zeer klein Vrugtbeginsel.
k. Het Vederachtig gepluimde Zaad.

De BLOEITIJD valt in Julij.
Dit Kruid groeit niet alleen in
Switserland, maar ook in Frank-
rijk, in Duitschland, Engeland
en bij ons, in de Nederlanden,
veelal aan Dijken; gelijk ik het
dus aan den ouden Westfrieschen
Zeedijk, bij 't Koegras, waargeno-
men heb. Men vindt het ook tus-
schen Muiden en Naarden, en el-
ders, ruim twee Voeten hoog. 't Is
een Jaarlijks Gewas.

C E N T A U R E A
C A L C I T R A P A.

CLASSIS XVIIva.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 1268.CALCITRAPA Caljicibus subdupli-
cato-spinosis sessilibus, Foliis
pinnatifidis linearibus dentatis,
Caulē piloso.

- a. Caljix communis.
b. Aculeorum unicus.
c. Flos compositus.
d. Corolla hermaphrodita ex ejus
Disco.
e. Ejus partes Sexuales exemptæ.
f. Antheræ quinque conjunctæ,
cum Staminibus liberis.
g. Germen cum Stijlo & Stigmate
subrotundo, in acumen defi-
nente.
h. Corolla Fœminea ex Radio
Flôris.
i. Ejusdem Germen valde parvum,
k. Semen cum Pappo plumoso.

TEMP. FLOR. in Mense Julio.
Non solum in Helvetia sed etiam
in Gallia, Germania, Anglia &
apud nos in Belgio, hæc Planta
reperitur. Ut plurimum crescit ad
Aggeres, quemadmodum mihi vi-
sa ad veterem maritimum West-
frisia, prope Koegras; præterea
reperita alibi, altitudine duorum
Pedum & ultra. Annua est.

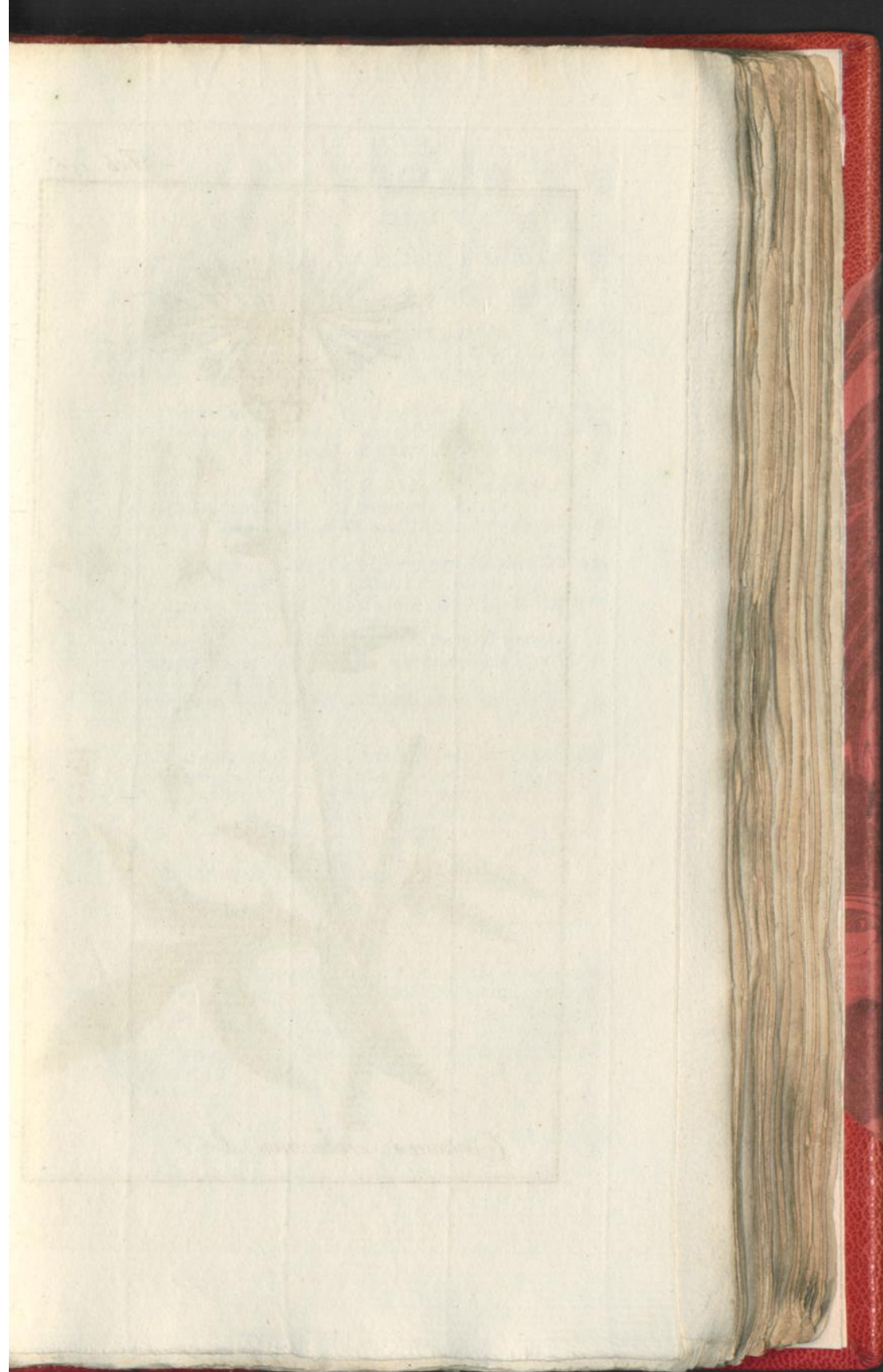
GEBRUIK. De Sterredistel heeft den Wortel omtrent een Duim
dik en wit, van Smaak als Artisjokken. Hier van wordt de Bast
voornaamelijk gebruikt, als bijzonder dienstig tegen 't Graveel,
door zijne sterk afzettende hoedanigheid.

GROO.

Centaurea calcitrapa. L.

Centaurea centaurium. L.

GROOTE
SANTORIE.CENTAUREA
CENTAURIUM.

De XIXde CLASSE.

CLASSIS XVIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel XIde St., bl. 26.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed. 4.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIda pag. 1263.SANTORIE met ongedoornde Kelken,
Eijronde Schubben, gevinde Bladen,
de Vinblaadjes Zaagrandig.

- a. De algemeene Kelk.
- b. Een Schubbetje daar van.
- c. De samengestelde Bloem.
- d. Een tweeslagtig Blommetje uit het midden.
- e. De vijf samenhangende Meelknozzes met losse Draadjes.
- f. Het Vruchtbeginzel met den Stijl en gegaffelden Stempel.
- g. Het zelfde met het Zaadkroontje.
- h. Een Vrouwelijk Blommetje uit de Krans.
- i. Het onvruchtbaare Zaadbeginzel met zijn pluus.

De BLOEITIJD is in Julij. Het groeit op hooge Bergen, in Tartarie en Italie, dikwils ter hoogte van over de zes Voeten, met Bladen van een Elle langte; doch hier wordt het niet dan in de Kruidtuinen gevonden. Het blijft over.

CENTAURIUM Calijcibus inermibus,
Squamis ovatis, Foliis pinnatis,
Foliolis ferratis.

- a. Calijx communis.
- b. Ejusdem Squama unica.
- c. Flos compositus.
- d. Corolla hermaphrodita ex Disco.
- e. Antheræ quinque cohærentes cum Staminibus liberis.
- f. Germen cum Stijlo & Stigmate duplicato.
- g. Germen Pappo Coronatum.
- h. Corolla Fæminea ex Radio.
- i. Germen sterile cum Pappo.

TEMP. FLOR. in Mense Julio. Crescit sponte in Montibus altis Tartariæ & Italiæ, altitudine sæpius sex Pedum & ultra, cum Foliis Ulnæ longitudine: hic autem non nisi in Hortis Herbariis reperitur. Perennis est.

GEbruik. Deeze Groote Santorie, dus in onderscheiding van de Kleine, die men gemeenlijk Duizendgulden-Kruid noemt, geheten, is op ver naa in zo veel gebruik niet als dezelve. De Wortel, die lang is en dik, heeft een Bloedrood Sap, dat zoet is van Smaak en een weinig Samentrekkende, wordende van het Bergvolk somtijds tot Spijze genuttigd.

K O O R N -

C E N T A U R E A

B L O E M .

C I J A N U S .

De XIXde. C L A S S E .

C L A S S I S XVIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
DOOR HOUTTUIJN, IIde
Deel XIde St., bl. 31.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 1264.

KOORNBLOEM met Zaagtandige
Kelken en Linaale effenrandige
Bladen, de onderste getand.

- a. De algemeene Keik.
- b. Een getande Schub daar van.
- c. De samengefelde Bloem.
- d. Een tweeflachtig Blommetje.
- e. De deelen der Sexe daar uit.
- f. De vijf samengevoegde Meel-
knotjes met haare Draadjes.
- g. Het Vrughtbeginzel met den Stijl
en gefpitsten tweedeeligen Stem-
pel.
- h. Een Vrouwelijk Blommetje, dat
hoog blaauw is, uit de Krans.
- i. Deszelfs zeer klein Vrughtbegin-
zel.
- k. Een der Wortelbladen.

BLOEITIJD in Julij en Augus-
tus. 't Gewas komt overvloedig
voor, op de Bouwlanden tusfchen
't Koorn, meer dan anderhalven
Voet hoog. Het blijft niet over.

CIJANUS Calijcibus ferratis, Foliis
Linearibus integerrimis, infimis
dentatis.

- a. Calijx communis.
- b. Ejus Squama denticulata.
- c. Flos compositus.
- d. Corolla hermaphrodita ex Disco.
- e. Ejusdem partes Sexuales.
- f. Anthera quinque coalita, cum
Staminibus suis.
- g. Germen cum Stijlo & Stigmate
acuminato bifido.

h. Corolla Fœminea, coloris azu-
rei, ex Radio Floris.

i. Ejusdem Germen pufillam.

k. Unum ex Foliis radicalibus.

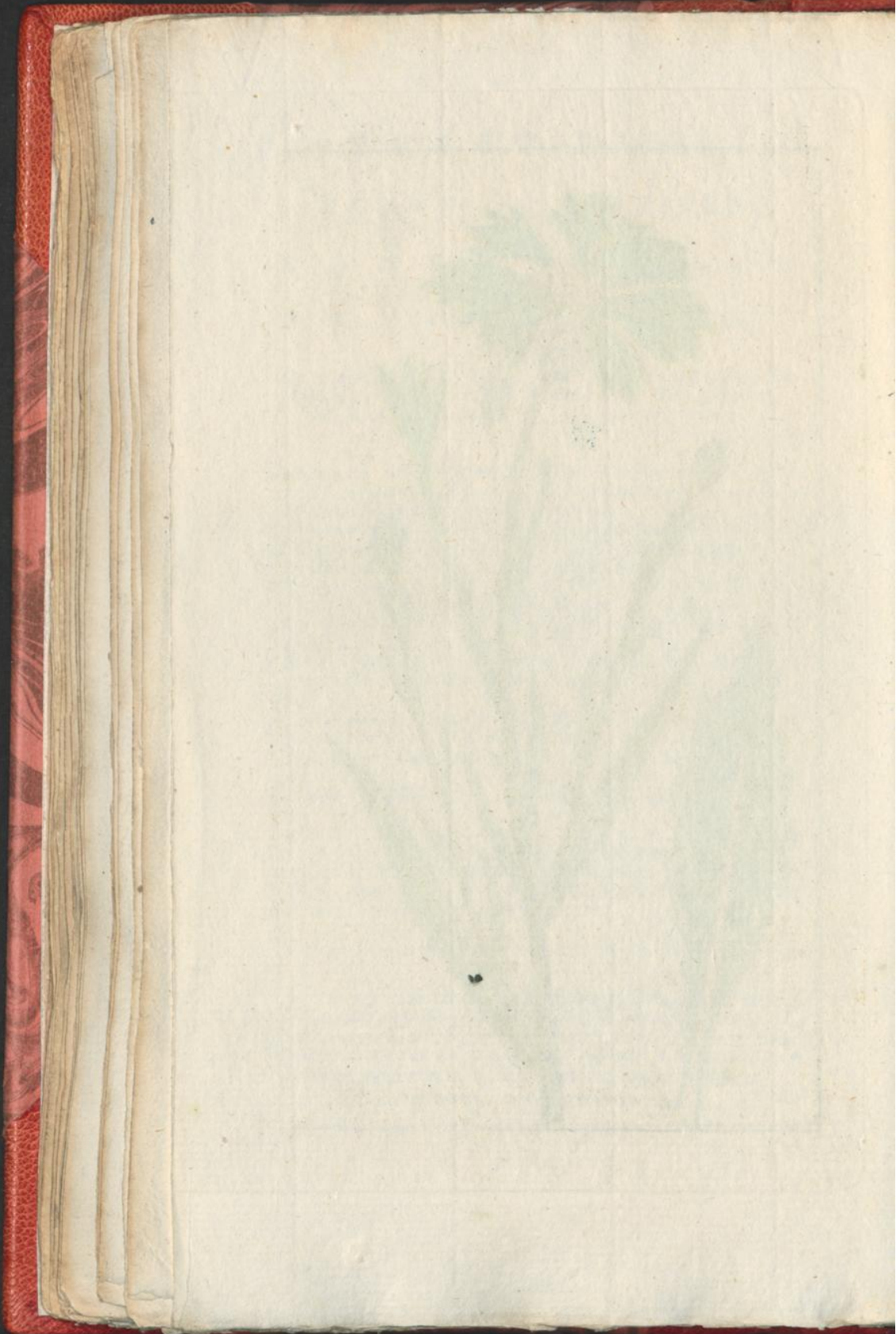
TEMP. FLOR. in Julio & Au-
gusto. Abunde crefcit in Arvis,
inter Frumenta, altitudine sesqui-
Pedali & ultra. Annua est Planta.

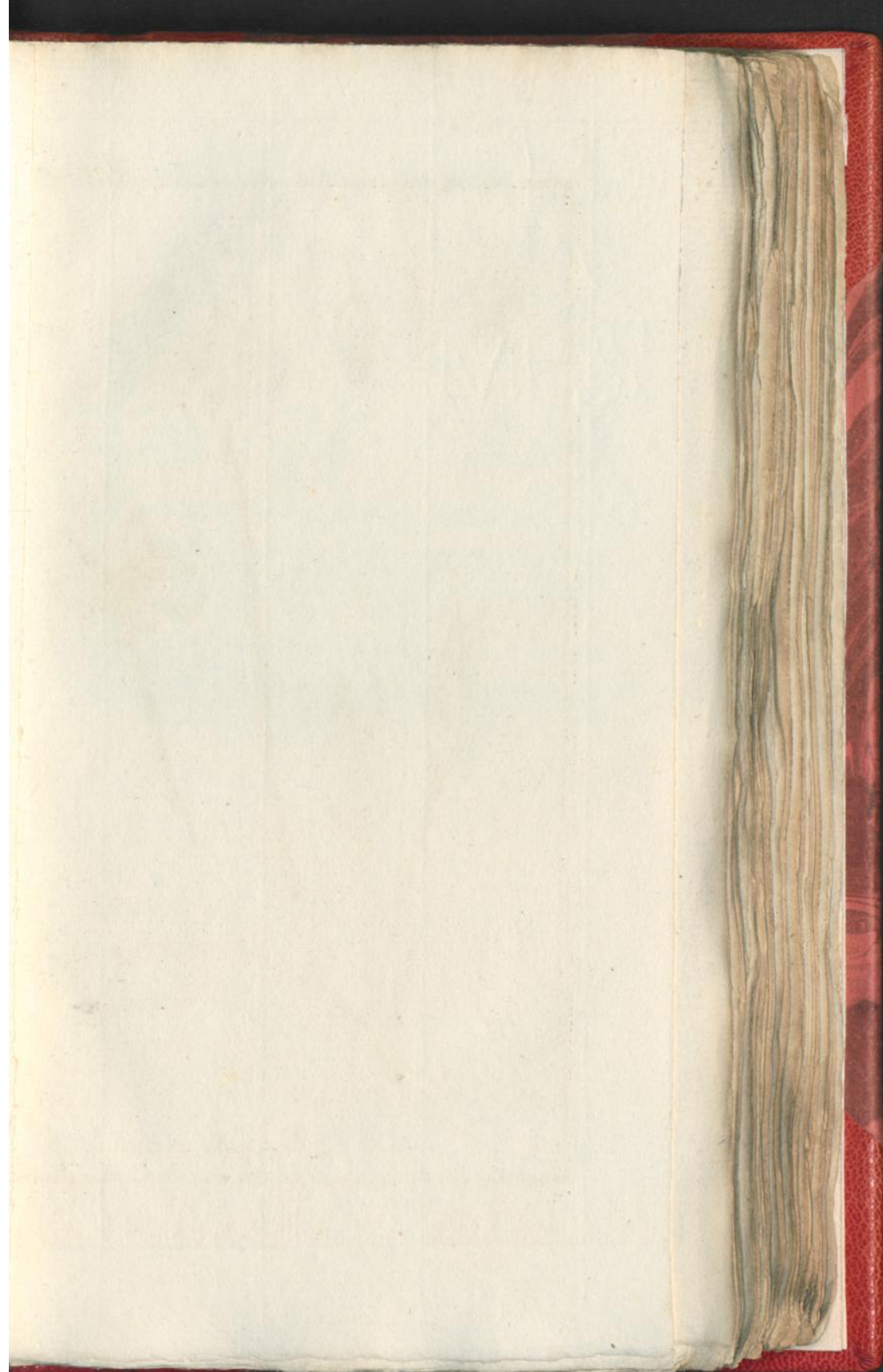
GEBRUIK. De Bloemen van dit Gewas zijn onder de Winkel-
middelen nog eenigzins bekend, dewijl het Aftrekzel daar van, met
Water, tegen Zeere Oogen aangepreezen wordt. De hoog blaau-
we Kleur, welke zij daar aan geeven, kan zelfs in 't fchilderen met
Waterverw van dienst zijn. Het Zaad zou Afgang verwekken.

PAR-

Centaurea cyanus. L.

Parnassia palustris. L.

P A R N A S -

P A R N A S S I A

K R U I D.

P A L U S T R I S.

De *Vde* C L A S S E.

C L A S S I S *Vta.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *Ide*
Deel VIIste St., bl. 252.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ pag. 508.

FARNAS-KRUID met enkele Honig-
bakjes.

PARNASSIA Nectariis simplicibus.

- a. De Kelk in vijven gedeeld.
- b. De vijfbladige Bloem, waar in de vijf Meeldraadjes zig vertoonen en de zeer fraaie Honigbakjes.
- c. Een afgezonderd Meeldraadje met zijn groot Meelknopje.
- d. Een Honigbakje op zig zelve.
- e. Het Vrughtbeginzel, dat geen Stijl heeft, met vier Stempels gekroond.

- a. Perianthium quinque-partitum.
- b. Corolla pentapetala, ubi apparent quinque Stamina & Nectaria pulcherrima.
- c. Stamen separatum, cum Antherâ notabili.
- d. Nectarium ex Petalo separatum.
- e. Germen, quod Stijlo caret, quatuor Stigmaticibus coronatum.

De BLOEITIJD is in Augustus. Op natte Gronden is de Groeiplaats van dit Kruid, dat zelden een Voet hoog opschiet. Men vindt het veel in Gelderland op vogtige plaatsen, als ook in de Duin-Valeijen aan onzen Zeekant en overvloedig in de Velden, tuschen Alkmaar en Egmond. Het blijft over.

TEMP. FLOR. in Mense Augusto. Crescit in Terris humidis, raro altitudinen Pedis attingens, plurimum reperiunda in Pratis Gellriæ, item in locis depressis inter Dunas nostras maritimas sed copiosissime in Pratis inter Alcmariam & Egmondam. Perennis est.

GEBRUIK. Van dit Kruid, dat men gemeenlijk *Gras van Parnas* noemt, vind ik aangetekend dat het Sap der Bladen en het Afkookzel der Wortelen goede Oogmiddelen en de Zaa den Pisdrijvende zijn. In de Bloemen is een zonderlinge beweging der Meeldraadjes, tot bevrugting van het Vrughtbeginzel, zig beurtlings op de Stempels aanvoegende, waarmeelijik. Het wordt, zo wel als 't Gras, van de Schaapen en Paarden gegeten.

F 3

HUIS-

HUISLOOK SEMPERVIVUM
 DONDERBAARD. T E C T O R U M.

De *Xlde.* C L A S S E.

(C L A S S I S *Xlma.*)

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
 door HOUTTUYN, *Ilde*
Deel VIIIde St., bl. 780.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
 GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Ima pag. 769.

HUISLOOK met kanthaarige Bladen
 en uitgebreide afzetfels.

SEMPERVIVUM *Foliis ciliatis, pro-*
paginibus patentibus.

a. De twaalbladige Bloemdop met
 de Vrughtbeginfels.

a. *Perianthium duodecim-partitum*
cum Germinibus.

b. De Bloem uit twaal Bladen be-
 staande, met eens zo veel Meel-
 draadjes.

b. *Corolla Petalis duodecim con-*
stans cum bis totidem Stamini-
bus.

c. Een Bloemblad met twee daar
 aan gehecht.

c. *Petalum cum duobus adhaerenti-*
bus.

d. Een Meeldraadje met zijn Knop-
 je of Helmpje.

d. *Stamen unicum, cum Antherâ*
suâ.

e. De Vrughtknop, uit twaal dee-
 len bestaande, waar van een bij

e. *Germina duodecim, Fructum*
constituentia, quorum unum
apud

f. Wordt vertoond.

f. *Delineatum.*

BLOEITIJD in *Augustus.* De
 algemeene Groeiplaats, bij ons, is op
 de Daken der Huizen ten platten
 Lande; ook op oude Muuren; el-
 ders op Heuvelen, daar het laag
 blijft, maar in de Tuinen, in een
 goele Grond, wordt de Steng som-
 tijds wel twee Voeten hoog. Het
 blijft over.

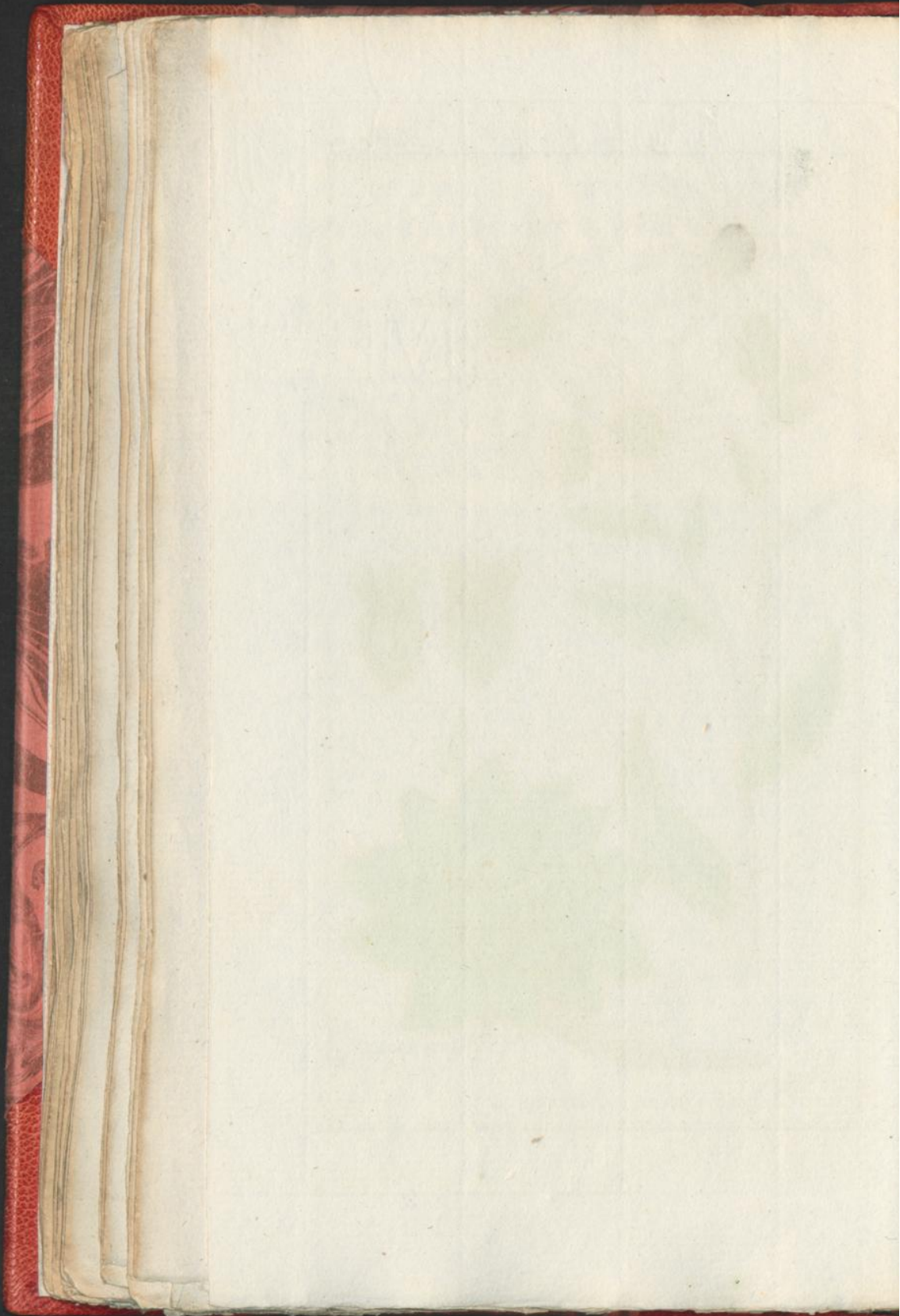
TEMP. FLOR. in *Menfe Augusto.*
 In nostrâ Regione plurimum cre-
 scit in *Tectis domuum rusticarum;*
 etiamque in *Muris vetustis;* alibi
 supra *Colles;* ibidemque remanet
 humile; sed, in *fertili terrâ Horto-*
rum cultum, exferit Caulem ali-
quando ad altitudinem bipedalem.
 Perennis est.

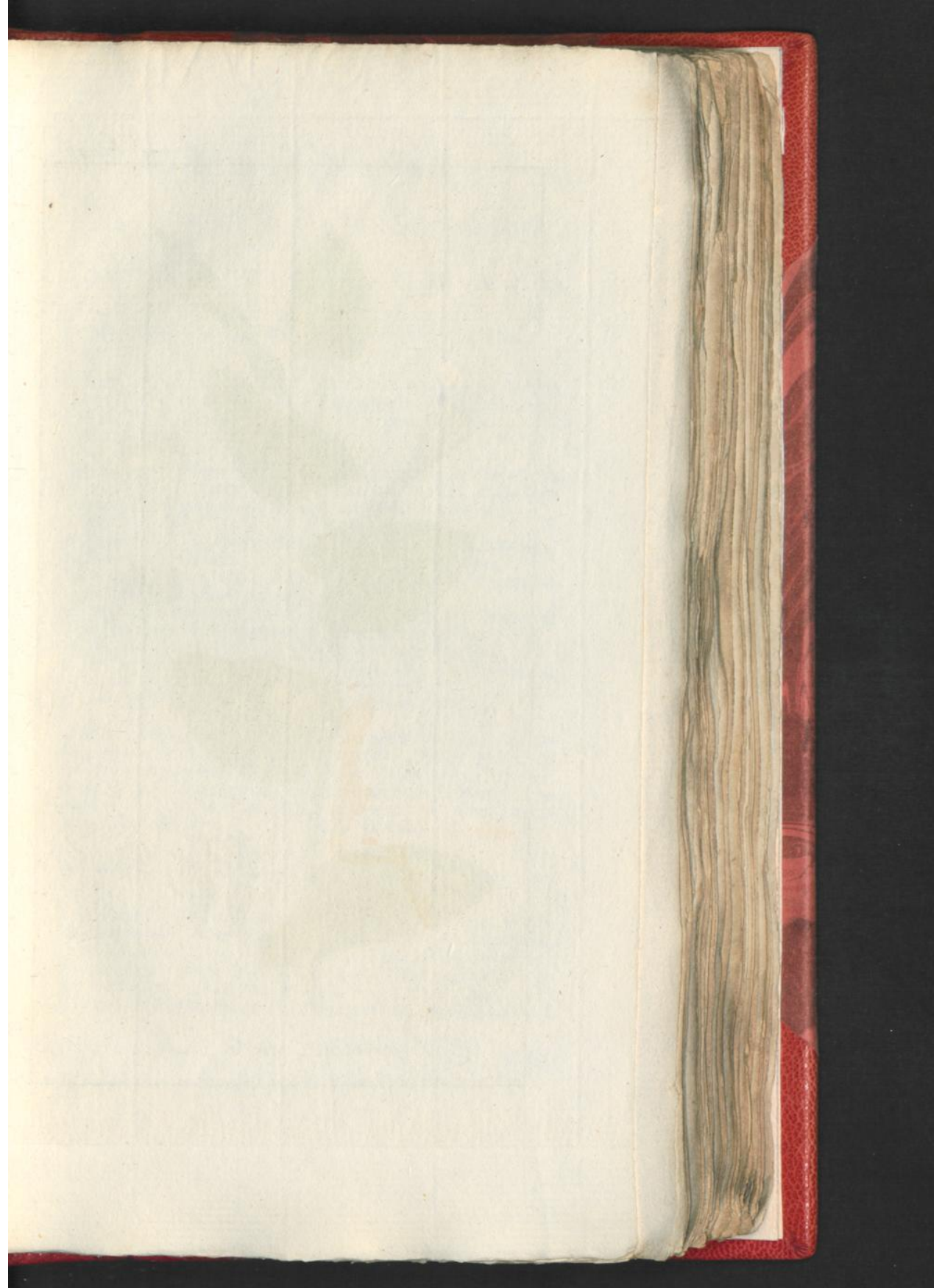
GEBRUIK. De Bladen van dit Kruid bevatten een zuurachtig
 Sap, dat dikwils met eenige Salpeter of Aluin bezwangerd is, en
 zijn derhalve verkoelende in den hoogsten graad, ook afdrijvende
 en Pijnstillende, wanneer het op open Zweeren, of op het Hoofd
 in zwaare Hoofdpijn, gelegd wordt. Men gebruikt het, dikwils in
 Gorgeldranken, tegen Keelziekten en de Spruw (*Aphæ*). In-
 wendig dient de Sijroop van Huislook in heete Koortfen, als ook in
 de Roode Loop (*Dijfenteria*,) waar tegen het Sap grootelijks is
 aangepreezen. Op Brandfeden kunnen de gekneusde Blaadjes met
 vrugt worden gelegd.

RON.

Semperivum tectorum. L.

Arifolochia rotunda. L.

R O N D E

ARISTOLOCHIA

OSTERLUCIE.

R O T U N D A.

De XXste CLASSE.

CLASSIS VIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIdc*
Deel VIIdc St., bl. 210.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Ima pag. 591.

OSTERLUCIE met Hartvormige, bij
na ongesteelde stompe Bladen,
een zwakke Steng en eenzaame
Bloemen.

ARISTOLOCHIA Foliis Cordatis sub-
sessilibus obtusis, Caule infir-
mo, Floribus solitariis.

- a. De eenbladige Pijpachtige Bloem.
- b. Dezelve opengefreeden.
- c. De zes Meeldraadjes van onderen aan den Stempel aangegroeid.
- d. De Vrughtknop met den rondachtige zesdeeligen Stempel gekroond.
- e. Dit alles doorgesneeden.
- f. De Stempel, met de zes Meelknopjes, van boven gezien.
- g. Een afgezonderd Meelknopje.

- a. Corolla monopetala tubulosa.
- b. Eadem secando aperta.
- c. Antheræ sex subtus Stigmati adnata.
- d. Germen Stigmate subgloboso sexpartito coronatum.
- e. Idem in toto dissectum.
- f. Stigma, cum Antheris sex, superne visum.
- g. Anthera una separata.

De BLOEITIJD valt in Augustus.
Dit Gewas, dat in de Zuidelijke
deelen van Europa natuurlijk groeit,
wordt bij ons in Tuinen geteeld. en
heeft de Stengen dikwils een Elle
lang. Het blijft over.

TEMP. FLOR. in Mense Augusto.
Hæc Planta, sponte crescens in-
partibus Australioribus Europa,
colitur apud nos in Hortis, Cau-
libus sæpe gaudens Ulnæ longitu-
dine. Perennis est.

GEBRUIK. Deeze Soort van *Osterlucie* voert den naam, wegens haaren Bolachtig ronden Wortel, die ons droog wordt aangebragt, zijnde van buiten bruin, van binnen van Kleur als Palmboomhout, met een dikken groven Bast, Kruidrig van Reuk en Smaak, doch wat bitterachtig. Van de kragten is hier voor, bladz. 100, van 't I. Deel, in de beschrijving der *Duune Osterlucie*, melding gemaakt.

LAN-

L A N G E

ARISTOLOCHIA

OSTERLUCIE. L O N G A .

De XXste C L A S S E

C L A S S I S V I I a .

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *Ide*
Deel V I d e St., bl. 210.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. I I d i Part.*
Ima. pag. 591.

OSTERLUCIE met Hartvormige ge-
steelde effenrandige stompachtige
Bladen, een zwakke Steng en
eenzaame Bloemen.

ARISTOLOCHIA Foliis Cordatis
petiolatis integerrimis, obtu-
sifusculis, Caule infirmo, Flori-
bus solitariis.

- a. De eenbladige Pijpachtige Bloem
van vooren.
b. De zelfde van agteren gezien.
c. Dezelve met de Vrughtknop
geopend.
d. Het Vrughtbeginzel met den Kogel-
ronden Stempel, waar, van boven,
de Meelknopjes aangegroeid zijn.
e. Een derzelve afzonderlijk.
f. De Stempel met de zes Meelknop-
jes van boven.

- a. Corolla monopetala tubulosa,
anterior.
b. Eadem a parte postica conspecta.
c. Eadem cum Germinis recepta-
culo aperta.
d. Germen cum Stigmate globofo,
in cujus parte superiore Anthera
adnata sunt.
e. Una Anthera separata.
f. Stigma cum Antheris sex, su-
perne conspectum.

De BLOEITIJD valt in Julij. De
natuurlijke Groeiplaats is de zelfde
als die der Ronds Osterlucie. Zij
wordt dikwils een lastig Onkruid in
de Tuinen en groeit meer dan een
Voet hoog. Het blijft over.

TEMP FLOR. in Mense Julio,
Sponte crescit in iisdem Regioni-
bus ac Aristolochia Rotunda. In
Hortis sæpe incommodat instar
zizaniarum, crescens altitudine
unius Pedis & ultra. Perennis est.

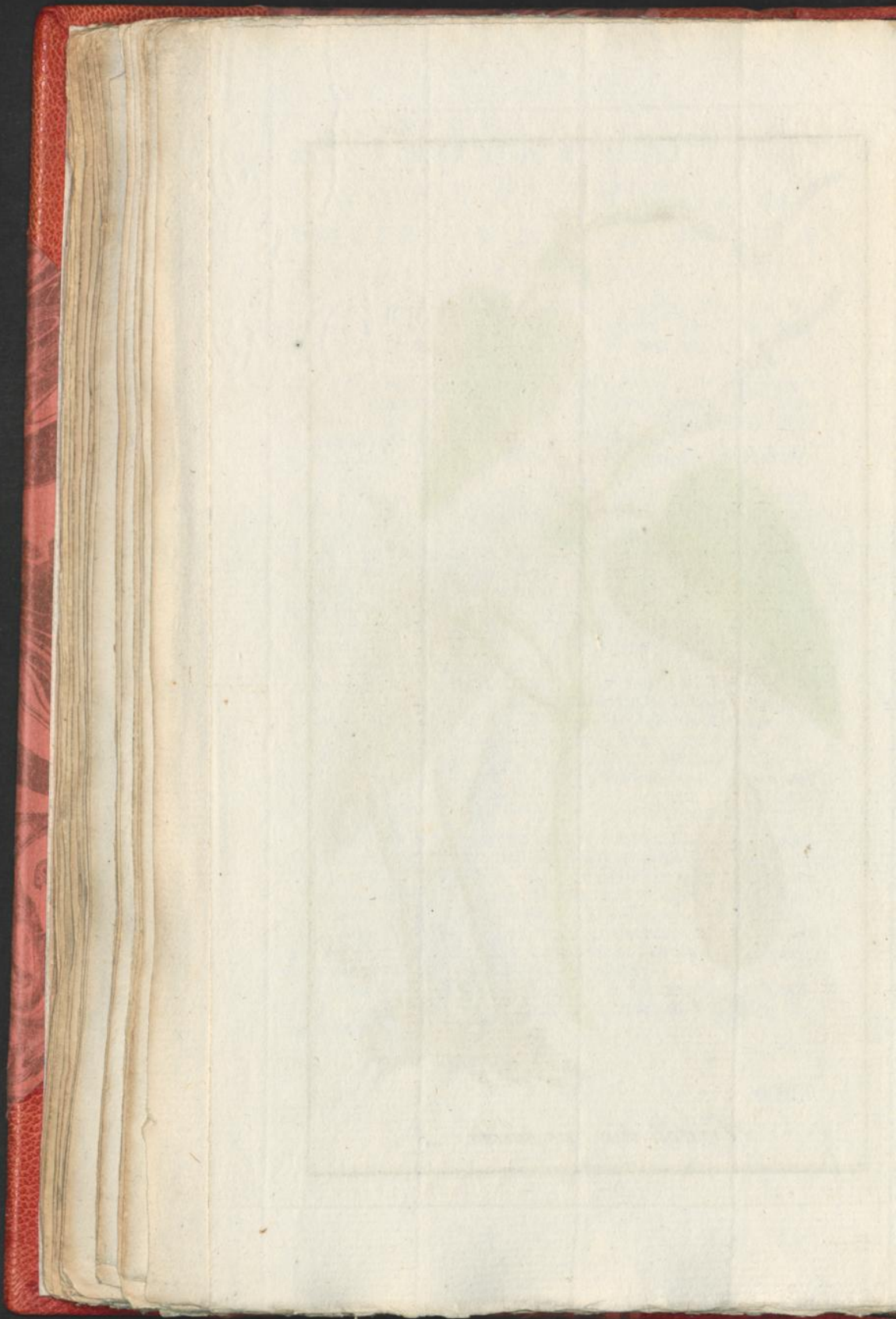
GEBRUIK. Wat de kragten aangaat komt de *Lange*, die wegens
de gedaante der Wortelen ook dus genoemd wordt, met de *Ronde*
Osterlucie taamelijk overeen. Deeze beiden komen in de *Tinctura*
Vulneraria der Heelmeesteren, als dienende tot zuivering van Vui-
le Zweeren, de Rotting tegenstaande en de *Gangrana* verhoedende;
maar, dewijl zij scherper zijn, wordt tot inwendig gebruik, zo te-
gen de Jicht, als tot Borst en Maagmiddelen, de *Dunne Osterlucie*,
waar van gemeld is, veel veiliger geoordeeld.

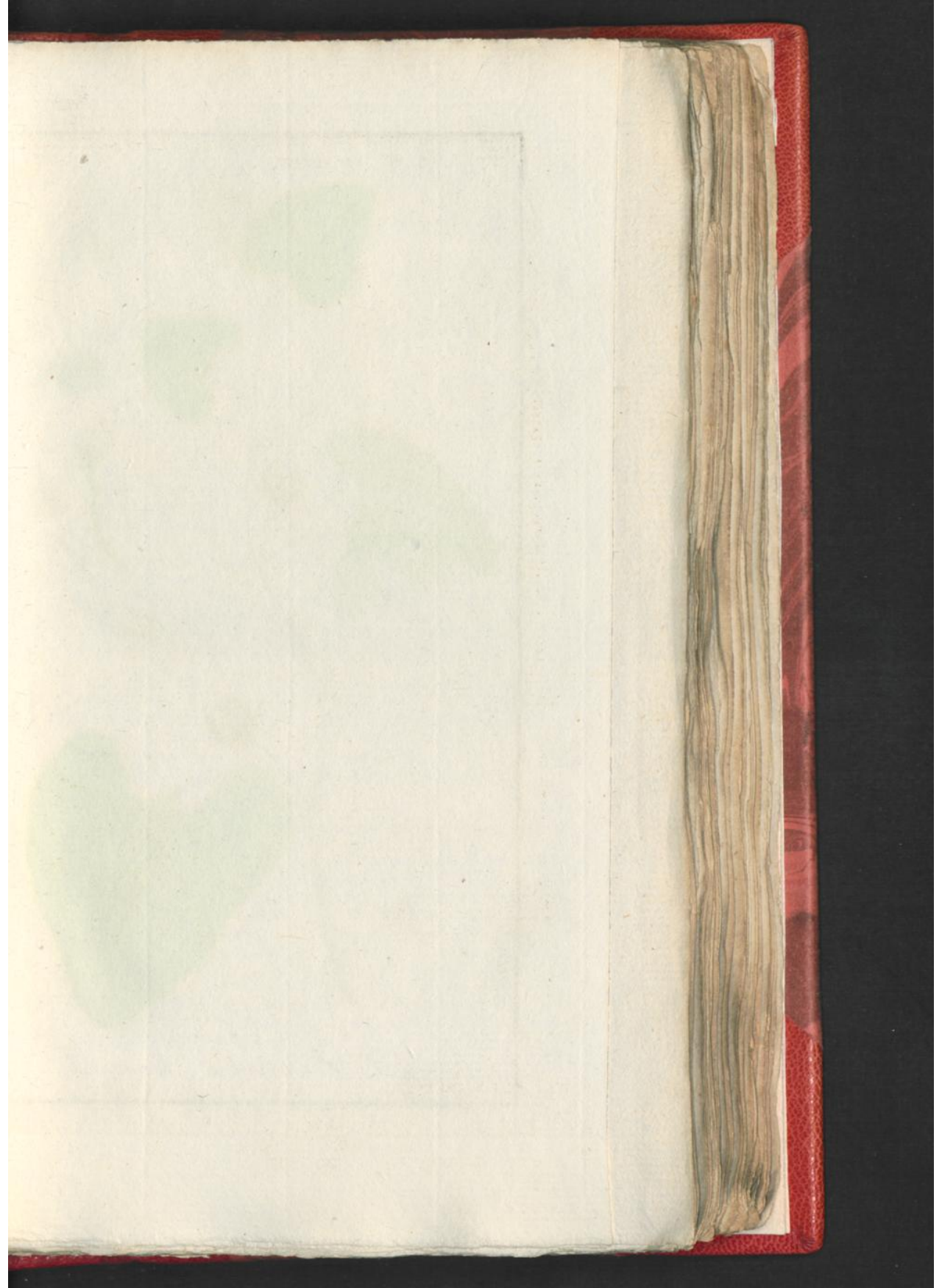
NB. De naam *Aristolochia Longa* is in het voorgaande Eerste
Deel, op Plaat XCVIII, verkeerdelijk onder de Afbeelding der
Aristolochia Clematitis gesteld.

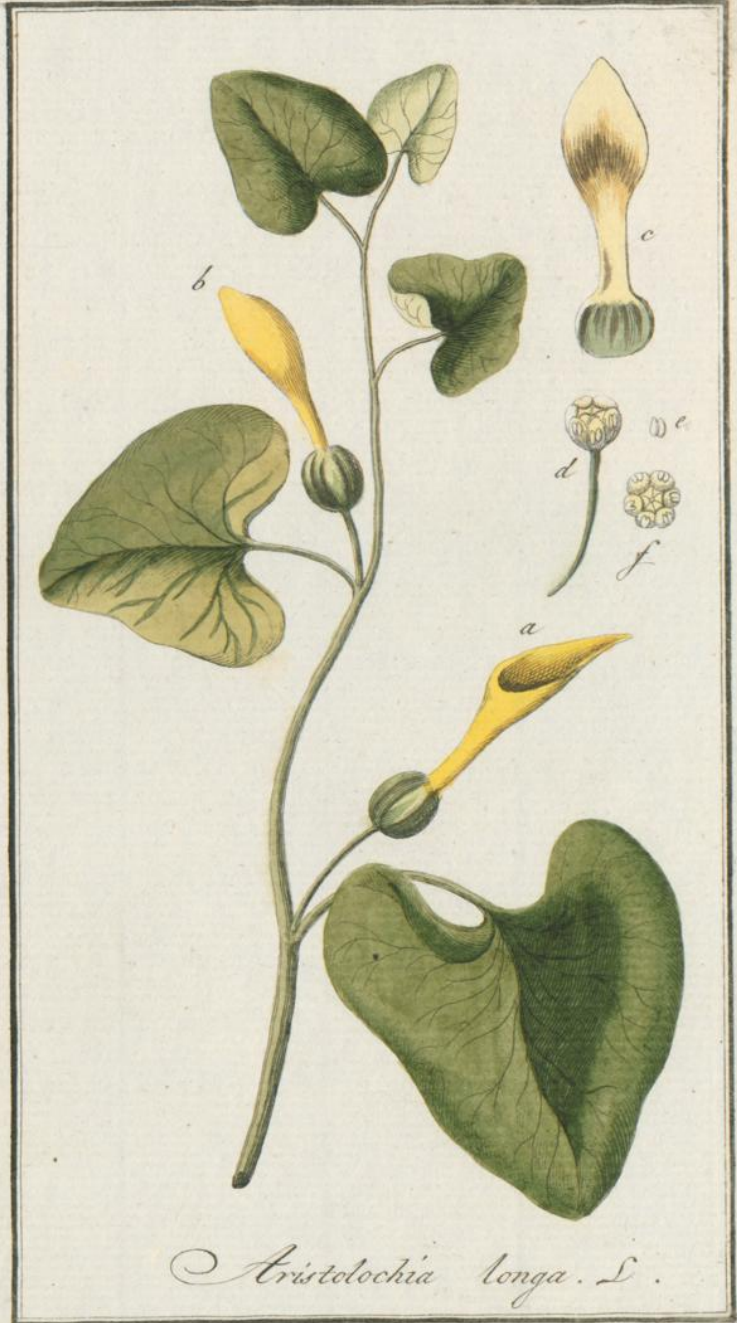
WEST-

Aristolochia anguicida. L.

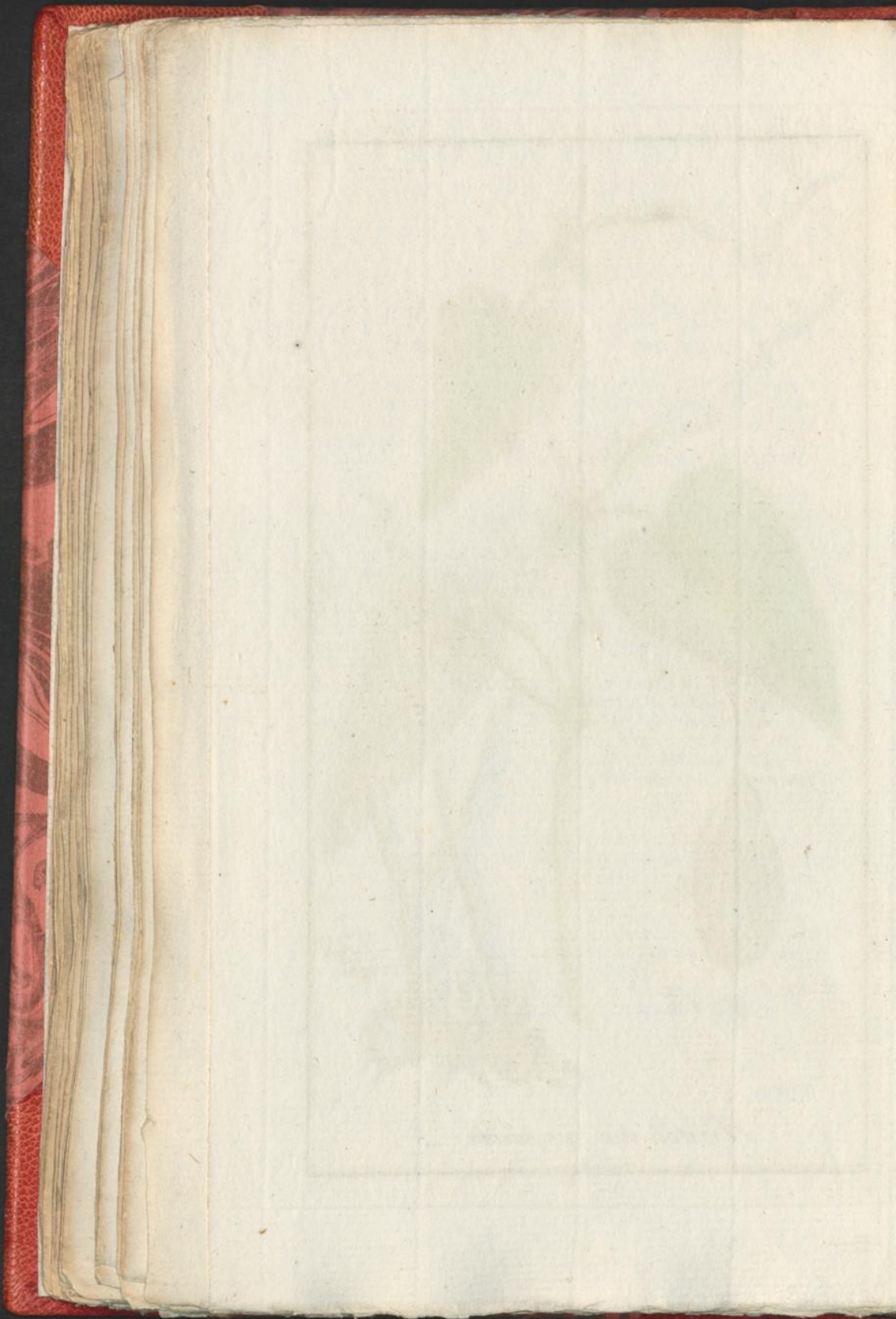

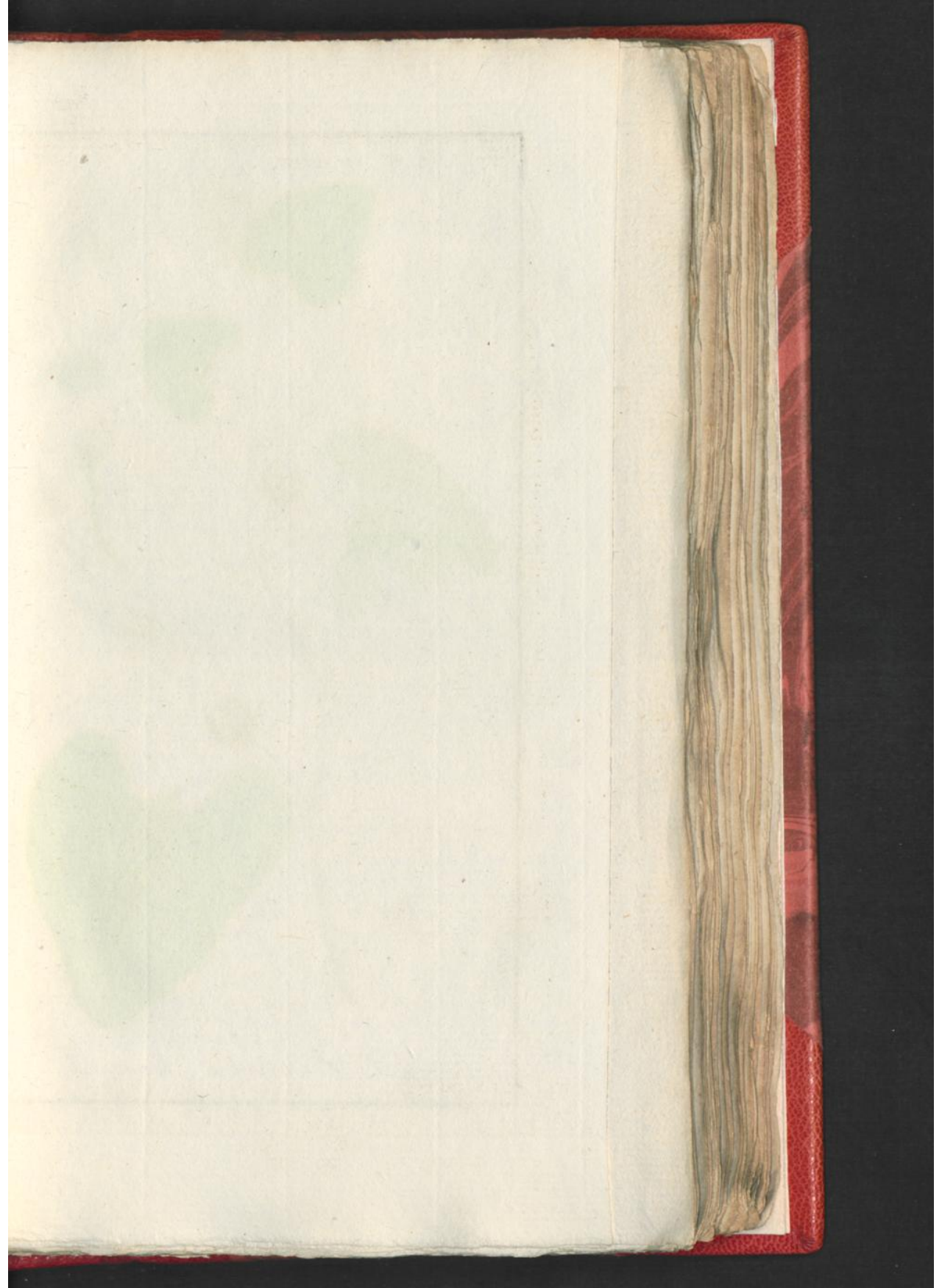

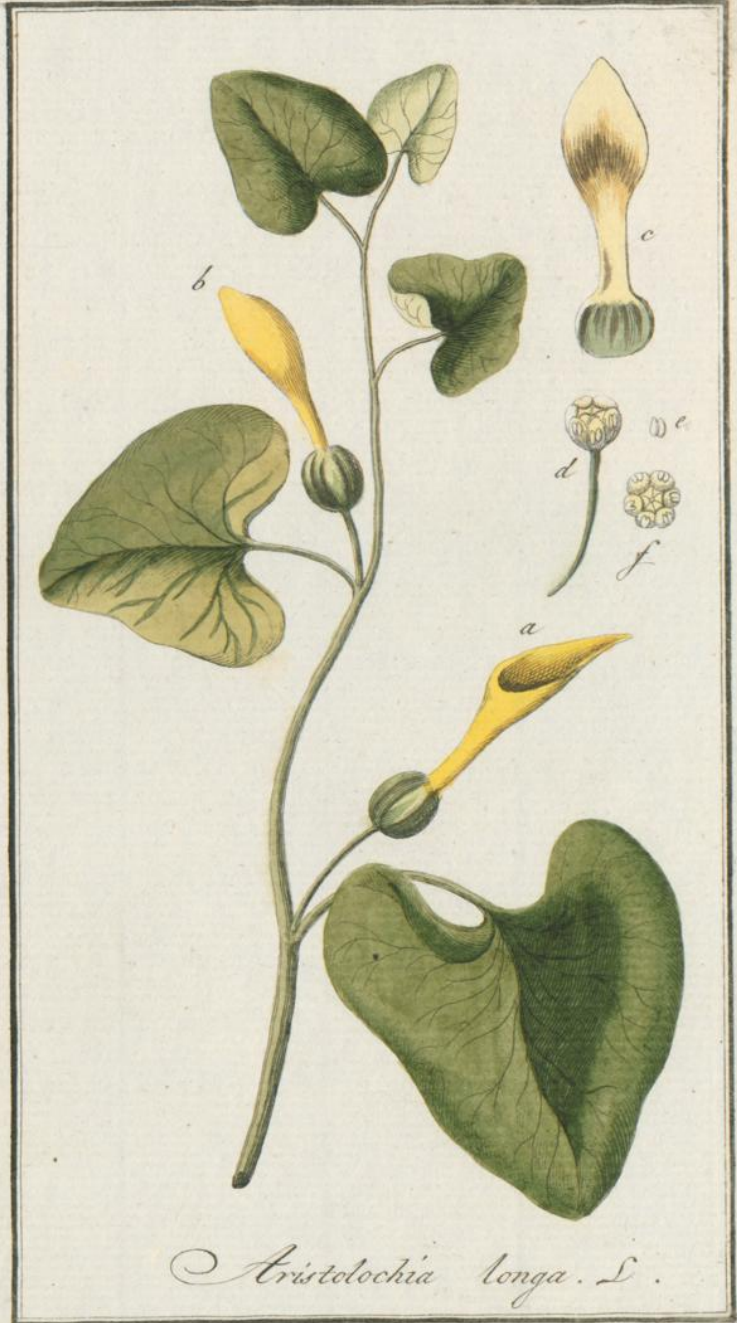
Aristolochia longa. L.

Aristolochia anguicida. L.

Aristolochia longa. L.

WESTINDISCHE

ARISTOLOCHIA

OSTERLUCIE. ANGUICIDA.

De XXste CLASSE.

CLASSIS VIIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel V Ide St., bl. 203.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. I I I d i Part.
Imæ. pag. 590.

OSTERLUCIE met Hartvormige ge-
spitste Bladen, een Heesterachtige
windende Steng, en enkele
Bloensteelen, de Stoppeltjes Hart-
vormig.

- a. De eenbladige Pijpachtige Bloem.
b. De Vrughtknop.
c. De zeshoekige Vrught, uit zes
Zaadhuisjes bestaande.
d. Een Zaadje daar uit.
e. De Wortel van deeze Plant.

De BLOEITIJD is in Augustus
en September. 't Gewas groeit bij
Carthagena in de Westindien en be-
klimt de Boomen ter hoogte van tien
Voeten, met Stengen, die bij den
Wortel Kurkachtig van Bast zijn.

ARISTOLOCHIA Foliis Cordatis acu-
minatis, Caule volubili frutico-
so, Pedunculis solitariis, Stipu-
lis Cordatis.

- a. Corolla monopetala tubulosa.
b. Germen.
c. Fructus sexangularis constans
sex Pericarpis.
d. Semen unicum ex his.
e. Radix hujus Plantæ.

TEMP. FLOR. incidit in Augustum
& Septembris. Crescit hæc Plan-
ta apud Carthagenam Ind. Occid.
conscendit Arbores ad altitudinem
decem Pedum, Caulibus ad radi-
cem Cortice Suberoso.

GEBRUIK. Onverhoeds zou men dit aanzien voor het Kruid,
dat den zo bekenden Virginischen Slangen-wortel (*Rad. Serpentina
Virginiana*) uitlevert, doch, behalve het groote verschil van Groei-
plaats, is die Plant. hoewel mede tot dit Geslacht behoorende, in
Gestalte zeer verschillende, en derhalve, onder den naam van
Aristolochia Serpentina, tot een andere Soort betrokken. Van bei-
den behoeft men slegts de Afbeeldingen van JACQUIN en CATESBY
te vergelijken. De kragten evenwel van den Wortel, waarom dee-
ze Westindische Slangendooder genoemd wordt, tegen 't Venijn der
Slangen, schijnen veel overeenkomst te hebben: zie mijne *Natuur-
lijke Historie*, als boven.

G

AD-

ADDERS-TONG, OPHIOGLOSSUM
SPEERKRUID. VULGATUM.

De XXIV^{de} CLASSE.CLASSIS XIX^{na}.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, *Ildes*
Deel XIVde St., bl. 41.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde Part.*
Ildes pag. 894.

ADDERS-TONG met Eijrond Loof,
de Steng eenbladig.

OPHIOGLOSSUM Fronde ovata, Sca-
po unifolio.

Wegens de ongemeene kleinheid der Vrughtmaakende deelen van dit Gewas, niet dan door sterke Vergroo-ting met het Mikroskoop waar te neemen, zijn dezelve hier niet in Plaat gebragt. Het groeit door geheel Europa op vogtige, Zandige, Boschvelden, en bij ons in de Duin-Valeijsen, als ook in vogtige Landen van andere Provinciën, ter hoogte van omtrent een half Voet. Men vindt het in 't voorste van den Zomer.

Propter eximiam parvitatem partium Fructificationis, hujus Plantæ, non nisi Vitris Microscopis valde magnificatæ observabilem, illæ in hac Tabulâ non depictæ sunt. Crescit per totam Europam, in pratis arenosis humidis Sijlvarum & apud nos inter Dunas maritimas, etiamque in Terris humidis aliarum Provinciarum, altitudine vix semipedali, Ætatis initio reperiunda.

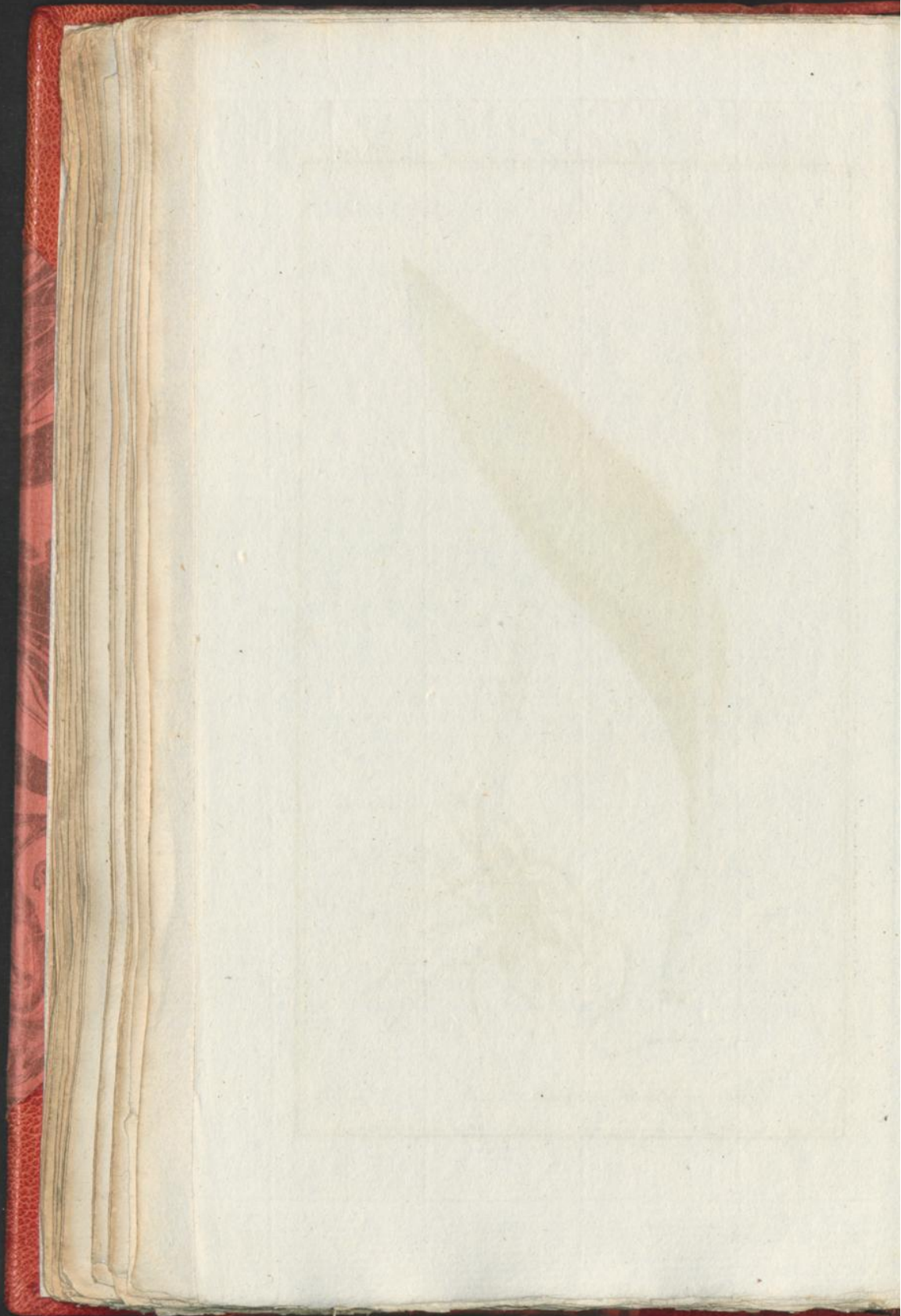
De Vrughtmaking is, in deeze Plant, zeer duister, gelijk die der Varens (*Filices Osmundæ*) en dergelijken, waar over ik de waarneemingen van alle mij bekende Auteurs, in 't begin van 't XIV Stuk mijner *Natuurlijke Historie*, heb bijeengebragt en vergeleeken.

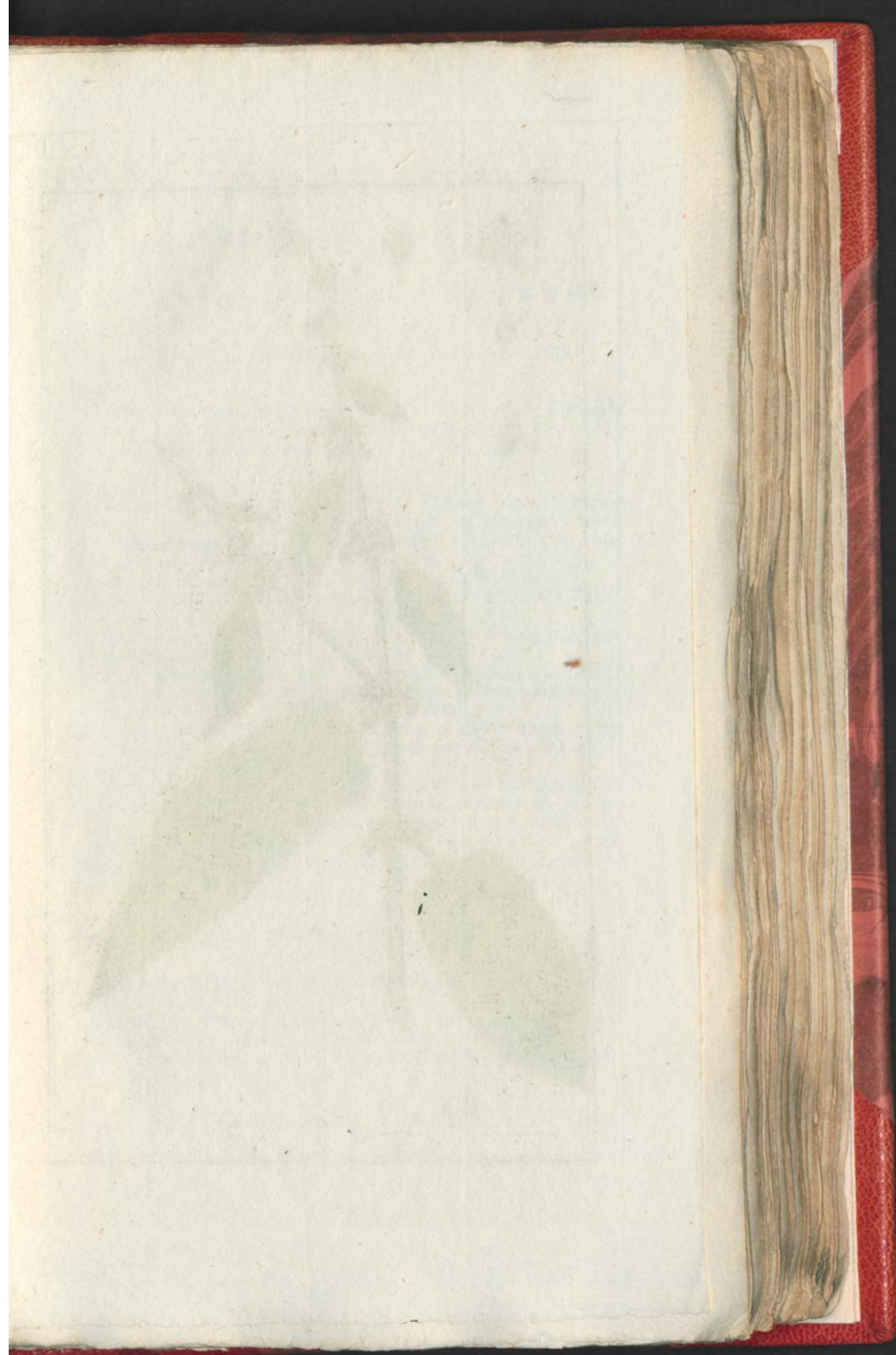
GEBRUIK. Wat de kragten aangaat; dit *Speerkruid* heeft een lijmerigen zoeten Smaak en is derhalve voor een Wondmiddel gehouden; ja men heeft het inwendig tegen Breuken (*Herniæ*) aangepreezen.

BLOED-

Ophioglossum vulgatum L

Rumex Sanguineus. L.

BLOEDKRUID,

R U M E X

DRAAKENBLOED.

S A N G U I N E U S.

De Vde CLASSE.

CLASSIS Vta.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIIJte St., bl. 389.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIdi Part.
Imæ pag. 584.

BLOEDKRUID met tweeflagtige Bloemen, de Klepjes effenrandig, één korreldraagende, de Bladen Lancetswijs Hartvormig.

a. De driëbladige Kelk.

b. De driëbladige Bloem, met zes Meeldraadjes of Knopjes.

c. Een dubbeld Meelknopje afzonderlijk met zijn fijn Draadje.

d. Het driëkantig Zaadbeginzel, met drie neergeboogene Stijlen en derzelver Stempels.

e. Het rijpe harde Zaad, aan één Bloemblaadje of Klepje zittende.

RUMEX Floribus hermaphroditis; Valvulis integerrimis, unica graniferâ, Foliis Cordato-lanceolatis.

a. Perianthium triphijllum.

b. Corolla tripetala cum sex Stamini-
nibus seu Antheris.

c. Una Anthera didijma cum Stamine tenuissimo.

d. Germen triquetrum, cum Stijlis tribus reflexis, eorundemque Stigmatibus.

e. Semen maturum durum, uni Petalo seu Valvulæ adhærens.

De BLOEITIJD is in Augustus. Dit Kruid, dat zeer takkig is, komt niet alleen van zelf in de Moeshoven voort, maar wordt ook aan de Wegen gevonden, ter hoogte van twee of drie Voeten.

TEMP. FLOR. in Mense Augusto. Hæc Herba, ramosissima, non solum in Hortis sponte crescit, sed etiam ad Vias reperitur, altitudine duorum vel trium Pedum.

GEBRUIK. Deeze Soort van *Patich* onderscheidt zig van alle de anderen, door de Bloedkleurige Aders der Ribben in de groene Bladeren, en geeft, door uitpersing, een Bloedachtig Sap, 't welk ingenomen zijnde Afgang maakt. Het Zaad, onder andere Middelen in Afkookzel gemengd, zo wel als de Wortel, wordt tot Bloedstemping aangeprezen.

G 2

AL

ALPISCHE
P A T I S C H.R U M E X
A L P I N U S.

De Vldc CLASSE.

CLASSIS Vlt.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUÏJN, Ildc
Deel VIIIJte St., bl. 405.Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. Ildi Part.
Ima pag. 585.

PATICH met Tweeflagtige onvrugt-
baare en Vrouwelijke Bloemen, ef-
fenrandige naakte Kleppjes, Hart-
vormige stompe rimpelige Bladen.

a. De driebladige Bloemdop of Kelk.

b. De driebladige Bloem.

c. De onvrugtbare tweeflagtige
Bloem, met de zes Meeldraadjes
of Knopjes; hoedanige Bloemen
meest aan 't boven-end der Sten-
gen en Takken zitten.

d. Een afzonderlijk Meelknopje.

e. Het Vruchtbeginzel der Vrouwe-
lijke Bloem, met de drie Stijlen
en Stempels.

f. Deszelfs driebladige Kelk.

g. De driekantige Vrucht of Zaad,
in de Kelk, gekroond met de drie
omgeboogen Stijlen en derzelve
ruige Stempels.

h. Deze deelen zonder Kelk.

RUMEX Floribus Hermaphroditis
sterilibus, Fœmineisque, Valvu-
lis integerrimis nudis, Foliis
Cordatis rugosis obtusis.

a. Perianthium triphijllum seu
Calijx.

b. Corolla tripetala.

c. Flos Hermaphroditus sterilis,
cum Staminibus seu Antheris
fex; quales plerumque Ramos
& Caulem terminant.

d. Anthera separata.

e. Germen Floris Fœminei, cum
tribus Stijlis & Stigmatibus.

f. Ejusdem Calijx triphijllum.

g. Fructus triangularis seu Semen,
in Calijce, tribus Stijlis re-
flexis; eorumque Stigmatibus
laciniatis coronatum.

h. Eadem partes absque Calijce.

BLOEFTIJD in Meij en Junij.
Deze Plant groeit veel op de Berg-
ruggen der Alpen in Switserland,
als ook in Frankrijk en Duitschland,
ter hoogte van drie of vier Voeten,
doch, in de Tuinen geteeld, meer
dan Mans langte.

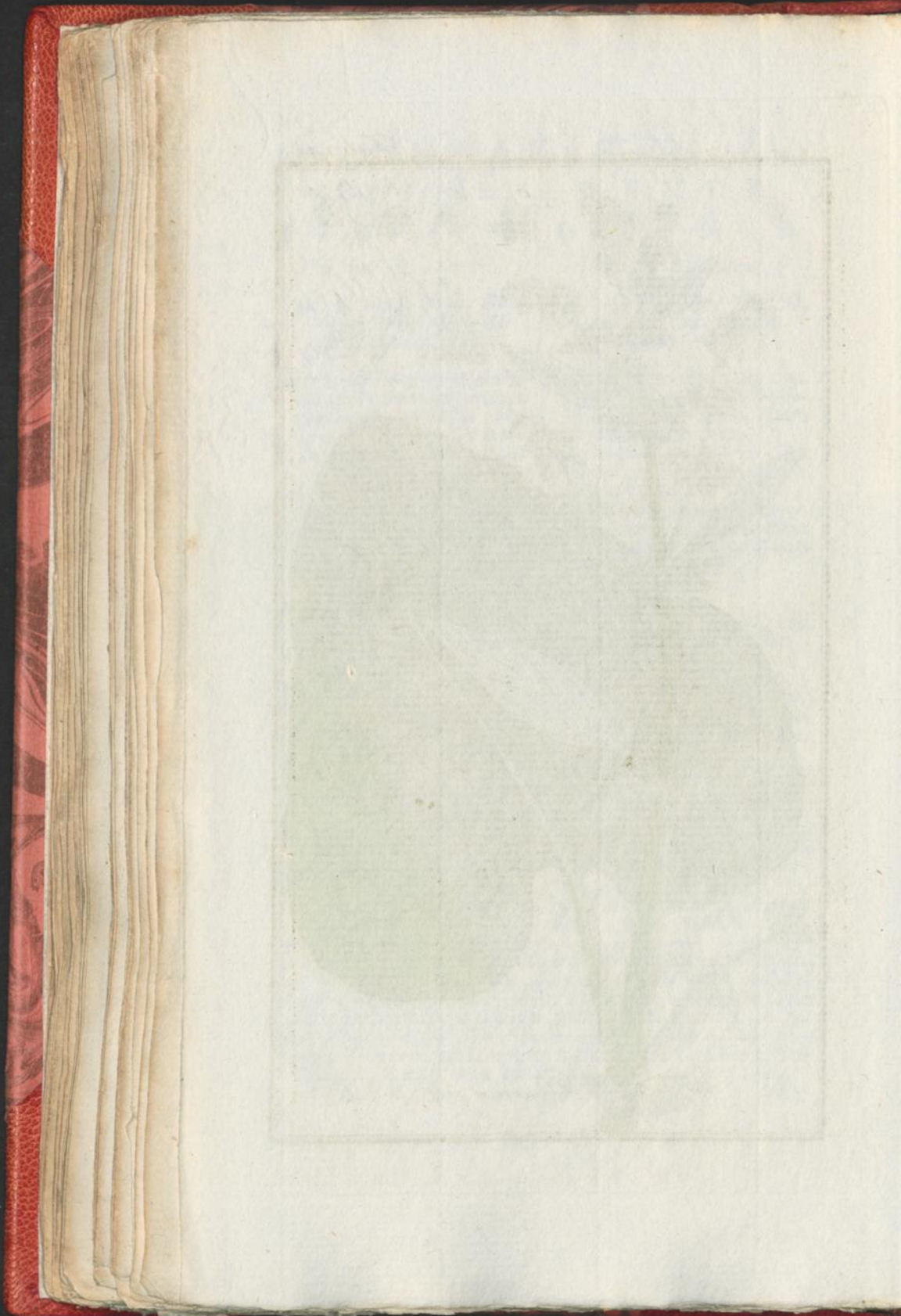
TEMP. FLOR. in Majo & Julio.
Hæc Planta plurimum crevit in
Alpibus Helvetiæ, etiamque in
Montibus Gallia & Germaniæ,
altitudine trium quatuorve Pe-
dum, sed in Hortis ad Hominis
staturam & ultra exurgit.

GEBRUIK. Men houdt dit eigenlijk voor de *Morniken-Rhabarber*, wordende deszelfs Wortel, zo wel als die van de Stompbladige Patich (*Rumex obtusifolius*) welke Plant verkeerdelijk, op Plaat XXIII van het *Eerste Deel* deezes Werks, onder den tijtel van *Rumex Alpinus* is afgebeeld en beschreeven, in Duitschland daar voor verkogt. Dezelve maakt dunnen Afgang en kan in dubbelde hoeveelheid, inwendig, voor de echte Rhabarber worden gebruikt.

TAM.

Rumex alpinus. L.

Rumex patientia L.

TAMME PATICH,
P A T I E N T I E.

De Vide CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel VIIIste St., bl. 388.

- PATICH met tweeſlagtige Bloemen,
de Klepjes effenrandig, één kor-
reldraagenae; de Bladen Eijrond
Lancetvormig.
- a. De drieblauige Kelk, waar boven
 - b. De driebladige Bloem met zes
Meeldraadjes of Knopjes.
 - c. De Bloem, zonder dezelve, met
drie Stampers.
 - d. Een afgezonderd Meelknopje en
Draadje.
 - e. Het Vrugtbeginzel met de drie
omgeſlagen Stijlen en uitgehoekte
Sempels.
 - f. Het driekantig Tolachtig Vrugt-
beginzel in de Kelk.
 - g. Het Zaad in de Bloemklepjes in-
geſlooten.
 - h. Hetzelve driekantig rijp vertoon-
d.

De BLOEITIJD van deeze Plant
valt in Junij. Zij wordt in de
Tuinen geteeld en krijgt dikwils
een Steng van vijf of zes Voeten
hoogte, met de Wortel-bladen een
Voet lang.

R U M E X
P A T I E N T I A.

CLASSIS VII.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ pag. 584.

- RUMEX Floribus Hermaphroditis;
Valvulis integerrimis, unica gra-
niferâ; Foliis ovato Lanceola-
tis.
- a. Calijx triphijllus supra quem
 - b. Corolla tripetala cum Stamini-
bus ſeu Antheris ſex.
 - c. Corolla, ſine liſdem, cum
tribus Piſtillis.
 - d. Anthera cum Stamine ſeparata.
 - e. Germen cum tribus Stijllis reflexis
& tribus Stigmatibus laciniatis.
 - f. Germen turbinato-triquetrum,
in Calijce.
 - g. Semen Valvulis ſ. Petalis inclu-
ſum.
 - h. Idem maturum triquetrum.

TEMP. FLOR. in Menſe Junio.
Hæc Planta in Hortis colitur, sæ-
pe altitudinem Caulis attingens
quinque vel ſex Pedum, Foliis
Radicalibus Pedem longis.

GEBRUIK. De Wortel van deeze tamme Patich, die van buiten
rond is en van binnen geel, wordt ſomtijds ook wel, als die van de
voorgaande Soort, voor Monniken Rhabarber aangezien en gebruikt.
Het Kruid bereidt men als de Spinagie, doch het is bitterachtig en
niet aangenaam van Smaak.

SPITSBLADIGE
WILDE PATICH.

De Vlde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUJN, *IIde*
Deel VIIlste St., bl. 395.

PATICH met tweeſlagtige Bloemen,
de Klepjes getand en korreldraa-
gende; de Bladen lang Hartvor-
mig geſpitst.

- a. De driebladige Kelk.
b. De driebladige Bloem.
c. Het driekantige Zaad.

De BLOEITIJD is in de Zomer
van dit zeer gemeene Gewas, dat
naar de Groeiplaats grooter wordt
of kleiner blijft. In Duitschland
is het wel drie Voeten en in Switser-
land wel drie Ellen hoog gevonden
zo HALLER schrijft. Bij ons komt
deze Wilde Patich, die men bij
het Landvolk Koefen of Leeken
noemt, menigvuldig voor, aan de
Grazige Slootkanten, als ook op
vochtige Weidlanden in woefte, dor-
re Zandige plaatsen, van zeer ver-
ſchillende hoogte. Zij blijft over.

RUMEX ACUTUS,

OXIJLAPATHUM.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ pag. 585.

RUMEX Floribus Hermaphroditis,
Valvulis dentatis graniferis,
Foliis Cordato oblongis acumi-
natis.

- a. Perianthium triphijllum.
b. Corolla tripetala.
c. Semen triquetrum.

TEMP. FLOR. hujus Herbæ vul-
gatifimæ est in æstate. Quæ ſe-
cundum locum nativum magis vel
minus excreſcit, in Germania al-
titudine trium Pedum, in Hel-
vetia trium Ulnarum reperta, ut
HALLERUS aſeruit. Apud nos hoc
Lapathum Sijlveſtre, inter Ruſti-
cos *Koefen* aut *Leeken* appellatum,
frequenter occurrit in lateribus
Graminiferis Fosfarum, in Pascuis
humidis, atque in locis deſertis
Arenosis, altitudine diverſiſimâ.
Perennis est Planta.

3113

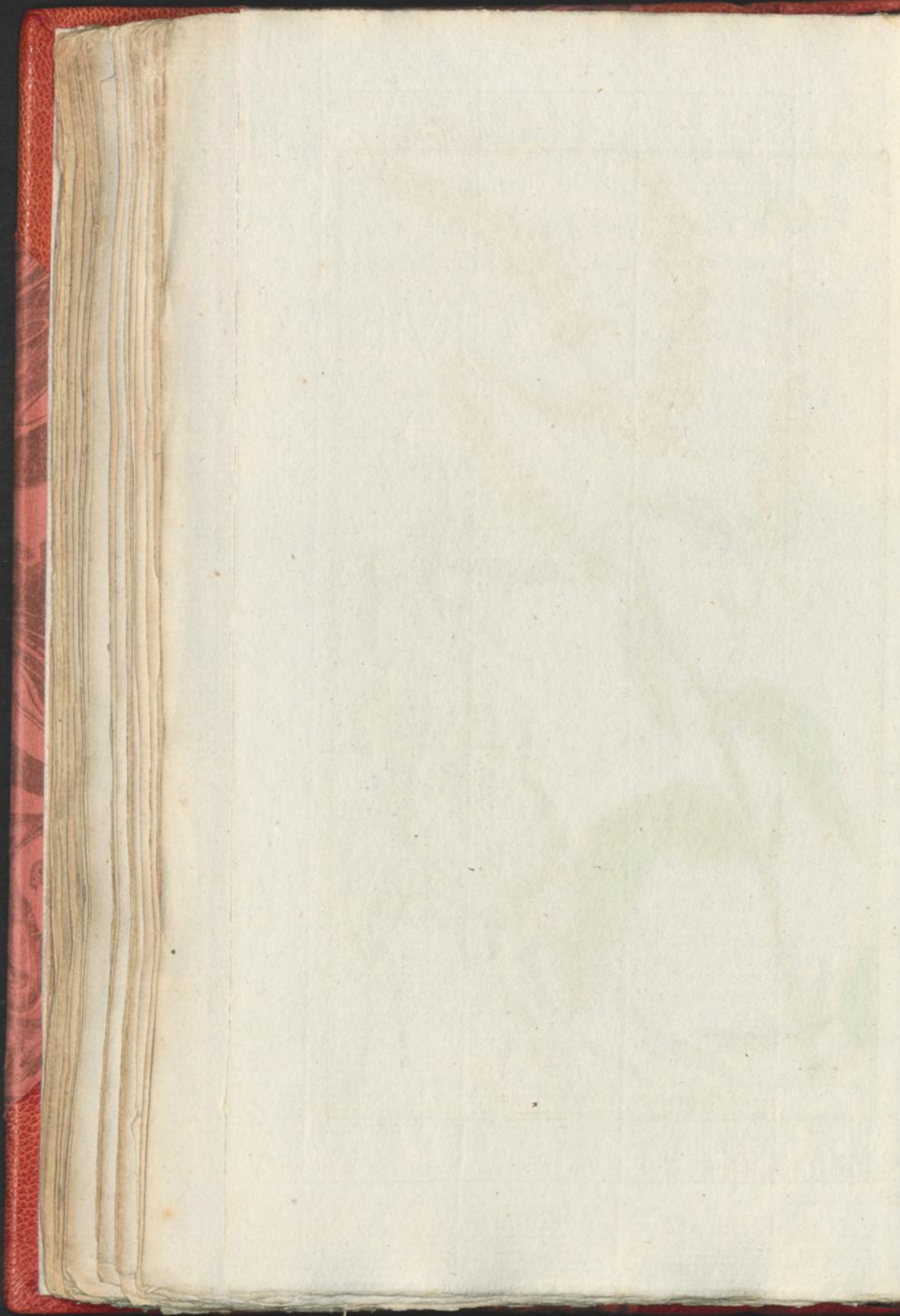
ED

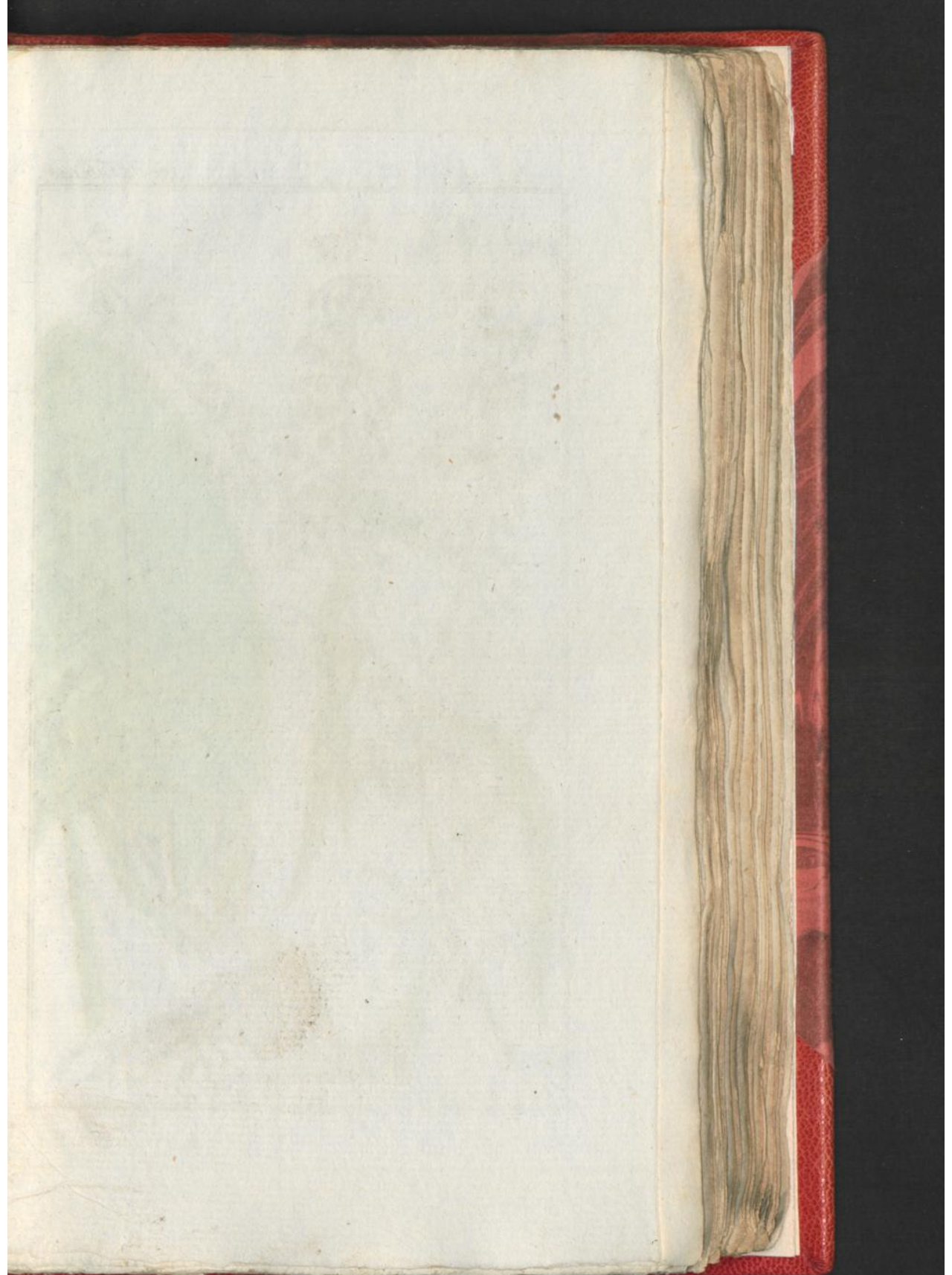
WA-

GEBRUIK. Van ouds zijn, behalve den Wortel, ook het Kruid
en 't Zaad, van deeze Spitsbladige Patich (*Oxijlapathum*), oader
de Geneesmiddelen opgetekend. De Wortel, nevens de Plant af-
gebeeld, is nog heden in Medicinaal gebruik. Hij is van binnen geel,
en heeft een openende, afdrijvende, laxeerende en verkoelende
kracht, wordende derhalve, met andere Kruiden, in Afkookzel
(*Decoctum*.) tegen de Waterzugt, Geelzugt, Vryſter-Ziekte, doch
inzonderheid tot zuivering des Lighaams, in Veneriaale beſmettingen,
of ook tegen de Schurft en andere Huidkwaalen, dikwils voorge-
ſchreeven.

Rumex acutus. L.

Rumex aquaticus. L.

W A T E R - P A T I C H . A Q U A T I C U S .

De VIDE CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist. door HOUTTUIJN, IIde Deel VIIIste St., bl. 398.

- PATICH met tweeflagtige Bloemen en ongetande naakte Klepjes, de Bladen Hartvormig glad gespitst,
- a. De driebladige Keik, waar in de Bloem nog is beslooten.
 - b. Het driekantige Zaadhuisje.
 - c. Het Zaad.
 - d. De Wortel van dit Kruid.
 - e. Een Hartvormig Wortelblad.

DE BLOEITIJD is in Julij. Deze Soort komt menigvuldig voor aan de kanten van Graften, Slooten, Rivieren, Beeken en Staande Wateren, door ons geheele Land, groeiende zelfs in het Water, dikwils ter hoogte van vijf Voeten met Bladen van een Elle langte, waar door zij van de Stompladige, Ge-krulde, Spitsbladige en anderen, te onderscheiden is, die ook het Water zo zeer niet beminnen.

R U M E X

A Q U A T I C U S .

CLASSIS VIIa.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed. GMELINI, Tom. II di Part. Ima pag. 585.

- RUMEX Floribus hermaphroditis, Valvulis integerrimis nudis, Foliis Cordatis glabris acutis.
- a. Calijx triphijilus, Corollam adhuc includens.
 - b. Pericarpium triquetrum.
 - c. Semen.
 - d. Radix hujus Plantæ.
 - e. Folium Radicale Cordatum.

TEMP. FLOR. in Mense Julio, Pasim hæc Species reperitur ad ripas Fosfarum, Fluviorum, Canalium, aliarumque Aquarum Stagnantium, Paludumque, per totam nostram Regionem. Crescit sæpius in ipsa Aqua, ad altitudinem quinque Pedum, Foliis Ulnæ longitudine, his distinguenda ab Obtusifolio, Crispo, Acuto, aliisque Rumicis Speciebus, quæ Aquam tantopere non amant.

GEBRUIK. Van deze Water-Patich is eene Verscheidenheid, veel kleiner, die bij sommigen voor eene bijzondere Soort gehouden wordt. Men geeft aan de Groote zo wel als aan de Spitsbladige, gemeenlyk den naam van Peerdik of Paardik, en elders noemen ze Water-Ridders, om dat zij zo uitmunten bij andere Water-Planten. Sommigen beweerden, dat zij de echte Herba Britannica der oude Bataven zijn. De Wortel, ook in gebruik, is zeer bitter en wrang van Smaak, en meer samentrekkende dan die der anderen, hoewel anders in kragten niet veel verschillende; wordende op sommige plaatsen Water-Rhabarber getijeld, en ook wel voor Monniken-Rhabarber gedebiteerd.

KOR.

KORNOELJE-

B O O M.

De IVde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IIde St., bl. 66.

KORNOELJE-BOOM die de Bloem-
kroontjes van gelijke grootte met
het Omwindzel heeft.

a. a. Het Omwindzel der Bloempjes,
dat uit vier Blaadjes bestaat, die
hol ingeboogen zijn.

b. Het klein viertandig Kelkje.

c. Het vierbladig Bloempje, met
omgeslagen Blaadjes.

d. De Meeldraadjes, korter dan de
Bloemblaadjes, in het Kelkje.

e. Een afzonderlijk Meeldraadge met
zijn Knopje.

f. Het Vruchtbeginzel met Stijl en
Stempel.

g. De rijpe Vruchten of Besjen.

h. Een dierzelfen doorgesneeden.

i. De Noot daar in vervat, die twee
holligheden heeft, als blijkt bij

k. Daar dezelve dwars doorgesnee-
den is vertoond.

l. De twee Pitten daar in vervat.

De BLOEITIJD is in April en
Meij van dit Boomgewas, dat wild
voorkomt in lugtig Kreupelbosch van
Duitschland en Frankrijk, maar
bij ons niet dan in Tuinen groeit,
't zij als Haagen of als Boomen
van middelmaatige hoogte.

C O R N U S

M A S C U L A.

CLASSIS IVde.

Conf. LINNÆI Sjfst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIIdi Part.
Imæ pag. 257.

CORNUS Arborca, Umbellis Im-
volucrum æquantibus.

a. a. Involucrum tetraphyllum, Fo-
liolis introrsum incurvatis, Flos-
culos continens.

b. Perianthium minimum quadri-
dentatum.

c. Corolla tetrapetala, Petalis re-
flexis.

d. Stamina Petalis breviora, in
Perianthio.

e. Stamen separatum cum Antherâ
suâ.

f. Germen cum Stijlo & Stigmate.

g. Fructus sive Drupæ maturæ.

h. Una earundem dissecta.

i. Nuxillis contenta, binis gaudens
cavitatibus, ut patet apud

k. Ubi eadem transversim dissecta
ostenditur.

l. Duos Nucleos continens.

TEMP. FLOR. hujus Plantæ inci-
dit in Aprilim & Majum; quæ
sponte crescit in Arboretis & Sijlvis
apricis Germaniæ & Galliæ, apud
nos autem non nisi in Hortis re-
peritur, Sepium formâ, vel Ar-
bustorum mediocris altitudinis.

GEbruik. De Vruchten, inzonderheid niet volkomen rijp zijnde, hebben een zeer wrangen, samentrekkenden, zuuren Smaak; weshalve zij, in sommige gevallen, tot Stemping van den Buikloop, en andere te groote Ontlastingen, als een Geneesmiddel kunnen gebruikt worden. Soms tijds worden zij met Suiker ingelegd of geconfijt, en zijn dan, door haare rinsheid, in heete Ziekten zeer verfrischende.

MA-

Cornus mascula, L.

48

Carduus marianus. L.

MARIËN-DISTEL

C A R D U U S

M E L K - D I S T E L . M A R I A N U S .

De XIXde C L A S S E .

C L A S S I S . XVIIIya.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel Xde St., bl. 479.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIde pag. 1189.

LIEVE VROUWE DISTEL met omvat-
tende, Piekswijs Vindeelige ge-
doornde Bladen, Bladerlooze Kel-
ken en gesleufde dubbeldoornige
Stekels.

CARDUUS MARIÆ Foliis amplexicau-
tibus Hastato pinnatifidis spinos-
fis, Calijcibus aphijllis, Spinis
canaliculatis duplicato-spinosis.

- a. De algemeene Geut - Schubbige gedoornde Kelk.
- b. De uit veele Bloempjes samengefelde Bloem.
- c. Een enkel Bloempje, zittende op het Vruchtbeginzel.
- d. Dit Bloempje opengefneeden.
- e. De samengegroeide Meelknopjes, die den Stijl omvatten, met hunne losse Draadjes.
- f. Het Vruchtbeginzel met den langen Stijl.
- g. Het Zaad met zijn Pluis.

- a. Calijx communis imbricatus spinosus.
- b. Corolla pluribus Flosculis composita.
- c. Flosculus simplex Germini infidens.
- d. Flosculus secando apertus.
- e. Antheræ coalitæ Stijlum amplectentes, cum suis Staminibus liberis.
- f. Germen cum Stijlo prælongo.
- g. Semen Pappo coronatum.

De BLOEITIJD is in Augustus, van dit Doorngewas, dat overal aan de Wegen, als ook in Wildernissen en in de Hoven, als een Onkruid voorkomt, groeiende somtijds eenige Voeten hoog. 't Is een jaarlijks Gewas.

TEMP. FLOR. hujus Cardui est in Augusto; qui ubique occurrit ad Vias, item in locis agrestibus & in Hortis ut Zizaniæ; aliquando excrefcens altitudine aliquot Pedum. Annua est Planta.

GEBRUIK. Van deezen Lieve-Vrouwe Distel zyn de Zaaden eenigzins bitterchtig en geeven een Emulsie, dienstig in Borstkwaaalen en het ujdrijven der Kinderpokjes. komende veel met die van den Gezegenden Distel (*Carduus Benedictus*) in dat opzigt overeen. De Bladen zijn zuurchtig en samentrekkende, wordende het Afkookzel derzelven, en der Wortelen, tegen Verstoppingen der Ingewanden aangeprezen. Het jonge Loof gebruikt men, op sommige plaatsen, tot Moeskruud.

H

WON.

W O N D E R -

B O O M.

De XXI^{te} C L A S S E.Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*e
*Deel VI*de *St.*, bl. 280.WONDERBOOM met Schildvormige,
bijna gepalmde, Zaagtandige Bla-
den, de Steng gekleurd.

- a. De Mannelijke Bloemen.
- b. Derzelver eenbladige vijfdeelige Kelk of Bloemdop.
- c. De talrijke takkige Meeldraadjes, waar van
- d. Een afzonderlijk, met het dubbel Meelknopje, dat
- e. Rijp wordende openspringt.
- f. f. De Vrouwelijke Bloemen.
- g. Derzelver eenbladige driedeelige Kelk.
- h. Het Vruchtbeginzel met drie rugge Stijlen en tweedeelige Stempels.
- i. Het Stekelige Zaadhuisje doorgesneden.
- k. Het Zaad.

De BLOEITIJD is in Julij en Augustus. 't Gewas, misschien uit de Indiën afkomstig, groeit bij ons in de Tuinen somtijds wel zeven of agt Voeten hoog.

R I C I N U S

C O M M U N I S.

C L A S S I S X^{VII}a.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
*IId*e pag. 1074.RICINUS Foliis peltatis subpalma-
tis serratis, Cauloque colorato.

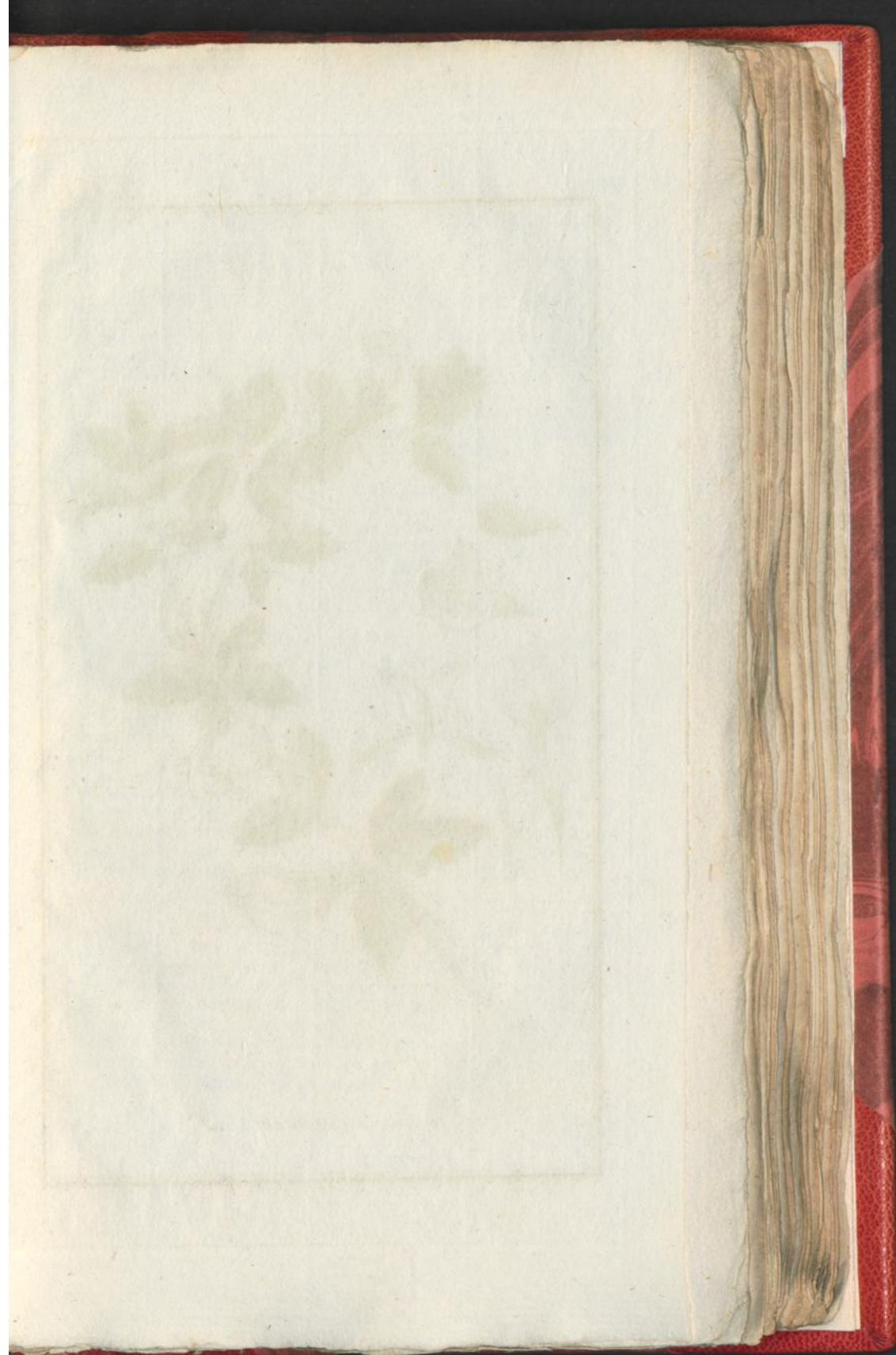
- a. Flores Masculi.
- b. Perianthium eorundem monophyllum, quinque-partitum.
- c. Congeries Staminum numerosorum ramosorum, quorum
- d. Unum separatum cum Antherâ didijmâ, quæ
- e. Maturitate disillit.
- f. f. Flores Fœminei.
- g. Eorandem Perianthium monophyllum tripartitum.
- h. Germen cum Stijlis tribus hispidis & Stigmatibus bipartitis.
- i. Pericarpium aculeatum dissectum.
- k. Semen.

TEMP. FLOR. in Julio & Augusto, hujus Plantæ, quæ, forsitan ex Indiis delata, hic in Hortis nonnunquam ad altitudinem septem vel octo Pedum exurgit.

GEBRUIK. De Zaaden of Boontjes van den Wonderboom zijn in de Indiën, zo Oost als West, van een zo algemeen gebruik, dat het Gewas deswegen op Akkers gezaaid wordt. Daar zijn bijzondere Soorten van, onder den naam van *Cataputia*, van ouds bekend als scherpe Purgeermiddelen, het Water tevens sterk afdrivende, ten welken einde in de Oosterfche Landen eenige weinige worden ingenomen, zo wel als de Olie daar uit geperst, die zagter van natuur is en hier te Lande ook wel, versch zijnde, bij een Lepel vol ingegeven wordt, als dan een zagten Afgang maakende; maar, door Vuur bereid of rans geworden, niet dient, dan tot uitwendige bestrijking der Ledemaaten in Lamnigheid, of ook in de Schurft en andere Huidkwaalen. Men noemtze *Oleum de Kerva* of *Cicinnu*.

Ricinus communis. L.

Cnicus arvensis. L.

STALKRUID, O N O N I S
PRANGWORTEL. A R V E N S I S.

De XVIIde. CLASSE.

CLASSIS XVIIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 105.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
IIde pag. 1096.

STALKRUID met getroste Bloemen;
de Bladen drie bij elkander, de
bovensten eenzaam, en ruigach-
tige Takken.

ONONIS Floribus racemosis, Fol-
ternatis, superioribus solitariis,
Ramis subvillosis.

a. De eenbladige vijfdeelige Kelk.

a. Calix monophyllus quinquepar-
titus.

b. De Vlinderachtige Bloem.

b. Corolla Papilionacea.

c. De Vlag daar van.

c. Ejusdem Vexillum.

d. d. De twee Vleugels.

d. d. Alæ binæ.

e. De Kiel.

e. Carina.

f. De tien samengegroeide Meel-
draadjes.

f. Stamina decem connata.

g. De Stamper, of de Stijl met het
Frugtbeginsel en een zeer spit-
sen Stempel.g. Pistillum constans Stijlo & Ger-
mine, cum Stigmate acutissimo.

De BLOEITIJD is in Augustus,
van dit wild Gewas, dat somtijds
met, somtijds zonder Doornen voor-
komt, met paarsche of met witte
Bloemen, ter hoogte van een of twee
Voeten. Het groeit aan de kanten
der Zandige Bouwlanden, op zeer
veele plaatsen, ook aan Dijken en
op dorre steenachtige Gronden.

TEMP. FLOR. in Augusto hujus
Herbæ agrestis, quæ aliquando
cum, aliquando sine Spinis occur-
rit, Floribus purpureis, vel al-
bis, altitudine unius vel duorum
Pedum. Plurimum crescit ad la-
tera Arvorum Arenosorum, etiam-
que in Aggeribus quibusdam &
locis aridis rupestribus.

GEBRUIK. Van dit Kruid, dat bij de Boeren, in ons Land, we-
gens deszelfs Doornachtigheid, *Woerthaak* genoemd wordt, en oud-
tijds *Anonis* plag te heeten, zijn de Zaadpeultjes kort, scheef vier-
kantig en driezaadig. Aan den Wortel wordt eene openende, Pis-
drijvende en Steenbreekende kragt toegeschreeven. Men gebruikt-
ze, om die reden, ook nu en dan, in Decoctums, onder andere
Wortelen en Kruiden van dien aart. Het jonge Loof, dat onge-
doornd is, wordt zelfs op sommige plaatsen met Zout ingelegd,
tot Toespijze, zijnde niet onaangenaam van Smaak,

C O L C H I C U M . C O L C H I C U M .

De *Vld.* C L A S S E .C L A S S I S *Vla.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IId*
Deel XIId St., bl. 434.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imø, pag. 588.

COLCHICUM met platte Lancetvor-
nige opstaande Bladen.

COLCHICUM Foliis planis Lanceo-
latis erectis.

a. De Bloemscheede.

a. Spatha.

b. De zesdeelige Bloemkrans met
haare zes Meeldraaden.

b. Corolla sexpartita, sex Stamina
continens.

c. Een afgezonderd Bloemblad, met
eenen Meeldraad, en deszelfs
aanzienlijke Meelknop.

c. Petalum separatum, cum uno
Stamine, ejusque Antherâ
eximiâ.

d. De drie Stijlen, met omgebooge-
ne Stempels, de gantsche Bloen-
pijp doorlopende tot aan het
Vrugtbeginzel, dat in de Bol

d. Tres Stijli, cum Stigmatibus
reflexis, totam longitudinem
tubi Floris percurrentes &
desinentes in Germen, quod
intra Bulbum

e. Verborgen ligt.

e. Sepultum est.

f. De Vrucht, die met de Bladen
's Voorjaars verschijnt.

f. Capsula Seminalis, simul cum
Foliis Vere proveniens.

g. Deze Vrucht doorgesneeden.

g. Eadem dissecta.

De BLOEITIJD is onzeker. Want
deze Bolplant komt in de Herfst,
in de Zuidelijke deelen van Euro-
pa, op Velden en Akkers veel on-
der de Aarde voort, bloeiende vroeg
in 't Voorjaar, of zelfs in de Win-
ter; gelijk men de Bolletjes als-
dan hier met Bloemen te koop
vindt, omtrent van deeze grootte.

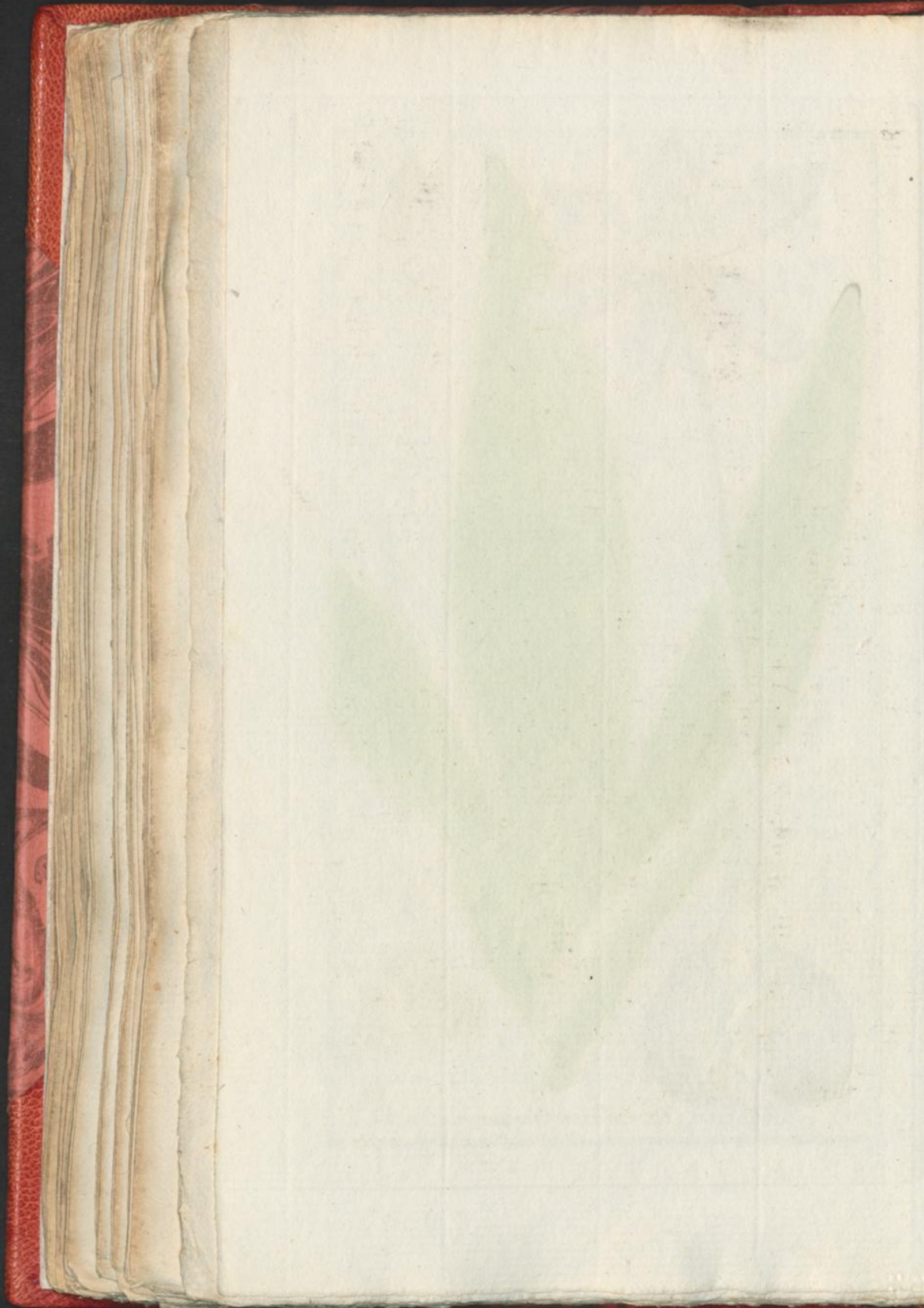
TEMP. FLOR. incertum. Hæc
Planta Bulbosa etenim Autumno,
in Australioribus Europæ regionibus,
abunde prodit in Pascuis &
Arvis, sub terrâ Semen, deinceps
Hijeme Flores producens, vel &
in Veris primordio; quemadmo-
dum hic Bulbi tunc cum Floribus
venales prostant, hac circiter mag-
nitudine.

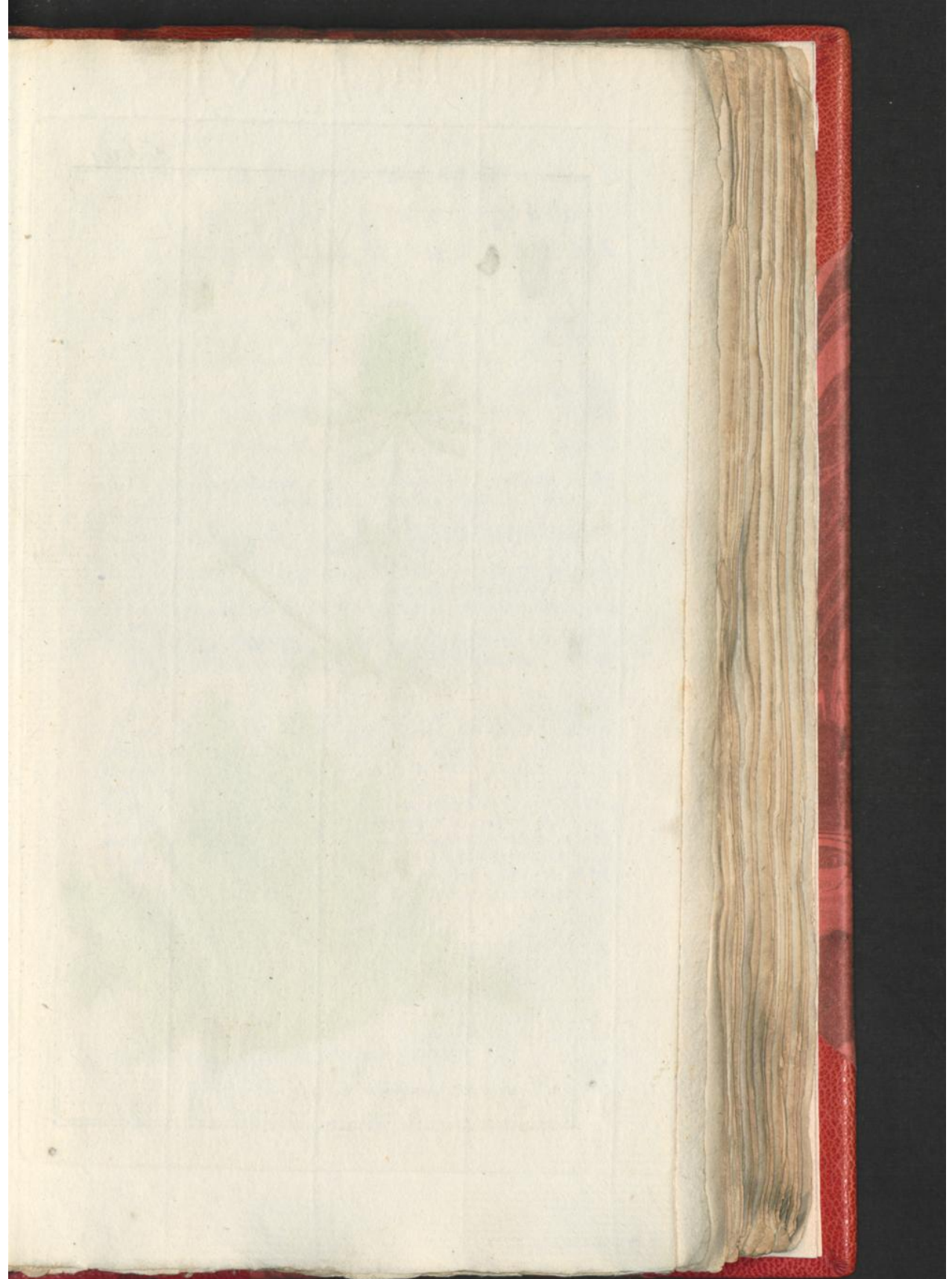
GEBRUIK. Men heeft het *Colchicum* lang voor een Vergift ge-
houden. Men verzekerde dat deszelfs Bolletjes, versch ingeflokt,
den Keel verstopten met verschrikkelijke Toevallen; doch droog
zijnde veel minder gevaarlijk waren. Anderen hebbenze onschad-
delijk geoordeeld, en zonder eenige scherpeheid bevonden. Sommi-
gen verhaalen, dat zij in 't Voorjaar bitter, in de Herfst zoet zijn.
Op veel Azijn gezet, werdt van het Aftrekzel derzelven door den be-
ruchten Geneesheer STORCK met Honig een Sijroop gemaakt, die door
hem, onder den naam van *Oxijmel Colchici*, tot geneezing van de
Waterzugt en Borstkwaalen aangepreezen werdt, doch in 't algemeen
aan de verwagting der Geneeskundigen niet heeft voldaan.

VELD

Colchicum autumnale. L.

Eryngium campestre. L.

V E E L D E R I J N G I U M
K R U I S D I S T E L . C A M P E S T R E .

De Vde. C L A S S E .

C L A S S I S V I a .

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, 11de
Deel VIIIte St., bl. 8.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. 11di Part.
Iuc pag. 467.

KRUIS-DISTEL met de Wortelbladen
omvattende en Lancetvormig ge-
vind.

- a. 't Algemeene Omwindzel van 't
Bloemhoofdje.
b. De bijzondere Bloemdop, vijf-
bladig, op het Vrugtbeginzel
zittende.
c. Een Blaadje daar van, afzon-
derlijk.
d. Een vijfbladig Blommetje, met
vijs Meeldraadjes.
e. Een Meeldraadje met zijn Meel-
knopje.
f. De stekelige Vrughtknop, met
twee Stijlen en eenvoudige Stem-
pek.

ERIJNGIUM Fol. radicalibus am-
plexicaulibus pinnato-lanceo-
latis.

- a. Involucrum commune Capituli
Florum.
b. Perianthium proprium penta-
phjllum, Germini insidens.
c. Ejusdem Foliolum separatum.
d. Corolla pentapetala propria,
cum quinque Staminibus.
e. Unum Stamen cum Antherâ suâ.
f. Germen hispidum cum Stijlis
binis & Stigmatibus simplici-
bus.

De BLOEITIJD is in Augustus.
't Gewas, waar van de Wortelbla-
den om laag voorgesteld zijn, groeit
op woeste Steenachtige plaatsen door
geheel Europa. Men vindt het
bij ons, ruim een Elle hoog, veel
op ruuwe Zandige plaatsen aan bin-
nenlandsche Dijken, als ook aan
den Zeekant en in de Duinen; al-
waar echter de Zee-Kruisdistel,
elders te beschrijven, gemeener is.

TEMP. FLOR. in Mense Augusto.
Hæc Herba, cujus Folia Radicalia
inferius delineata sunt, per totam
Europam crescit in locis desertis
lapidosis. In nostrâ Regione, al-
titudine unius Ulnæ & ultra, abun-
de reperitur in locis incultis Are-
nosis, ad Aggeres Fluviorum, etiam-
que in Dumis nostris maritimis; ubi
tamen *Erijngium maritimum*, alibi
describendum, magis commune est.

GEBRUIK. De Wortels van den Kruis-Distel worden, bijna
onverschillig van welken, als Geneesmiddelen nagehouden; dewijl
men 'er eene Pisdrijvende en de Maandfontden voortzettende kragt
aan toeschrijft. Zij worden geteld onder de kleine openende Wor-
telen (*Radices Aperientes minores*). Men kanze, jong zijnde, ge-
kookt, tot Spijze gebruiken, want zij zijn aangenaam van Reuk en
zoet van Smaak, omtrent als Peterfelie-Wortelen.

I 2

GE.

G E M E E N S A P O N A R I A
Z E E P K R U I D . O F F I C I N A L I S .

De Xde C L A S S E .

C L A S S I S Xma.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIIste St., bl 573.

Conf. LINNÆI Stijt. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imo pag. 709.

ZEEPKRUID met Rolronde Kelken en
Eijronde-Lancetvormige Bladen.

- a. De eenbladige vijfstandige Kelk
opengefreeden.
b. De vijfbladige Bloemkrans.
c. Een Bloemblad met zijn zeer lan-
gen Nagel.
d. De tien Meeldraadjes digt sa-
mengevoegd.
e. Een derzelve met zijn Meel-
knopje afzonderlijk.
f. Het lange Vruchtbeginzel met de
twee Stijlen of Steempels.
g. Het Zaadhuisje of de Vrucht.
h. De Zaden samengehoopt.

BLOEITIJD in Julij of Augus-
tus. Het groeit veel aan de Wegen
en op Zandige plaatsen die een wei-
nig vogtig zijn, zo in de middel-
ste als in de Zuidelijke deelen van
Europa. Bij ons komt het veel aan
den Duinkant, in Gelderland en
elders, voor, ter hoogte van twee
Voeten.

SAPONARIA Calijcibus Cijlindricus,
Foliis ovato-lanceolatis.

- a. Calix monophyllus, quinque-
dentatus, secundo apertus.
b. Corolla pentapetala.
c. Petalum cum Ungue longissimo.
d. Stamina decem arcte conjuncta.
e. Unum separatum cum Anthera
sua.
f. Germen prælongum cum duobus
Stijlis vel Stigmatibus.
g. Fructus vel Capsula Seminalis.
h. Semina coacervata.

TEMP. FLOR. in Julio & Augu-
sto. Plurimum crescit ad Vias &
in locis humidiusculis Arenosis,
tam in mediterraneis quam austra-
lioribus Europæ plagis. Apud
nos non raro occurrit in mariti-
mis, prope Dunas, in Gelria &
alibi, altitudine bipedali.

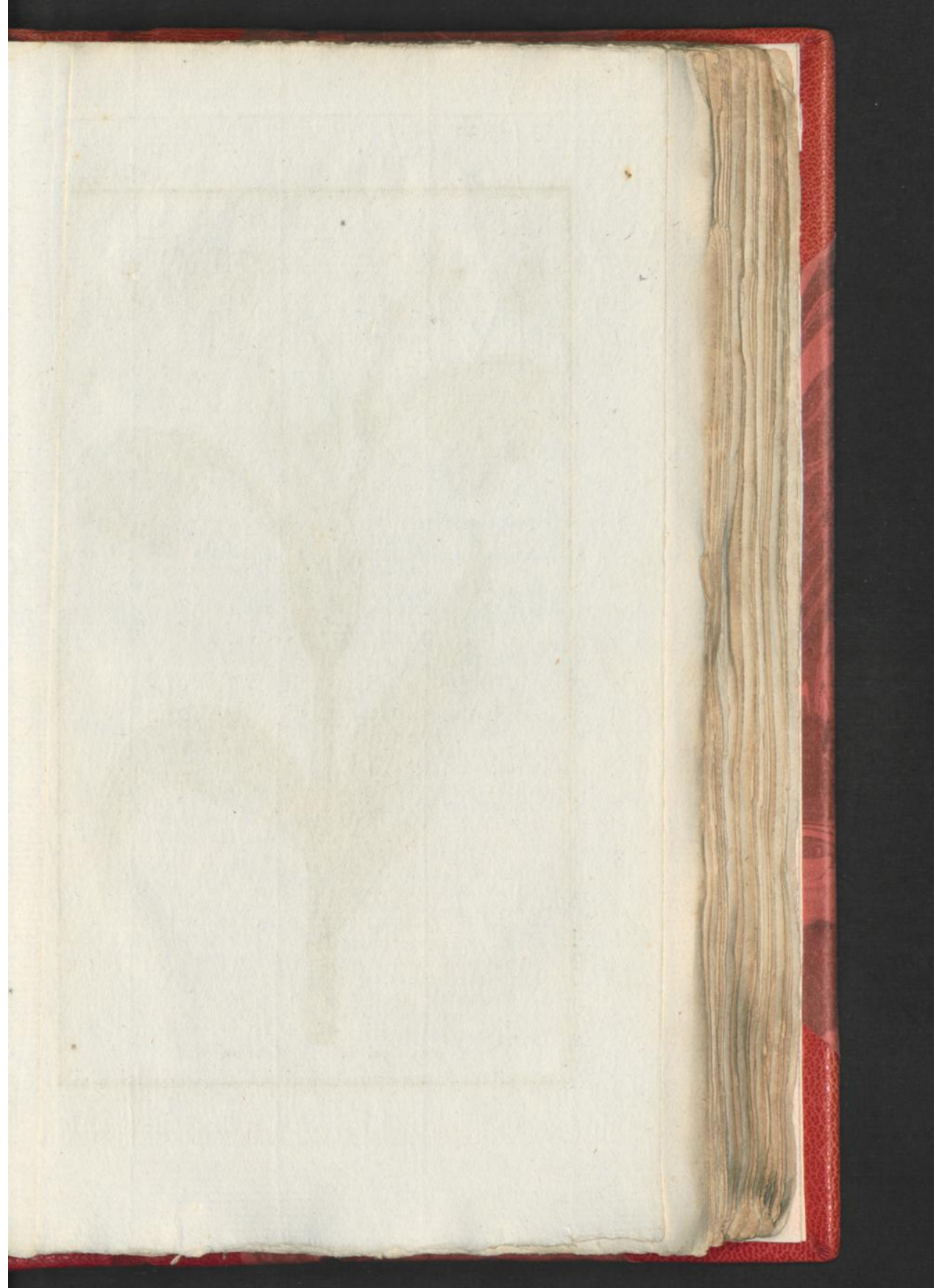
GEbruik. De gladheid der drieribbige Bladen, is een blijk
der Zeepachtige natuur van dit Kruid, welke het Water, daar zij
in gewreeven worden, als Zeep doet schuimen. Het wordt geteld
onder de Kruiden, die tot zuivering eener opene Borstwonde van
dienst zijn. Van den Wortel maakt men, in Afkookzel, inzon-
derheid gebruik, om Verstoppingen der Ingewanden weg te nee-
men. Het heeft een Zweet- en Pisdrijvende kragt, als mede tot
voortzetting der Maandstonden. Het Kruid is zeer bitter en valt
ook met witte en somtijds met volbladige Bloemen.

SMEER-

Tab: 155.

Saponaria officinalis. L.

Symphytum officinale. L.

SMEERWORTEL,
HEELWORTEL,
WALWORTEL.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 442.SMEERWORTEL met Eijronde-Lancet-
vormige afloopende Bladen.a. De vijfdeelige Kelk of Bloem-
dop.b. De eenbladige Klokvormige
Bloem geopend, met de vijf Meel-
draadjes en daar tusſchen ge-
plaatſte Spijzen.c. De vijf derzelve, die de Meel-
draadjes inſluiten.

d. Eene Spits afzonderlijk.

e. Een enkel Meeldraadje.

f. De vier Vruchtbeginzels met den
langen Stijl en natuurlijks ken-
baaren Stempel.BLOEITIJD in Julij. Dit Ge-
was komt in ons Land overvloedig
aan de Wallen of kanten der Slooten
en Rivieren, als ook in de Weid-
landen, aan Dijken en Wegen,
voor. Het bemint de vogtigheid
zeer, groeiende dikwils in 't Wa-
ter, ter hoogte van twee Voeten en
hooger, met paarsche, blaauwe,
roode of witte Bloemen.SIJMPHIJTUM
OFFICINALE.

CLASSIS VIa.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ. pag. 320.SIJMPHIJTUM FOLLIS Ovato-Lan-
ceolatis decurrentibus.

a. Perianthium quinque-partitum.

b. Corolla monopetala Campani-
formis aperta; cum Staminitibus
quinque & Radiis interpositis.c. Radii quinque, Stamina inclu-
dentes.

d. Unus Radiorum separatus,

e. Stamen unicum.

f. Germina quatuor cum Stijlo lon-
go & Stigmate vix notabili.TEMP. FLOR. in Mense Julio;
Hæc Planta, in nostra Regione,
plurimum occurrit ad ripas Fosfa-
rum & Fluviorum, etiamque in
Pascuis, ad Aggeres, Viasque.
Amat humiditatem, crescens sæpe
in ipsa Aquâ, altitudine binorum
Pedum & ultra, Floribusque gau-
dens purpureis, cæruleis, rubris
aut albis.GEBRUIK. De Wortels, van buiten zwart, van binnen wit,
bevatten een Lijmachtig Sap, aan het welke bijna ongeloofbaare
kragten tot samenlijming, zelfs van Beenderen, toegeschreeven zijn.
Uitwendig opgelegd is een Pap daar van dienstig tot verzagting van
de Pijn in versche Wonden, Kneuzingen en Beenbreuken, zelfs in
de Jicht. Inwendig dient het Afkookzel tegen Borstkwaalen en de
Teering: het verzagt de Scherpheid en Ontvellingen van 't Gedarm-
te, in Bloedvloeijingen en de Roode Loop. De Bloemen hebben
dergelijke kragt en de Sijroop van *Sijmphijtum* is zeer verzagende.
Meest is dit Kruid, om gemelde eigenschappen, onder den naam
van *Consolida major*, beroemd.

YSLANDSCH L I C H E N
SCHURFTMOS. ISLANDICUS.

De XXIV^{de} C L A S S E.

C L A S S I S XIX^{na}.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUÏJN, *IIde*
Deel XIV de St., bl. 520.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. II de Part.*
IIdæ pag. 1369.

SCHURFTMOS, dat Bladerig is, op-
stijgend, gefnipperd, de Bladen
met verhevene Kanthaarige van-
den, de enden der Takken Schild-
vormig.

LICHEN Foliaceus adscendens la-
ciniatus, Foliorum marginibus
elevatis ciliatis, Peltis Ramo-
rum terminalibus.

- a. Vertoont dit Gewas in zijn ge-
heel.
b. Een end-Schildje vergroot, waar-
schijnlijk het Mannelijke deelder
Vruchtmaaking.
c. Een Blaasje of Rolletje van on-
deren, misschien het Vrouwelijke
of Zaaddragende.

- a. Ostendit totum hujus Plantulæ
habitum.
b. Peltam terminalem, magnitudi-
ne auctam, verosimiliter pars
Fructificationis mascula.
c. Vesiculam seu Globulum inferne
desumtum, forte pars Fœminæ
seu Seminifera.

BLOEITIJN. *Het groeit overvloe-
dig in de Noordelijke deelen van
Europa, op Gebergten en in dorre,
drooge Boschagien; als ook in de
Zuidelijke en middelste deelen van
Duitschland; in Rusland en op Ys-
land: zeer zeldzaam in Engeland
en bij ons: ter grootte van deeze
Afbeelding.*

TEMP FLOR. Crescit abunde in
Montibus & Sijlvis aridis, diver-
sarum Regionum Europæ, specia-
tim Borealium; etiamque in Au-
stralioribus & mediis Germaniæ,
in Ruffia & Islandia; rarissime in
Anglia & apud nos; magnitudine
delineatâ.

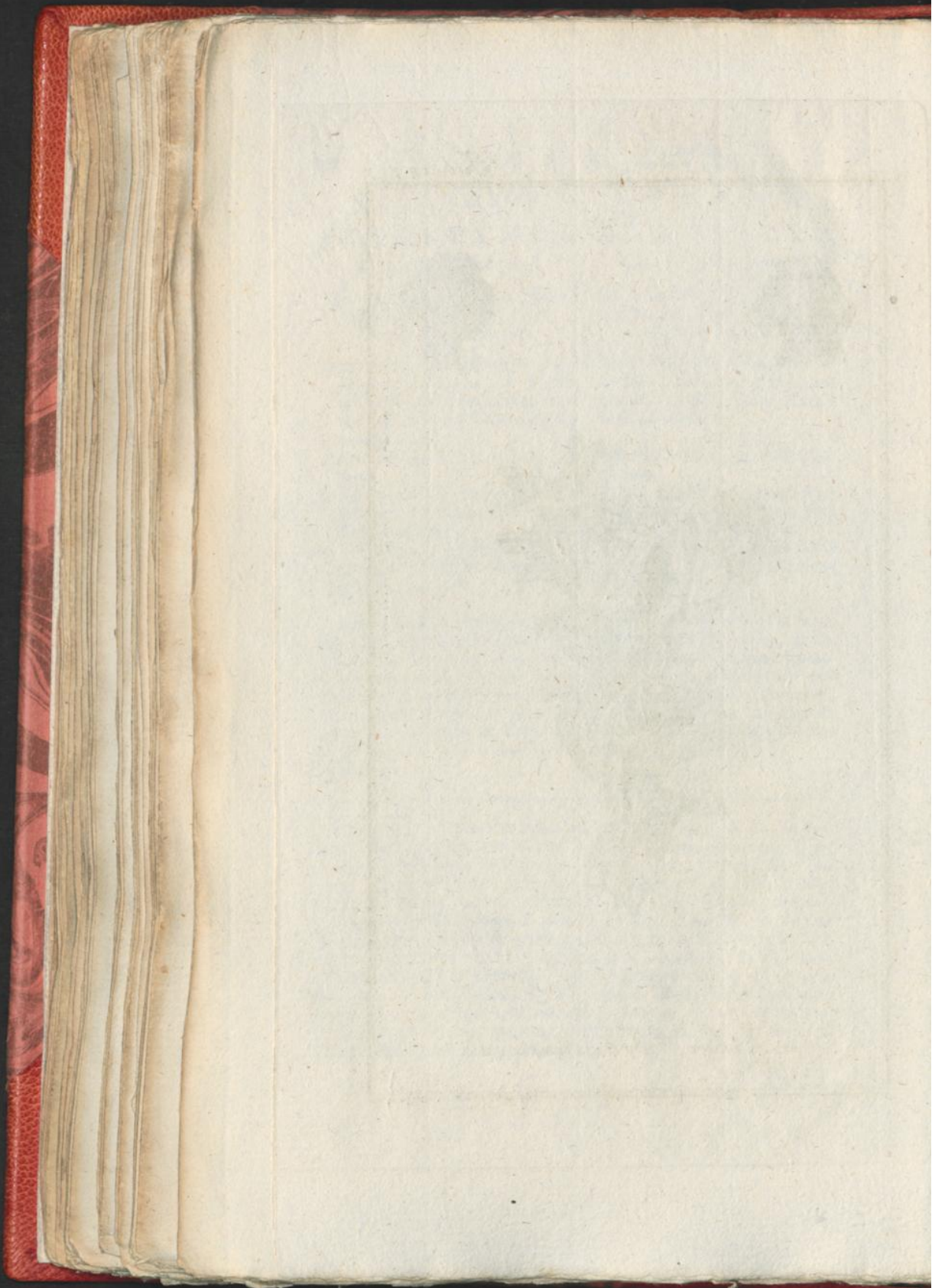
GEBRUIK. Onder den naam van *Yslandsch Mos*, is dit zo be-
kend, dat het Afkookzel in Melk, zelfs van den Gemeenen Man,
als een Middel tegen de Hoest en Borstkwaalen, ja tegen de Tee-
ring, ingegeven wordt. Men kan niet ontkennen, dat het, hoewel
bitter van Smaak, zeer verzagende is, wanneer het door een Doek
gezeegen wordt: anderszins maaken de fijne Haartjes, die op de
Blaadjes zitten, hetzelfde prikkelende scherp en vermeerderen den
Hoest. Op Ysland is het, zegt men, 's Voorjaars, in algemeen
gebruik als een Purgeermiddel, doch 's Zomers maaken zij 'er een
Brij van, of zelfs Brood, dat tot Voedzel der Ingezetenen frekt,
wordende dit Schurftmos, of ook andere Soorten, ten dien einde van
de Rotfen geplukt en, gedroogd zijnde in Tonnen gepakt, door het
geheele Eiland en elders verzonden.

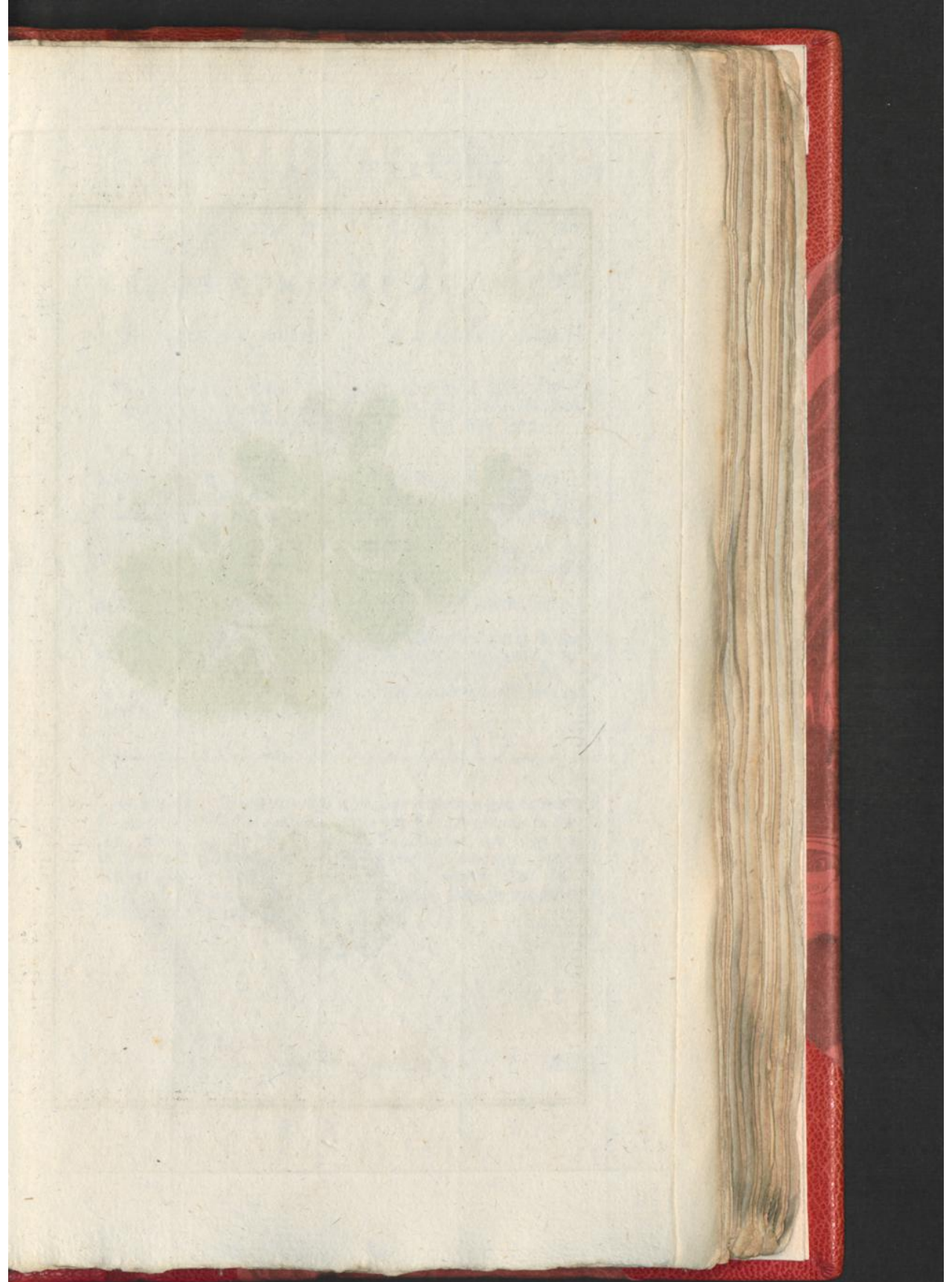
SPRUU.

Tab: 157.

Lichen Islandicus. L.

Lichen aphtosus. L.

SPRUUWIG

L I C H E N

S C H U R F T M O S . A P H T H O S U S .

De XXIV^{te} C L A S S E .C L A S S I S XIX^{na}.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIVde St., bl. 533.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 1373.

SCHURFTMOS dat Leleyachtig is,
kruipende, gekwabd, stomp,
vlak; met verspreide Wratten; en
een opstijgend Randschildje.
a. De Oppervlakte, met de verhe-
vene Mannelijke Bloemdeeltjes.

LICHEN Coriaceus, repens, lob-
batus, obtusus, planus; Verru-
cis sparsis; Peltâ marginali ad-
scendente.
a. Superficies Lichenis, cum parti-
bus Florum Masculinis adscen-
dentibus.

b. Een gedeelte van onderen gezeten.

b. Pars ejusdem inferne viva.

Onder de Geneverboomen in ons
Wereldsdeel, als ook in Pijnboom-
Boschen, komt deeze Soort van
Schurftmos voor, doch schijnt in ons
Land nog niet waargenomen te zijn.

Hæc Lichenis Species in Euro-
pa crescit sub Juniperis, & in
Sijlvis Pinastrorum. Apud nos
nondum observata esse videtur.

GEbruik. Sommigen willen, dat het den naam zou hebben van
de vertooning, die het maakt; anderen van deszelfs gebruik in Swee-
den, alwaar het, in Melk gekookt, de Kinderen met vrugt tegen
de Spruw (*Aphthæ*) is ingegeven. Eindelijk heeft men ontdekt,
dat het tegen de Wormen dienstig ware; zie *Amoen. Acad.* Vol. 2.
p. 69. Frisch heeft het eene hoog Groene, maar gedroogd eene
Zeegroene kleur gegeeven.

ASCH.

ASCHGRAAUW
SCHURFTMOS,
HONDS-MOS.

De XXIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIVde St., bl. 534.

SCHURFTMOS dat Lederachtig is,
kruispend, gekwabd, stomp, vlak;
van onderen geaderd ruig; met
een opstijgend Randschildje.

- a. Het binnenste van dit Schurft-
mos, dat, ouder wordende, zich
verbreedt, krijgende een Asch-
groenue Kleur.
- b. Het buitenste Haarige en ge-
aderd gedeelte.
- c. De schildjes of deelen der Vrucht-
makinge.

In de Boschen, aan de Wor-
tels der Boomen, of op met Mos
begroeide Steenen, komt dit Schurft-
mos door geheel Europa voor. In
ons Land groeit het veel op dorre
Zandige plaatsen in de Duinen
aan den Zeekant, als ook op de
binnenlandische Heiden en voorts
aan Dijkjes en Wallen in de Scha-
duwe.

LICHEN
CANINUS.

CLASSIS XIXna.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde. p. 1373.

LICHEN Coriaceus, repens, loba-
tus, obtusus, planus; subtus
Vénosus villosus; Peltâ margi-
nali adscendente.

- a. Interior pars hujus Lichenis,
qui senescens se expandit & Co-
lorem adipiscitur griseum.
- b. Ejus pars exterior villosa &
Venosa.
- c. Peltâ seu partes Fructificationi
inservientes.

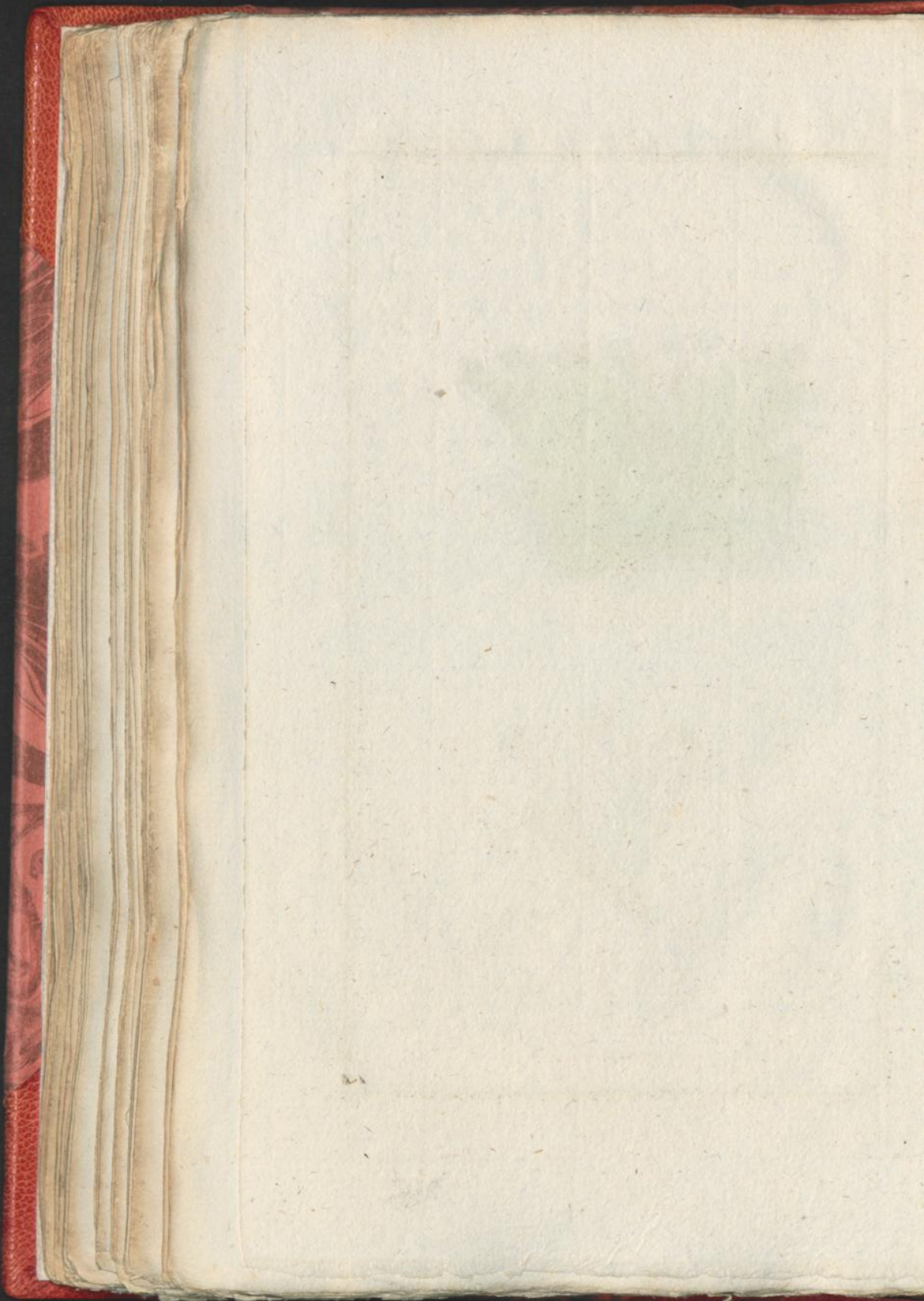
Hæc Lichenis Species per to-
tam Europam crescit in Sijlvis
ad radices Arborum & in Rupi-
bus Muscosis. In nostrâ Regione
plurimum occurrit in locis aridis
Arenosis Dunarum ad Oras mari-
timas, etiamque in Ericetis in-
trinsecis atque ad Aggeres parvos
aliaque loca elata, obumbrata.

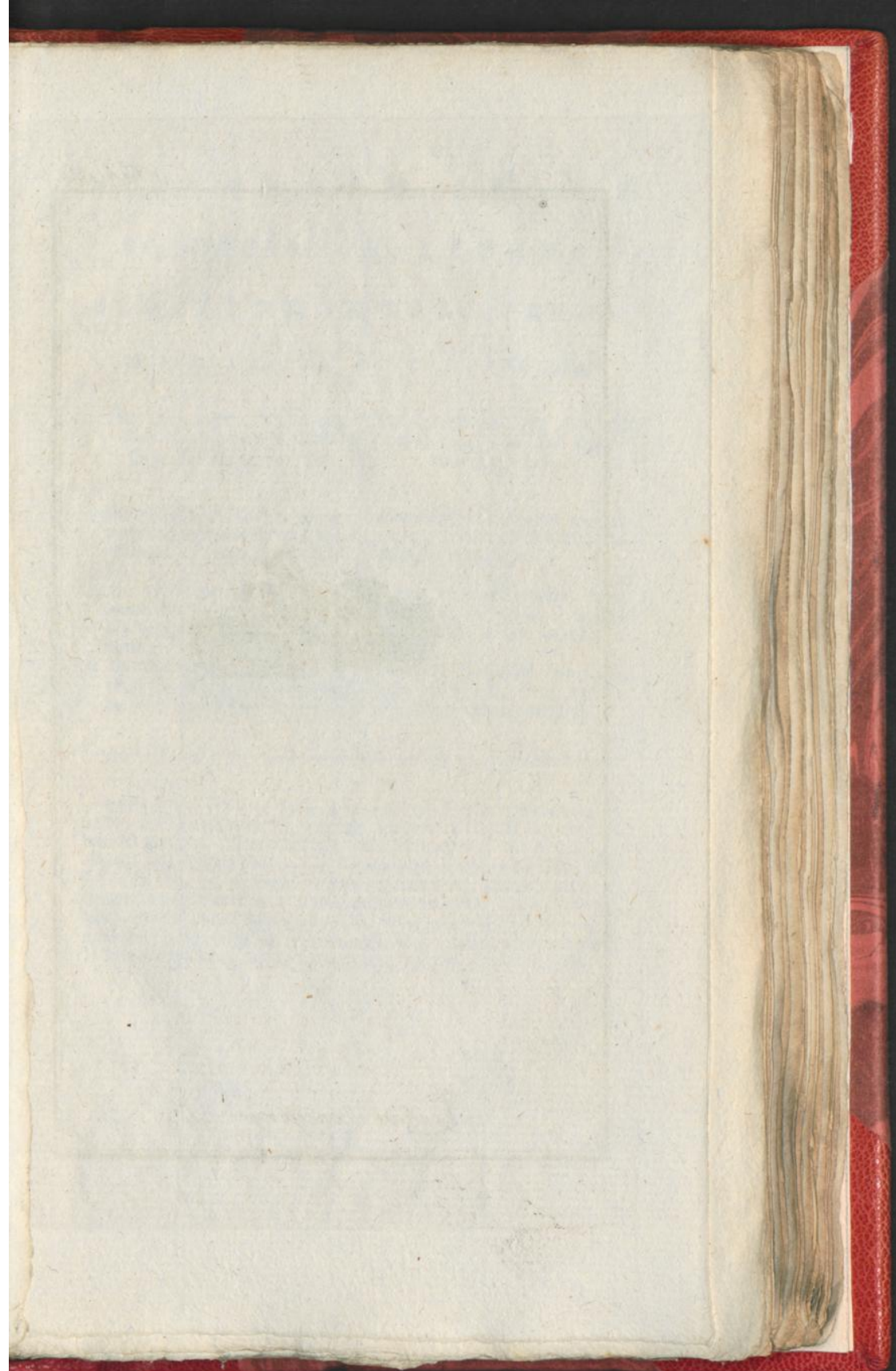
GEbruik. Dit Plantje heeft, onder den naam van *Lichen cine-
reus Terrestris*, een groot gerugt gemaakt in de Geneeskunde, sedert
de Engelsche Doctor MEAD hetzelfde als een onfeilbaar Middel, te-
gen de Dolle Hond's Beet, had geroemd; doch het was reeds te voo-
ren, om die reden, onder den naam van *Muscus Caninus* of Hond's
Mos, bekend, en de koude Baden, door hem daar bij gevoegd,
dedden iedereen daar van een afschrik krijgen; hoewel het anders,
met de helft zwarte Peper gemengd, somtijds van dienst is bevon-
den. Men heeft het ook, als Thee getrokken, tegen 't Graveel,
niet zonder vrugt, gebruikt.

ROOD-

Lichen caninus. L.

Lichen cocciferus. L.

ROODTOPPIG

L I C H E N

S C H U R F T M O S .

C O C C I F E R U S .

De XXIV^{de} C L A S S E .C L A S S I S XIX^{na} .

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, *Ildæ*
Deel XIVde St., bl. 541.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed:*
GMELINI, *Tom. Ildi Part.*
Ildæ pag. 1375.

SCHURFTMOS dat Kelkjes draagt,
eenvoudig effenrandig, met ronde
Steeltjes en hoogroode Knobbeltjes.

a. De donker groene bedding, als
van kleine Bekertjes, waar mede
dit Schurftmos den Grond be-
kleedt.

b. De witachtige Steeltjes met hoog-
roode Knopjes, die zij uitgeeyen,
tot de Vruchtmaaking dienende.

LICHEN Scijpifer simplex integeri-
rimus, Stipite Cijlindrico, Tu-
berculis Coccineis.

a. Torus obscure viridis, quasi
parvorum poculorum, quibus
hic Lichen Terram incrustat.

b. Cauliculi abescentes cum Capi-
tulis ruberrimis, inde emissi,
Fructificationi inservientes.

GEBRUIK. Het is, onder den naam van *Muscus pijxidatus*, zo
wijlen de Hoogleeraar DE GORTER aantekent, in de Apotheeken
bekend geweest. Men vindt een ander Schurftmos, dat weezentlijk
Doozig zou mogen heeten, of *Bekerachtig*, zijnde in de *Nat. Hist.*
Pl. CIII. Fig. 13, afgebeeld, onder den naam van *Lichen pijxidatus*.
Hedendaags maakt men 'er weinig gebruik van; hoewel het oudstijds
tegen de Kinkhoest is aangepreezen. Het groeit hier te lande veel
op dorre Heijgronden en in 't Haagse Bos. Elders vindt men het
in Bergachtige Boschagiën en op dorre Rotfen, onder 't Mos.

K

LON.

LONGEN-SCHURFT-
MOS, LONGEKRUID.

De XXIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUYN, IIde
Deel XIVde St., bl. 521.

LONGEKRUID dat Bladerig is, ge-
snipperd, stomp en glad, van
boven met kuiltjes, van onderen
Wollig.

Van HOFFMAN wordt het dus
bepaald: „Schurftmos dat voort-
„kruipt, van boven Netswijze hol-
„lig ingedrukt, van onderen Wol-
„lig bruin, met Randschildjes:”
bij anderen heet het, Jongdraagen-
de: DILLENIUS noemt het Liche-
noides, als van een ander Geslacht,
en men moet, inderdaad, bekennen,
dat het van de voorbeschreevene veel
verschille.

BLOEITIJN. Het komt, door ge-
heel Europa, overvloedig voor in
de Boschen, aan de Stammen en
Takken van oude Eike en Beuke
Boomen, somtijds van monstreuze
grootte; groeiende bij ons ook aan
Wallen en Dijkjes, die vogtig zijn;
’s Winters voornaamelijk, gelijk de
Schurftmosfen in ’t algemeen.

L I C H E N
PULMONARIUS.

CLASSIS XIXna.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 1370.

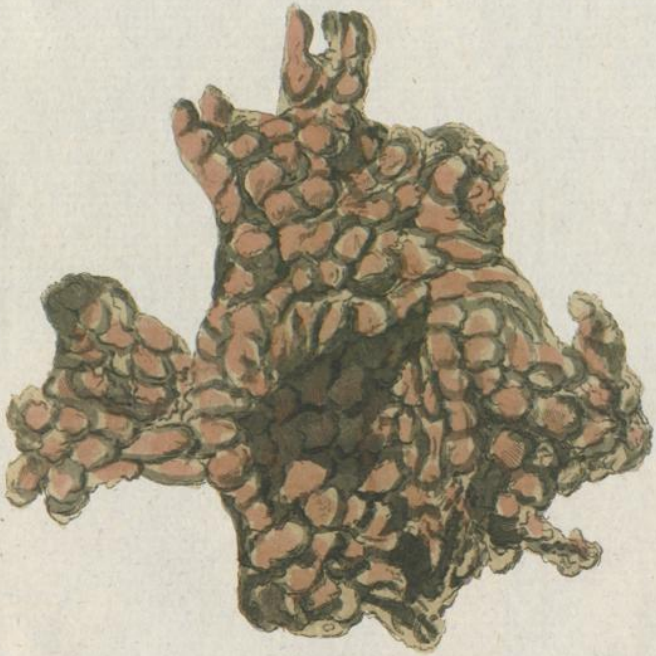
LICHEN Foliaceus laciniatus ob-
tusius glaber, supra lacunofus,
subtus tomentosus.

HOFFMANNO definitur hoc modo:
„Lichen repens, supra reticu-
„lato-lacunofus, subtus fusco-
„tomentosus, Peltis marginali-
„bus:” aliis Lichen viviparus;
DILLENIO Lichenoides audit, quasi
alterius Generis, & revera con-
sistendum, quod plurimum differat
a Lichenibus præcedentibus.

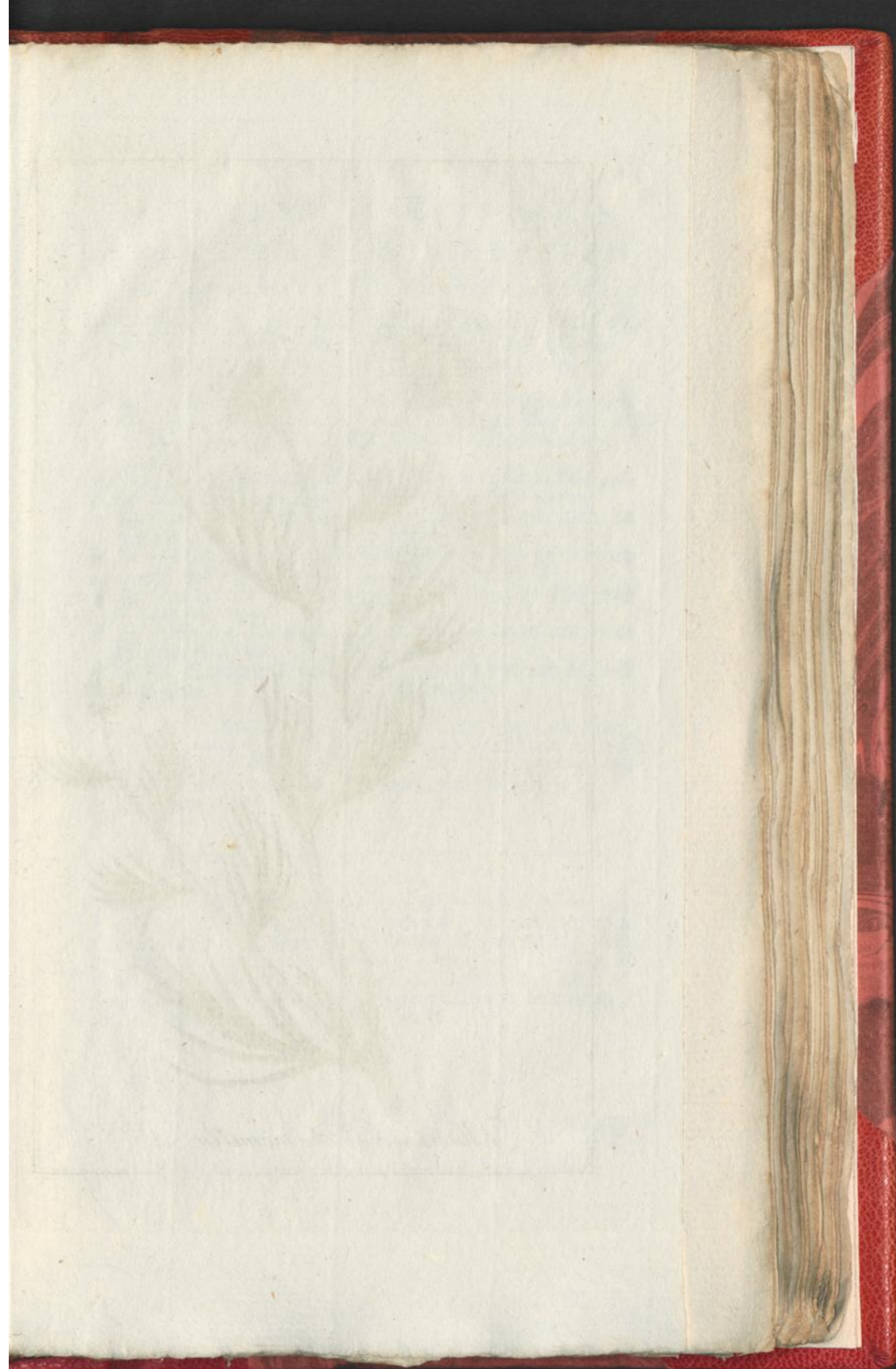
TEMP. FLOR. Abunde crescit
per totam Europam ad truncos
& ramos Arborum vetustarum,
præsertim Quercuum & Fagorum,
in Sijlvis, monstrosa sæpe magni-
tudine: itemque in Vallis & Ag-
geribus humidis apud nos, Hijeme
quam maxime vigens, more Li-
chenum generali.

GEBRUIK. De bruine Wolligheid, van onderen, is doorzaaid
met witte Blaasjes en aan den rand der snipperingen zitten bruine
Schildjes of Wratten: zo dat het Gewas de gedaante van een Long-
taamelijk uitdrukt. Ook is het, onder den naam van *Longen-Mos* of
Longe-Kruid, van ouds, bij den Gemeenen Man bekend, wordende
het Afkookzel of Sap, daarvan, tegen allerlei BorstkwaaLEN inge-
nomen; doch bij de Geneeskundigen heeft het weinig aCHTING. In
sommige Landen wordt het Leder daar mede bereid.

GE-

Lichen pulmonarius. L.

Matricaria chamomilla. L.

GEMEENE

MATRICARIA

K A M I L L E.

CHAMOMILLA.

De XIXde CLASSE.

CLASSIS XVIIva.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUJN, 11de
Deel Xde St., bl. 761.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. 11di Part.*
11de pag. 1249.

KAMILLE met den *Stoel Kegelachtig*, uitgebreide *Bloemstraalen*, de *Kelkschubben* aan den *rand gelijc*.

CHAMOMILLA *Receptaculis conficis*, *Radiis patentibus*, *squmis Calijcinis margine æqualibus*.

- a. De algemeene *gelijcrandige Keik*.
- b. De *samengestelde Straalbloem*.
- c. Een enkel *tweestachtig middel-Blommetje*.
- d. De *viijf samengegroeide Meel-draadjcs of Knoesjes*, daaruit.
- e. Het *Vrugtbeginzcl met den Stijl en dubbelen Stempel*.
- f. Een *Vrouwelijk Blommetje van den gestraalden rand*.
- g. *Deszelfs Vrugtbeginzcl met Stijl en Stempels*.

- a. *Calijx communis margine æquali*.
- b. *Corolla composita Radiata*.
- c. *Flosculus Hermaphroditus ex Disco*.
- d. *Stamina quinque vel Antheræ coalitæ ex Flosculo*.
- e. *Germen cum Stijlo & Stigmatc bifido*.
- f. *Flosculus Fœmineus ex margine radiato*.
- g. *Ejusdem Germen cum Stijlo & Stigmatibus*.

BLOEITIJD. Dit is een jaarlijks *Kruid*, dat *oervloedig voorkomt in de Zaatjanden en Velden*, groeiende bij de *twee Voeten hoog en bloeiende in de Zomer*.

TEMP. FLOR. *Herba est annua, quæ copiose reperitur in Arvis & Pratib, altitudine circiter duorum Pedum, florida in æstate.*

GEBRUIK. De *Kamille-Bloemen* zijn algemeen bekend en worden, 't zij in *Afkookzel of Aftrekzel*, gebruikt, als verzagende en *Pijnstillende*, dienstig tegen allerlei *Krampachtige en Slijmige Verstopningen der Ingewanden*; weshalve menze ook *nitwendig in Pappen en Stoovingen bezigt*; maar de *Bloemen der Edele of Rooinische Kamille (Anthemis nobilis)*, vervolgens te beschrijven, zijn voortreffelijker.

MAARTEL,
MOEDERKRUID.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIdē*
Deel Xde St., bl. 757.

MAARTEL met samengestelde vlakke
Bladen, de Blaadjes Eijvond, in-
gesneeden, de Bloemsteelen Tak-
tig.

- a. De Bloem van onderen, om den
algemeenen Kelk te beschouwen.
- b. De samengestelde gestraalde
Bloem.
- c. Een tweeflachtig vijfdeelig mid-
del-Blonmetje.
- d. Deszelfs vijf Meeldraadjes en
samengevoegde Knopjes.
- e. Het Vruchtbeginzel met den Stijl
en dubbelden Stempel.
- f. Een Vrouwelijk of Straalblom-
metje van den rand.
- g. De Stamper of Stijl en Stempels
daarvan, met het Vruchtbeginzel.

BLOEITIJD. Dit Kruid wordt in
de Tuinen met dubbelde Bloemen
nagehouden, doch komt in 't wilde
met enkelde Bloemen voort, ter
hoogte van twee of drie Voeten,
bloeiende in de Zomer.

MATRICARIA
PARTHENIUM.

CLASSIS XVIIya.

Conf. LINNÆI *Stijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIdæ pag. 1249.

MATRICARIA Folis compositis
planis, Foliolis ovatis incisis,
Pedunculis ramosis.

- a. Flos inversus, unde Calix com-
munis in conspectum venit.
- b. Corolla composita radiata.
- c. Flosculus Hermaphroditus quin-
quesidus ex Disco.
- d. Ejusdem Stamina quinque &
Antheræ coalitæ.
- e. Germen cum Stijlo & Stigmatè
duplici.
- f. Flosculus Fæmineus ex Radio
seu margine Floris.
- g. Ejusdem Pistillum, five Stijlus
& Stigmata, cum Germine.

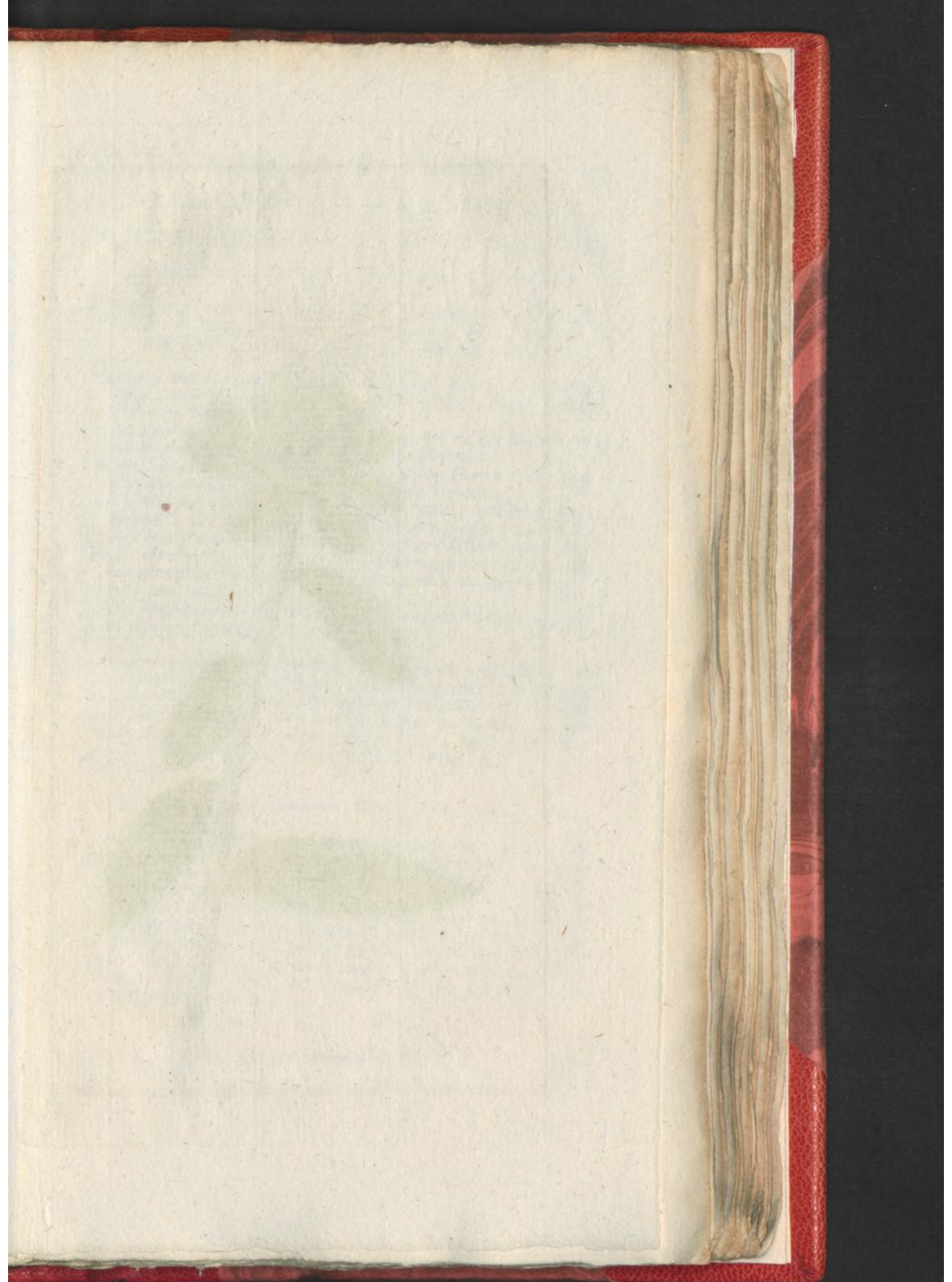
TEMP. FLOR. In Hortis hæc
Herba colitur flore pleno, sed
etiam sijlvestris occurrit flore sim-
plici, altitudine duorum vel trium
Pedum, florens æstate.

GEBRUIK. Den naam van *Maartel*, gemeenlijk *Mater*, en van
Matricaria of *Moederkruid*, in 't Grieksch *Parthenion*, heeft dit
Kruid bekomen, om dat het van ouds als een heilzaam Middel,
tegen Ongesteldheden van de Lijfmoeder, aangemerkt werdt. He-
dendaags is het ook nog, ten dien opzigte, in achtginge, hoewel
men aanmerkt, dat het, wegens zijne heete natuur, met voorzigtig-
heid gebruikt moet worden. Behalve het afdrijven der Stonden,
is het ook tegen Graveelige en andere Verstoppingen en tegen de
Waterzugt, van dienst. Uitwendig opgelegd, kan het koude Ge-
zwellen doen verslaan.

SAF-

Matricaria parthenium. L.

Carthamus tinctorius. L.

S A F F L O E R , C A R T H A M U S
W I L D E S A F F R A A N . T I N C T O R I U S .

De XIXde C L A S S E .

C L A S S I S XVIIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 521.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIde Part.*
IIde pag. 1192.

S A F F L O E R met Lancetvormig Eijronde, onverdeelde, Zaagswijs gedoornde Bladen.

- a. De algemeene Kelk, uit Bladerachtige Schubben bestaande.
- b. Het Bloemhoofdje, samengesteld uit veele Blommetjes.
- c. Die eenbladig zijn en vijfdeelig, hoogrood, met een geelachtigen Stijl en pluizig Vruchtbeginzel.
- d. De Meelknopjes, daar binnen, aan elkander gegroeid, met hunne losse Meeldraaijes.
- e. Het Vruchtbeginzel met den Stijl en enkelden Stempel.

BLOEITIJD. De natuurlijke Groeiplaats wordt gesteld in Egipte en andere Oostersche Landen. Hier teelt men het in Tuinen, daar het in de Nazomer bloeit, groeiende omtrent twee Voeten hoog. 't Is een Zaaiplant.

C A R T H A M U S Foliis Lanceolato-ovatis integris, ferrato-aculeatis.

- a. Calix communis, squamis Foliolis imbricatus.
- b. Capitulum Florale compositum plurimis Flosculis,
- c. Monopetalis, quinquepartitis, ruberrimis, Stijlo instructis flavescente & Germine papposo.
- d. Antheræ, ex hoc Flosculo, coalitæ, cum Stamimbus liberis.

e. Germen cum Stijlo & Stigmate simplic.

TEMP. FLOR. Naturaliter hæc Planta dicitur crescere in Egipto, aliisque Regionibus Orientalibus. Hic colitur in Hortis, ubi Autumnno floret, altitudine circiter bipedali: Annua est.

GEBRUIK. Behalve het algemeene gebruik der Bloemen van deeze Plant, in de gemelde Landen, tot het bereiden van eene hooggeete, roode of Oranjekleur, veel naar die van *Saffraan* gelijkende; (daar men ook in Europa en mischien wel in ons Land, tot het kleuren van de Boter, gebruik van maakt;) wordt aan de Zaa den een purgeerende kragt toegeschreeven. In Maag- en Borstkwaalen, uit Slijm ontsaande, heeft menze geroemd; doch hedendaags zijn zij in weinig achttinge. In de Oostersche Landen worden de jonge Bladen als Salade gegeten, en het Sap, daar van, om de Melk te doen stremmen, gebruikt.

REIJNETTE,
GEITENBAARD.

De XIIIde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 44.

- REIJNETTE met gevinde Bladen,
het endelingsse grooter en ge-
kwabd, de Bloemen Trosachtig.
- a. De eenbladige half vijfdeelige Kelk.
 - b. De vijfbladige Bloem, met menigvuldige, in den Kelk ingeplante, Meeldraadjes.
 - c. Een Meeldraadje afzonderlijk.
 - d. De vijf Vruchtbeginzels, met Stijltjes en geknopte Stempels.
 - e. Een Vruchtbeginzel afzonderlijk.
 - f. De gedraaide Zaadhuisjes.

De BLOEITIJD is in Julij, van dit Kruid, dat veel groeit op vogtige belommerde plaatsen, aan Wegen en Haagen, ter hoogte van twee of drie Voeten. Het blijft over.

SPIRÆA
ULMARIA.

CLASSIS XIIIa.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 850.

- ULMARIA Foliis pinnatis, impari
majore lobato, Floribus cij-
mosis.
- a. Perianthium monophyllum femiquinquesidum.
 - b. Corolla pentapetala cum Stamibus numerosis, Calijci insertis.
 - c. Stamen separatum.
 - d. Germina quinque, cum Stijlis & Stigmatibus capitatis.
 - e. Germen separatum.
 - f. Capsulæ Seminales contortæ.

TEMP. FLOR. in Mense Julio, hujus Herbæ, quæ abunde crescit in locis humidis umbrosis, ad vias & sepes, altitudine duorum vel trium Pedum, perennis.

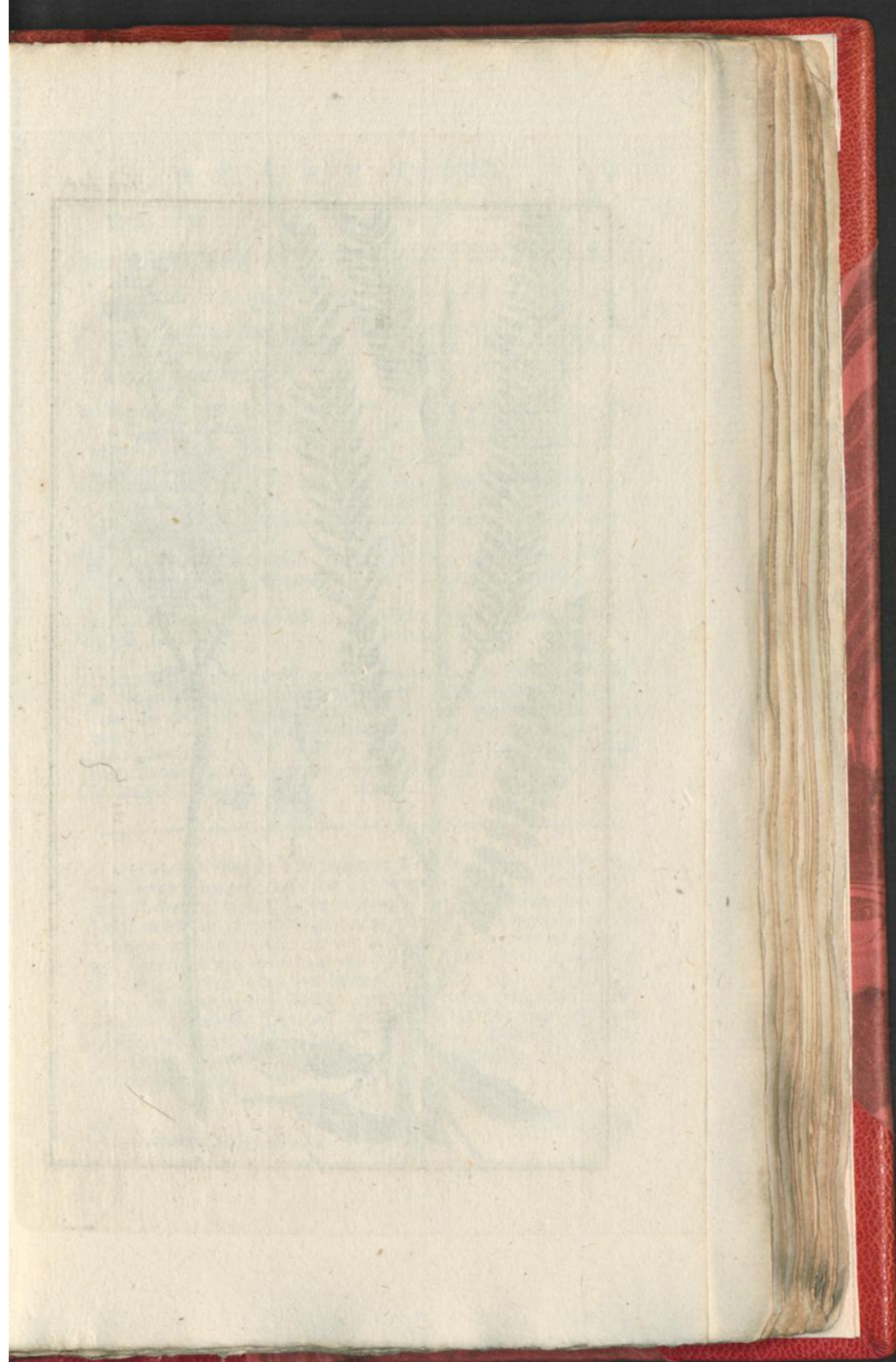
GEBRUIK. Het heeft een ongemeen sterken Kruidrigen Reuk; weshalve het Landvolk, op sommige plaatsen, den Vloer der Huizen, op Feestdagen, daar mede bestroot. Door Destillatie geeven de Bloemen een Water, dat dienstig is, om de Uitwaasening, in Koortfen met Uitslag, te bevorderen. De Wortels, van eene famentrekkende en zuiverende hoedanigheid, zijn derhalve, zo tegen in- als uitwendige Wonden en Zweeren, in Bloedspuwingen en de Roode Loop, aangepreezen. Men kan 'er ook met vrugt gebruik van maaken, tot versterking, in Zenuw-Kwaalen.

DROPE

Spiraea Ulmaria L.

Spiraea filipendula L.

DROPWORTEL,
ROODE STEENBREEKE.

S P I R Æ A
F I L I P E N D U L A .

De XIIde C L A S S E .

C L A S S I S XIma.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 42.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Ina pag. 850.

DROPWORTEL met gevînde Bladen,
de Blaadjes eenvormig Zaagswijze
getand, de Steng Kruidig, de
Bloemen Traswijze.

FILIPENDULA Follis pinnatis, Fo-
liolis uniformibus serratis,
Caule Herbaceo, Floribus Co-
rijmbosis.

- a. De eenbladige zesdeelige Kelk.
- b. De zesbladige Bloem.
- c. De menigvuldige Meeldraadjes
daar in vervat.
- d. De veele Vruchtbeginzels, met
hunne Stijltjes en geknopte Stem-
pels.
- e. Een derzelveu afzonderlijk.
- f. Het Zaad.

- a. Calix monophyllus sexfidus.
- b. Corolla sex petalis constans.
- c. Stamina numerosa Flore con-
tenta.
- d. Germina copiosa, cum suis Stij-
lis & Stigmatibus capitatis.
- e. Unum ex illis separatum.
- f. Semen.

BLOEITIJD. Dit Kruid groeit
op drooge Velden in Europa; het
komt bij ons in de Tuinen, zeld-
zaam in 't wilde, voor, 't bereikt
anderhalven Voet hoogte. 't Is een
everblijvende Plant, bloeiende in
de Maanden Junij en Julij.

BLOEITIJD. In Pratis siccis hæc
Planta sponte crescit in Europa,
rarisime in nostra Regione, ubi
in Hortis sæpe occurrit, altitudine
Pedis unius & semise. Perennis
est, florida in Junio & Julio men-
sibus.

GEBRUIK. Van dit Kruid zijn de Wortels, die, als Dropswijze,
aan Draaden hangen, waar het den naam van heeft, in de Genees-
kunde bekend, wegens hunne balsamieke samentrekkende hoedanig-
heid; weshalve zij gevoeglijk met anderen dienen kunnen in Bloed-
zuiverende Dranken. Zij zijn van buiten zwart, van binnen witach-
tig, lijmerig bitter en wrang van Smaak. Van de verscheiderleij
Kruiden, die den naam van Steenbreeke voeren, om dat zij dikwils
als in de spleeten van Steenen groeijen, wordt dit onderscheiden
door de roodachtige Kleur van het binnenste der Bloemen, die ook
welriekende zijn, gelijk die van de Reijnette. Men heeft 'er wel
een Oogwater van gedestilleerd: doch tegenwoordig is dit Kruid
weinig in gebruik.

SCHURFT.

S C H U R F T -
K R U I D .

De IVde C L A S S E .

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 243.SCHURFTKRUID met vierdeelige
straalende Blommetjes, een steke-
lige Steng en Vinswijze inge-
sneeden Bladen.

- a. De Bloem van agteren, om den
veelbladigen gemeenen Kelk te
beschouwen.
b. De dubbelde bijzondere Kelk.
c. De algemeene Bloemkrans.
d. Een enkelde Blommetje, ongelijk
vierdeelig.
e. Hetzelve geopend, met de vier
Meeldraadjes.
f. Een afzonderlyk Meeldraadje.
g. De Stamper, of het Vrugtbegin-
zel met Stijl en Stempel.
h. Een der Wortelbladen.

BLOEITIJD. Aan de kanten van
Zandige Zraijlanden en in de
Duin-Valeijen, komt dit Kruid
menigvuldig voor, ter hoogte van
twee Voeten; bloeiende in Junij en
Julij en overblijvende.

S C A B I O S A
A R V E N S I S .

C L A S S I S IVa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIdi Part.
Imæ. pag. 229.SCABIOSA Corollulis quadrifidis
radiantibus, Foliis pinnatifidis
incisis, Caule hispido.

- a. Flos a posteriori visus, ut Calijx
communis, polijphijllus, ap-
pareat.
b. Perianthium proprium duplex.
c. Corolla universalis.
d. Flosculus simplex inæqualiter
quadrifidus.
e. Flosculus apertus cum quatuor
Staminibus.
f. Stamen separatum.
g. Pistillum seu Germen cum Stijlo
& Stigmate.
h. Unum ex Foliis radicalibus.

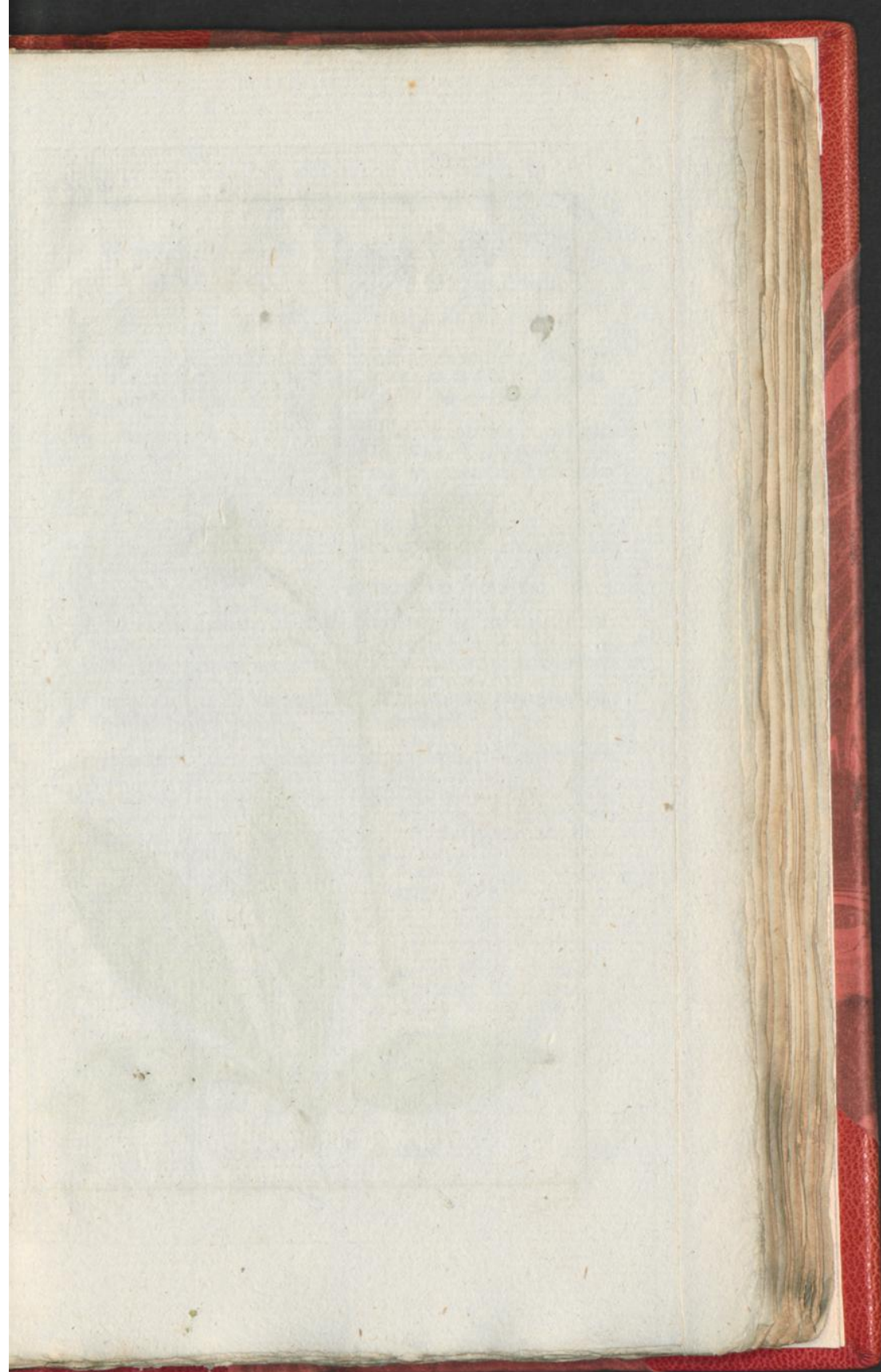
TEMP. FLOR. In lateribus Ar-
vorum Arenosorum & in Pratis
Dunarum nostratium abunde cres-
cit, altitudine bipedali: Junio &
Julio floret, Planta perennis.

GEbruik. Men heeft dit Kruid, van ouds, voor een sterk
Zweetdrijvend, af- en uitzettend middel gehouden, waarvan het
Afkookzel, met Honig gemengd, nuttig was in allerlei Long- en
Borstkwaalen, om de uitwerping der Fluimen te bevorderen. Het
is nog niet buiten gebruik, inzonderheid het uitgeperste Sap, dat,
door betting of baading, tegen veelerleij Schurft en dergelijke Huid-
kwaalen dienstig bevonden wordt. Het komt ook met weinig of
niet ingesneeden Bladen voor, gelijk deeze Afbeelding aanduidt.

DUI.

Scabiosa arvensis. L.

Scabiosa Succisa L.

DUIVELS-
B E E T.

De IVde. C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 240.

DUIVELSBEET met gelijke vierde-
lige Blommetjes, een enkele
Steng, de Takken digt bij elkan-
der en Lancetvormig Eijronde
Bladen.

- a. De Bloem van agteren om den
veelbladigen gemeenen Kelk te
beschouwen.
- b. De bijzondere Kelk.
- c. De algemeene Bloemkrans.
- d. Een enkel eembladig Blommetje
half in vijven verdeeld.
- e. Dit opengesneeden met de vier
Meeldraadjes.
- f. De Stamper, of het Vruchtbegin-
zel met Stijl en Stempel.

BLOEITIJD. Zeer gemeen is dit
Kruid, op vochtige, Zandige Vel-
den en in de Duin-Valeijen van ons
Land, als mede aan Dijken en We-
gen, groeiende niet hooger dan 't
voorgaande, insgelijks overblijvende
en bloeiende in Augustus, ook wel
met wite of Vleeschkleurige Bloe-
men.

S C A B I O S A
S U C C I S A.

C L A S S I S IVta.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ. pag. 228.

succisa Corollulis quadrifidis
æqualibus, Caule simplici, Ra-
mis approximatis, Foliis Lan-
ceolato-ovatis.

- a. Flos a posteriori visus, ut Calix
communis polijphijllus appareat.
- b. Perianthium proprium.
- c. Corolla universalis.
- d. Corollula propria monopetala,
semiquinquefida.
- e. Eadem aperta cum quatuor Sta-
minibus.
- f. Pistillum seu Germen cum Stijlo
& Stigmate.

TEMP. FLOR. Valde communis
hæc Herba occurrit in Pascuis hu-
midis Arenosis & in Pratis Duna-
rum, etiamque ad Aggeres Vias-
que; altitudine fere ut præcedens,
similiter perennis, in Augusto flo-
rens, nonnunquam Floribus albis
aut Carneis ornata.

GEBRUIK. Wegens den Wortel, die als afgebeeten of afge-
sneeden is, heeft dit Kruid den zonderlingen naam, en is deswegen
ook in de Apotheeken, onder dien van *Succisa*, bekend. Het heeft
de Bloemhoofdjes kleiner en ronder; de Bladen minder ruig en
zeldzaamer ingesneeden, dan die van de gemeene *Scabiosa*. Men
gebruikt somtijds de Bladen en Wortels in Gorgeldranken, tegen
Ongemakken van de Keel. Een voornaam gebruik van het Loof is,
dat men 'er in Sweeden het Garen groen mede verwt.

L

BE.

B E T O N I E.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel IXde St., bl. 340.

BETONIE met een afgebroken *Aair*,
den *Helm* geheel, de *middellip*
der *Bloemlippen* uitgerand heb-
bende.

- a. De eenbladige vijfstandige, eenig-
zins ruige Kelk.
- b. De eenbladige Gaaperachtige
Bloem omgekeerd, met de uitge-
rande middellip, en de Meel-
draadjes twee langer, twee korter.
- c. Een Meeldraadje afzonderlijk.
- d. Het vierdeelig Vruchtbeginzel
met den Stijl en dubbelden Stem-
pel.
- e. De onverdeelde Bloemhelmen ver-
toonen zig aan de Plant.
- f. Een Wortelblad.

BLOEITIJD. Dit Kruid, dat hier
in de Tuinen geteeld wordt, groeit
wild in de Zuidelijke deelen van
Europa, in Duitschland, als ook
in de Boschen van Rusland, enz.
Het bloeit in de Zomer en groeit
ter hoogte van een of twee Voeten,
zijnde een overblijvend Gewas.

B E T O N I C A
O F F I C I N A L I S.

CLASSIS XIIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIda pag. 906.

BETONICA Spicâ interruptâ, Co-
rollâ Galeâ integrâ, lacinia in-
termediâ Labiorum emarginatâ.

- a. Calix monophyllus, quinque-
dentatus, parum villosus.
- b. Corolla monopetala ringens in-
versa, cum Labio medio emar-
ginato & Stamimbus binis lon-
gioribus, binis brevioribus.
- c. Stamen separatum.
- d. Germen quadripartitum cum
Stijlo, & Stigmate duplicato.
- e. Galeâ integrâ Florum apparent
in Specimine.
- f. Folium radicale.

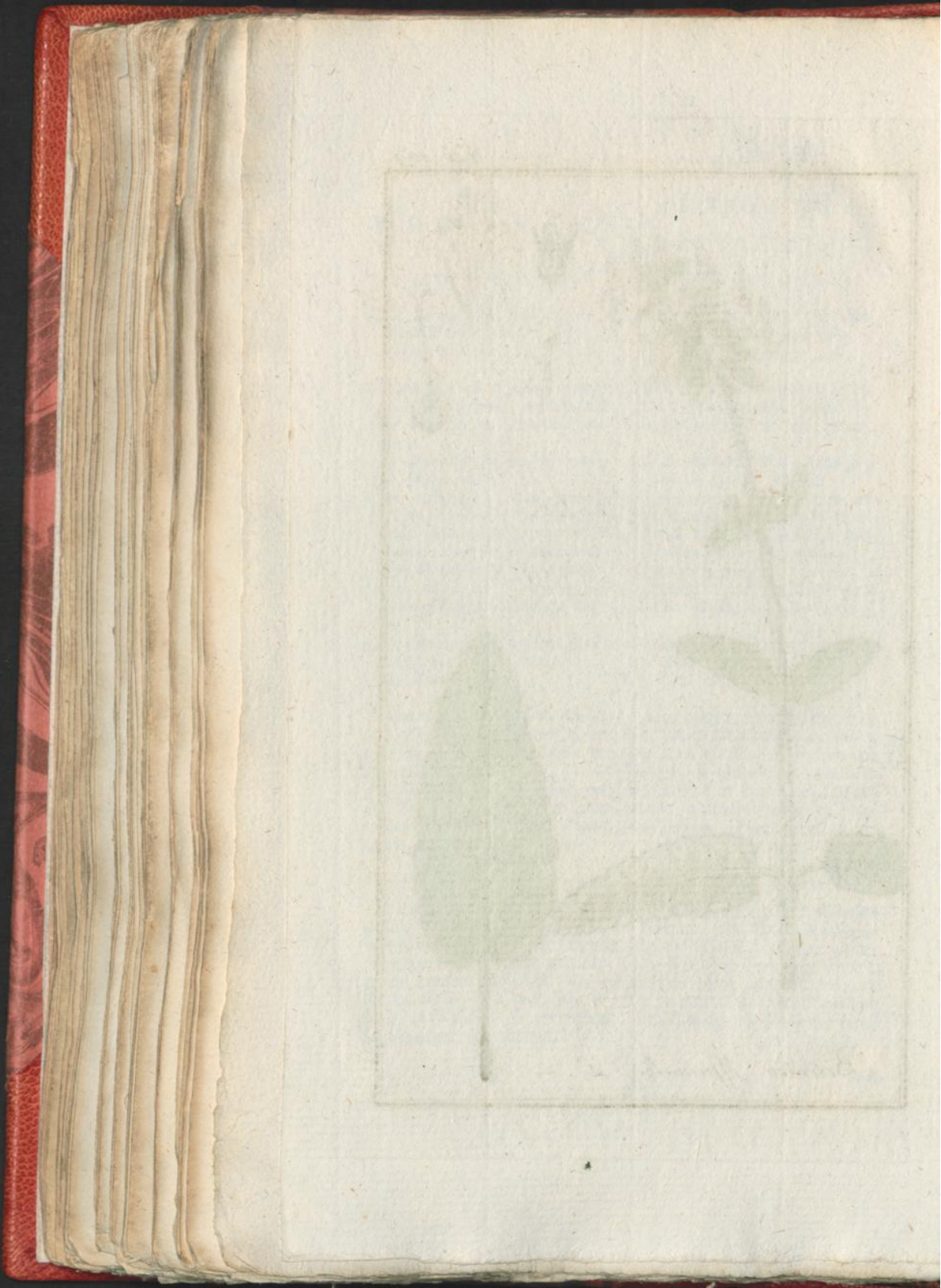
TEMP. FLOR. Hæc Herba, quæ
apud nos in Hortis colenda, sponte
crefcit in partibus Australioribus
Europa, in Germania, atque in
Sijlvis Rusiæ familiaris, æstate
florida, altitudine unius vel duo-
rum Pedum. Perennis est.

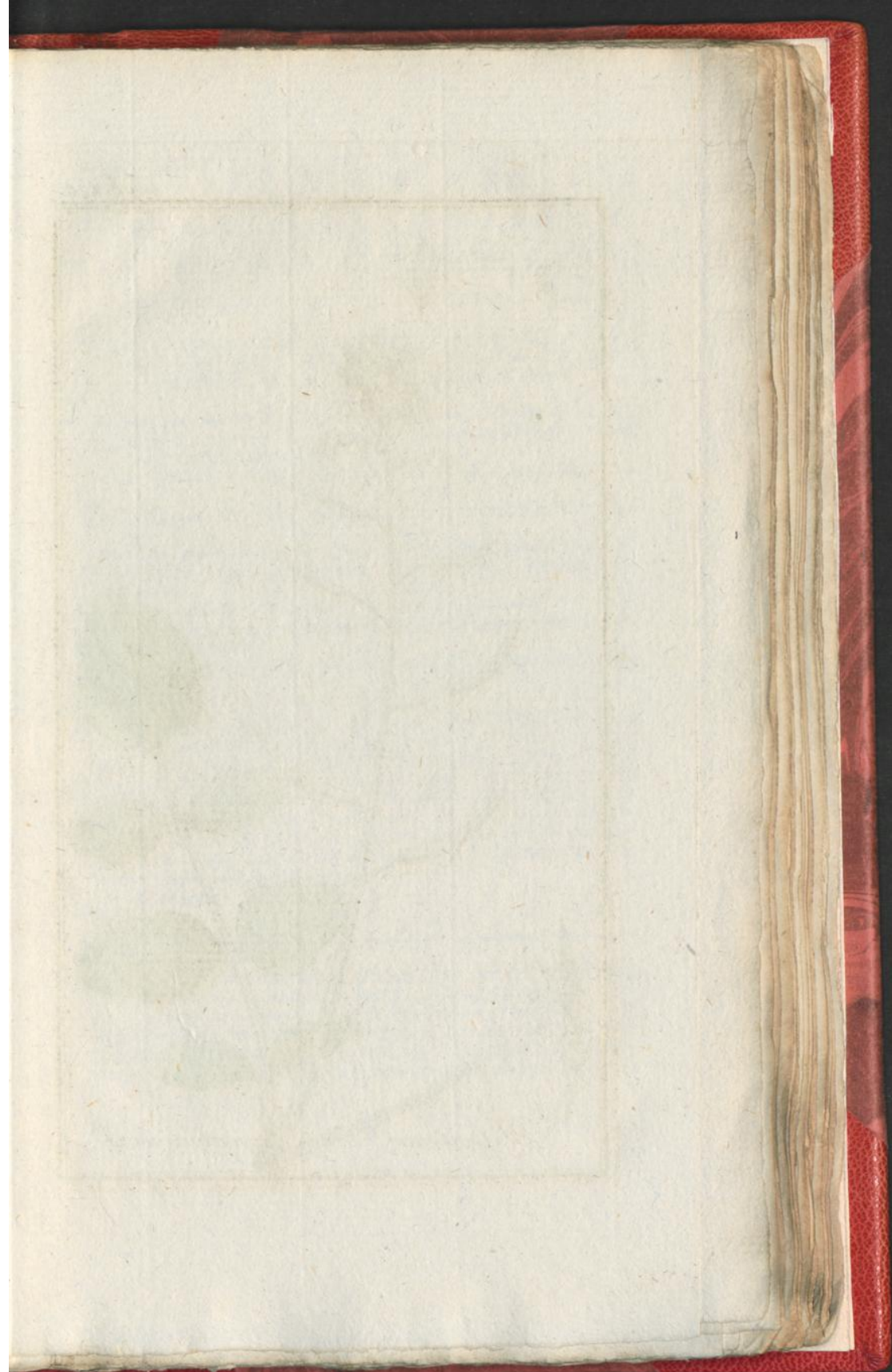
GEbruik. De *Betonie* is, als een Geneesmiddel, hier te lande
weinig in gebruik. De Bladen en Bloemen, als Thee getrokken,
zijn dienstig tegen eenige Ongemakken van Hoofd en Borst, die uit
eene verslijmde Maag ontstaan; maar den Reuk van het versche
Kruid kunnen sommigen niet verdraagen. Men telt het onder de
Niesmiddelen (*Errhina*). De Wortels purgeeren sterk met Braaking.
In Duitschland is 'er een Water, een Sijroop en Pleister, in de
Apotheeken van bekend.

WA.

Betonica officinalis. L.

Sisymbrium nasturtium, L.

W A T E R -
K E R S.

De XVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 668.WATER-KERS met afgeboogen Zaad-
huisjes en gevinde Bladen, de
Blaadjes bijna Hartvormig.

- a. De vierbladige gekleurde Kelk.
- b. De Bloemen in 't kruis vierbladig.
- c. De zes Meeldraadjes, vier langer, twee korter, rondom den Stamper.
- d. Een Bloemblaaije afzonderlijk.
- e. De afgeboogene kromme Haauwtjes of Zaadpeulen.
- f. Een derzelven geopend met de Zaadjes.

BLOEITIJD. Dit Gewas komt in laage Landen bij ons veel voor, zo in heldere Slooten en Duin-Wateren of Beeken, als in vogtige Landsdowen; want het groeit met Vezelige Wortels in 't Water, verheffende zig met een getakte Steng daar boven. Men vindt het ook in andere deelen van Europa en in Noord-Amerika.

S I S I J M B R I U M
N A S T U R T I U M.

CLASSIS XIVa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde. p. 980.SISIJBRIUM Siliquis declinatis,
Foliis pinnatis, Foliolis subcordatis.

- a. Perianthium tetraphyllum coloratum.
- b. Corollæ tetrapetalæ Cruciformes.
- c. Stamina sex, quatuor longiora, duo breviora, Pistillum cingentia.
- d. Petalum separatum.
- e. Siliquæ declinatæ incurvæ.
- f. Una Siliqua aperta cum Seminibus.

TEMP. FLOR. Hæc Planta copiose prostat in nostra Regione, in Fossis puris, in Rivulis Dunarum, atque in Pratis udis. crescens sub aqua Radicibus fibrosis, & se inde extollens Caule ramoso. Etiam reperitur in aliis Regionibus Europæ & Americæ Borealis.

GEBRUIK. De Waterkers is niet zo scherp als de Lepelbladen, maar van dergelijk gebruik tegen het Blaauwschuit (*Scorbutus*), wordende dikwils in Meydranken, tot Bloedzuivering, voorgeschreeven. Het uitgeperste Sap is daar tegen ook zeer dienstig. Zij heeft den Smaak bijna van Tuinkers, en wordt, op Azijn gezet, wel tot versnapering gebruikt. Hier van kan men de naamsreden afleiden.

VUURKRUID, SISIJMBRIUM
FIE-KRUID. S O P H I A.

De XVde CLASSE.

CLASSIS XIVta.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
DOOR HOUTTUIJN, *IId*e
Deel IXde St., bl. 678.

CONF. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
*IId*e pag. 982.

VUURKRUID met de Bloemblaadjes
kleiner dan de Kelk en de Bla-
den veeldeelig gevind.

- a. De vierdeelige Kelk, met de
Bloem daar binnen.
- b. Een Blaadje van den Kelk.
- c. De vierbladige Bloem.
- d. Een Bloemblaadje afzonderlijk.
- e. De Meeldraadjes, vier langer,
twee korter.
- f. Een Meeldraadje op zig zelve.
- g. Het langwerpig Vruchtbeginzel
met den Stempel.
- h. h. Zaadpeutjes.
- i. Een geopend met de hoog roode
Zaadjes k.

SISIJMBRIUM Petalis Calijce mi-
noribus, Foliis decomposito-
pinnatis.

- a. Calijx quadrihijllus Florem
continens.
- b. Foliolum Calijcis.
- c. Corolla quadripetala.
- d. Petalum Floris separatum.
- e. Stamina, quorum quatuor lon-
giora, duo breviora.
- f. Stamen unum separatum.
- g. Germen oblongum cum Stig-
mate.
- h. h. Siliqua.
- i. Una aperta cum seminibus ru-
berrimis k.

BLOEITIJD. Op oude Muuren en
Steenachtige plaatsen, aan Wegen,
Dijken en op Kerkhoven, groeit dit
Kruid, ter hoogte van omtrent twee
Voeten, bloeiende in de Zomer.
Het is een Zaaigewas.

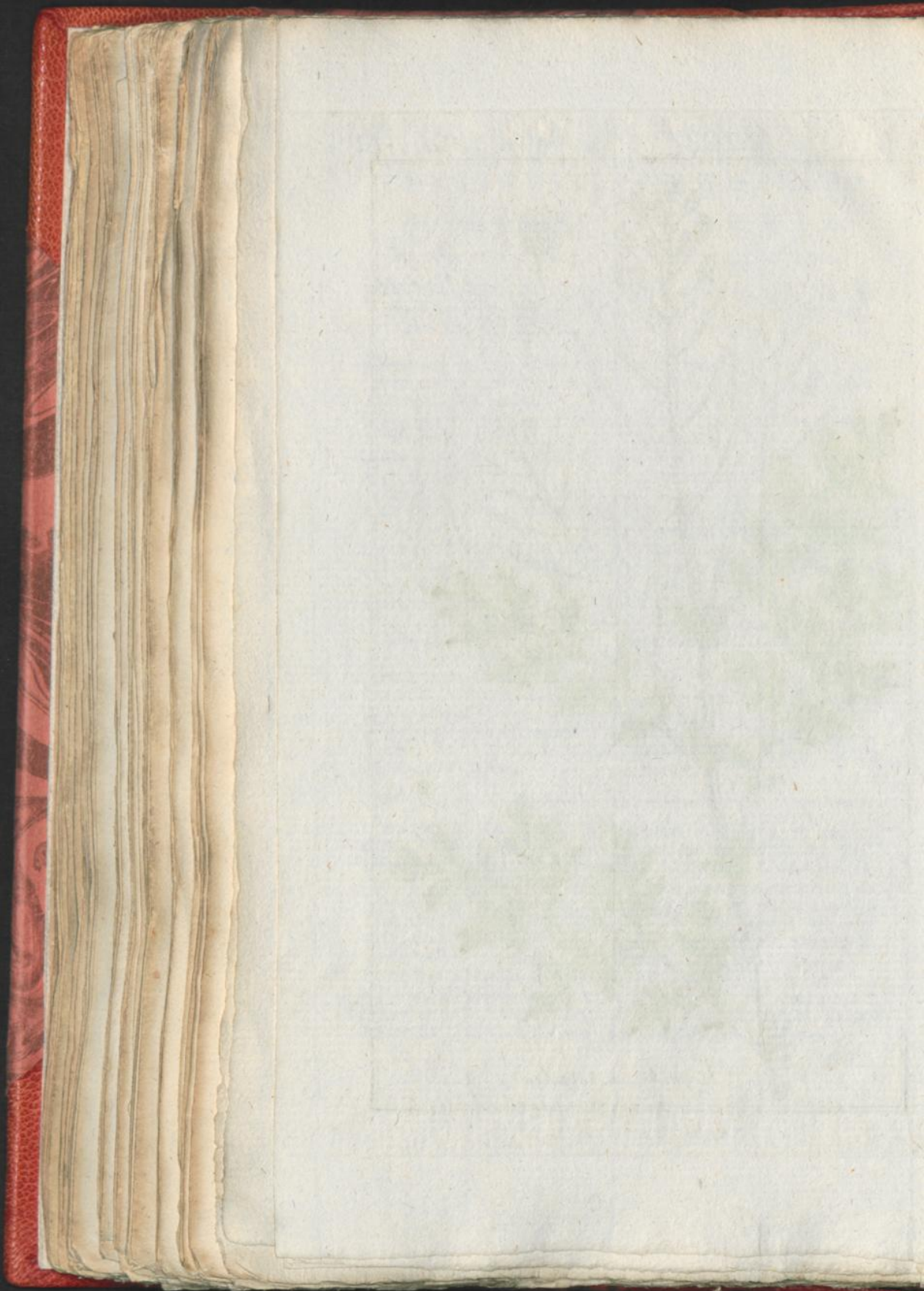
TEMP. FLOR. In Muris vetustis
& locis Lapidosis, ad Aggeres
Viasque, item in Cæmeteriis hæc
Herba crescit, altitudine circiter
bipedali, florens Æstate. Planta
annua est.

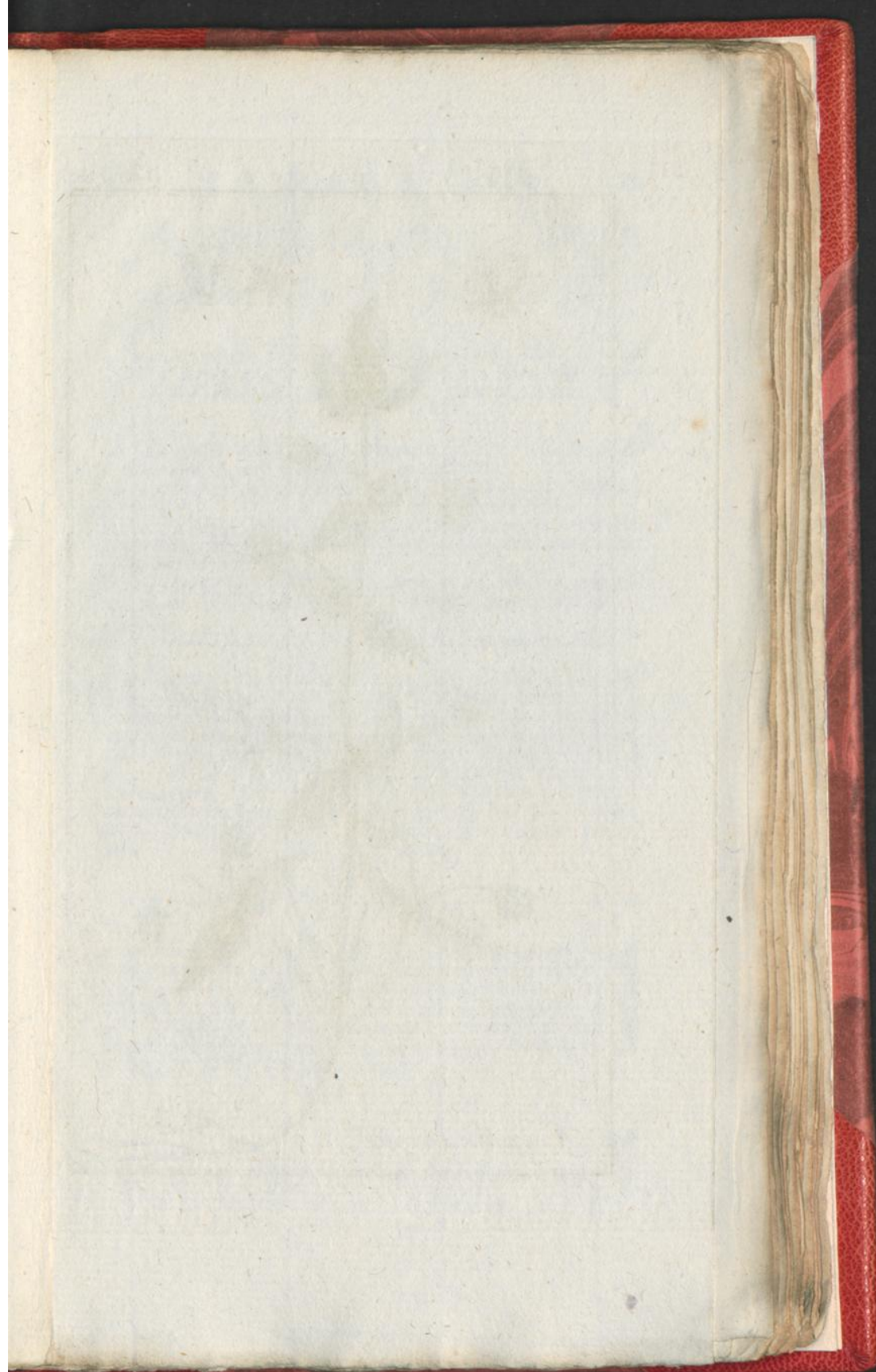
GEBRUIK. Men heeft 'er den naam van *Sophia*, en wel van
Sophia Chirurgorum, dat is de Wijsheid of 't Verstand der Heel-
meesteren, aan gegeven, wegens de uitmuntende hoedanigheden,
die 'er, door uitwendige oplegging, tot zuivering en heeling der
Wonden, oudtijds aan toegeschreeven werden. Het is een weinig
stinkende, doch heet en scherp van Smaak, inzonderheid het onge-
meen sijne roode Zaad, en heeft een famentrekkende eigenschap;
weshalve het in sommige Ongemakken, die uit een vergaaring van
koude slijmige Stoffen ontstaan, van dienst kan zijn. Men heeft het
tegen den Bloedloop als ook tegen de Wormen, aangepreezen: doch
hier te lande is 't weinig in gebruik, om dat de hitzigheid, die het
Vuurkruid heeft doen noemen, het eenigzins gevaarlijk maakt.

GUIJ-

Sisymbrium sophia . L.

Anagallis arvensis. L.

G U I J C H E L H E I J L . ANAGALLIS ARVENSIS.

De Vte C L A S S E .

C L A S S I S Vta.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, 11de
Deel VIIde St., bl. 510.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. 11di Part. I
Imæ pag. 332.

G U I J C H E L H E I J L met onverdeelde
Bladen en leggende Stengetjes.

a. De vijfdeelige spitse Kelk met den
Stamper.

b. De eenbladige vijfdeelige Ra-
derachtige Bloem, met de Meel-
draatjes in de Kelk.

c. Een afzonderlijk Bloemblaadje,
met het Meeldraadje en zijn
Knopje.

d. Het ronde Zaadhuisje.

ANAGALLIS Foliis indivisis, Caule
procumbente.

a. Perianthium quinque-partitum,
acutum, cum Pistillo.

b. Corolla monopetala rotata quin-
que-partita, cum Staminibus,
in Calyce.

c. Pars Floris petaloidea, cum Sta-
mine & ejusdem Antherâ.

d. Capsula Seminalis rotunda.

BLOEITIJD. Men vindt het ook,
doch zeldzaamer, met paarfche,
bleekroode of blaauwe Bloemen. Dit
komt menigvuldig op de Bouwlan-
den en als een Onkruid in de Tui-
nen, doch ook op naakte Zandige
Gronden, voor. De Stengetjes leg-
gen meest op den Grond. Het bloeit
in den Nazomer, en zaait zig
zelve.

TEMP. FLOR. Hæc etiam sed ræ-
rius, reperitur, Floribus purpu-
reis, carneis aut cæruleis. Sæpis-
sime Flore rubro occurrit in Arvis,
etiamque ut Zizania in Hortis &
in locis nudis Soli Arenosi, ubi
Caulis ut plurimum procumbunt.
Tempus florendi est ad finem
Æstatis. Quotannis ex Semine
renascitur.

GEBRUIK. Dit Kruid is, mogelijk wegens den naam, eenige
kracht tegen Zinneloosheid (*Mania*) toegeschreeven; weshalven het
genoemd werdt *Heil der Zotten*, doch men houdt zulks, zo wel als
die tegen de Hondsdolheid, hedendaags, voor beuzelaarij. Het is
uit den zuuren samentrekkende met eenige schertheid en derhalve
tot Bloedzuivering niet ondienstig, kunnende ook uitwendig tot ge-
meezing van Zweeren worden gebruikt.

C I C E R S,
S I S E R S.

De XVIIde C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIdē*
*Deel Xde St., bl. 216.*SISERS met Vlinderbloemen, en ge-
vinde Bladen, de Blaadjes Zaag-
tandig.

- a. De vijfdeelige Kelk op zig zelve.
b. De Vlinderachtige Bloem van
vooren.
c. Derzelver Vlag.
d. De Vleugels.
e. De Kiel.
f. De tien Meeldraadjes.
g. Negen daar van samengegroeid en
h. Het tiende enkeld.

- i. Het Vruchtbeginzel met Stijl en
Stempel.
k. De Zaadpeul.
l. Het Zaad.

De BLOEITIJD is in Junij. Het
Gewas wordt in Spanje, Italie,
Barbarije en de Oostersche Landen,
onder het Koorn geteeld, groeiende,
in de Tuinen gezaaid, wel twee of
drie Voeten hoog.

C I C E R
A R I E T I N U M.

C L A S S I S XVIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIai Part.*
*IIde pag. III3.*CICER Floribus Papilionaceis, Fo-
liis pinnatis, Foliolis ferratis.

- a. Perianthium quinque-partitum
separatum.
b. Flos Papilionaceus, ab anteriori
parte.
c. Ejus Vexillum.
d. Ejusdem Alæ.
e. Carina.
f. Stamina decem, quorum
g. Novem coalita &
h. Decimum simplex, ut in Dia-
delphis.
i. Germen cum Stijlo & Stigmate.
k. Legumen.
l. Semen.

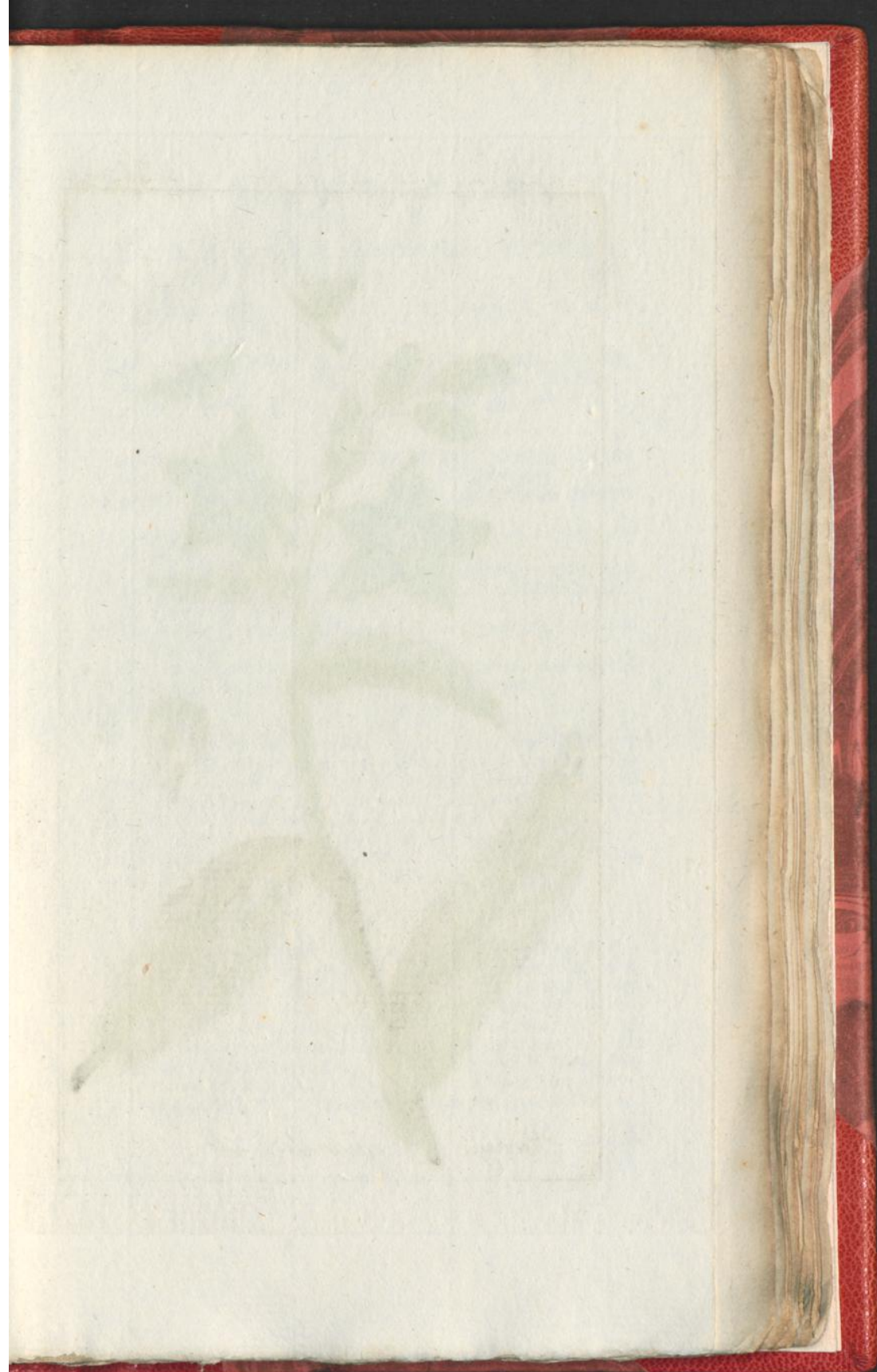
TEMP. FLOR. in Mense Junio.
In Hispania, Italia, Afrika & Re-
gionibus Orientalibus colitur in-
ter Frumenta: in Hortis satum
excrefcit ad altitudinem duorum
triumve Pedum.

GEBRUIK. De Sifers zijn, in de gedagte Landen, een gewoon
Voedzel voor 't Gemeene Volk. Bij ons heeft menze ook wel,
gebrand zijnde, tot vervalsching van de Koffij gebruikt. Zij hebben
een laffen, slijmigen Smaak en geen Reuk. Het Afkookzel is ver-
zagtende, en bevordert de Ontlasting, zo door Afgang als door 't
Wateren. Hierom zijn zij dienstig tegen 't Graveel, ja zelfs Steen-
breekende aangemerkt. Uitwendig kan men 'er, tot weekmaakende
Omslagen (*Fomenta*), nut van hebben.

BER-

Vicia arictinum, L.

Borago officinalis. L.

B E R N A G I E.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel VIIde St., bl. 450.

BERNAGIE met alle Bladen, over-
hoeks en gaapende Kelken.

- a. De vijfdeelige ruige Kelk.
- b. De eenbladige Raderachtige vijf-
deelige Bloem.
- c. Een Meeldraadje met het Klaau-
wier gehecht aan een Bladerach-
tig gedeelte der Bloem.
- d. Een Meelknopje afzonderlijk met
dit Klaauwier.
- e. De vier Vruchtbeginzels met den
Stijl en een rond Stempeltje.
- f. Het Zaad.

BLOEITIJD. Dit Kruid, dat men
meent uit de Zuidelijke deelen van
Europa of uit Asia afkomstig te
zijn, komt thans jaarlijks uit Zaad
wild voort in Tuinen, aan de We-
gen en elders in ons Land, ter
hoogte van twee Voeten of daar om-
trent, bloeiende in de Zomer.

BORAGO OFFICINALIS.

CLASSIS Via.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ pag. 321.

BORAGO Foliis omnibus alternis,
Calijcibus patentibus.

- a. Perianthium villosum quinque-
partitum.
- b. Corolla monopetala rotata quin-
que-partita.
- c. Stamen Appendice conjunctum
cum parte Petaloideâ Corollæ.
- d. Anthera separata cum dictâ Ap-
pendice.
- e. Germina quatuor, cum Stijlo &
Stigmatibus subrotundo.
- f. Semen.

TEMP. FLOR. Hæc Herba, quæ
originem habuisse creditur in Au-
stralioribus Europæ partibus vel
& Asia, jam quotannis ex femine
sponte crescit in Hortis, ad Vias
& alibi in nostrâ Regione, altitu-
dine circiter bipedali, florens
Æstate.

GEBRUIK. Behalve de schoon hemelschblauwe, komt de Ber-
nagie ook somtijds voor, met witte, bleekroode en bonte Bloemen.
Het Loof is altoos ruig, doch somtijds breeder, somtijds smaller.
De Bloemen worden onder de Hartsterkende Middelen geteld, zijn-
de het Water, daar van gedestilleerd, als ook de Conferf daar van
gemaakt, in de Apotheeken niet onbekend. Het Kruid, van een
lijmerigen Salpeterigen Smaak, is door BOERHAAVE in heete Ziek-
ten, als ook tegen de Jicht aangepreezen. De Apotheker HAGEN,
te Koningsbergen, zou 'er vijfderleij Zout in waargenomen hebben.

MELK.

MELK-DISTEL,

SONCHUS

GANZEN-DISTEL.

OLERACEUS.

De XIXde CLASSE.

CLASSIS XVIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel Xde St., bl. 363.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIdæ, pag. 1174.

MELK-DISTEL met de Bloemsteelen
Wollig, de Kelken glad.

- a. De gemeene knobbelige Kelk.
- b. De samengefelde Bloem.
- c. Een enkel Tweeflagtig Blommetje
daar uit.
- d. Hetzelve zonder Vrughtbeginzel.
- e. De vijf samengegroeiide Meel-
knopjes.
- f. Het Vrughtbeginzel met den Stijl
en dubbelden ruigen Stempel.
- g. Het Wollig Kroontje van het
Zaad.

SONCHUS *Pedunculis tomentosus,*
Calijcibus glabris.

- a. *Calijx communis Ventricosus.*
- b. *Flos compositus.*
- c. *Corolla specialis Hermaphrodita,*
exinde.
- d. *Eadem absque Germinè.*
- e. *Antheræ quinque coalitæ.*
- f. *Germin cum Stijlo & Stigmate*
villofo, duplicato.
- g. *Seminis Corona papposa.*

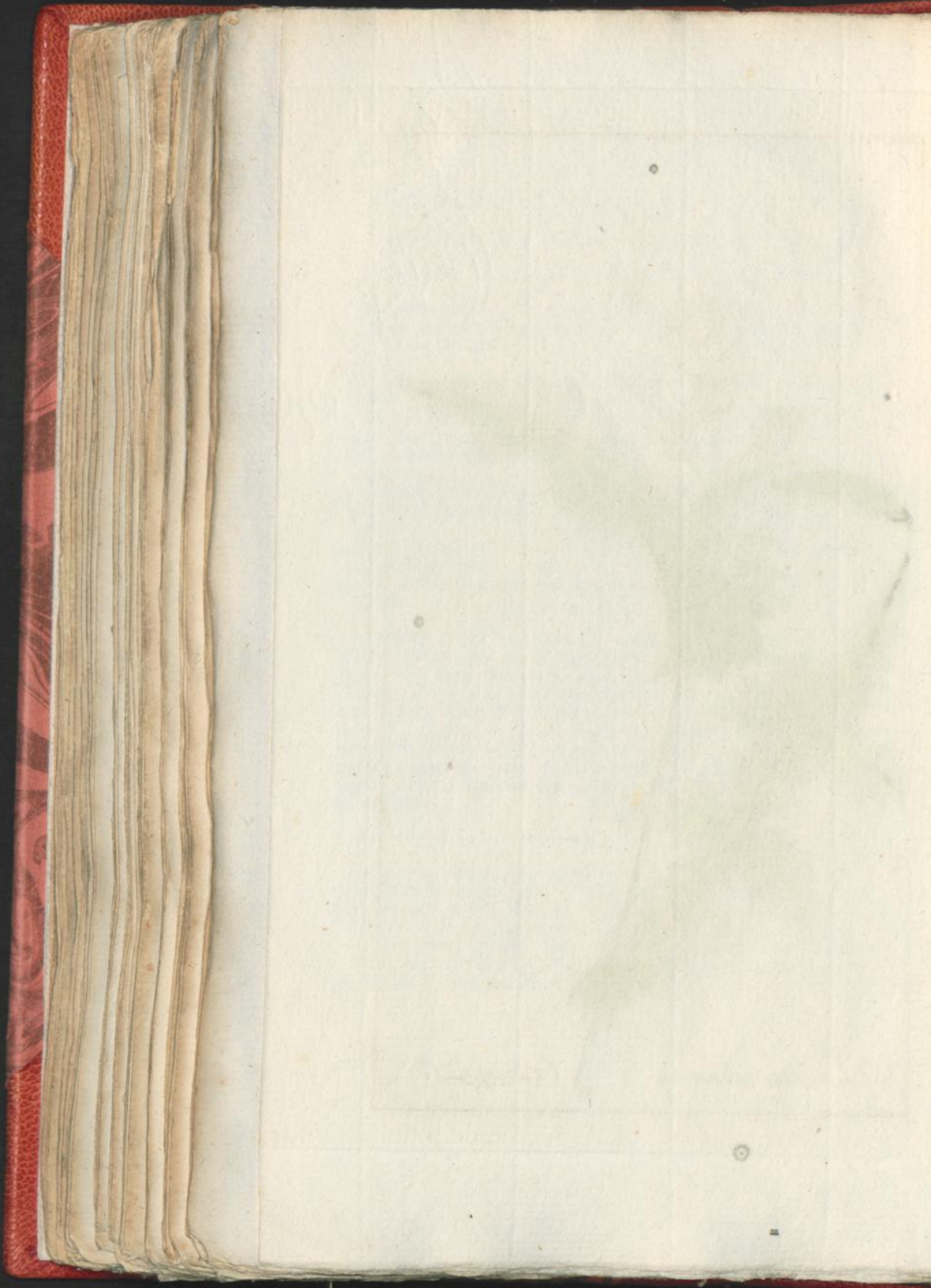
BLOEITIJD. Een zeer gemeene
Plant is dit op ruige woeste plaat-
sen en een lastig Onkruid in de
Tuinen, vooral in de Moeshoven;
alwaar deeze Melk-Distel stekelig
voorkomt, of glad, al of niet in
gesneeden; tot een zelfde Soort be-
hoorende; ongeveer twee Voeten
hoog of kleiner, bloeiende den ge-
heelen Zomer.

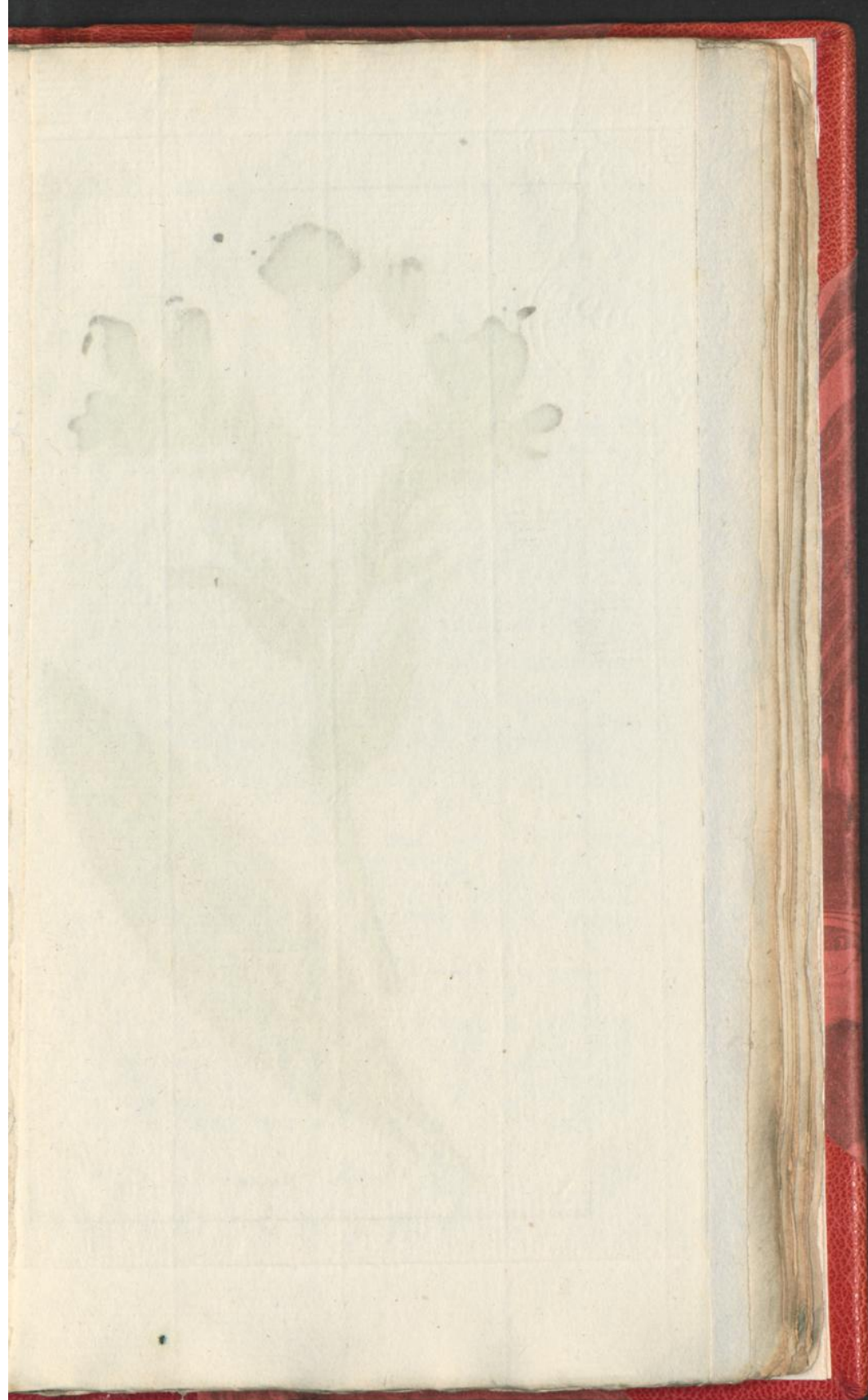
TEMP. FLOR. *Vulgatissima est*
Planta in locis incultis Herbofis
& Zizania molesta in Hortis, im-
primis Oleraceis; ubi hic Sonchus
asper occurrit & lævis, laciniatus
& non laciniatus, ad eandem Spe-
ciem referendi; altitudine circiter
bipedali vel minore, per totam
Æstatem floridus.

•GEBRUIK. Met de Moeskruiden heeft deeze *Melk-Distel* veel
overeenkomst, volgens den Latijnschen bijnaam en het Melkachtig
Sap, dat een weinig bitter is, 't welk zij door 't afbreken der
Bladen en holle Stengen uitgeeft, doetze veel naar de Paardebloem-
men (*Taraxacum*) gelijken. Men kanze ook als een Moeskruid ge-
bruiken, en het uitgeperste Sap is tegen Verstoppingen der Inge-
wanden en Klieren van dienst bevonden.

Sonchus oleraceus (Lactuca). L.

Echium vulgare. L.

S L A N G E - E C H I U M

K R U I D.

V U L G A R E.

De *Vde* C L A S S E.C L A S S I S *Vta.*

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel VIIde St., bl. 463.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Inæ pag. 323.

SLANGEKRUID met de Steng stekelig
geknobbeld, Lancetvormige ste-
kelige Bladen en zijdelings ge-
airde Bloemen.

- a. De Kelk in vijven gedeeld.
b. De Bloem eenbladig, Klokvor-
mig, vijfdeelig.
c. Dezelve geopend, met de vijf
Meeldraadjes.
d. Een derzelven afzonderlijk.
e. De vier Vruchtbeginzels, met
den Draadvormigen Stijl en ge-
spleeten Scempel.
f. Het Zaad naar een Slangekop
gelijkende.

BLOEITIJD. Het groeit in 't al-
gemeen, op drooge, dorre, Steen-
achtige plaatsen, zo in ons Land
als elders, ter hoogte van twee Voet-
ten, bloeiende in de Nazomer.

ECHTIUM Caule tuberculato hispi-
do, Fol. Caulinis Lanceolaris
hispidis, Floribus spicatis late-
ralibus.

- a. Perianthium quinque-partitum.
b. Corolla monopetala campanula-
ta, quinquesida.
c. Eadem aperta cum quinque Sta-
minibus.
d. Stamen unum separatum.
e. Germina quatuor, cum Stijlo
Filiformi & Stigmate bifido.
f. Semen Viperini Capitis formâ.

TEMP. FLOR. Crescit valde
communiter, in locis aridis, de-
sertis, Ruderalibus, tam nostræ
Regionis quam alibi, altitudine duo-
rum Pedum, floridum in Augusto.

GEBRUIK. Wegens de gelijkenis der Zaaden naar een Slangen
of Iiever Adders Kop, waar dit Kruid den naam van heeft, hebben
sommigen hetzelfde, in Wijn afgetrokken, tegen Slangebeten aan-
gepreezen. Van de zonderlinge ruigte der Bladen, met Haartjes
die uit Bolletjes voortkomen, is een blijk in de onderste Afbeel-
ding. De Bloemen vallen blaauw, doch ook rood van kleur.

M

SAF.

S A F F R A A N. CROCUS SATIVUS.

De IIde CLASSE.

CLASSIS IIIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIIde St., bl. 9.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIdi Part.
Imæ. pag. 107.

SAFFRAAN met eene eenkleppige
Stoelscheede, de Bloempijp zeer
lang.

CROCUS Spatha univalvi radicali,
Corollæ tubo longissimo.

- a. De eenbladige Stoelscheede.
b. De Pijpachtige aan den rand
zesdeelige Bloem.
c. Een Blaadje of gedeelte der Bloem-
krans, met het Pijlswijs Meel-
draadje, hoedanigen 'er drie in
de Bloem voorkomen.
d. De Stijl met de drie Steempels,
welke de Saffraan eigentlijk uit-
maaken.

- a. Spatha monophylla.
b. Corolla tubulosa, Limbo sex-
partito.
c. Pars Limbi, seu Foliolum cum
Stamine Filiformi insidente,
qualia tria in Flore reperiuntur.
d. Stijlus cum tribus Stigmatibus
quæ Crocum proprie efficiunt.

BLOEITIJD. In de Zuidelijke
deelen van Europa, inzonderheid
in Frankrijk en Duitschland, wordt
de Saffraan-Plant op Akkers ge-
teeld, door Wortelballejes daarin
te strooijen. Natuurlijk groeit zij
op de hooge Gebergten van Swit-
zerland, Spanje, ja zelfs van En-
geland, doch wordt bij ons alleen-
lijk om de fraaiheid der Bloemen in
de Tuinen geteeld.

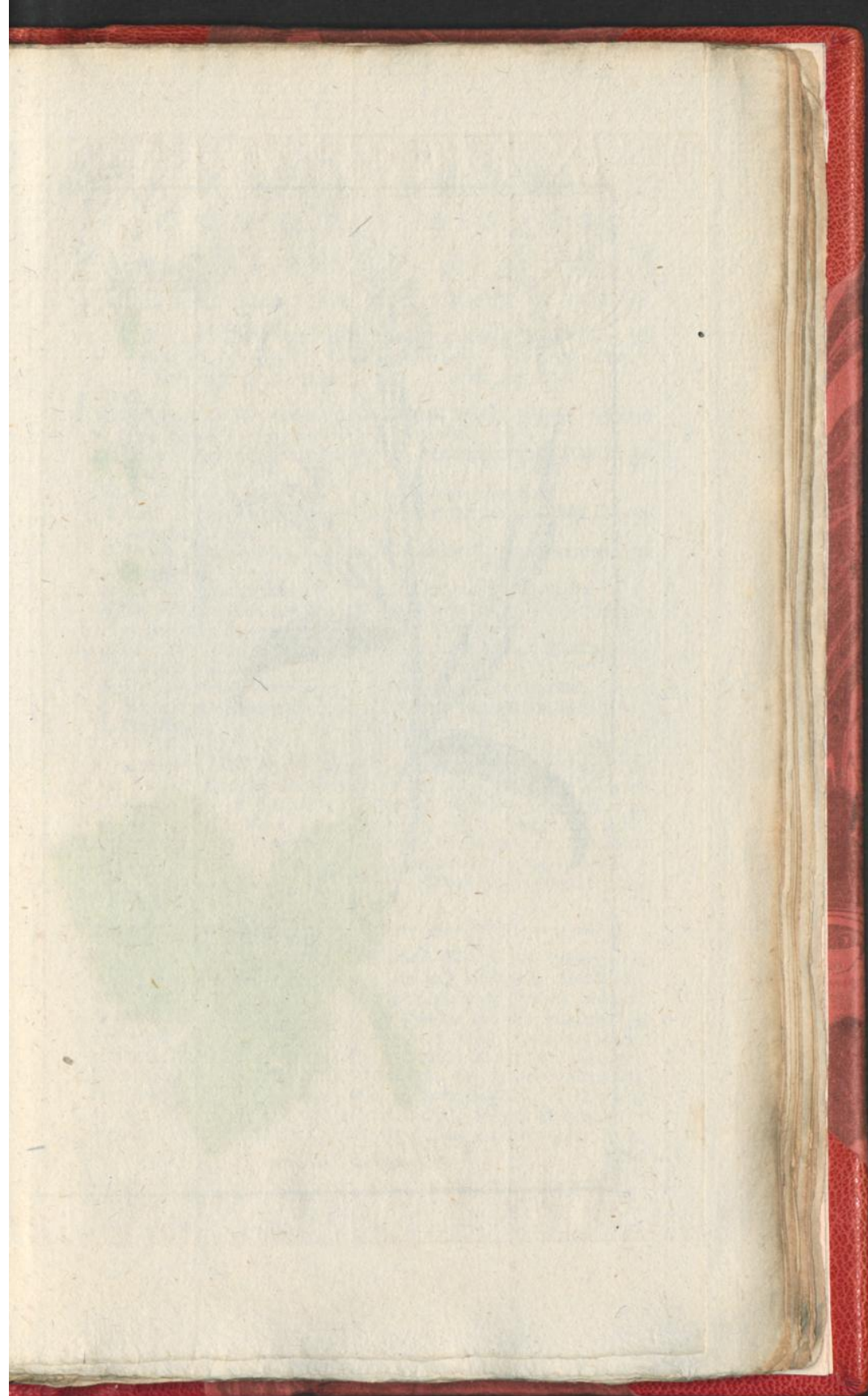
TEMP. FLOR. In partibus Au-
stralioribus Europæ, speciatim in
Gallia & Germania, Crocus in
Arvis colitur, Bulbillos radicales
ibi serendo. Naturaliter crescit
in Montibus altis, Helvetiæ, His-
paniæ, item & Angliæ; apud nos
solummodo, ob Florum elegan-
tiam, in Hortis colenda.

GEBRUIK. Daar is een Voorjaars en een in de Herfst bloeijen-
de Crocus, welker eerste de gezegde Tuinbloemen uitlevert van
meer dan tien verschillende Kleuren, de andere met sterk uithangen-
de Vezels gelijk in deeze Afbeelding, tot inzameling dient van de
Saffraan, welke wij meest uit Frankrijk bekomen. Hier van zijn
de Kleur, Geur en Smaak genoegzaam bekend. In de Geneeskun-
de wordt zij Zweetdrijvende, Hartsterkende, Windbreekende, en
tegen veelerleij, zo Borst als Hoofdkwaalen, dienstig bevonden.
Uitwendig gebruikt men ze. in Pappen opgelegd, tot rijpmaaking
van Gezwellen, of op zig zelf, als een Pijnstillend middel, bij Kraam-
vrouwen, enz.

ZWART

Crocus sativus: L.

Sinapis nigra. L.

Z W A R T S I N A P I S
M O S T E R D - Z A A D . N I G R A .

De XVde C L A S S E .

C L A S S I S XIVta.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *Ilde*
Deel IXde St., bl. 730.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIIi Part.*
Imæ pag 989.

- MOSTERD-ZAAD met gladde Haauwen, tegen elkander aangedrukt.
- a. a. De afwijkende vierbladige Kelk.
 - b. De vierbladige Bloem.
 - c. Een Bloemblad afgezonderd, met zijn Nagel.
 - d. De zes Meeldraadjes, waar van twee korter.
 - e. Een derzelven afzonderlijk.
 - f. Het Vruchtbeginzel met den Stijl en geknoopte Stempel.
 - g. De vier Honigkliertjes onder aan den Stijl.
 - h. Het Zaadpeultje overlans
 - i. Hetzelve dwars doorgesneeden.
 - k. Het Zaad.

- SINAPIS siliquis glabris Racemo appressis.
- a. a. Perianthium tetraphyllum patens.
 - b. Corolla tetrapetala.
 - c. Petalum separatum cum Ungue.
 - d. Stamina sex, quorum duo breviora.
 - e. Stamen unum separatum.
 - f. Germen cum Stijlo & Stigmatum capitato.
 - g. Glandulæ quatuor Nectariferæ, ad basin Stijli
 - h. Siliqua longitudinaliter
 - i. Eadem transversim dissecta.
 - k. Semen.

BLOEITIJD. Het Zwarte, zo wel als 't Witte Mosterd-Zaad, wild voorkomende in de Zuidelijke deelen van Europa, wordt alom, inzonderheid in onze Nederlanden, op Akkers gezaaid en uit gevallen Zaad ook wel in 't wilde gevonden. Het bloeit in Julij en blijft niet over.

TEMP. FLOR. Planta hæc, tam Semine nigro quam albo, sponte nascitur in Australioribus Europa plagis; hic in Belgio, & alibi, feritur in Arvis, ex Seminibus dispersis etiam in vago reperienda. Annuæ est, florens in Julio.

GEBRUIK. Van dit Zwarte Mosterd-Zaad is het Loof grover dan van het Witte, gelijk uit het om laag afgebeelde Blad blijkt. Het Zaad valt ook bruiner en scherper, als uit de gemalen Mosterd in de Huishouding bekend is. Daar dient het als een Kruidery bij het eeten van Vleesch, gezouten Visch en Spek; doch te rijkelyk gebruikt is het nadeelig. Met Azijn getemperd is het tegen 't Blaauwschuit dienstig; als ook tegen Zwakheden, die uit eene vergaaring van koude, slijmige Stoffen ontstaan. Uitwendig dient de Mosterd als een schroeiend, Blaartrekkend middel, en om de opgelegde Pappen (*Cataplamata*) tot Verzweering sterker te doen werken, enz.

M 2

GE-

GEMEENE

JASMINUM

J A S M I J N . O F F I C I N A L E .

De IIde C L A S S E .

C L A S S I S IIde.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IVde St., bl. 18.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
Ima pag. 24.

JASMIJN met gepaarde Vinbladen,
de Blaadjes onderscheiden.

- a. De eenbladige spits vijfstandige
Kelk.
b. De vijfdeelige eenbladige Bloem
geopend, waar in de Stijl en twee
Meeldraadjes, zichtbaar.
c. Een afgezonderd Meeldraadje.
d. Het rondachtig Vruchtbeginzel,
met den Draadachtigen Stijl en
den tweedeeligen Stempel.

De BLOEITJD is in Julij en
Augustus. Dit Gewas, dat uit
de Oosterse Landen afkomstig schijnt
te zijn, is een slaptakkige Heester
van eenige Voeten hoogte, die in
ons Wereldsdeel in de Tuinen na-
gehouden en veel tot versiering ge-
bruikt wordt, blijvende 's Winters
over.

JASMINUM Foliis oppositis pinna-
tis, Foliolis distinctis.

- a. Perianthium inonophyllum, acu-
te quinque dentatum.
b. Corolla, Ore quinquesido, aper-
ta, in qua Stijlus & duo Stami-
na apparent.
c. Stamen separatum.
d. Germen subrotundum cum Stij-
lo filiformi & Stigmate bifido.

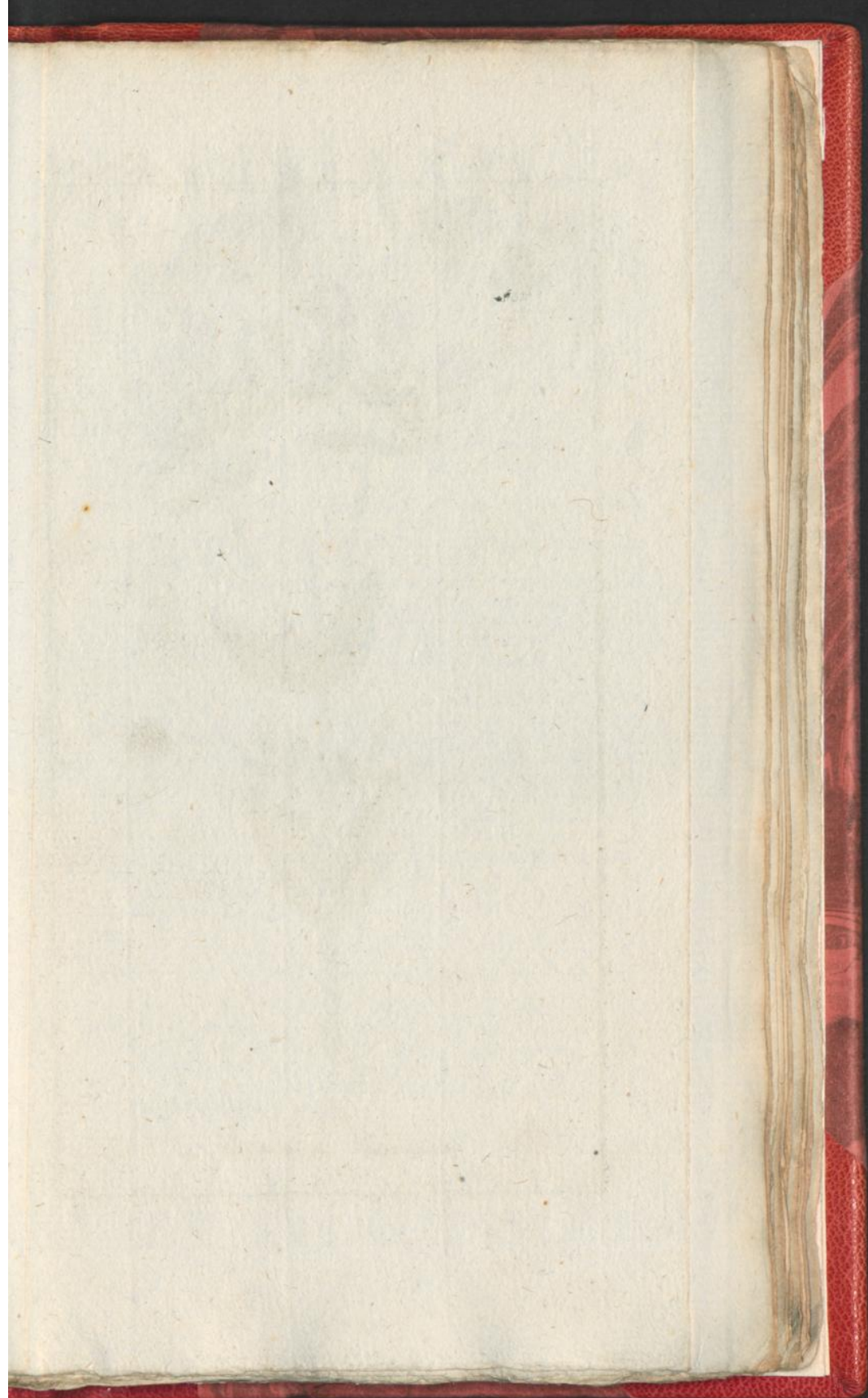
TEMP. FLOR. in Julio & Au-
gusto. Hic Frutex, Ramis flexi-
libus, ex Orientalibus plagis ut
videtur oriunda, altitudinem ac-
quirens aliquot Pedum, in Hortis
Europæ colitur, ornamenti
causâ, Perennis est.

GEBRUIK. De Bloemen hebben een zeer aangenaamen Reuk
en leveren, door Destillatie, de lieflijke *Jasmijn - Olie* uit, die
ons meest van buiten aangebragt wordt, en, behalve den Geur,
ook eenig gebruik heeft in de Geneeskunde.

KLEI-

Jasminum officinale. L.

Gentiana centaurium. L.

KLEINE GENTIANA
SANTORIE. CENTAURIUM.

De Vde CLASSE.

CLASSIS Vta. 36

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 824.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Ima pag. 461.

GENTIAAN met vijfdeelige Trechterachtige Bloemen, gegaffelde Stengen en een enkelden Stamper.

GENTIANA Corollis quinquefidis infundibuliformibus, Caule dichotomo, Pistillo simplici.

- a. De vijfdeelige spitspuntige Kelk.
- b. De Trechteragtige Bloem aan den Mond in vijven gedeeld.
- c. Een der vijf Meeldraadjes daar in zittende.
- d. Het rolrond Vruchtbeginzel met de twee Stempels, bij
- e. Afzonderlijk vertoond.

- a. Perianthium quinque-partitum acutum.
- b. Corolla Infundibuliformis Ore quinquefido.
- c. Unum de quinque Staminibus in Corolla hospitantibus.
- d. Germen Cylindraceum cum binis Stigmatibus, apud
- e. Seorsim delineatis.

De BLOEITIJD valt in Julij en Augustus. Dit Kruid, naauwlijks twee derden van een Voet hoog, groeit hier en daar door geheel Europa, op opene Velden en Gebergten. Het is in onze Duinvalleijen zeer gemeen, als ook in de Weidlanden in sommige deelen van Gelderland, van het Sticht, van Friesland en elders; zeer overvloedig voorkomende op 't Eiland Schier-monnik Oog aan de Noord-zee.

TEMP. FLOR. in Julio & Augusto. Hæc Herba, vix altitudine octo pollicum, crescit in Pratis apricis & Montibus per totam Europam. Reperitur apud nos abunde inter Dunas, atque in Pascuis plurimis Gelriæ, Ultrajecti, Frisiæ & alibi; maximâ copiâ proveniens in Insulâ Schier-monnik-Oog ad Mare Boreale. Annua est.

GEBRUIK. Het Aftreksel der Bloemen van dit Kruid, onder den naam van *Centaureum minus* bekend, dat eene aanmerkelijke bitterheid heeft, is zeer Maagsterkende, dienstig tegen benaauwdheden in zwakke Gestellen, als ook, somtijds, tegen de Jicht en Afgaande Koortsen. Gemeenlijk wordt het, mischien uit dien hoofde, *Duizendgulden-Kruid* genoemd.

M 3

BIT.

BITTER-
KRUID.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *Ildē*
Deel VIIde St., bl. 828.GENTIAAN met vijfdeelige Trom-
petachtige Bloemen, die den Keel
gebaard hebben.a. De vijfdeelige Kelk of Bloem-
dop.b. De eenbladige Bloem, egaal in
vijven gedeeld, opengesneeden;
waar in zig de ruigte van den
Keel vertoont, met de vijf Meel-
draadjes.c. Deeze het Vruchtbeginzel en den
Stijl omringende, die een dub-
belen Stempel heeft.De BLOERTIJD valt in September.
Dit Kruid is op drooge Bergvelden,
zo in Oostenrijk als in Switserland,
gemeen. Het heeft de Steng naauw-
lijks een Span hoog en de Bloemen
zijn uit den blaauwen en paarschen
veranderlijk van Kleur. De Blad-
den zijn roodachtig.GENTIANA
AMARELLA.

CLASSIS Vta.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. Ildi Part.*
*Imæ pag. 462.*GENTIANA Corollis quinquefidis
Hijpocrateriformibus, Fauce bar-
batis.

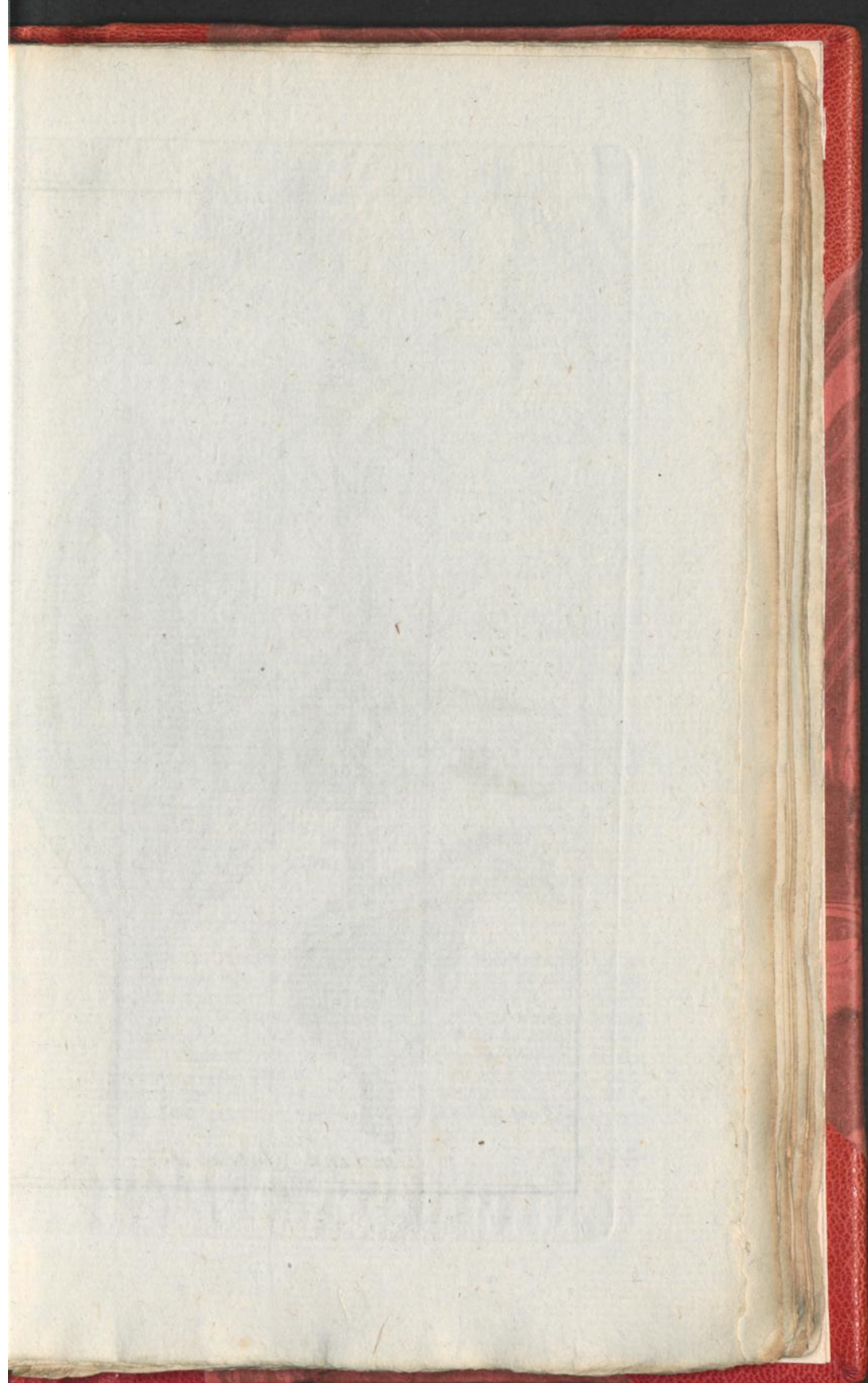
a. Perianthium quinque-partitum.

b. Corolla monopetala, æqualiter
quinquefida, secundo aperta, ut
apparet Faux barbata, cum
quinque Staminibus.c. Hæc Stamina, Germen & Stijl
lun cingentia, qui duplici gau-
det Stigmate.TEMP. FLOR. in Septembrim
incidit. Hæc Herba abunde crescit
in Pratis Montosis aridis, tam
Austriæ quam Helvetiæ. Caulem
habet vix Spithamæ altitudine,
Floremque ex cæruleo & purpureo
Colore variabilem. Folia rubescunt,GEBRUIK. Deeze Soort heeft van de uitsteekende Bitterheid,
die der voorige, zo men wil, nog overtreffende, den naam, en
wordt ook wel *Laatbloem* geheten. LINNÆUS heeft ze onder de
Geneesmiddelen opgetekend.

BIT-

Gentiana amarella. L.

Gentiana lutea. L.

BITTERWORTEL,
GENTIAAN.

De Vde. CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 811.

- GENTIAAN** met bijna vijfbladige,
Raderachtige, gekranste Bloemen
en Scheedachtige Kelken.
- a. De Kelk als eene Bloemscheede.
 - b. De eenbladige Bloemen, diep
ingesneeden, als van vijf tot agt-
Bladig voorkomende.
 - c. De Bloem geopend, met de en-
kelde Meeldraaijes tusfchen de
Slippen.
 - d. Het Rotrondachtig Vrugtbegijn-
zel, met den Stijl en dubbelden
Stemtel.
 - e. De Honigklierfjes rondom het
Vrugtbegijnzel.
 - f. Het Zaad.

De BLOEITIJD valt in Julij.
Het groeit op alle hooge Bergen in
Europa, op de Alpen van Switzer-
land, Oostenrijk en de Pijreneeën,
zeer overvloedig, ter hoogte van
vier Voeten, en daar boven. Het is
hier, in de Tuinen, een overblij-
vende Plant.

GENTIANA
LUTEA.

CLASSIS VIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.*, Ed.
GMELINI, Tom. IIdi Part.
Imæ pag. 460.

- GENTIANA** Corollis subquinque-fi-
dis, rotatis, verticillatis, Ca-
lijcibus Spathaceis.
- a. Calijx Spathæ formâ.
 - b. Corollæ monopetalæ, profunde
incisæ, quasi Petalis quinque ad
octo constantes.
 - c. Corolla aperta, cum Staminibus
in unaquâque incifurâ singulis.
 - d. Germen Cijlindraceutum, cum
Stijlo & Stigmate duplicato.
 - e. Glandulæ Nectariferæ Germen
cingentes.
 - f. Semen.

TEMP. FLOR. in Mense Julio.
Crescit ubique in Montibus altis
Europæ, abunde proveniens in
Alpibus Helvetiæ, Auftriæ & Pij-
renæis, altitudine quatuor Pedum.
Hic in Hortis perennat.

GEBRUIK. Onder den naam van *Gentiaan* is deeze algemeen be-
kend en wordt ook *Bitterwortel* genoemd, wegens de uitneemende
bitterheid van den Wortel, die van buiten bruin is, van binnen
geel, en, zo in Extrakt als in Aftrekzel, tegen Koortfen en andere
Ongefteldheden, uit een ophooping van Slijm in de Maag en Wor-
men in 't Gedarmte voorkomende; ook tegen de Winden, dienstig
bevonden wordt. Tegen 't Podagra, de Jicht en 't Graveel, heeft
men hem insgelijks, aangepreezen. Uitwendig maakt men 'er in
rottige Sweeren gebruik van, als ook tot uitzetting van Fistelen enz.

PAAR.

PAARSCHE
GENTIAAN.

GENTIANA
PURPUREA.

De Vde CLASSE.

CLASSIS VIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUJN, IIde
Deel VIIde St., bl. 813.

Conf. LINNÆI Sist. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIII Part.
Imæ pag. 460.

GENTIAAN met Klokwijze gekranste
Bloemen en geknotte Kelken.

- a. De stompladige Kelk.
- b. De eenbladige vijfpleetige Bloem.
- c. Dezelve opengefneden, met haare vijf Meeldraadjes.
- d. Het langwerpig rond Vruchtgezinzel, met den Stijl en dubbelden Stempel.
- e. De Wortelbladen met den Wortel.

BLOEITIJD. Deze Soort, die van de voorgaande meestendeels verschilt door de paarsche Kleur der Bloemen, groeit op de zelve Gebergten, bijzonderlijk op die van Noorwegen, niet meer dan twee Voeten hoog, bloeiende in Juny en insgelijks overblijvende.

GENTIANA Corollis campanulatis
verticillatis, Calijcibus truncatis.

- a. Calijx obtusifolius.
- b. Corolla monopetala quinquefida.
- c. Eadem secando aperta, cum suis quinque Staminibus.
- d. Germen Cylindricum, cum Stijlo & Stigmate duplicato.

e. Folia radicalia cum Radice.

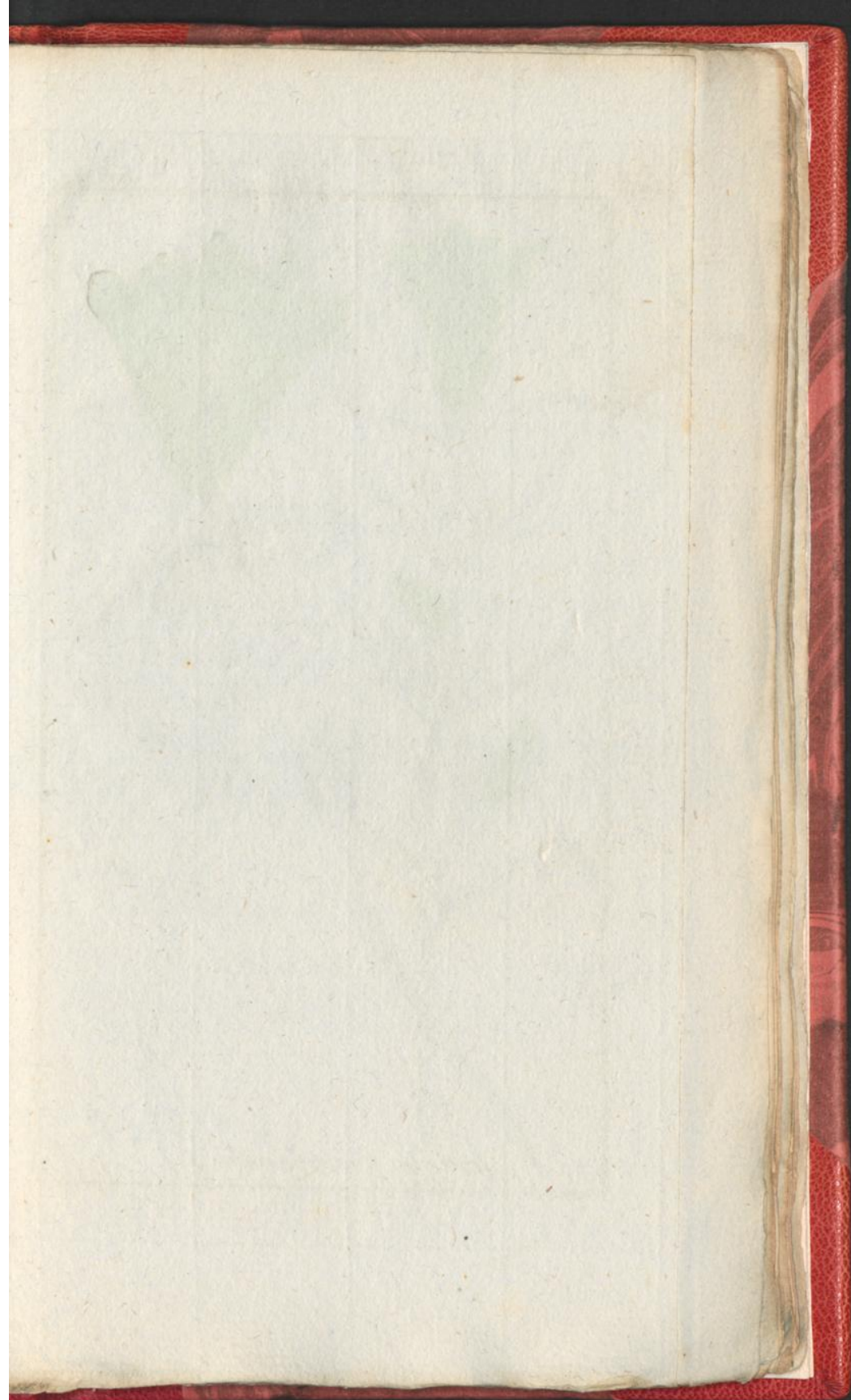
TEMP. FLOR. Hæc species, a præcedente plurimum differens Colore Florum purpureo, crescit in iisdem Montibus, specialiter Norvegiæ, altitudine vix duorum Pedum, in Mensè Junio florens, itidemque perennans.

GEBRUIK. Men acht deeze *Gentiaan*, die den Wortel somtijds wel een Arm dik en twee Voeten lang heeft, veel bitterer en krachtiger dan de gewoone *Gele*, zijnde van buiten bruin gestreep, van binnen wit. Hij zal derhalve van niet minder dienst in de Geneeskunde zijn.

BLAAUWE

Gentiana purpurea. L.

BLAAUWE GENTIAAN,
HERFST - KLOKJES.

De Vde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel Vilde St., bl. 816.

GENTIAAN met Klokvormige ge-
paarde Bloemen, die gesteeeld zijn,
de Bladen Liniaal.

a. a. De Kelk in vijven gedeeld.

b. De Klokvormige Bloem, eenbla-
dig, aan den rand vijfdeelig.

c. De Bloem opengefneeden, waar
in de vijf Meeldraadjes met den
Stamper, die dik en gestippeld is,
zig vertoonen.

De BLOEITIJD is in September,
de Groeiplaats alom op vogtige Heij-
Velden, en in de Veenlanden onzer
Provinciën, met Stengetjes van
naauwlijks een half Voet of een
Span hoogte. Het blijft over.

GENTIANA
PNEUMONANTHE.

CLASSIS VIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ pag. 460.

GENTIANA Corollis Campanulatis,
oppositis, pedunculatis, Foliis
linearibus.

a. a. Perianthium quinque - parti-
tum.

b. Corolla Campanulata, monope-
tala, limbo quinquefido.

c. Eadem secundo aperta, unde
Stamina quinque apparent cum
Pistillo crasso, punctato.

TEMP. FLOR. in Septembris in-
cidit. Crescit ubique in Pratis
humidis Ericetorum etiamque in
Agris Cæspitosis nostrarum Pro-
vinciarum reperiunda, Cauliculis
vix Pedis dimidii vel Spithamæ
altitudine. Perennis est.

GEBRUIK. Dit Plantje strekt in de Parterres der Tuinen tot
sieraad, wegens zijne hoog blaauwe Bloemen, en de naam zou
Langebloem kunnen betekenen; doch, voor 't overige, vind ik 'er,
onder de Geneesmiddelen, geen gewag van gemaakt.

N

HEIL-

HEILWORTEL, P A N A X
KRAGTWORTEL. QUINQUEFOLIUM.

De XXIIIste C L A S S E.

C L A S S I S VIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel XIde St., bl. 417.Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Imæ pag. 466.HEILWORTEL met drielingse vijf-
voudige Bladen.

- a. Het veelbladig Omwindzel.
b. De vijfbladige Bloem met de vijf
Meeldraadjes.
c. Een afgezonderd Bloemblaadje
met het Vrughtbeginzel.
d. Het Vrughtbeginzel met twee
Stempels.
e. De tweehokkige onrijpe Besie met
de Navel.
f. Een Tros van rijpe Besiën.
g. De Wortel.
h. De twee Zaaden eener Besie.
i. Dezelfen op zijde gezien.

PANAX Foliis ternis quinatis.

- a. Involucrum polijphillum.
b. Corolla pentapetala cum Stami-
nibus quinque.
c. Petalum separatum cum Ger-
mine.
d. Germen cum binis Stigmatibus.
e. Bacca immatura bilocularis cum
Umbilico.
f. Racemus Baccarum maturarum.
g. Radix.
h. Semina bina unius Baccæ.
i. Eadem a latere conspecta.

De Groeiplaats deezer Plant is
in Noord-Amerika. Men heeftze
eerst in Virginie of Carolina ont-
dekt, doch naderhand is zij ook in
andere Provinciën, en zeer over-
vloedig in Kanada gevonden, van
waar de Wortels in Europa overge-
bragt zijn.

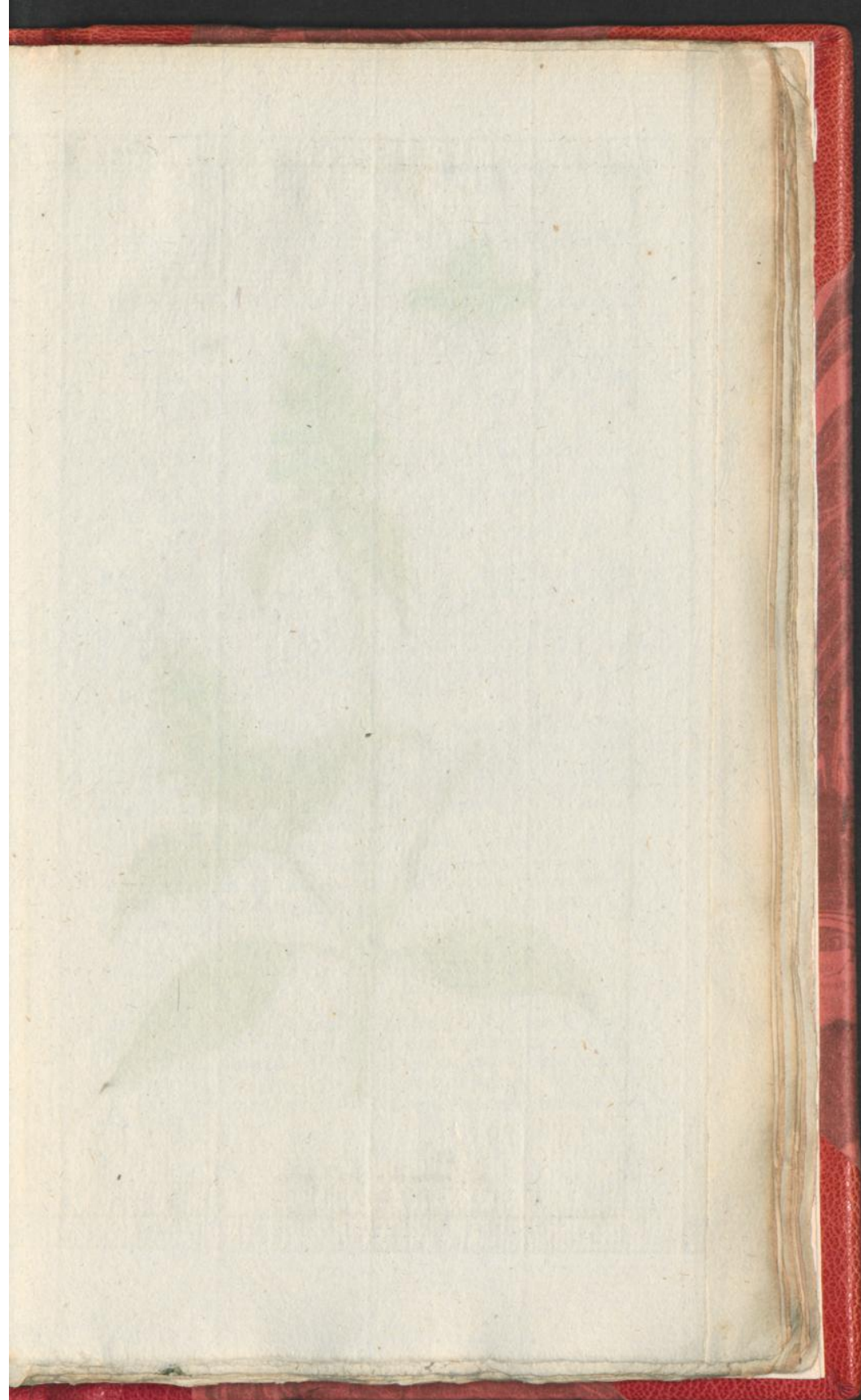
Locus naturalis hujus Plantæ est
America Borealis. Primo detecta
in Virginia vel Carolina, deinceps
in aliis Provinciis & magna copiâ
in Canada reperta est, unde Ra-
dices in Europam delatæ.

GEBRUIK. Men houdt dezelfen voor een middel, dat verlich-
ting geeft aan de genen, die met Borstkwaalen bezet zijn, in 't al-
gemeen de Maag versterkende, en de Vrughtbaarheid der Vrouwsper-
soonen bevorderende. In dat opzigt komen zij veel met de *Ginzeng*
der Chineezen en de *Ninzi* der Japoneezen overeen: des de Fran-
schen deezen *Kanadeschen* Wortel naar die Landen overgebragt heb-
ben, en daar voor willen verkoopen; doch, het bedrog ontdekt
zijnde, was het daar mede gedaan. 't Gewas is ook van de Japan-
sche *Ninzi*-Plant aanmerkelijk verschillende. Zie mijne *Natuurlijke*
Historie, II. D. VIII. Stuk, bladz. 118, op *Sium Ninf.*

BRUI-

Panax quinquefolium L.

Prunella vulgaris L.

BRUINELLE.

De XIVde CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel IXde St., bl. 438.

- BRUINELLE met alle de Bladen langwerpig Eijrond en gesteed, de Kelken met de Bovenlip geknot drietandig.
- a. De eenbladige tweelippige Kelk.
- b. De Gaaperachtige eenbladige Bloem geopend, met twee langere twee kortere Meeldraadjes.
- c. Een Meeldraadje afzonderlijk.
- d. Het vierdeelig Vruchtbeginsel, met den Draadachtigen Stijl en gespleeten Stempel.

BLOEITIJD. Dit Kruid groeit alom in de Velden, komende in vette Weiden en Boschagten somtijds een Voet hoog, niet alleen met blaauwe, maar somtijds ook met paarsche of witte Bloemen voor. In de Nazomer bloeit het en blijft 's Winters over. In 't Bentveld, bij Haarlem, vindt men eene Verscheidenheid met groote Bloemen en gesnipperde of getande Bladen var boven.

PRUNELLA VULGARIS.

CLASSIS XIIIa.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIde. p. 920.

- PRUNELLA Foliis omnibus ovato-oblongis petiolatis, Callicibus Labio superiore truncato tridentato.
- a. Perianthium monophyllum bilabiatum.
- b. Corolla monopetala ringens aperta, cum duobus Staminiibus longioribus.
- c. Stamen unum separatum.
- d. Germen quadripartitum, cum Stijlo Filiformi & Stigmate bifido.

TEMP. FLOR. Crescit hæc Herba in Pratis ubique, altitudinem habens in Pascuis udis nonnunquam unius Pedis. Flores sæpius cærulei sunt, aliquando tamen purpurei vel albi. In serâ Æstate reperitur florida & perennis est. In Campo dicto Bentveld prope Harlemum Varietas occurrit Floribus magnis & Foliis superioribus dentatis.

GEBRUIK. Volgens de naams aanduiding is dit Kruid in Gorge! dranken, tegen eene Keelziekte, de Bruine genaamd, van nuttigheid. Het is, inderdaad, verkoelende en zagtelijk samentrekkende. Het wordt van BOERHAAVE geteld onder de zuiverende Kruiden in een opene Borstzweering dienstig. In Mondzweeren wordt het ook geroemd.

KLAPPER-ROOZEN, PAPAVER RHÆAS,

KOLLE-BLOEMEN.

ERRATICUM.

De XIIIde CLASSE.

CLASSIS XIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 95.

Conf. LINNÆI *Stijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ pag. 809.

MAANKOP met gladde Klootronde
Zaadhuisjes, een Haairige veel-
bloemige Steng en Vindeelige in-
gesneeden Bladen.

- a. De tweebladige Kelk of Bloemdop.
b. De vierbladige Bloem.
c. Een gedeelte der menigvuldige
Meeldraadjes.
d. Het groote Vrughtbeginzel, met
den Schildvormigen gestraalden
Stempel.

De BLOEITIJD valt in Augustus.
Deeze zogenaamde Klapper- of
Koorn-Roozen komen alom over-
vloedig voor, in het staande Koorn,
dat versierende. Zij groeijen twee
Voeten hoog of laager, uit gevallen
Zaad.

PAPAVER Capsulis glabris globosis,
Caule pilloso multifloro, Foliis
pinnatifidis incisfis.

- a. Perianthium diphyllum.
b. Corolla tetrapetala.
c. Stamina numerosorum pars.
d. Germen magnum cum Stigmate
peltato radiato.

TEMP. FLOR. in Mense Augusto.
Ubique hoc *Papaver Rhæas* vel
Erraticum abunde ex semine dis-
perfo occurrit inter Frumenta in
Arvis, Segetes adornans; altitudine
duorum Pedum vel minore.

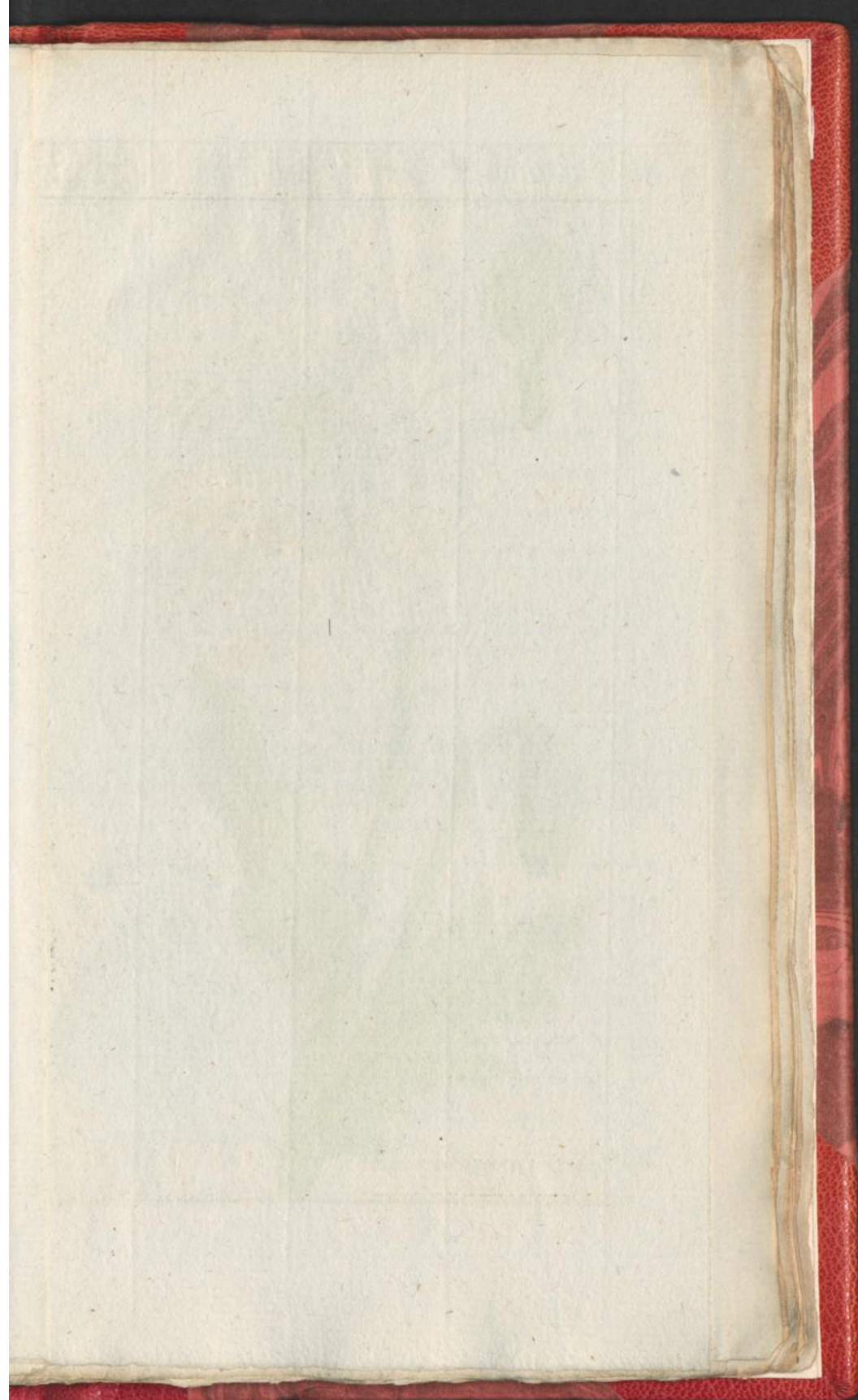
GEBRUIK. Zeer algemeen zijn de Klapper-Roozen in de Apo-
theeken bekend en in gebruik, wegens de zagtelijk Pijnstillende en
Slaapwekkende hoedanigheid (*Vis Narcotica*.) die zig door den
Reuk in de versche Bloemen openbaart, hoewel het gedestilleerde
Water weinig daar van bezit. Zij komen ook in Borstdranken, en
de Sijroop, zo wel als het Extrakt of Verdikte Sap, heeft, gelijk
mede het Aftrekzel als Thee, ten dien opzichte zijne nuttigheid,
wordende dikwils tegen de Hoest ingenomen.

SLAAP-

b

Papaver rhoeas. L.

Papaver somniferum L.

SLAAPBOLLEN, PAPAVER
HEULKRUID. SOMNIFERUM.

De XIIIde CLASSE.

CLASSIS XIIma.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 97.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
Ima pag. 810.

MAANKOP met gladde Kelken en
Zaadhuisjes; de Steng omvattende
ingesneeden Bladen.

- a. De tweebladige Kelk of Bloem-
dop.
- b. De vierbladige Bloem, met de
menigvuldige Meeldraadjes.
- c. Het rondachtig Vruchtbeginzel,
met den Schilwurmigen Stempel
en eenige Meeldraadjes.
- d. Het geopenl Zaadhuis of Slaapbol
met den Stempel gekroond.
- e. Het Zaad ver groot.

PAPAVER Caliceibus Capsulifque
glabris, Fol. amplexicaulibus
incisis.

- a. Perianthium diphijllum.
- b. Corolla tetrapetala cum Stami-
nibus numerosis.
- c. Germen subrotundum cum Stig-
mate peltato & Staminibus non-
nullis.
- d. Capsula feminalis, vel Caput,
apertum, Stigmate coronatum.
- e. Semen magnitudine aucta.

BLOEITIJD. Op sommige plaatsen
in 't wilde voorkomende uit geval-
len Zaad, wordt deeze Maankop,
uit de Oosterfche Landen afkom-
stlig, hier en elders op Akkers ge-
teeld, om de Slaapbollen, groeiende
drie of vier Voeten hoog en in Julij
bloeijende.

TEMP. FLOR. In locis nonnullis,
ex semine disperso, reperitur hæc
Papaveris species, ex Regionibus
Orientalibus oriunda, quæ hic &
alibi in Arvis colitur, propter
Capita, altitudine excrefcens trium
vel quatuor Pedum & florens in
Mense Julio.

GEBRUIK. De Maanbollen met zwart Zaad hebben roodachtige
Bloemen, en daar van zyn de menigvuldige fraaije Verscheidenheden
van bonte volbladige Papavers, die men in de Tuinen heeft, af-
komstig. De Witbloemige, met wit of geelachtig Zaad, leveren de
zo bekende Slaapbollen uit, van welken een Sijroop gemaakt worde,
en die ook in veelerley Afkookzels komen, als Slaapverwekkende
en Pijnstillende Middelen, doch zij schieten in kragten te kort bij
het Opium, dat uit dezelve in de Oosterfche Landen vervaar-
digd en van daar naar Turkije, Perſie en geheel Indie, ja ook her-
waards vervoerd wordt uit de Zuidelijke deelen van Europa. De
kragten daar van zijn algemeen bekend. Het Zaad der Slaapbollen
heeft weinig van die hoedanigheid, maar is, in Emulsiën, tegen de
Hoest en Borstkwaalen, zeer dienstig.

N 3

L E.

LEVANTSCH E

P A P A V E R

M A A N K O P .

O R I E N T A L E .

De XIIIde C L A S S E .

C L A S S I S XIIIde.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 510.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. II di Part.
Ima pag. 810.

MAANKOP met eenbloemige ruuwe
gebladerde Stengen, de Bladen
Zaagtandig gevind.

- a. Het Vruchtbeginzel, van boven
gedekt met den Schildvormigen
zeer fraaij gestraalden Stempel.
b. Dit Vruchtbeginzel dwars door-
gesneden.
c. Hetzelve overlans verdeeld.
d. Een der Meeldraadjes met zijn
Meeiknopje.

BLOEITIJD. In de Levant is deeze
zeer sierlijke Papaver-Soort, door
den zeer kundigen en vermaarden
TOURNEFORT, in 't begin deezer
Eeuw waargenomen, en dus uit
Zaad voortgeteeld in de Tuinen van
Europa, alwaar zij in de Mey-
maand bloeit.

PAPAVER Caulibus unifloris scabris
foliosis, Foliis pinnatis ferratis.

- a. Germen cum insidente Stigmate
peltato pulcherrime radiato.
b. Hoc Germen transverse dissec-
tum.
c. Idem longitudinaliter divisum.
d. Unum ex Staminibus cum An-
therâ suâ.

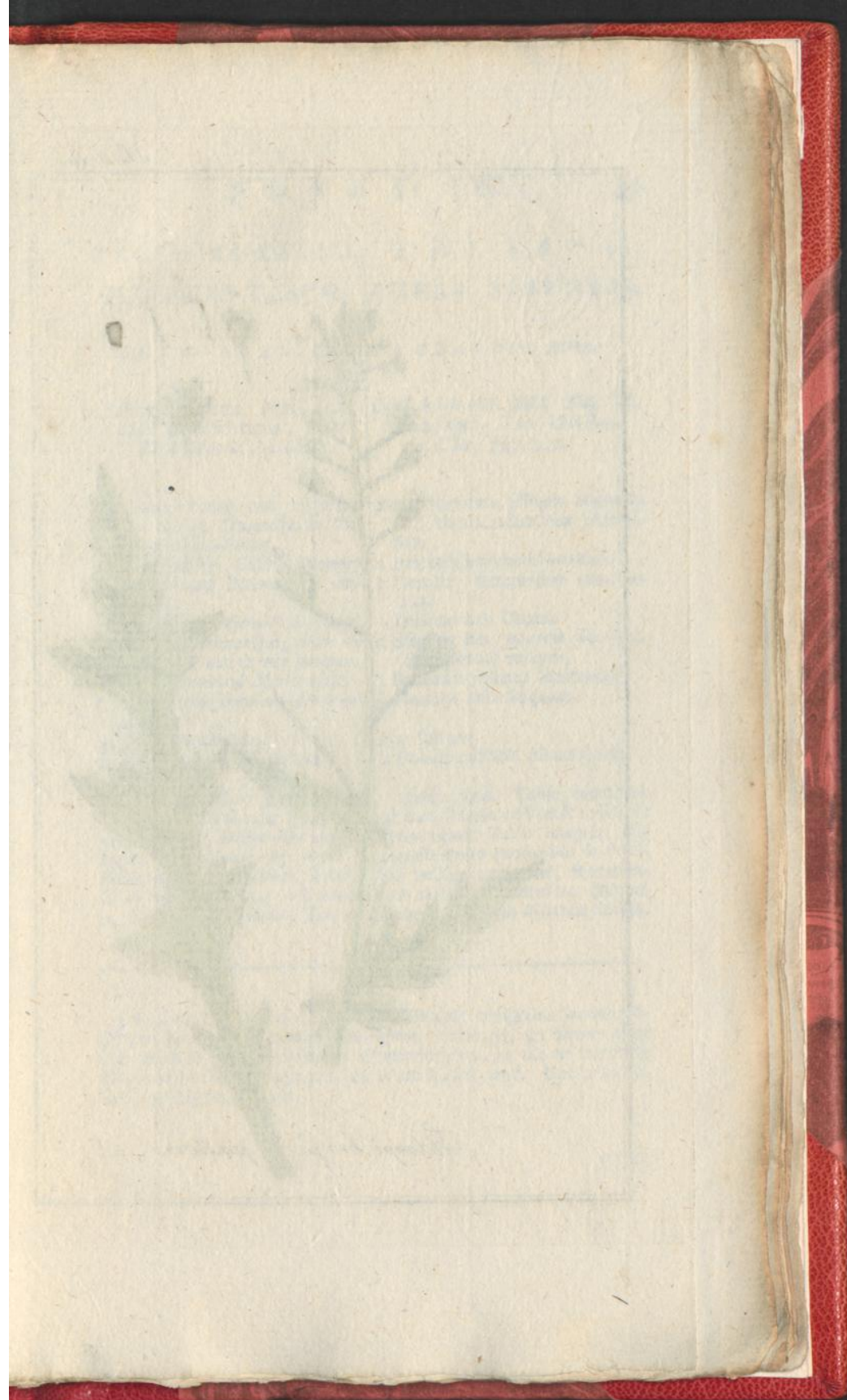
TEMP. FLOR. Hæc pulcherrima
Papaveris Species in Itinere Ori-
entali, initio hujus Seculi detecta
per Botanicum clarissimum TOUR-
NEFORTIUM, deinceps ex Semine
progenita est in Hortis Europæ,
ubi floret Mense Majo.

GEBRUIK. Men wil dat uit de Koppen van deeze ook eenig
Opium bereid zou kunnen worden, gelijk eenige Soorten van dit
Geslacht zulks gemeen hebben met elkanderen. De Bladen worden
veel van Insekten beschadigd, doch de Bloemen laten zij onge-
moed.

TASCH-

Papaver orientale L.

Thlaspi bursa pastoris L.

TASCHJES-KRUID, T H L A S P I
HERDERS-TASCH. BURSA PASTORIS.

De *XVde*. C L A S S E.C L A S S I S *XIVa*.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel IXde St., bl. 623.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIdæ, pag. 974.

<p>TASCHJES-KRUID met omgekeerd
Hartvormige Haauwtjes en Vin-
deelige Wortelbladen.</p> <p>a. De vierbladige Kelk of Bloemdop.
b. De gekruiste Bloemen ook vier-
bladig.
c. Een Bloenblaadje met zijn Nagel.
d. De zes Meeldraadjes, waar van
twee korter dan de vier anderen.
e. Een afgezonderd Meeldraadje.
f. Het Vruchtbeginzel met den Stem-
pel.
g. De Zaadpeultjes.
h. Een Vinderlig Wortelblad.</p> | <p>BURSA PASTORIS Siliquis obcorda-
tis, Foliis radicalibus pinnati-
fidis.</p> <p>a. Perianthium quadripartitum.
b. Corollæ tetraphyllæ crucifor-
mes.
c. Petalum cum Ungue.
d. Stamina sex, quorum duo bre-
viora quatuor reliquis.
e. Stamen a reliquis separatum.
f. Germen cum Stigmate.</p> <p>g. g. Siliquæ.
h. Folium radicale pinnatifidum.</p> |
|--|--|

BLOEITIJD. *Zeer gemeen is dit*
Onkruid aan de Wegen en in Tui-
nen, komende somtijds voor met ge-
heele, somtijds met nog dieper en
fijner ingesneeden Bladen, Takkig,
bij de twee Voeten hoog opschietende
en bloeiende den geheelen Zomer.

TEMP. FLOR. Valde communis
est hæc Zizania ad Vias & in Hortis
nonnunquam Foliis integris, ali-
quando multo profundius & subti-
lius incisis comparens, Ramulos-
que extendens altitudine duorum
Pedum, per totam Æstatem florida.

GEBRUIK. Dit Kruid heeft een Wrangen eenigszins Samentrek-
kenden Smaak, met eenige lijmerigheid vermengd, en hierom plagt
het geteld te worden onder de Wondmiddelen, zo uit als inwendig
dienende in Bloedvloeijingen, de Witte Vloed, enz. Het is heden-
daags weinig in gebruik.

BOE.

BOEREN-KERS,
VISSELKRUID.THLASPI
ARVENSE.

De XVde C L A S S E.

C L A S S I S XVIa.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel IXde St., bl. 624.Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 974.BOEREN-KERS met Schijfronde
Haarwtjes en langwerpige ge-
tande gladde Bladen.

a. De vierbladige Kelk.

b. De vierbladige Kruisbloemen.

c. Een Bloemblaadje daarvan.

d. De Meeldraadjes, vier langer,

twee korter, in ieder Bloempje.

e. Een afgezonderd Meeldraadje.

f. Het Vruchtbeginzel met den Stijl.

g. Het tweehokkige Zaadpeultje.

h. Hetzelve geopend met de Zaa-
den i.BLOEITIJD. In de Zaaiz-en Gras-
landen en Moeshoven, is dit een
gemeen Onkruid, ter hoogte van
een Voet opschietende en bloeiende
in de Voorzomer.THLASPI Siliculis orbiculatis, Fo-
liis oblongis dentatis glabris.

a. Perianthium quadripartitum.

b. Corollæ quadripartitæ Crucifor-
mes.

c. Petalum unum exinde.

d. Stamina quatuor longiora, duo
breviora in unâquaque Corollâ.

e. Stamen unum separatum.

f. Germen cum Stijlo.

g. Silicula bilocularis.

h. Eadem aperta cum Seminibus i.

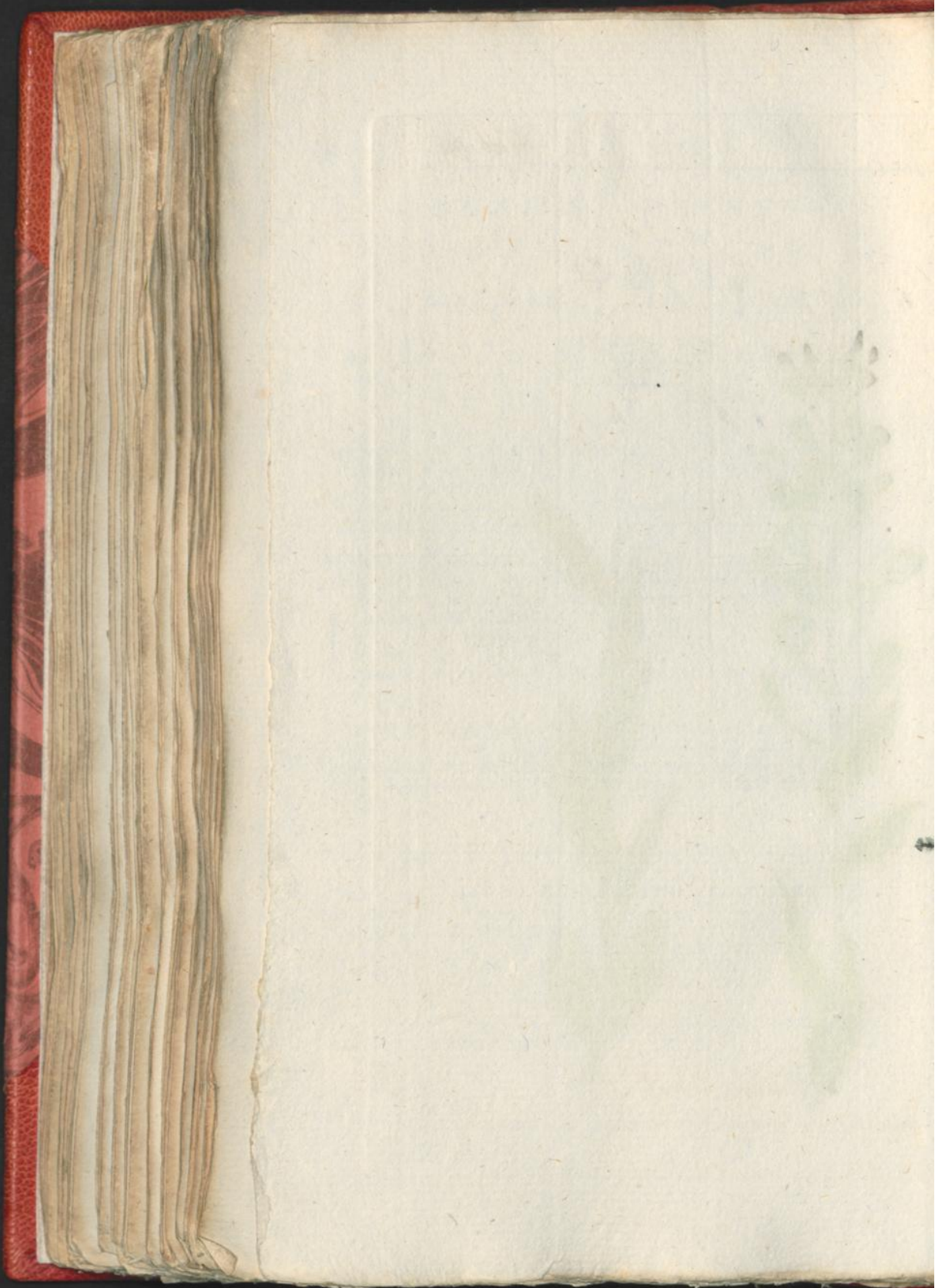
TEMP. FLOR. In Arvis, Pascuis
& Hortis Oleraceis, hæc vulgaris
Zizania est, excrefcens ad Pedis
altitudinem & Ætatis initio flo-
rida.

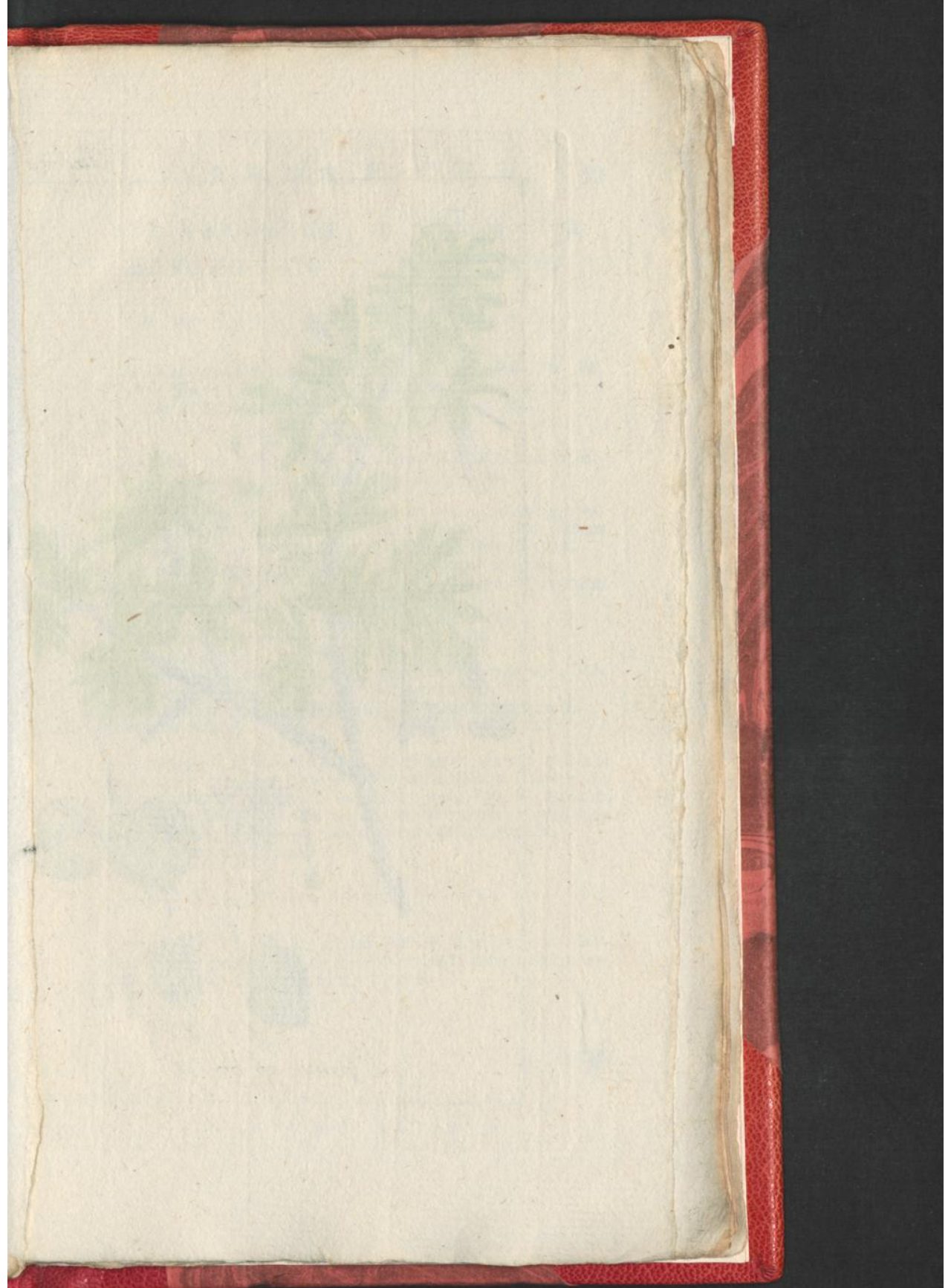
GEbruik. Het Zaad, den Reuk hebbende van Knoflook, en den Smaak van Tuinkers of Mosterd-Zaad, wordt tot verdeeling van geronnen Bloed, tegen Hoofdpijn en andere Zinkingen geroemd, en is onder de Geneesmiddelen niet onbekend, doch weinig in gebruik. Het Kruid geeft, wanneer de Runders veel daar van eeten, aan 't Vleesch een onaangenaamen Smaak. De Weegluizen, zegt men, worden 'er door verdreeven, wanneer men het lang in een Vertrek of Bedstee legt. De gemeene *Bloem-Thlaspi* der Tui-
nen heeft dergelijke eigenschappen.

AFRI.

Thlaspi arvense L.

Lycium agrum. L.

AFRIKAANSCH
BOKSDOORN.

L I J C I U M

A F R U M.

De Vde C L A S S E.

C L A S S I S Vta

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIdē*
Deel IVde St., bl. 258.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
Imæ pag. 389.BOKSDOORN met getopte Bladen
van egale breedte en gespitse
Takken.LIJCIUM Foliis fasciculatis lineari-
bus, Ramis strictis.a. De eenbladige Trompetachtige
Bloem geopend, met de vijf
Meeldraadjes daar in.a. Corolla monopetala hiypocrate-
riformis aperta, cum quinque
Staminibus in illa contentis.

b. Een Meeldraadje afzonderlijk.

b. Unum Stamen separatum.

c. Het Vruchtbeginzel met den Stijl
en Stempel.

c. Germen cum Stijlo & Stigmate.

d. De Vrucht of Besie.

d. Fructus sive Bacca.

e. Dezelve doorgesneeden.

e. Eadem dissecta.

f. Een gedroogde Besie.

f. Bacca siccata.

g. Derzelver middelschot, waar aan
de Zaadjes hangen.g. Ejusdem dissepimentum cui ad-
herent femina.

h. Het Zaad in de natuurlijke grootte.

h. Semen magnitudine naturali.

i. Hetzelve vergroot.

i. Idem auctâ magnitudine.

BLOEITIJD. In Afrika en de Zui-
delijke deelen van Spanje komt dit
Gewas wild groeiende voor, en
wordt bij ons in Winterhuizen na-
gehouden. Het is een overblijvende
Heester, die in Augustus bloeit.TEMP. FLOR. Sponte crescit in
Africa & Australibus Hispaniæ hic
Frutex, apud nos in Caldariis
Hijeme asfervandus, perennans
& florens Mense Augusto.GEBRUIK. Het Sap der Bladen, die een Zoutigen Smaak heb-
ben, daar uit geperst, is in de Apotheeken, van sommige deelen van
Duitschland, als een Geneesmiddel bekend.

O

KRUIS-

KRUISKRUID,
GRINDKRUID.

De XIXde C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 641.

KRUISKRUID met naakte Bloemen,
en Vinswijs uitgehoekte Bladen.

- a. De algemeene dubbelde Kelk.
b. De zogenaamde Brandpunten daar
van, zig op de Bloem vertoonende.
c. Een Tweeflagtig Blommetje, met
het Zaadpluis en Vruchtbeginzel.
d. Dit Blommetje geopend.
e. De vijf samengegroeide Meel-
knopjes daar uit, met de kleine
Draadjes.
f. De Stijl met de twee omgekrulde
Stempels.
g. Het Zaad met zijn Pluis.
h. De ruige Hoofdes die het zelve
maakt, en de bloote Stoeltjes, met
omgekeerde Kelken, na 't afvallen
van het Zaad.

BLOEITIJD. Dit Onkruid is in
de Moeshoven en Zaaizanden zeer
gemeen, groeiende en bloeiende
den geheelen Zomer.

S E N E C I O
V U L G A R I S.

C L A S S I S XVIIIva.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. IIII Part.
IIde pag. 1226.

SENECIO Corollis nudis, Foliis
pinnato-sinuatis amplexicauli-
bus.

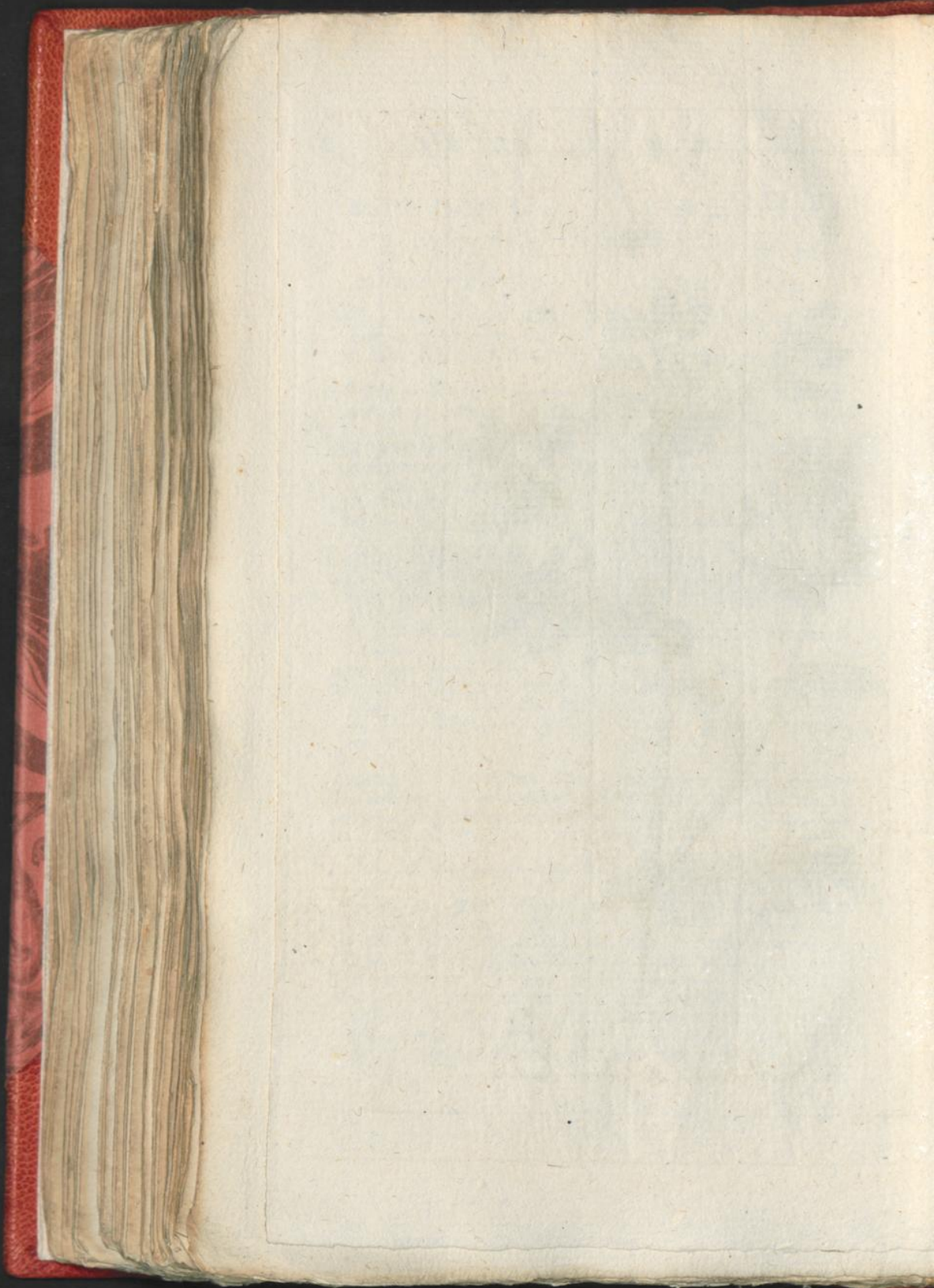
- a. Calix communis duplex.
b. Ejusdem apices quasi exusti, su-
pra Flores apparentes.
c. Flosculus seu Corollula Herma-
phroditica cum Pappo & Ger-
mine.
d. Idem apertus.
e. Antheræ quinque coalitæ exin-
de, cum Stamina exiguis.
f. Stijlus cum Stigmatibus binis re-
curvis.
g. Semen cum Pappo.
h. Capitulum villosum, inde com-
positum & Receptacula nuda,
Seminibus dispersis, Calijcibus
reflexis, residua.
- TEMP. FLOR. Valde communis
est hæc Zizania in Hortis Oleraceis
& Arvis, vigens & florens per
totam Æstatem.

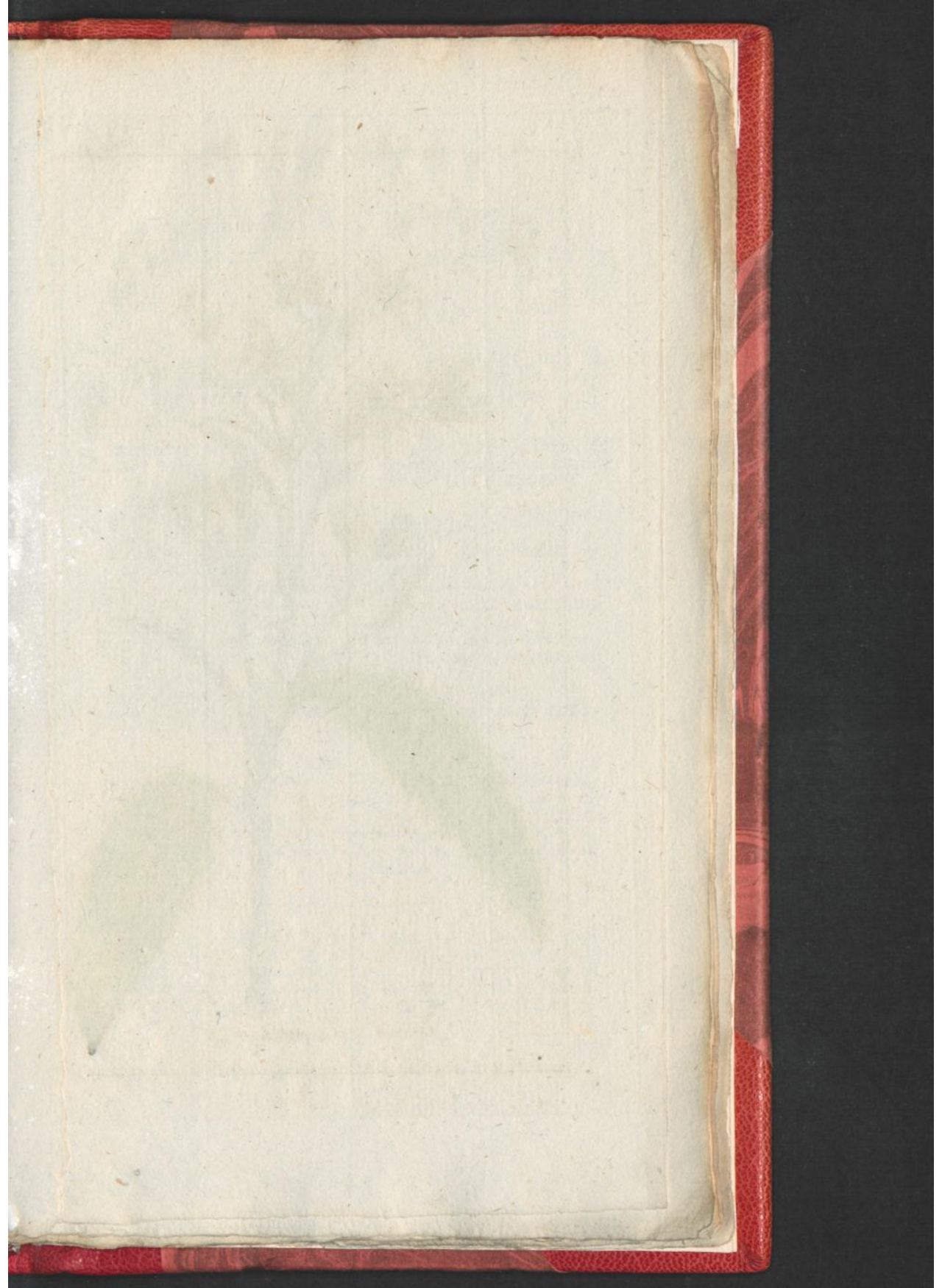
GEBRUIK. Men heeft het oudtijds *Erigeron* genoemd en de
grijze Kopjes zouden 'er den naam van *Senecio* aan gegeven hebben.
De oogschijnlijk verschroeiende punten der Kelkblaadjes, weshalve de
Duitschers het *Brandspitsen* heeten, onderscheiden dit gantsche Ge-
slagt van Planten. Sommigen noemen deeze Soort, verkeerdelijk,
Kruiswortel. Het wordt aan de Kanarie-Vogelen, met vrucht, tot
verfrischung gegeven. Het is verkoelende en eenigszins Zoutig van
Smaak, weshalve het in Koeldranken zo wel als het *Taraxacum* ge-
bruikt kan worden, en in Gorgeldranken voor Keelkwaalen, enz.

SAR-

Senecio vulgaris. L.

Senecio Saracenicus. L.

SARRASIJSCH
KRUISKRUID.S E N E C I O
SARRACENICUS.

De XIXde C L A S S E.

C L A S S I S XVII^lya.Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 657.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 1229.

KRUISKRUID met gestraalde Bloemen, die een Tuil maaken, de Bladen Lancetvormig, Zaagtandig, eenigermaate glad.

a. De dubbelde gemeene Kelk, met zijne als geschrooide punten.

b. Een Tweeflagtig Blommetje uit het midden.

c. De deelen der Sexe daar uit.

d. De vijf samengegroeide Meelknopjes, met de kleine Meeldraadjes.

e. Dezelfen om den Stijl geslooten, met het Vruchtbeginzel en dubbel Stempel.

f. Het Zaad met zijn Pluis.

g. Een Vrouwelijk Straalblommetje met de Teeldeelen.

SENECIO Corollis radiantibus Floribus corijmbosis, Foliis lanceolatis, ferratis, glabriusculis.

a. Calijx communis duplex, apicibus quasi exustis.

b. Corollula Hermaphrodita ex Difco.

c. Sexus partes ex illâ.

d. Antheræ quinque coalitæ cum Staminibus exiguis.

e. Eadem circa Stijium combinata, cum Germinè & Stigmate duplicato.

f. Semen cum Pappo.

g. Corollula Fœminea ex Radio, cum Genitalibus.

BLOEITIJD. In Berg- en Bosch achtige Streeken van Switserland en Spanje groeit dit Kruid, dat hier een sieraad der Hoven uitmaake, vier of vijf Voeten hoog, bloeiende in Augustus en 's Winters overblijvende.

TEMP. FLOR. Crescit hæc Planta in locis Sijlvaticis & Montosis, Hispaniæ & Helvetiæ, hic ornamentum Floræ præbens in Hortis, altitudine quatuor vel quinque Pedum, florens Mense Augusto & perennans.

GEBRUIK. Onder den naam van *Solidago Sarracenicæ* of Heidsch Wondkruid, is het in de Apotheeken bekend geweest, hebbende een scherpen bitterachtigen Smaak. Het wordt geteld onder de Wondmiddelen, tot zuivering, in en uitwendig, gelijk de Gulden Roede (*Virga Aurea*), waar mede het veel overeenkomst heeft.

ROOMSCHE OF
EDELE KAMILLE.

De XIXde CLASSE.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 781.

KAMILLE met Vinswijs samengestelde, Linnæale, spitse eenigermaate ruige Bladen.

- a. De Bloem van agteren, om den algemeenen Kelk te beschouwen.
- b. De samengestelde Krans der Straal bloemen.
- c. Een Tweeslagtig Blommetje van de Schijf.
- d. Hetzelve geopend.
- e. De vijf samengegroeide Meelknopjes, daar uit.
- f. Het Vruchtbeginzel met den Stijl en twee omgekrulde Stempels.
- g. Een Vrouwelyk Blommetje uit den Straal.
- h. Deszelfs Stempels, Stijlen Vruchtbeginzel.

BLOEITIJD. Deeze wordt gemeenlijk in de Tuinen tot versiering der Terrassen en Paden nogehouden, en schijnt uit de Zuidelijke deelen van Europa afkomstig te zijn. De Stengen worden meer dan een Voet lang, maar leggen op den Grond. Zij bloeit den gantschen Zomer en blijft over.

ANTHEMIS NOBILIS.

CHAMOMILLA.

CLASSIS XVIIIa.

Conf. LINNÆI Sijst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
IIde pag. 1251.

ANTHEMIS Foliis pinnato-compositis linearibus acutis subvillosis.

- a. Flos a posteriori, ostendens Calicem communem.
- b. Corolla composita Radiata.
- c. Corollula Hermaphrodita ex Disco Floris.
- d. Eadem aperta.
- e. Antheræ quinque coalitæ ex illâ.
- f. Germen cum Stijlo & Stigmatibus binis recurvis.
- g. Corollula Fœminea ex Radio Floris.
- h. Eiusdem Stigmata, Stijlus & Germen.

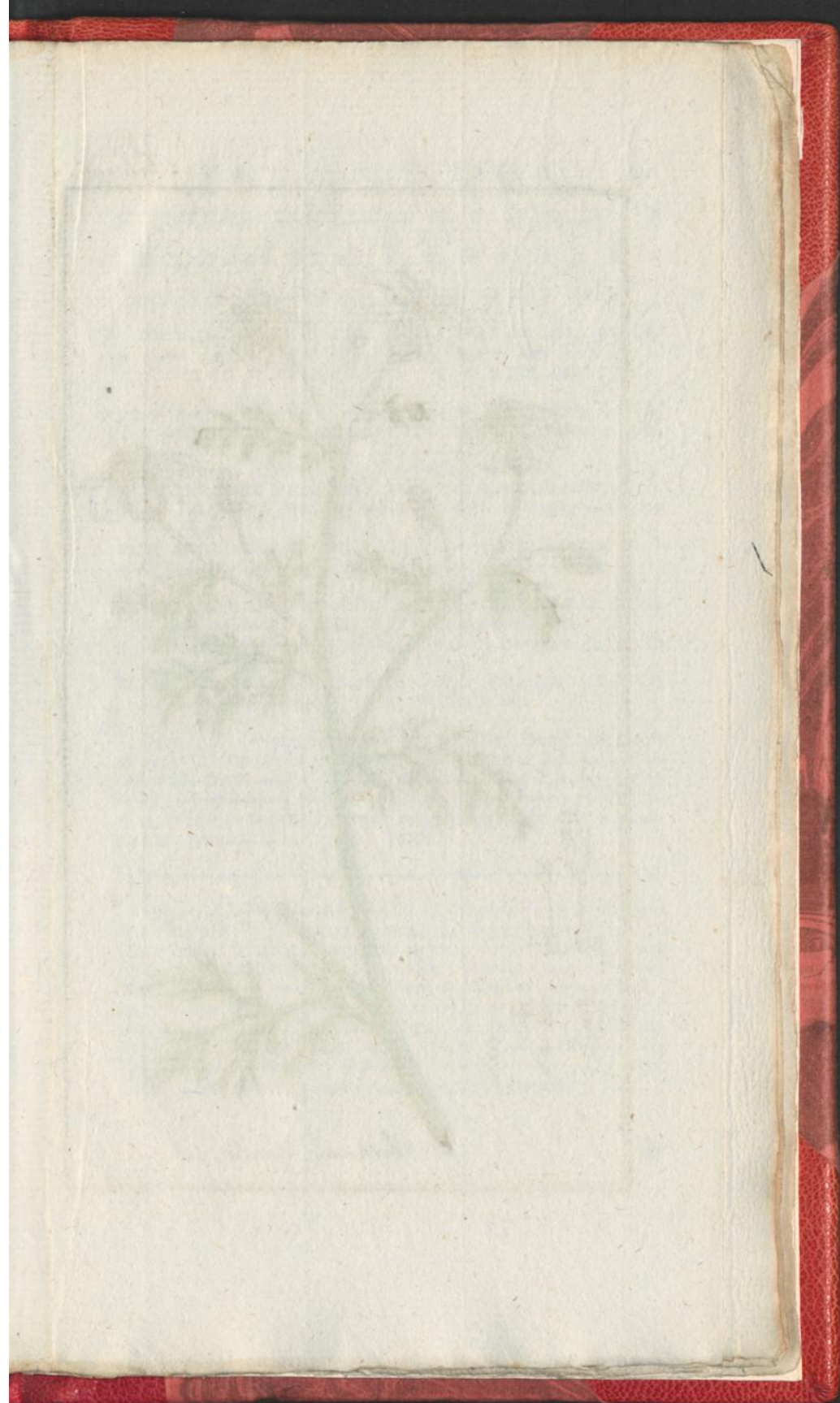
TEMP. FLOR. Vulgo in Hortis hæc Chamomillæ species ad ornamentum semitarum colitur. Ex Australioribus Europa originalis esse videtur. Caules longitudinem unius Pedis habent & ultra, sed humi procumbunt. Floret per totam Ætatem & perennat.

GEBRUIK. De Bloemen van de Edele of Roomsche Kamille muntten uit, in aangenaamheid van Reuk en in Kragten, boven die der Gemeene Kamille, hier voor Plaat CLXII. afgebeeld. Het Aftekzel is ook bitterer en Kruidriger, des bekwaamer tot Windbrekking en Versterking van de Ingewanden, inzonderheid van de Maag. In Wijn gekookt en uitwendig in Stoovingen of Pappen opgelegd, dienen zij zeer tegen Kolijkpijnen en om Gezwellen te doen verslaan, enz.

STIN.

Anthemis nobilis. L.

Anthemis cotula. L.

STINKENDE KAMILLE. A N T H E M I S

PADDEBLOEM.

C O T U L A.

De XIXde CLASSE.

CLASSIS XVIIIa.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *Ildæ*
Deel Xde St., bl. 784.

CONF. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, *Tom. Ildi Part.*
Ildæ pag. 1251.

KAMILLE met Kegelachtige Stoelen,
Borstelige Kasjes en naakte Zaa-
den.

ANTHEMIS Receptaculis Conicis,
Paleis fetaceis, Seminibus nudis.

a. De algemeene Kelk.

a. Calix communis.

b. De samengestelde Straalbloem.

b. Corolla composita radiata.

c. Een Tweeslagtig Blommetje met
zijn Kasje.

c. Corollula hermaphrodita cum
Palea sua.

d. De deelen der Sexe daar uit.

d. Eiusdem partes Sexuales.

e. De vijf samengegroeiide Meel-
knopjes.

e. Antheræ quinque coalitæ.

f. Het Vruchtbeginzel, met den Stijl
en twee omgekrulde Stempels.

f. Germen cum Stijlo & duobus
Stigmatibus recurvis.

g. Een Vrouwelijk Blommetje uit de
Straal der Bloem.

g. Corollula fœminea ex Radio
Floris.

h. Het Vruchtbeginzel in 't bijzonder
met den Stijl en Stempels.

h. Germen specialiter cum Stijlo
& Stigmatibus.

BLOEITIJD. Deze komt aan de
Wegen, Dijken en op veelerleij
woeste plaatsen in onze Provinciën,
voor; groeiende bij de twee Voeten
hoog, midden in de Zomer bloeiende
en niet overblijvende.

TEMP. FLOR. Hæc species crescit
ad Vias, Aggeres & in locis incultis,
per nostras Provincias, alti-
tudine circiter duorum Pedum, flo-
rens Æstate mediâ & non peren-
nans.

GEBRUIK. De Stinkende Kamille is, behalve de afschuwlijkheid van den Reuk, in het gebruik gevaarlijk, wegens haare ongemeene scherphed en bitterheid; komende anders, in veele opzigten, met de gewoone Kamille overeen. Van het Landvolk wordt zij wel in Bier gekookt, en dus, om het geronnen Bloed te doen verslaan, in en uitwendig, ingegeven. Het Afkookzel of Aftrekzel der Bloemen is zekerlijk sterk Zweeddrijvende en ook tegen de Jicht dienstig bevonden. Door Destillatie leveren zij een blaauwe Olie uit. De Veld-Kamille zonder stank (*Anthemis Arvensis*), waar onder deeze groeit, komt wat de gestalte aangaat, nagenoeg daarmede overeen.

BERTRAM-KRUID,

KWIJLWORTEL.

De XIXde. C L A S S E.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, IIde
Deel Xde St., bl. 786.

BERTRAM-KRUID met Vinswijs veel-
deelige Bladen en enkele een-
bloemige leggende Stengen.

- a. De gemeene half Kogelronde Kelk.
- b. De samengefelde gestraalde Bloem van boven.
- c. Dezelve van onderen gezien.
- d. Een tweeſlagtig Blommetje, met zijn Schubbeje.
- e. De ſamengegroeide Maelknopjes met de Draaſjes.
- f. De Stijl en Stempels uit dat Blommetje.
- g. Een Vrouwelijk Blommetje uit de Straal, van boven.
- h. Hetzelve van onderen gezien.
- i. Het Vruchtbeginzel met den Stijl en Stempels, daar uit.

BLOEITIJD. In Arabie, aan de Barbariſche-Kuſt, in de Zuidelijke deelen van Europa, ja in ſommige van Duitschland, groeit dit Kruid in 't wilde, dat echter niet overal even kragtig is. Het komt met Steelen van een Voet langte op den Grond leggende, voor, bloeiſſende in de Voorzomer en 's Winters overblijvende.

A N T H E M I S

P I J R E T H R U M.

C L A S S I S XVIIlya.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat. Ed.*
GMELINI, Tom. IIde Part.
IIde pag. 1251.

PIJRETHRUM Foliis pinnato-mul-
tifidis, Caulibus simplicibus,
unifloris, decumbentibus.

- a. Calix communis hemisphaericus,
- b. Flos compositus radiatus ſuperne.
- c. Idem inferne conſpectus.
- d. Corollula hermaphrodita, cum Palea.
- e. Antheræ coalitæ cum Stamimbus.
- f. Stijlus cum Stigmatibus hujus Floſculi.
- g. Corollula Fœminea ex Radio, ſuperne.
- h. Eadem inferne conſpecta.
- i. Germen cum Stijlo & Stigmatibus exinde.

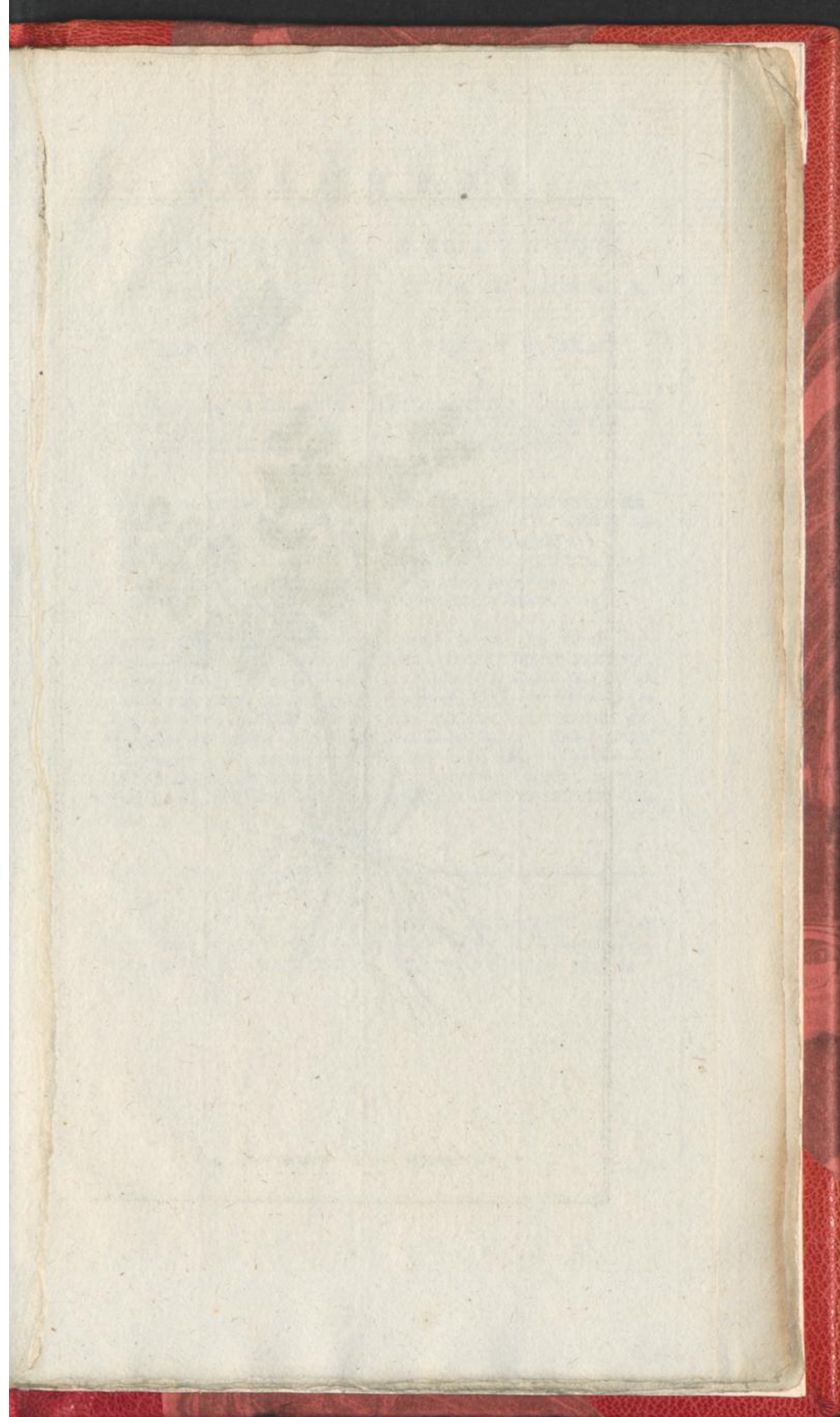
TEMP. FLOR. In Arabiâ, Bar-
bariâ, in Australioribus Europæ
partibus & nonnullis Germaniæ,
hæc Herba ſponte creſcit, non ta-
men ubique viribus æqualis. Cau-
libus occurrit Pedem longis, in
terram decumbentibus, ætatis
initio florida & perennans.

GEBRUIK. De Wortels van dit Bertram-Kruid, die ons gedroogd zijnde uit Spanje of Italie toegebracht en in de Winkel's der Drogisten nagehouden worden, zijn zeer heet en ſcherp, dienende dus tot Kwijlmiddelen, wanneer menze kaawt, tegen Kieſpijn, belemmering van Spraak, en tegens Zinkingen, wanneer menze op Wijn of andere Vogten afgetrokken gebruikt; doch daar omtrent is veel voorzigtigheid noodig. Men heeftze, wegens de ſcherpte, wel Vuurwortels geheten.

STEEN-

Artemisia pyrethrum. L.

Asplenium ruta muraria, L.

STEENRUIE,

MUURKRUID.

De XXIVste CLASSE.

Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUYN, *IIdæ*
Deel XIVste St., bl. 134.

STEENRUIE met het Loof overhoeks
samengefeld uit Wigvormige ge-
kartelde Blaadjes.

- a. Een afgezonderd Blaadje met de
deelen der Vruchtmaaking.
b. Een Stuifmeel-Bolletje.

BLOEITIJD. In de spleeten van
Steenrotsen en aan oude Muuren,
tusschen de Steenen, komt dit Gewas,
zo wel in ons Land, als door geheel
Europa, voor, hebbende ongevaar
de grootte van deeze Afbeelding.
Een grootere Soort, met Bladen van
een Span langte, die sijn gesnipperd
zijn, is in Switserland waargeno-
men.

ASPLENIUM.

RUTA MURARIA.

CLASSIS XIXna.

Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIdi Part.*
IIdæ pag. 1304.

RUTA MURARIA Frondibus alterna-
tim decompositis, Foliolis cu-
neiformibus crenulatis.

- a. Foliolum separatum cum parti-
bus Fructificationis.
b. Globulus Pollinaris.

TEMP. FLOR. In sciculis Ru-
pium, atque ad Muros ruderatos,
in Lapidum interfitiis, tam nostræ
Regionis, quam per totam Euro-
pam, occurrit hæc Herbula, ma-
gnitudinem habens circiter hujus
delineationis. Major Species Fo-
liis spithamam longis, tenuiter
divisis, in Helvetiâ observata fuit.

GEBRUIK. Het Loof der Steenruite, dat eenigzins wrang en
bitterachtig is van Smaak, wordt geteld onder de Borstmiddelen,
van krachten bijna als de *Adianta*; doch het is weinig in gebruik.

MILT.

MILTKRUID,
STEENVAREN.De XXIV^{ste} CLASSE.Zie LINNÆUS *Nat. Hist.*
door HOUTTUIJN, *IIde*
Deel XIVde St., bl. 127.STEENVAREN met Vindeelig Loof,
de Kwabben overhoeks, jaenloo-
pende, stomp.

- a. De Oppervlakte van het Loof.
b. Het onderste of de agterzyde, met
het beginzel der Vrugtmaakinge.
c. Dezelfde onderzijde, volkomen
uitgegroeid en Schubbig rood.

BLOEITIJD. Het groeit aan
Muuren of in de Spleeten der Steen-
rotsen, der Zuidelijke deelen van
Europa, als ook in Duitschland,
Frankrijk en de Westelijke deelen
van Engeland; doch hier te Lande
schijnt het nog niet gevonden te zijn.

ASPLENIUM
CETERACH.CLASSIS XIX^{na}.Conf. LINNÆI *Sijst. Nat.* Ed.
GMELINI, *Tom. IIde Part.*
IIde pag. 1301.CETERACH Frondibus pinnato-fidis,
Lobis alternis confluentibus
obtusis.

- a. Superficies Frondium.
b. Inferior sive posterior pars ea-
rundem cum Fructificationis
initio.
c. Idem latus perfecte excretum,
Squamosum, rubrum.

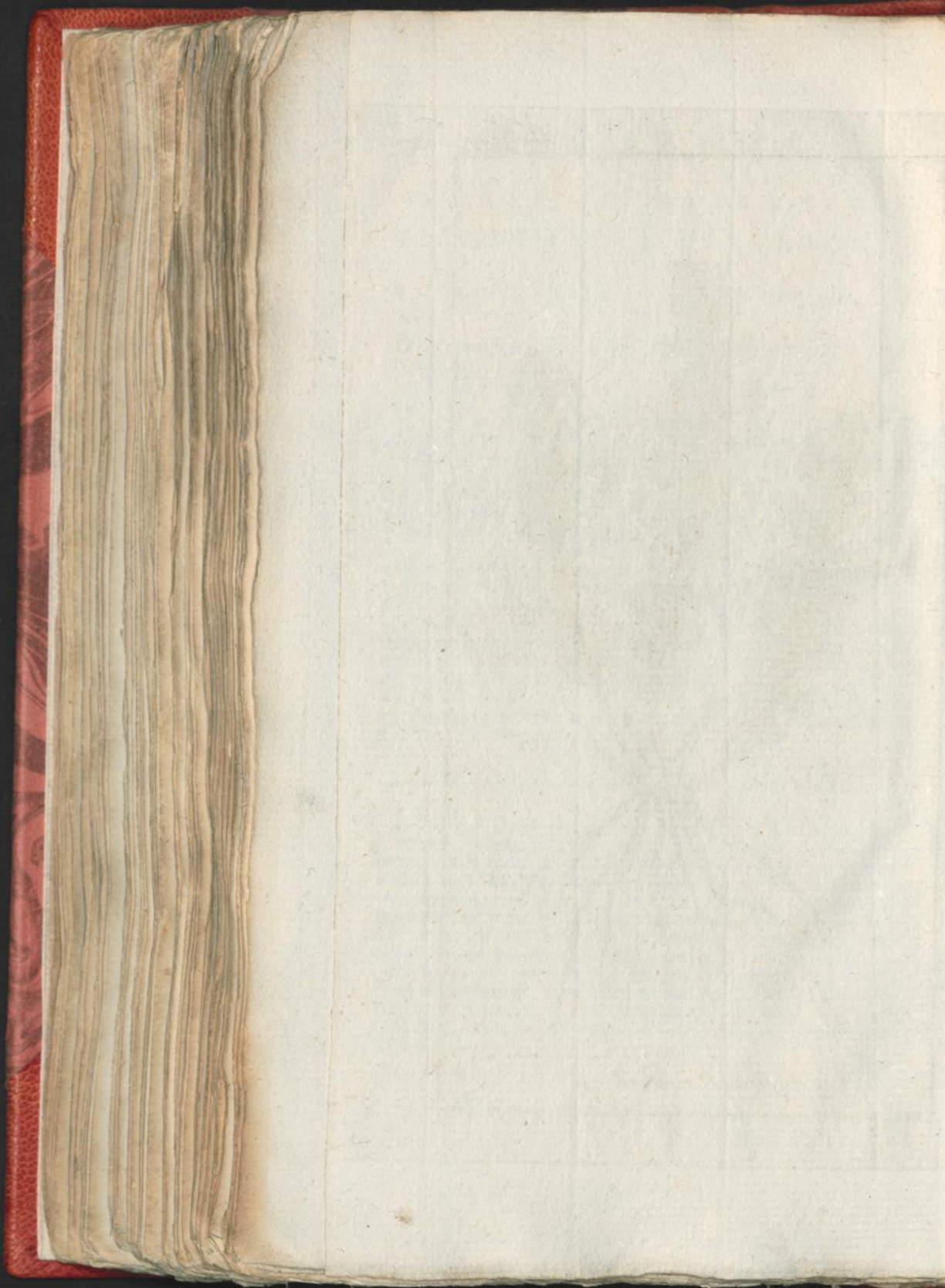
TEMP. FLOR. Crescit ad Muros
aut in fissuris Rupium, in Aus-
trioribus Europæ plagis, etiamque
in Germania, Gallia & Occiden-
talibus Angliæ; in nostris Regio-
nibus autem nondum repertum esse
videtur.

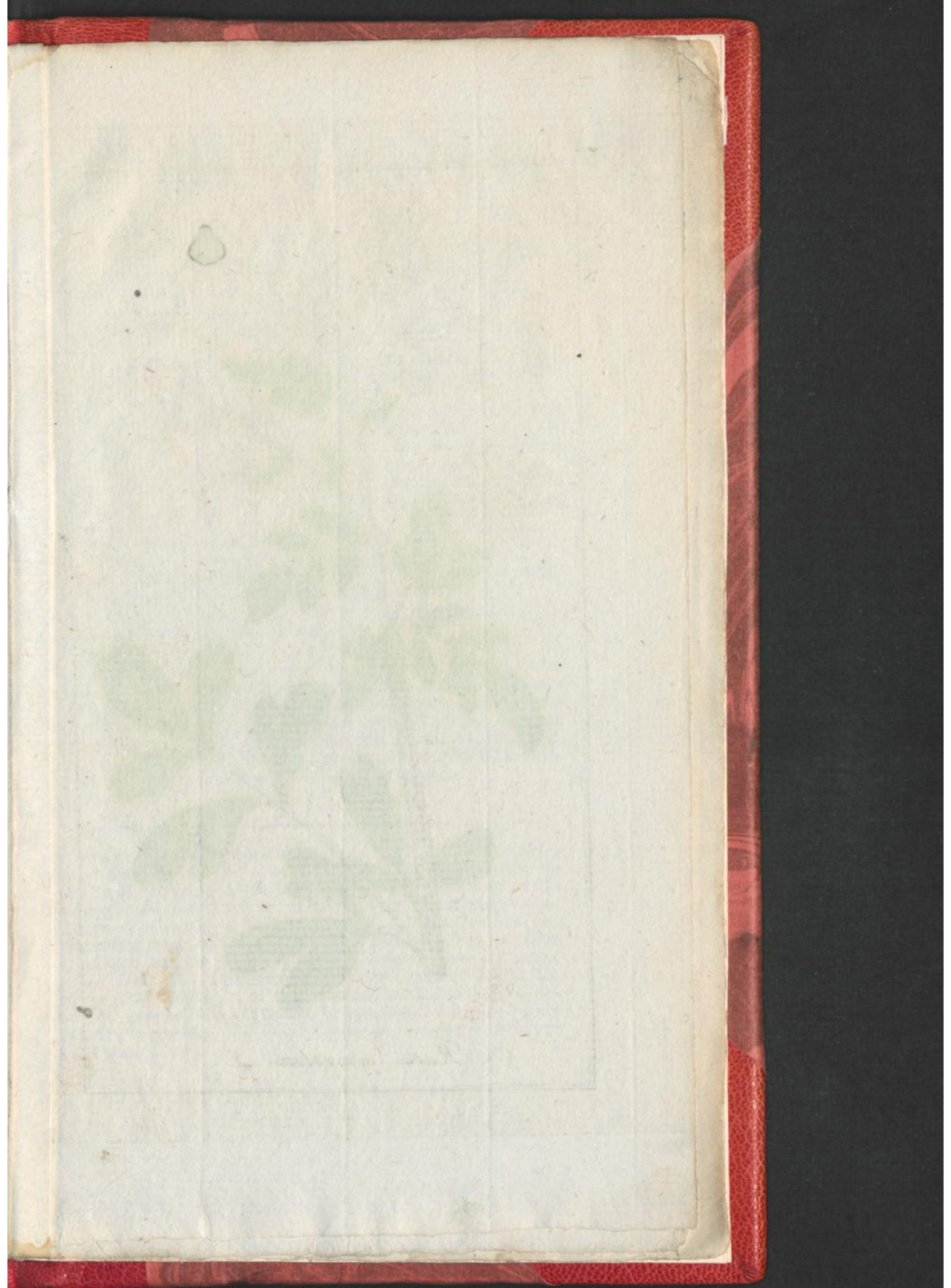
GEBRUIK. Deeze *Ceterach*, die men ook wel *Scolopendria* plagt
te noemen, wordt, zo wel als de voorgaande Steenruite, *Ruta Mu-
raris*, geteld onder de vijf Haairplanten, *Herbæ Capillares*, met
welken zy in Reuk en Smaak niet alleen, maar ook in Kragten,
veel overeenkomst hebben. Doch dit wordt als een bijzonder
Geneesmiddel tegen de Miltzugt, en de benaauwdheden, daar uit
ontstaande, die men gemeenlijk *Hijpochondrie* noemt; aangemerkt te
dienen, en dus het eigentlijke *Asplenium* te zijn. Zulks wordt toe-
geschreeven aan een zagtelijk afzettende hoedanigheid, zo door 't
Wateren als Afgang, maar dan moet met het gebruiken verscheide
Dagen, ja Weeken, worden aangehouden, tot eene volkomene
Geneezing. Men kan deswegen het Werk van HILL, over de *Milt-
ziekte*, nazien.

RUIZE

Asplenium ceterach L.

R U I T E
W Y N R U I T.

De Xde C L A S S E.

Zie LINNÆUS Nat. Hist.
door HOUTTUÏJN, IIde
Deel Vde St., bl. 49.R U T A
G R A V E O L E N S.

C L A S S I S Xma.

Conf. LINNÆI Sjst. Nat. Ed.
GMELINI, Tom. II di Part.
I mæ. pag. 676.RUI TE met Vindeelig samengestelde
Bladen, de zijdelingsje Bloemen
in vieren gedeeld.

- a. De vijfdeelige Kelk en vijfbladige bovenste Bloem met de tien Meeldraadjes.
b. De vierdeelige Kelk, en
c. De vierbladige Krans met de agt Meeldraadjes der overige Bloemen.
d. Een afzonderlijk Bloemblaaije.
e. Een Meeldraadje met zijn Knopje.
f. Het Vrugtbeginsel met de agt Honigstippen, den Stijl en Stempel.
g. Het zelfde open gemaakt.
h. Het Zaad.

BLOEITIJD. Dit Gewas groeit van zelve, zo in de Zuidelijke deelen van Europa als in Barbarije, en bij ons in de Tuinen. Het maakt een Heester van twee of drie Voeten en meer hoogte, bloeiende in Juny en July, en 's Winters overblijvende.

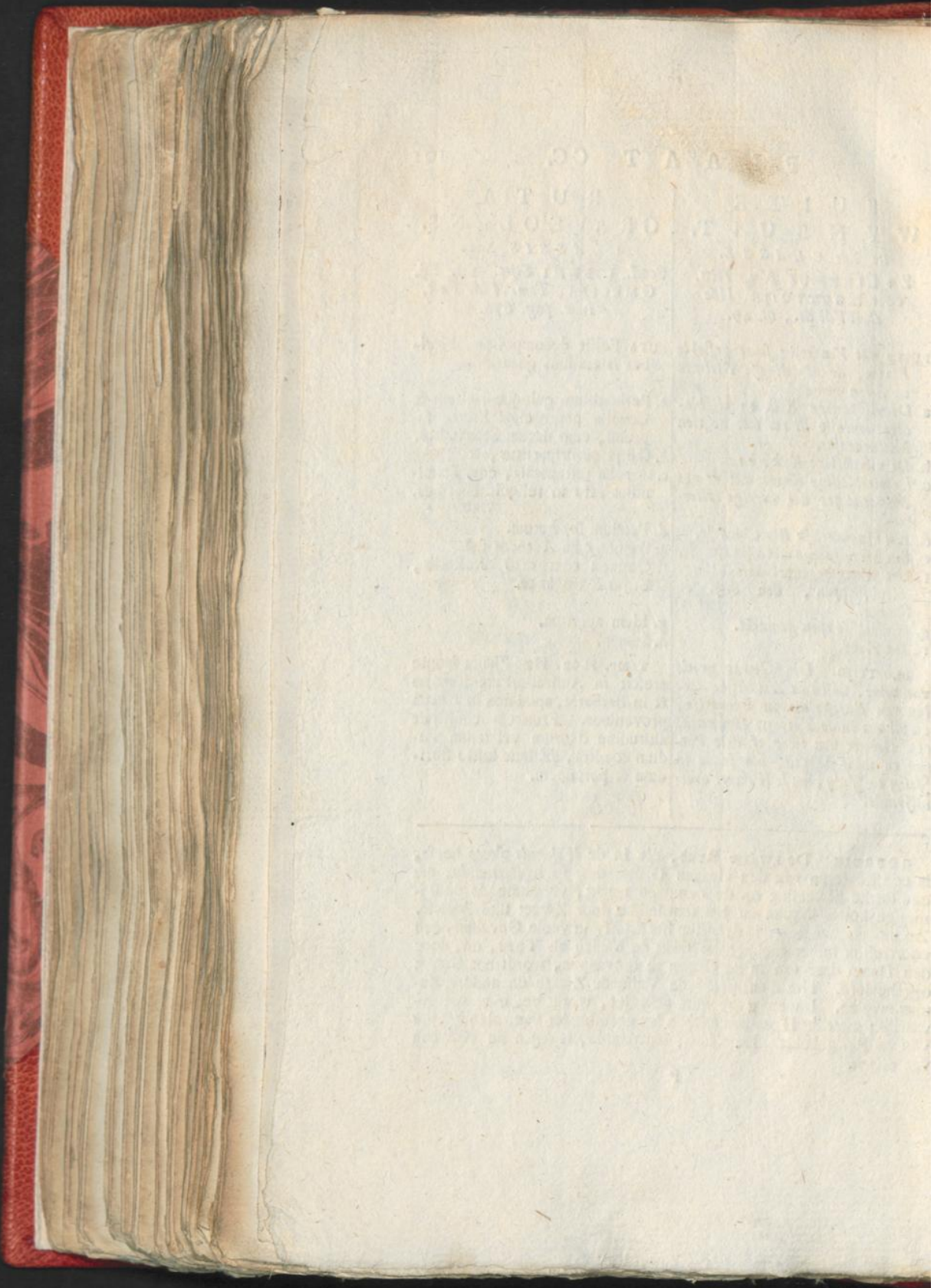
RUTA Foliis decompositis, Floribus lateralibus quadrifidis.

- a. Perianthium quinquepartitum & Corolla pentapetala Floris supremi, cum decem Staminibus.
b. Calijx quadripartitus, &
c. Corolla tetrapetala, cum Staminibus octo in reliquis Floribus.
d. Petalum separatum.
e. Stamen cum Anthera sua.
f. Germen cum octo Nectariis, Stijlo & Stigmate,
g. Idem apertum.
h. Semen.

TEMP. FLOR. Hæc Planta sponte crescit in Australioribus Europæ & in Barbaria, apud nos in Hortis proveniens. Fruticem constituit altitudine duorum vel trium Pedum & ultra, Ætatis initio floridum & perennem.

GEBRUIK. De zwaare Reuk, die in de *Wijnruit* plaats heeft, is een Kenteken van den vluggen Geest, daar in hoerschende, die een sterke prikkeling op de Zenuwen maakt, verdunnende de slijmerige koude Vogten en het schadelijke door Zweet uitdrijvende. Zo uit- als inwendig, is derhalve het Loof, in veele Gevallen, een voortreflijk hulpmiddel. Men trekt de Bladen als Thee, en, door den Damp daar van in de Oogen te ontvangen, wordt het Gezigt opgehelderd. Het dient tegen de Vallende Ziekte en andere Zenuwkwaaen. Inwendig, te veel gebruikt, wordt het evenwel gevaarlijk; maar de Hoenders hebben 'er geen hinder van, alzo het die van de Pip geneest. Het Zaad, ingenomen, is tegen de Wormen van dienst.

P

THE
UNIVERSITY OF
DÜSSELDORF
LIBRARY

UNIVERSITÄTS- UND
LANDESBIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

UNIVERSITY OF
DÜSSELDORF
LIBRARY

